

OSNOVNI SUD U PRIŠTINI

Predmet br.: **P. 766/12**

Datum: **17. septembar 2013. god.**

U IME NARODA

OSNOVNI SUD U PRIŠTINI, sudsko veće u sastavu Euleksovog sudije Malkolma Simonsa (Malcolm Simmons), u svojstvu predsednika veća, sudije Šprese Hasaj Hiseni (Shpresa Hasaj-Hyseni) i Euleksovog sudije Mariole Pasnik, u svojstvu članova veća, u prisustvu zapisničara Nedžmije Mezini (Nexhmije Mezini), u krivičnom predmetu protiv:

- I. **A.K.** ime oca X, ime majke X, rođen dana X u selu X, opština X, kosovski Albanac, sa prebivalištem u selu X, završio srednju školu, X, optužen prema optužnici PPS br. 07/10 koju je podneo Euleksov specijalni tužilac, a koja je datirana i zavedena u pisarnici Okružnog suda u Prištini dana 25. jula 2011. godine (u daljem tekstu: **optužnica**), te kojom se isti tereti za sledeća krivična dela:

Tačka 1:

Ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratnih zarobljenika iz člana 142 i 144 Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZSFRJ), koji je takođe predviđen i u članu 120 i 121 Krivičnog zakona Kosova (KZK), u vezi sa članom 22, 24 i 26 KZSFRJ te u članu 23, 25 i 26 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) Dopunskog protokola II uz Ženevske konvencije (DPIL); optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **F.LJ., N.K.1, N.K.2, N.Š., B.LJ., B.Š., S.Š.**, svedokom saradnikom X, **Š.Š.** i sa ostalim za sada neidentifikovanim vojnicima OVK,

povredio telesni integritet i zdravlje neutvrđenog broja albanskih i srpskih civila i srpskih vojnih zarobljenika, koji su bili zatočeni u improvizovanom zatvoru OVK u selu Klečka, na način da je držao navedena lica u nečovečnim uslovima (uključujući vezanje zarobljenika lancima, neodgovarajuće prostorije, veliku hladnoću, loše sanitarne uslove, neprimerenu ishranu, često premlaćivanje), u Klečki, Opština Lipljan, od početka 1999. do sredine juna 1999. godine;

Tačka 2:

Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPIL; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.2, N.Š., R.M., N.K.1** i svedokom saradnikom X **učestvovao u ubistvu srpskog vojnog zarobljenika** koji je bio zatočen u zatvoru u Klečki i čiji su posmrtni ostaci pronađeni u masovnoj grobnici u blizini Klečke u kojoj se nalazilo pet tela; tačnije, optuženi je učestvovao u izvršenju krivičnog dela na način da je direktnog izvršioca ubistva **N.Š.** snabdeo kosom, premda je znao, budući da je bio eksplicitno obavešten o namerama **N.Š.**, da će isti tom kosom ubiti zarobljenika u Klečki, Opština Lipljan, neutvrđenog datuma u aprilu mesecu 1999. godine, ali ne pre 11. aprila 1999. godine;

Tačka 3:

Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPIL; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **F.LJ., N.K.2, N.Š., N.K.1, B.LJ.** i svedokom saradnikom X, **učestvovao u ubistvu N.Đ. i V.M., dvojice srpskih policajaca** koji su bili zatočeni u zatvoru u Klečki i koje je svedok saradnik X smaknuo sa nekoliko

hitaca ispaljenih iz pištolja; tačnije, optuženi je učestvovao u izvršenju krivičnog dela na način da je primorao dvojicu zatvorenika da dođu do mesta smaknuća i držao je žrtve na raspolaganju direktnom počiniocu smaknuća, premda je znao (pošto je bio eksplicitno obavešten o naređenjima **F.LJ.**), ili je bar mogao lako da predvidi iz primljenih naređenja (da odvede dvojicu srpskih zarobljenika do udaljene lokacije u šumi) šta će im se desiti; na lokaciji poznatoj kao Canetova livada u blizini Klečke, Lipljan, dana 04./05. aprila 1999. godine ili oko tog datuma;

- II. **N.K.1**, s nadimkom X, ime oca X, ime majke X, rođen dana X, u selu X, Opština X, kosovski Albanac, sa prebivalištem u selu X, Opština X, pohađao Pravni fakultet, inspektor u X, optužen prema optužnici kojom se tereti za sledeća krivična dela:

Tačka 1:

Ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22, 142 i 144 KZSFRJ, koji su sada kriminalizovani članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPIL; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK i komandira, koji je bio na odgovornom položaju u zatvoru u Klečki, u saizvršilaštvu sa **F.LJ.**, **N.K.2**, **N.Š.**, **A.K.**, **B.LJ.**, **B.Š.**, **S.Š.**, svedokom saradnikom X, **Š.Š.** i ostalim za sada neidentifikovanim vojnicima OVK, **povredio telesni integritet i zdravlje neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika**, koji su bili zatočeni u zatvoru u Klečki, na način da je držao navedena lica u nečovečnim uslovima (uključujući vezanje zarobljenika lancima, neodgovarajuće prostorije, veliku hladnoću, loše sanitarne uslove, neprimerenu ishranu, često premlaćivanje), u Klečki, Opština Lipljan, od početka 1999. do sredine juna 1999. godine;

Tačka 2:

Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 22 i 142 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPiI; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.2, N.Š. i R.M., ubio** A.A., kosovskog Albanca, civila koji je prethodno bio zatvoren i pušten iz zatvora u Klečki, na način da je u pucao u njega iz puške AK-47; u Klečki, Opština Lipljan, dana 03./04. aprila 1999. godine ili oko tog datuma;

Tačka 3:

Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPiI; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.2, N.Š.** i još dvojicom neidentifikovanih vojnika OVK, **učestvovao u ubistvu četvorice srpskih vojnih zarobljenika**, koji su bili zatočeni u zatvoru u Klečki, a čiji su posmrtni ostaci pronađeni u masovnoj grobnici u blizini Klečke te koji su identifikovani DNK analizom kao B.C., Ž.F. i Ž.T., na način da ih je smaknula grupa koju su sačinjavali **N.K.1, N.K.2, N.Š.** i dvojica neidentifikovanih vojnika OVK sa nekoliko rafala ispaljenih iz puške AK-47; u Klečki, Opština Lipljan, neutvrđenog datuma u aprilu mesecu 1999. godine, ali ne pre 11. aprila 1999. godine;

Tačka 4:

Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPiI; optuženi je u svojstvu

pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.2 povredio telesni integritet i zdravlje jednog srpskog vojnog zarobljenika**, koji je bio zatočen u zatvoru u Klečki, na način da ga je u više navrata podvrgnuo batinama; žrtva je kasnije ubijena a njegovi posmrtni ostaci pronađeni su u masovnoj grobnici u blizini Klečke u kojoj se nalazilo pet tela; u Klečki, Opština Lipljan, neutvrđenog datuma u aprilu mesecu 1999. godine, ali ne pre 11. aprila 1999. godine;

Tačka 5:

Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPIL; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.2., N.Š., R.M., A.K.** i svedokom saradnikom X **učestvovao u ubistvu srpskog vojnog zarobljenika**, gore pomenutim pod tačkom optužbe br. 4; tačnije, optuženi je učestvovao u navedenom zločinu na način da je primorao zarobljenika da dođe do mesta smaknuća te je držao žrtvu na raspolaganju direktnom počiniocu smaknuća, **N.Š.**, premda je znao, pošto je bio eksplicitno obavešten o namerama **N.Š.** da ubije zarobljenika iz prethodnog razgovora između istog sa **F.LJ.** o tome da će zatvorenik biti pogubljen; u Klečki, Opština Lipljan, neutvrđenog datuma u aprilu mesecu 1999. godine ali ne pre 11. aprila 1999. godine;

Tačka 6:

Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPIL; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **F.LJ., N.K.2, N.Š., A.K., B.LJ.** i svedokom

saradnikom X, **učestvovao u ubistvu N.Đ. i V.M., dvojice srpskih policajaca** koji su bili zatočeni u zatvoru u Klečki i koje je svedok saradnik X smaknuo sa nekoliko hitaca ispaljenih iz pištolja; tačnije, optuženi je učestvovao u izvršenju krivičnog dela na način da je držao žrtve na raspolaganju direktnom izvršiocu smaknuća, premda je znao, pošto je bio eksplicitno obavešten o namerama **F.LJ.** da ubije zarobljenike, šta će im se desiti; na lokaciji poznatoj kao Canetova livada u blizini Klečke, Lipljan, dana 04./05. aprila 1999. godine ili oko tog datuma;

- III. **N.K.2**, pozivni znak tokom rata X, ime oca X, ime majke X, rođen dana X, u selu X, Opština X, kosovski Albanac, sa prebivalištem u X, pohađao Pravni fakultet, X, optužen prema navedenoj optužnici kojom se tereti za sledeća krivična dela:

Tačka 1:

Ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratnih zarobljenika iz člana 22, 142 i 144 KZSRJ, koji su sada kriminalizovani članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPII; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **F.LJ., N.K.1, N.Š., A.K., B.Š., S.Š.**, svedokom saradnikom X, **Š.Š.** i ostalim za sada neidentifikovanim vojnicima OVK, **povredio telesni integritet i zdravlje neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika**, koji su bili zatočeni u zatvoru u Klečki, na način da je držao navedena lica u nečovečnim uslovima (uključujući vezanje zarobljenika lancima, neodgovarajuće prostorije, veliku hladnoću, loše sanitarne uslove, neprimerenu ishranu, često premlaćivanje), u Klečki, Opština Lipljan, od početka 1999. do sredine juna 1999. godine;

Tačka 2:

Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPlI; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK i u saizvršilaštvu sa svedokom saradnikom X, **N.Š., S.Š. i B.Š., mučio četvoricu srpskih vojnih zarobljenika**, koji su bili zatočeni u zatvoru u Klečki, a čiji su posmrtni ostaci pronađeni u masovnoj grobnici u blizini Klečke te od kojih su najmanje tri tela identifikovana DNK analizom kao B.C., Ž.F. i Ž.T., na način da ih je u više navrata podvrgnuo batinama, u Klečki, Opština Lipljan, neutvrđenog datuma u aprilu mesecu 1999. godine, ali ne pre 11. aprila 1999. godine;

Tačka 3:

Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPlI; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK i u saizvršilaštvu sa **N.K.1, N.Š.** i dvojicom neidentifikovanih vojnika OVK, **učestvovao u ubistvu četvorice srpskih vojnih zarobljenika**, koji su bili zatočeni u zatvoru u Klečki, a čiji su posmrtni ostaci pronađeni u masovnoj grobnici u blizini Klečke te od kojih su trojica identifikovana DNK analizom kao B.C., Ž.F. i Ž.T., na način da ih je smaknula grupa koju su sačinjavali **N.K.1, N.K.2, N.Š.** i dvojica neidentifikovanih vojnika OVK sa nekoliko rafala ispaljenih iz puške AK-47; u Klečki, Opština Lipljan, neutvrđenog datuma u aprilu mesecu 1999. godine, ali ne pre 11. aprila 1999. godine;

Tačka 4:

Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri

Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DP II; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.1 povredio telesni integritet i zdravlje srpskog vojnog zarobljenika**, koji je bio zatočen u zatvoru u Klečki na način da ga je u više navrata podvrgnuo batinama; žrtva je kasnije ubijena a njegovi posmrtni ostaci pronađeni su u masovnoj grobnici u blizini Klečke u kojoj se nalazilo pet tela; u Klečki, Opština Lipljan, neutvrđenog datuma u aprilu mesecu 1999. godine, ali ne pre 11. aprila 1999. godine;

Tačka 5:

Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DP II; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.1, N.Š., R.M., A.K.** i svedokom saradnikom X **učestvovao u ubistvu srpskog vojnog zarobljenika**, gore pomenutim pod tačkom optužbe br. 4; tačnije, optuženi je učestvovao u navedenom zločinu na način da je primorao zarobljenika da dođe do mesta smaknuća i držao ga je na raspolaganju direktnom počiniocu smaknuća **N.Š.**, premda je znao, pošto je bio eksplicitno obavešten o namerama **N.Š.** da ubije zatvorenika iz prethodnog razgovora između istog sa **F.U.**, da će zatvorenik biti smaknut; u Klečki, Opština Lipljan, neutvrđenog datuma u aprilu mesecu 1999. godine ali ne pre 11. aprila 1999. godine;

Tačka 6:

Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 22 i 142 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DP II; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.1, N.Š. i R.M., ubio A.A.**, kosovskog Albanca,

civila koji je prethodno bio zatvoren i pušten iz zatvora u Klečki, na način da je u pucao u njega iz puške AK-47; u Klečki, Opština Lipljan, dana 03./04. aprila 1999. godine ili oko tog datuma;

Tačka 7:

Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPIL; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **F.LJ., N.K.1, N.Š., A.K., B.LJ.** i svedokom saradnikom X, **učestvovao u ubistvu N.Đ. i V.M., dvojice srpskih policajaca** koji su bili zatočeni u zatvoru u Klečki i koje je svedok saradnik X smaknuo sa nekoliko hitaca ispaljenih iz pištolja; tačnije, optuženi je učestvovao u izvršenju krivičnog dela na način da je držao žrtve na raspolaganju direktnom počiniocu smaknuća, premda je znao, pošto je bio eksplicitno obavešten o namerama **F.LJ.** da ubije zarobljenike, šta će im se desiti; na lokaciji poznatoj kao Canetova livada u blizini Klečke, Lipljan, dana 04./05. aprila 1999. godine ili oko tog datuma;

- IV. **B.LJ.**, ime oca X, ime majke X, rođen dana X. g. u selu X, Opština X, kosovski Albanac, sa prebivalištem u selu X, Opština X, završio osnovnu školu, X; optužen prema optužnici kojom se tereti za sledeća krivična dela:

Tačka 1:

Ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22, 142 i 144 KZSFRJ, koji su sada kriminalizovani članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine, i

shodno članu 4 i 5 (1) DPiI; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **F.LJ., N.K.1, N.K.2, N.Š., A.K., B.Š., S.Š.**, svedokom saradnikom X, **Š.Š.** te sa drugim za sada neidentifikovanim vojnicima OVK, **povredio telesni integritet i zdravlje neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika**, koji su bili zatočeni u zatvoru u Klečki, na način da ih je držao u nečovečnim uslovima (uključujući vezanje zarobljenika lancima, neodgovarajuće prostorije, veliku hladnoću, loše sanitarne uslove, neprimerenu ishranu, često premlaćivanje); u Klečki, Opština Lipljan, od početka 1999. godine do sredine juna meseca 1999. godine;

Tačka 2:

Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine, i članu 4 i 5 (1) DPiI; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **F.LJ., N.K.2, N.Š., N.K.1, A.K.** i svedokom saradnikom X, **učestvovao u ubistvu N.Đ. i V.M., dvojice srpskih policajaca** koji su bili zatočeni u zatvoru u Klečki te koje je smaknuo svedok saradnik X sa nekoliko hitaca ispaljenih iz pištolja; tačnije, optuženi je učestvovao u izvršenju krivičnog dela na način da je primorao dvojicu zarobljenika da dođu do mesta smaknuća i držao ih je na raspolaganju direktnom počiniocu smaknuća, premda je znao (pošto je bio eksplicitno obavešten o naređenjima **F.LJ.**), ili je bar mogao lako da predvidi iz primljenih naređenja (da odvede dvojicu srpskih zatvorenika do udaljene lokacije u šumi) šta će im se desiti; na lokaciji poznatoj kao Canetova livada u blizini Klečke, Lipljan, dana 04./05. aprila 1999. godine ili oko tog datuma;

- V. **F.LJ.**, sa nadimcima X i X, ime oca X, ime majke X, rođen dana X u selu X, Opština X, kosovski Albanac, sa prebivalištem u X, pohađao Pravni fakultet, X; optužen prema optužnici kojom se tereti za sledeća krivična dela:

Tačka 1:

Ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22, 142 i 144 KZSFRJ, koji su sada kriminalizovani članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPiI; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK i komandira, koji je vršio opštu kontrolu nad zatvorom u Klečki, u saizvršilaštvu sa **N.K.1, N.K.2, N.Š., A.K., B.LJ., B.Š., S.Š.**, svedokom saradnikom X, **Š.Š.** i ostalim za sada neidentifikovanim vojnicima OVK, **povredio telesni integritet i zdravlje neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika**, koji su bili zatočeni u zatvoru u Klečki, na način da je navedena lica držao u nečovečnim uslovima (uključujući vezanje zarobljenika lancima, neodgovarajuće prostorije, veliku hladnoću, loše sanitarne uslove, neprimerenu ishranu, često premlaćivanje), u Klečki, Opština Lipljan, od početka 1999. do sredine juna 1999. godine;

Tačka 2:

Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPiI; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK i komandira, **mučio srpskog vojnog zarobljenika**, koji je bio zatočen u zatvoru u Klečki, a čiji su posmrtni ostaci pronađeni u masovnoj grobnici u blizini Klečke u kojoj se nalazilo pet tela na način da ga je udarao šakama i nogama tokom

ispitivanja; u Klečki, Opština Lipljan, neutvrđenog datuma u aprilu mesecu 1999. godine, ali ne pre 11. aprila 1999. godine;

Tačka 3:

Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine, i članu 4 i 5 (1) DPIL; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK i komandira, u saizvršilaštvu sa **N.K.2, N.Š., N.K.1, A.K., B.LJ.** i svedokom saradnikom X, **učestvovao u ubistvu N.Đ. i V.M., dvojice srpskih policajaca**, koji su bili zatočeni u zatvoru u Klečki te koje je smaknuo svedok saradnik X sa nekoliko hitaca ispaljenih iz pištolja; tačnije, optuženi je učestvovao u izvršenju krivičnog dela na način da je naredio svedoku saradniku X da smakne zarobljenike; na lokaciji poznatoj kao Canetova livada u blizini Klečke, Lipljan, dana 04./05. aprila 1999. godine ili oko tog datuma;

- VI. **R.M.**, nadimak X, ime oca X, ime majke X, rođen X u X, kosovski Albanac, sa prebivalištem u X, završio srednju školu, X; optužen prema optužnici kojom se tereti za sledeća krivična dela:

Tačka 1:

Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 22 i 142 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPIL; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.1, N.K.2i N.Š., ubio A.A.**, kosovskog Albanca, civila koji je prethodno bio zatvoren i pušten iz zatvora u Klečki; tačnije, optuženi je učestvovao u izvršenju krivičnog dela na način da je držao žrtvu na raspolaganju

izvršiocima gurnuvši je u jamu u zemlji gde su je naknadno smaknuli **N.K.1 i N.K.2** puškama AK-47; u Klečki, Opština Lipljan, dana 03./04. aprila 1999. godine ili oko tog datuma;

Tačka 2:

Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPIL; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.1, N.Š., N.K.2, A.K.** i svedokom saradnikom X, učestvovao u ubistvu jednog srpskog vojnog zarobljenika; tačnije, optuženi je učestvovao u počinjenju krivičnog dela na način da je primorao zarobljenika da dođe do mesta smaknuća i držao ga je na raspolaganju direktnom izvršiocu **N.Š.**, premda je znao, pošto je eksplicitno bio obavешten o nameri **N.Š.** da ubije zarobljenika u prethodnom razgovoru koji je isti imao sa **F.LJ.**, da će se izvršiti smaknuće tog zarobljenika; u Klečki, Opština Lipljan, u aprilu mesecu 1999. godine, ali ne pre 11. aprila 1999. godine;

- VII. **N.Š.**, s nadimkom X, ime oca X, ime majke X, rođen dana X u selu X, Opština X, kosovski Albanac, sa prebivalištem u X, pohađao Ekonomski fakultet, X; optužen prema optužnici kojom se tereti za sledeća krivična dela:

Tačka 1:

Ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22, 142 i 144 KZSFRJ, koji su sada kriminalizovani članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPIL; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK koji je bio na odgovornom

položaju unutar zatvora u Klečki, u saizvršilaštvu sa **F.LJ., N.K.1, N.K.2, A.K., B.LJ., B.Š., S.Š.**, svedokom saradnikom X, **Š.Š.** i ostalim za sada neidentifikovanim vojnicima OVK, **povredio telesni integritet i zdravlje neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika**, koji su bili zatočeni u zatvoru u Klečki, na način da je navedena lica držao u nečovečnim uslovima (uključujući vezanje zarobljenika lancima, neodgovarajuće prostorije, veliku hladnoću, loše sanitarne uslove, neprimerenu ishranu, često premlaćivanje), u Klečki, Opština Lipljan, od početka 1999. do sredine juna 1999. godine;

Tačka 2:

Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPII; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa svedokom saradnikom X, **N.K.2, S.Š. i B.Š., mučio četvoricu srpskih vojnih zarobljenika**, koji su bili zatočeni u zatvoru u Klečki a čiji su posmrtni ostaci pronađeni u masovnoj grobnici u blizini Klečke te od kojih su najmanje tri tela identifikovana DNK analizom kao B.C., Ž.F. i Ž.T., na način da ih je u više navrata podvrgnuo batinama, u Klečki, Opština Lipljan, neutvrđenog datuma u aprilu mesecu 1999. godine, ali ne pre 11. aprila 1999. godine;

Tačka 3:

Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPII; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK te u saizvršilaštvu sa **N.K.1, N.K.2** i dvojicom neidentifikovanih vojnika OVK, **učestvovao u ubistvu četvorice srpskih vojnih zarobljenika**, koji su bili

zatočeni u zatvoru u Klečki a čiji su posmrtni ostaci pronađeni u masovnoj grobnici u blizini Klečke te od kojih su trojica identifikovana DNK analizom kao B.C., Ž.F. i Ž.T., na način da ih je smaknula grupa koju su sačinjavali **N.K.1, N.K.2, N.Š.** i dvojica neidentifikovanih vojnika OVK sa nekoliko rafala ispaljenih iz puške AK-47; u Klečki, Opština Lipljan, neutvrđenog datuma u aprilu mesecu 1999. godine, ali ne pre 11. aprila 1999. godine;

Tačka 4:

Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPIL; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.1, N.K.2, R.M., A.K.** i svedokom saradnikom X, **ubio srpskog vojnog zarobljenika** koji je bio zatočen u zatvoru u Klečki a čiji su posmrtni ostaci pronađeni u masovnoj grobnici u blizini Klečke u kojoj se nalazilo pet tela na način da ga je po telu nekoliko puta posekao kosom (posebno u predelu vrata); u Klečki, Opština Lipljan, neutvrđenog datuma u aprilu mesecu 1999. godine, ali ne pre 11. aprila 1999. godine;

Tačka 5:

Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 22 i 142 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPIL; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.1, N.K.2i R.M., učestvovao u ubistvu A.A.**, kosovskog Albanca, civila koji je prethodno bio zatvoren i pušten iz zatvora u Klečki; tačnije, optuženi je učestvovao u izvršenju krivičnog dela na način da je držao žrtvu na raspolaganju počiniocima gurnuvši ga u jamu u zemlji gde su ga naknadno

smaknuli **N.K.1** i **N.K.2** puškama AK-47; u Klečki, Opština Lipljan, dana 03./04. aprila 1999. godine ili oko tog datuma;

Tačka 6:

Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine, i članu 4 i 5 (1) DPiI; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **F.LJ.**, **N.K.1**, **N.K.2**, **A.K.**, **B.LJ.** i svedokom saradnikom X, **učestvovao u ubistvu N.Đ. i V.M., dvojice srpskih policajaca**, koji su bili zatočeni u zatvoru u Klečki te koje je smaknuo svedok saradnik X sa nekoliko hitaca ispaljenih iz pištolja; tačnije, optuženi je učestvovao u izvršenju krivičnog dela na način da je žrtve držao na raspolaganju direktnim izvršiocima smaknuća, premda je znao, pošto je bio eksplicitno obavešten o nameri **F.LJ.** da ubije zarobljenike, šta će im se desiti; na lokaciji poznatoj kao Canetova livada u blizini Klečke, Lipljan, dana 04./05. aprila 1999. godine ili oko tog datuma;

VIII. S.Š., nadimak X, ime oca X, ime majke X, rođen X u selu Klečka, Opština X, kosovski Albanac, sa prebivalištem u selu X, Opština X, završio osnovnu školu, X; optužen prema optužnici kojom se tereti za sledeća krivična dela:

Tačka 1:

Ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22, 142 i 144 KZSFRJ, koji su sada kriminalizovani članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPiI; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **F.LJ.**, **N.K.1**, **N.K.2**, **N.Š.**, **A.K.**, **B.LJ.**, **B.Š.**, svedokom saradnikom X, **Š.Š.** i sa drugim za sada

neidentifikovanim vojnicima OVK, **povredio telesni integritet i zdravlje neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika**, koji su bili zatočeni u zatvoru u Klečki, na način da ih je držao u nečovečnim uslovima (uključujući vezanje zarobljenika lancima, neodgovarajuće prostorije, veliku hladnoću, loše sanitarne uslove, neprimerenu ishranu, često premlaćivanje); u Klečki, Opština Lipljan, od početka 1999. do sredine juna meseca 1999. godine;

Tačka 2:

Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPiI; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa svedokom saradnikom X, **N.K.2, N.Š., B.Š., mućio četvoricu srpskih vojnih zarobljenika**, koji su bili zatočeni u zatvoru u Klečki a čiji su posmrtni ostaci pronađeni u masovnoj grobnici u blizini Klečke a najmanje tri od navedenih tela identifikovana su DNK analizom: B.C., Ž.F. i Ž.T., na način da ih je u više navrata podvrgnuo batinama; u Klečki, Opština Lipljan, neutvrđenog datuma u aprilu mesecu 1999. godine, ali ne pre 11. aprila 1999. godine;

- IX. **Š.Š.**, ime oca X, ime majke X, rođen X u selu X, Opština X, kosovski Albanac, sa prebivalištem u selu X, Opština X, završio osnovnu školu, X; optužen prema optužnici kojom se tereti za sledeća krivična dela:

Tačka 1:

Ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22, 142 i 144 KZSFRJ, koji su sada kriminalizovani članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i

članu 4 i 5 (1) DPII; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **F.LJ., N.K.1, N.K.2, N.Š., A.K., B.LJ., B.Š., S.Š.**, svedokom saradnikom X i ostalim za sada neidentifikovanim vojnicima OVK, **povredio telesni integritet i zdravlje neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika**, koji su bili zatočeni u zatvoru u Klečki, na način da ih je držao u nečovečnim uslovima (uključujući vezanje zarobljenika lancima, neodgovarajuće prostorije, veliku hladnoću, loše sanitarne uslove, neprimerenu ishranu, često premlaćivanje); u Klečki, Opština Lipljan, od početka 1999. godine do sredine juna meseca 1999. godine;

- X. **B.Š.**, ime oca X, ime majke X, rođen X u selu X, X, kosovski Albanac, sa prebivalištem u X, diplomirani pravnik, X; optužen prema optužnici kojom se tereti za sledeća krivična dela:

Tačka 1:

Ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22, 142 i 144 KZSFRJ, koji su sada kriminalizovani članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPII; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **F.LJ., N.K.1, N.K.2, N.Š., A.K., B.LJ., S.Š.**, svedokom saradnikom X, **Š.Š.** i ostalim za sada neidentifikovanim vojnicima OVK **povredio telesni integritet i zdravlje neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika**, koji su bili zatočeni u zatvoru u Klečki, na način da ih je držao u nečovečnim uslovima (uključujući vezanje zarobljenika lancima, neodgovarajuće prostorije, veliku hladnoću, loše sanitarne uslove, neprimerenu ishranu, često premlaćivanje); u Klečki, Opština Lipljan, od početka 1999. godine do sredine juna meseca 1999. godine;

Tačka 2:

Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPiI; optuženi je u svojstvu pripadnika OVK te u saizvršilaštvu sa **N.K.2, N.Š. i S.Š. mučio četvoricu srpskih vojnih zarobljenika**, koji su bili zatočeni u zatvoru u Klečki a čiji su posmrtni ostaci pronađeni u masovnoj grobnici u blizini Klečke a od kojih su najmanje tri tela identifikovana DNK analizom kao B.C., Ž.F. i Ž.T., na način da ih je u više navrata podvrgnuo batinama u Klečki, Opština Lipljan, neutvrđenog datuma u aprilu mesecu 1999. godine, ali ne pre 11. aprila 1999. godine;

NAKON održanog glavnog pretresa koji je bio otvoren za javnost te koji je održan dana 18., 23., 24., 25. i 30. aprila, 14., 15., 21., 28. i 29. maja; 5. juna; 3., 16. i 18. jula; 2., 4., 10., 11. i 17. septembra 2013. godine, u prisustvu optuženog **A.K.**, njegovog branioca F.G-B.; **N.K.1**, njegovih branilaca F.V. i Dž.M.; **N.K.2**, njegovih branilaca M.H. i B.Š.; **B.LJ.**, njegovog branioca M.D.; **F.LJ.**, njegovih branilaca KAAKQC, T.R. i T.G.; **R.M.**, njegovog branioca H.M.; **N.Š.**, njegovih branilaca B.T. i Dr. D.E.; **S.Š.**, njegovog branioca M.S.; **Š.Š.**, njegovog branioca T.H.; **B.Š.**, njegovog branioca A.Ć., sem rasprava na koje su branioci poslali svoje zamene; te u prisustvu Euleksovog specijalnog tužioca Mauricija Salustra (Maurizio Salustro) iz Specijalnog tužilaštva Kosova;

NAKON što je održalo većanje i glasanje dana 16. septembra 2013. godine;

U SKLADU SA članom 392 Zakona o krivičnom postupku Kosova (ZPKK) dana 17. marta 2012. godine, na sudu otvorenom za javnost te u prisustvu svih optuženih, njihovih branilaca i Euleksovog specijalnog tužioca, donosi sledeću

PRESUDA

1. **A.K.**, sa gore navedenim ličnim podacima, u kućnom pritvoru od 11. decembra 2012. godine do 6. juna 2013. godine, od 13. juna do 4. jula te od 13. jula do 2. septembra 2013. godine, oglašava se kako sledi:

shodno članu 390 stav 3 Zakona o krivičnom postupku Kosova (ZKPK)

Tačka 1:

NIJE KRIV za ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (povreda telesnog integriteta i zdravlja neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih ratnih zarobljenika) iz člana 142 i 144 KZSFRJ, koji je takođe predviđen i u članu 120 i 121 KZK u vezi sa članom 22, 24 i 26 KZSFRJ te članom 23, 25 i 26 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4. i 5.(1) DPII zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Tačka 3:

NIJE KRIV za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (učestvovanje u ubistvu srpskih policajaca N.Đ. i V.M.) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4. i 5.(1) DPII zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Dalje, u skladu sa članom 389 stav 1 ZKPK-a

Tačka 2: **ODBACUJE SE** optužba za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (učestvovanje u ubistvu srpskog vojnog zarobljenika)¹ iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPII zato što je tužilac tokom glavnog pretresa odustao od gonjenja po navedenoj tački optužnice;

2. **N.K.1**, sa gore navedenim ličnim podacima, u pritvoru od 24. decembra 2012. godine do 6. marta 2013. godine te u kućnom pritvoru od 6. marta do 6. juna 2013. godine i od 13. juna do 4. jula te od 27. jula do 2. septembra 2013. godine, oglašava se kako sledi:

shodno članu 390 stav 3 Zakona o krivičnom postupku Kosova (ZKPK)

Tačka 1: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (povreda telesnog integriteta i zdravlja neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih ratnih zarobljenika) iz člana 22, 142 i 144 KZSFRJ, koji su sada kriminalizovani članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPII zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

¹Od gonjenja po tački optužnice 2 Euleksov specijalni tužilac odustao je u skladu sa Delomičnim odustajanjem od gonjenja od dana 9. novembra 2011. god. koje je podneto sudu dana 11. novembra 2011. god, i kao što je izneto na raspravi dana 11. novembra 2011. godine. Međutim, ta tačka optužbe ostala je u optužnici.

Tačka 2: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (ubistvo A.A.) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4. i 5.(1) DPIL zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Tačka 3: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (učestvovanje u ubistvu četvorice srpskih vojnih zarobljenika) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPIL zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Tačka 4: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (povreda telesnog integriteta i zdravlja srpskog vojnog zarobljenika) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPIL zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Tačka 5: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (učestvovanje u ubistvu srpskog vojnog zarobljenika) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPIL zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Tačka 6:

NIJE KRIV za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (učestvovanje u ubistvu srpskih policajaca N.Đ. i V.M.) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPII zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

3. **N.K.2**, sa gore navedenim ličnim podacima, u pritvoru od 24. novembra 2012. godine do 6. marta 2013. godine te u kućnom pritvoru od 6. marta do 6. juna 2013. godine te od 13. juna do 4. jula i od 27. jula do 2. septembra 2013. godine, oglašava se kako sledi:

shodno članu 390 stav 3 Zakona o krivičnom postupku Kosova (ZKPK)

Tačka 1:

NIJE KRIV za ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (povreda telesnog integriteta i zdravlja neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih ratnih zarobljenika) iz člana 22, 142 i 144 KZSFRJ, koji su sada kriminalizovani članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPII zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Tačka 2:

NIJE KRIV za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (mučenje četvorice srpskih vojnih zarobljenika) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPII zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Tačka 3: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (učestvovanje u ubistvu četvorice srpskih vojnih zarobljenika) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPIL zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Tačka 4: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (povreda telesnog integriteta i zdravlja srpskog vojnog zarobljenika) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPIL zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Tačka 5: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (učestvovanje u ubistvu srpskog vojnog zarobljenika) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPIL zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Tačka 6: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv civilnog stanovništva (ubistvo A.A.) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPIL zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Tačka 7:

NIJE KRIV za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (učestvovanje u ubistvu srpskih policajaca N.Đ. i V.M.) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPIL zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

4. **B.U.**, sa gore navedenim ličnim podacima, u pritvoru od 11. decembra 2012. godine do 6. marta 2013. godine i u kućnom pritvoru od 6. marta do 6. juna 2013. godine te od 13. juna do 4. jula i od 27. jula do 2. septembra 2013. godine, oglašava se kako sledi:

u skladu sa članom 390 stav 3 ZKPK-a

Tačka 1:

NIJE KRIV za ratni zločin protiv civilnog stanovništva i za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (povreda telesnog integriteta i zdravlja neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika) iz člana 22, 142 i 144 KZSFRJ, koji su sada kriminalizovani članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPIL zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Tačka 2:

NIJE KRIV za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (učestvovanje u ubistvu srpskih policajaca N.Đ. i V.M.) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPIL zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

5. **F.U.**, sa gore navedenim ličnim podacima, u pritvoru od 24. novembra 2012. godine do 6. marta 2013. godine te u kućnom pritvoru od 6. marta do 6. juna 2013. godine te od 13. juna do 4. jula i od 27. jula do 2. septembra 2013. godine, oglašava se kako sledi:

u skladu sa članom 390 stav 3 ZKPK-a

Tačka 1: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv civilnog stanovništva i za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (povreda telesnog integriteta i zdravlja neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika) iz člana 22, 142 i 144 KZSFRJ, koji su sada kriminalizovani članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPII zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Tačka 2: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (mučenje srpskog vojnog zarobljenika) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPII zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Tačka 3: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (učestvovanje u ubistvu srpskih policajaca N.Đ. i V.M.) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i

članu 4 i 5 (1) DPiI zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

6. **R.M.**, sa gore navedenim ličnim podacima, u pritvoru od 11. decembra 2012. godine do 6. marta 2013. godine te u kućnom pritvoru od 6. marta do 6. juna 2013. godine te od 13. juna do 4. jula i od 27. jula do 2. septembra 2013. godine, oglašava se kako sledi:

u skladu sa članom 390 stav 3 ZKPK-a

Tačka 1: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv civilnog stanovništva (ubistvo A.A.) iz člana 22 i 142 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPiI zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Tačka 2: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (učestvovanje u ubistvu srpskog vojnog zarobljenika) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPiI zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

7. **N.Š.**, sa gore navedenim ličnim podacima, u pritvoru od 24. novembra 2012. godine do 6. marta 2013. godine te u kućnom pritvoru od 6. marta do 6. juna 2013. godine te od 13. juna do 4. jula 2013. godine i od 27. jula do 2. septembra 2013. godine, oglašava se kako sledi:

u skladu sa članom 390 stav 3 ZKPK-a

Tačka 1: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv civilnog stanovništva i za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (povreda telesnog integriteta i zdravlja neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika) iz člana 22, 142 i 144 KZSFRJ, koji su sada kriminalizovani članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPII zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Tačka 2: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (mučenje četvorice srpskih vojnih zarobljenika) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPII zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Tačka 3: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (učestvovanje u ubistvu četvorice srpskih vojnih zarobljenika) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPII zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Tačka 4: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (ubistvo srpskog vojnog zarobljenika) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu

4 i 5 (1) DPII zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Tačka 5: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv civilnog stanovništva (učestvovanje u ubistvu A.A.) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPII zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Tačka 6: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (učestvovanje u ubistvu srpskih policajaca N.Đ. i V.M.) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPII zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

8. S.Š. sa gore navedenim ličnim podacima, u pritvoru od 11. decembra 2012. godine do 6. marta 2013. godine te u kućnom pritvoru od 6. marta do 6. juna 2013. godine te od 13. juna do 4. jula i od 27. jula do 2. septembra 2013. godine, oglašava se kako sledi:

u skladu sa članom 390 stav 3 ZKPK-a

Tačka 1: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv civilnog stanovništva i za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (povreda telesnog integriteta i zdravlja neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika) iz člana 22, 142 i 144 KZSFRJ, koji su sada kriminalizovani članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je

zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPII zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Tačka 2:

NIJE KRIV za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (mučenje četvorice srpskih vojnih zarobljenika) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPII zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

9. Š.Š., sa gore navedenim ličnim podacima, u kućnom pritvoru od 11. decembra 2012. godine do 6. juna 2013. godine te od 13. juna 2013. do 4. jula 2013. godine i od 27. jula do 2. septembra 2013. godine, oglašava se kako sledi:

u skladu sa članom 390 stav 3 ZKPK-a

Tačka 1:

NIJE KRIV za ratni zločin protiv civilnog stanovništva i za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (povreda telesnog integriteta i zdravlja neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika) iz člana 22, 142 i 144 KZSFRJ, koji su sada kriminalizovani članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPII zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

10. **B.Š.**, sa gore navedenim ličnim podacima, u pritvoru od 11. decembra 2012. godine do 6. marta 2013. godine te u kućnom pritvoru od 6. marta do 6. juna 2013. godine i od 13. juna do 4. jula te od 27. jula do 2. septembra 2013. godine, oglašava se kako sledi:

u skladu sa članom 390 stav 3 ZKPK-a

Tačka 1: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv civilnog stanovništva i za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (povreda telesnog integriteta i zdravlja neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika) iz člana 22, 142 i 144 KZSFRJ, koji su sada kriminalizovani članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPII zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

Tačka 2: **NIJE KRIV** za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (mučenje četvorice srpskih vojnih zarobljenika) iz člana 22 i 144 KZSFRJ, koji je sada kriminalizovan članom 23 i 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPII zato što nije dokazano da je optuženi počinio delo koje mu se stavlja na teret;

TROŠKOVI KRIVIČNOG POSTUPKA I ODŠTETNI ZAHTEV

U skladu sa članom 103 stav 1 ZKPK-a troškovi krivičnog postupka iz člana 99 stav 2 tačka 1 do 5 ZKPK-a, nužni troškovi optuženih, honorari i nužni troškovi branilaca, kao i troškovi usmenog i

pismenog prevođenja, biće plaćeni iz budžetskih sredstava prema odgovarajućim važećim tarifama.

Nije podnesen odšetni zahtev. Iz tog se razloga ne donosi rešenje na osnovu člana 396 stav 4 ZKPK-a.

OBRAZLOŽENJE

SADRŽAJ

A. Uvod	38
i. Hronologija postupka.....	38
ii. Nadležnost	41
B. Politički i društveni kontekst	42
C. Postojanje i kvalifikacija oružanog sukoba.....	43
D. Zakon	51
I. Krivični zakon u primeni.....	51
i. Zakon u primeni na Kosovu u vreme počinjenja navodnih krivičnih dela .	52
ii. Priroda oružanog sukoba	56
iii. Elementi krivičnih dela.....	59
a. Povreda telesnog integriteta i zdravlja	59
b. Mučenje	60
c. Ubistvo	62
E. Razmatranja u pogledu ocene dokaza	62
i. Teret i standard dokazivanja.....	62
ii. Potkrepljivanje	63

iii.	Verodostojnost	64
F.	Verodostojnost A.Z.	65
i.	Dokazi pribavljeni od A.Z.	65
ii.	Zaključci.....	72
a.	Dnevnici.....	72
b.	Prethodna psihijatrijska anamneza	77
c.	Izjave	87
(i)	Grobnice.....	87
(ii)	Ubistvo četvorice srpskih zarobljenika	89
(iii)	Ubistvo petog srpskog zarobljenika	91
(iv)	Ubistvo V.M. i N.Đ.....	93
(v)	Ubistvo A.A.....	94
(vi)	Ubistvo Š.A. i I.Đ.....	95
d.	Forenzički dokazi.....	96
(i)	Forenzički arheolog.....	96
(ii)	Patolog sudske medicine	100
e.	Zaključci.....	102
1.	Suštinski navodi	102
2.	Ostala pitanja od značaja za verodostojnost	115
(i)	SD	115
(ii)	Iskazi dati KFOR-u.....	118
(iii)	Iskazi dati MKSJ	121
(iv)	Navodna plaćanja koja je izvršio F.LJ.	122
(v)	Navodni pokušaji ubistva	125
(vi)	Saobraćajni udesi	126
(vii)	Z.K.....	127
(viii)	Protivzakonita seča drva	128

iii.	Zaključci u pogledu verodostojnosti A.Z.	128
G.	Ocena dokaza	134
i.	Struktura OVK 1999. godine	137
ii.	Postojanje zatvora OVK u selu Klečka.....	142
iii.	Odgovornost za nadzor u zatvoru OVK u selu Klečka	148
iv.	Postupanje prema zatvorenicima koje je OVK zatočila u selu Klečka	152
a.	Uslovi u zatvoru.....	152
b.	Postupanje prema zarobljenicima u zatvoru	156
i.	Š.A. i I.Đ.	159
ii.	Braća B., E. i N.K.2	162
iii.	Anonimni svedok H i njegov brat.....	164
iv.	Mučenje četvorice srpskih vojnih zarobljenika	167
v.	Ubistvo srpskog vojnog zarobljenika	169
vi.	Ubistvo V.M. i N.Đ.....	172
vii.	Ubistvo A.A.	173
H.	Odgovornost optuženih lica	175
i.	Vrste odgovornosti	175
a.	Odgovornost nadređenog.....	176
b.	Obrazloženje	188
ii.	Zakon o oblicima odgovornosti prema optužbama iz optužnice	199
I.	Zaključci o odgovornosti optuženih lica	202
i.	A.K.	203
ii.	N.K.1	206
a.	Uloga u zatvoru Klečka	209
b.	Odgovornost	215
iii.	N.K.2	217
iv.	B.LJ.	227
v.	F.LJ.	228

a.	Uloga u zatvoru Klečka	230
b.	Odgovornost	239
vi.	R.M.	240
vii.	N.Š.	242
a.	Uloga u zatvoru Klečka	245
b.	Odgovornost	246
viii.	S.Š.	247
ix.	Š.Š.	249
x.	B.Š.	251
PRAVNI LEK		253
ANEKS I Izjave svedoka		253
ANEKS II Dokazi koje je podnelo tužilaštvo		256
ANEKS III Dokazi koje je podnela odbrana		271

Aneksi koji se nalaze u prilogu sačinjavaju integralni deo ove presude.

A. UVOD

I. Hronologija postupka

Prema optužnici Euleksovog specijalnog tužioca PPS. br. 07/10 od dana 25. jula 2011. godine optuženima **A.K., N.K.1, N.K.2, B.LJ., F.LJ., R.M., N.Š., S.Š., Š.Š. i B.Š.**, stavlja se na teret zločini koje su navodno počinila navedena lica od početka 1999. godine do sredine juna meseca 1999. godine nad srpskim i albanskim civilima i srpskim vojnim zarobljenicima u Klečki i u blizini Klečke, na Kosovu.

Optuženi se prema optužnici terete za 34 tačke optužnice vezane za ratni zločin protiv civilnog stanovništva i srpskih vojnih zarobljenika, protivno članu 142 i 144 Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, takođe predviđeni u članu 120 i 121 Krivičnog zakona Kosova u vezi sa članom 22, 24 i 26 KZSFRJ i članom 23, 25 i 26 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) Dopunskog protokola II za četiri Ženevske konvencije, a sve navedene zakonske odredbe predstavljaju pravila međunarodnog prava koji je bio na snazi u vreme oružanog sukoba na Kosovu.

Euleksov specijalni tužilac odustao je od gonjenja prema tački optužnice br. 2² protiv optuženog **A.K.** dana 9. novembra 2011. godine³. Optužnica nije izmenjena pre početka ponovljenog suđenja. Međutim, dana 18. aprila 2013. godine na početku ponovljenog suđenja tužilac je potvrdio da je odustao od gonjenja prema tački optužnice 2 protiv **A.K.**

U optužnici se navodi da je neutvrđeni broj srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika bio zatočen u improvizovanom zatvoru koji se nalazio u selu Klečka u Opštini Lipljan u nečovečnim uslovima te da su isti tamo bili podvrgnuti čestim batinama. U optužnici se pominju imena četrnaest osoba za koje se navodi da su bili zatočeni u navedenom zatvoru.

U optužnici se navodi da su dvojica od pomenutih zatvorenika bili pogubljeni pucnjevima iz oružja na lokaciji poznatoj pod imenom Canetova livada u blizini sela Klečka dana 4. ili 5. aprila 1999. godine ili oko tog datuma. Jedan od imenovanih zatvorenika je navodno bio mučen i kasnije smaknut kosom u aprilu mesecu 1999. godine, ali ne pre 11. aprila 1999. godine. Četvorica od pomenutih zatvorenika bili su navodno podvrgnuti batinama tokom jednog celog dana te su nekoliko dana kasnije i oni bili smaknuti pucnjevima iz oružja u Klečki, u aprilu mesecu 1999. godine, ali ne pre 11. aprila 1999. godine.

² Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 22. i 144. KZSFRJ, koji je trenutno kriminalizovan prema članu 23 i 120 KZK, protivno članu 3 zajedničkom za četiri ženevske konvencije iz 1949. godine i članu 4 i 5 (1) DPII

³ Delomično odustajanje od optužnice od strane STRK-a 9. novembra 2011, PPS 07/10, sudski registrator 4.

U optužnici se navodi da je još jedan imenovani zatvorenik, nakon što je bio pušten na slobodu, bio navodno pogubljen pucnjevima iz oružja u Klečki, dana 3. ili 4. aprila 1999. godine ili oko tog datuma.

Optuženi **A.K., N.K.1, N.K.2, B.LJ., F.LJ., R.M., N.Š., S.Š., Š.Š. i B.Š.** optuženi su za individualnu krivičnu odgovornost zato što su navodno izvršili i u različitoj meri učestvovali u izvršenju krivičnih dela.

U optužnici se optuženi **F.LJ.** pominje kao komandir i kao lice koje vrši ukupnu kontrolu nad zatvorom u Klečki u pogledu povrede telesnog integriteta i zdravlja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika⁴, te kao komandir⁵ u pogledu mučenja srpskog vojnog zarobljenika i ubistva dvojice vojnika koji su bili zatočeni u zatvoru u Klečki.

U optužnici se optuženi **N.K.1** pominje kao komandir i kao lice koje ima odgovorni položaj u zatvoru u Klečki⁶ u pogledu povrede telesnog integriteta i zdravlja srpskih i vojnih civila i srpskih vojnih zarobljenika.

U optužnici se optuženi **N.Š.** pominje kao lice koje je na položaju na kojem ima odgovornost unutar zatvora u Klečki⁷.

Dana 30. marta 2012. godine sud je izdvojio predmet protiv **N.K.1, N.K.2, F.LJ. i N.Š..**

Dana 2. maja 2012. godine doneta je presuda u predmetu P. br. 425/11 u krivičnom postupku protiv **N.K.1, N.K.2, F.LJ. i N.Š.** Sva četvorica okrivljenih oslobođeni su krivnje shodno članu 390 (3) ZKPK.

⁴ Tačka optužnice 1 protiv **F.LJ.**

⁵ Tačka optužnice 2 i 3 protiv **F.LJ.**

⁶ Tačka optužnice 1 protiv **N.K.1**

⁷ Tačka optužnice 1 protiv **N.Š.**

Dana 30. marta 2012. godine doneta je presuda u predmetu P. br. 425/11 u krivičnom postupku protiv **A.K., B.LJ., R.M., S.Š., Š.Š. i B.Š.** Sva šestorica okrivljenih oslobođena su krivnje shodno članu 390 (3) ZKPK.

Dana 20. novembra 2012. godine⁸ i 11. decembra 2012. godine⁹ Vrhovni sud vratio je predmete protiv svih šestorice okrivljenih na ponovno suđenje. Vrhovni sud nije ni odbacio niti negativno komentarisao činjenično stanje koje su utvrdila prvostepena sudska veća.

Zaključci Vrhovnog suda u oba predmeta primarno su se odnosili na prihvatljivost dokaza pribavljenih od A.Z. Jedno od pitanja koje je ovo sudsko veće trebalo da utvrdi jeste kolika težina, ako ikakva, treba da se pridoda dokazima pribavljenim od A.Z..

Nakon što su oba predmeta bila vraćena na ponovno suđenje, dana 11. februara 2013. godine sud je doneo rešenje o spajanju predmeta.

Optuženi su se izjasnili da nisu krivi u pogledu svih tačaka optužbe kojima se terete u optužnici.

II. NADLEŽNOST

Shodno članu 23 (1) ZKPK-a: „Okružni sud je nadležan da presuđuje u prvom stepenu krivična dela za koje je zaprećena kazna od najmanje pet godina zatvora ili dugotrajni zatvor“. Prema optužnici Euleksovog specijalnog tužioca, optuženim licima stavlja se na teret ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika za koje je zaprećena kazna od najmanje pet godina zatvora. Ovaj sud iz tog razloga ima stvarnu nadležnost u ovom predmetu.

⁸ Predmet Ap-Kz. No. 453/2012 (**N.K.1, N.K.2, F.LJ. i N.Š.**)

⁹ Predmet Ap-Kz. No. 527/2012 (**A.K., B.Lj., R.M., S.Š., Š.Š. i B.Š.**)

Prema Zakonu o sudovima, koji je stupio na snagu dana 1. januara 2013. godine, Okružni sudovi preimenovani su u Osnovne sudove.

Navodni zločini su navodno počinjeni u Klečki ili u blizini Klečke, Opština Lipljan. Opština Lipljan u nadležnosti je Osnovnog suda u Prištini. Shodno tome, navedeni sud ima mesnu nadležnost u ovom predmetu u skladu sa članom 27 stav 1 ZKPK.

Član 5.1 Zakona o Specijalnom tužilaštvu Republike Kosovo¹⁰ STRK-u daje isključivu nadležnost za sprovođenje istraga i gonjenja u predmetima koji se odnose na ratne zločine.

Član 3.2 Zakona o nadležnosti, odabiru i dodeli predmeta u rad sudijama i tužiocima na Kosovu¹¹ predviđa nadležnost Euleksovih sudija u predmetima u kojima gonjenje vrši STRK. Shodno tome, ovaj predmet je u nadležnosti Euleksovih sudija.

B. POLITIČKI I DRUŠTVENI KONTEKST

Sud sa pravne tačke gledišta zamećuje činjenicu da je Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije ("SFRJ") iz 1974. godine odredio Kosovo kao autonomnu pokrajinu unutar Republike Srbije te kao konstitutivni deo SFRJ¹².

Dalje, dana 28. marta 1989. godine Skupština Republike Srbije dopunila je Ustav ukinuvši autonomni status Kosova.

Dalje, 1990. godine raspuštene su i Skupština Kosova i pokrajinska vlada.

¹⁰ Broj 03/L-052

¹¹ Broj 03/L-053

¹² Član 1, 2 i 4 Ustava iz 1974. godine

Dalje, u martu mesecu 1990. godine Skupština Republike Srbije usvojila je nove zakone koji su zabranjivali kosovskim Albancima da rade u političkim i ekonomskim institucijama. Studentima, kosovskim Albancima, bio je uskraćen pristup na univerzitete.

Usledio je period nemira u toku kojeg su osnovane različite političke stranke. Bilo je skoro neizbežno da se političke i društvene tenzije pretvore u oružani otpor. U početku je to bilo pomalo sporadično i potajno. Međutim, u martu mesecu ili oko tog perioda 1993. godine, rođena je Oslobodilačka vojska Kosova (u daljem tekstu "OVK").

OVK je zagovarala oružani otpor prema službenom režimu. Telo koje je upravljalo OVK bila je Glavna komanda.

U periodu između 1993. i 1997. godine situacija na Kosovu nastavila je da se pogoršava. Krajem 1997. godine i u prvom delu 1998. godine postojao je otvoreni sukob između OVK i srpskih snaga.

C. POSTOJANJE I KVALIFIKACIJA ORUŽANOG SUKOBA

Svaki od optuženih se prema optužnici tereti za krivična dela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva i ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika.

U skladu sa UNMIK Uredbom 1999/24¹³ koja je dopunjena UNMIK Uredbom 2000/59¹⁴, suštinske odredbe krivičnog zakona na snazi bile su odredbe Krivičnog zakona Socijalističke

¹³ 12. decembar 1999.

¹⁴ 27. oktobar 2000.

Federativne Republike Jugoslavije (KZSFRJ) sa dopunama kao što je usvojeno u prethodno pomenutim UNMIK Uredbama.¹⁵

U skladu sa članom 142 KZSFRJ, krivično delo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva izvršio je

„ko kršeći pravila međunarodnog prava za vreme rata, oružanog sukoba ili okupacije naredi da se prema civilnom stanovništvu vrše ubistva, mučenja, nečovečna postupanja, biološki eksperimenti, nanošenje velikih patnji, povreda telesnog integriteta ili zdravlja; preseljavanje ili raseljavanje ili prisilno odnarnodnjavanje ili prevođenje na drugu veru; prisiljavanje na prostituciju ili silovanje; primenjivanje mera zastrašivanja i terora, uzimanje talaca, kolektivno kažnjavanje, protivzakonito odvođenje u koncentracione logore i druga protivzakonita zatvaranja, lišavanje prava na pravično i nepristrasno suđenje; prisiljavanje na službu u oružanim snagama neprijateljske sile ili u njenoj obaveštajnoj službi ili administraciji; prisiljavanje na prinudni rad, izgladnjivanje stanovništva, konfiskovanje imovine, pljačkanje imovine; protivzakonito i samovoljno uništavanje ili prisvajanje u velikim razmerima imovine koje nije opravdano vojnim potrebama, uzimanje nezakonite i nesrazmerno velike kontribucije ili rekvizicije, smanjenje vrednosti domaćeg novca ili protivzakonito izdavanje novca, ili ko izvrši neko od navedenih dela“.

U skladu sa članom 144 KZSFRJ krivično delo protiv ratnih zarobljenika izvršio je

„ko kršeći pravila međunarodnog prava naredi da se prema ratnim zarobljenicima vrše ubistva, mučenja, nečovečna postupanja, koja uključuju i biološke eksperimente, nanošenje velikih patnji ili povreda telesnog integriteta ili zdravlja, prisiljavanje na vršenje

¹⁵ Smrtna kazna ukinuta je u skladu sa članom 1.5. Shodno članu 1.6 UNMIK Uredbe 2000/59 za svako krivično delo za koje je zaprećena smrtna kazna prema zakonu na snazi na Kosovu dana 22. marta 1989., smrtna kazna preinačuje se u kaznu zatvora između minimalne kazne predviđene zakonom za to krivično delo i maksimalne kazne of četrdeset (40) godina.

službe u oružanim snagama neprijatelja, ili lišavanje prava na pravično i nepristrasno suđenje, ili ko izvrši neko od navedenih dela“.

U optužnici se navodi da su optuženi postupili protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine (u daljem tekstu “Zajednički član 3. ŽK 1949.”) i članu 4 i 5 stav 1 Dopunskog protokola Ženevskim konvencijama od dana 12. avgusta 1949. godine koje se odnose na zaštitu žrtava u sukobu koji nema karakter međunarodnog sukoba od 8. juna 1977. godine.

U članu 3. koji je zajednički za Ženevske konvencije 1949. godine predviđeno je:

U slučaju oružanog sukoba koji nema karakter međunarodnog sukoba i koji izbije na teritoriji jedne od visokih strana ugovornica, svaka od strana u sukobu biće dužna da primenjuje bar sledeće odredbe:

1) Prema licima koja ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, podrazumevajući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i lica onesposobljena za borbu usled bolesti, ranjavanja, lišavanja slobode, ili iz kojeg bilo drugog uzroka, postupaće se u svakoj prilici čovečno, bez ikakve nepovoljne diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, veri ili ubeđenju, polu, rođenju ili imovnom stanju, ili bilo kom drugom sličnom merilu.

U tom cilju, zabranjeni su i ubuduće se zabranjuju, u svako doba i na svakom mestu, sledeći postupci prema gore navedenim licima: a) povrede koje se nanose životu i telesnom integritetu, naročito sve vrste ubistva, sakaćenja, svireposti i mučenja; b) uzimanje talaca; c) povrede ličnog dostojanstva, naročito uvredljivi i ponižavajući postupci; d) izricanje i izvršavanje kazni bez prethodnog suđenja od strane redovno ustanovljenog suda i praćenog svim sudskim garantijama koje civilizovani narodi priznaju za neophodne.

2) Ranjenici i bolesnici biće prihvaćeni i negovani.

Svaka nepristrasna humanitarna organizacija, kao što je to Međunarodni komitet Crvenog krsta, može da ponudi svoje usluge stranama u sukobu.

Strane u sukobu će i na druge načine pokušavati putem posebnih sporazuma da jedan deo ili i sve ostale odredbe ove konvencije stupe na snagu.

Primena prethodnih odredaba neće imati uticaja na pravni položaj strana u sukobu.

U članu 4 Dopunskog protokola II iz 1977. godine (nečovečno postupanje) navedeno je:

1. Sva lica koja direktno ne učestvuju ili koja su prestala da učestvuju u neprijateljstvima, bez obzira na to da li je njihova sloboda ograničena, imaju pravo na poštovanje svoje ličnosti, časti, ubeđenja i verskih obreda. U svakoj će se prilici prema njima postupati na čovečan način, bez ikakve nepovoljne diskriminacije. Zabranjeno je narediti da ne sme da bude preživelih lica.

2. Bez zadiranja u opšti smisao gore navedenog, prema licima iz stava 1 zabranjena su i ostaće zabranjena u svako doba i na svakom mestu sledeća dela: (a) nasilje protiv života, zdravlja i fizičkog i mentalnog blagostanja lica, posebno ubistvo, svirepo postupanje, kao što je mučenje, sakaćenje ili bilo koji oblik telesne kazne; (b) kolektivne kazne; (c) uzimanje talaca; (d) terorističke aktivnosti; (e) povrede ličnog dostojanstva, posebno uvredljivi i ponižavajući postupci, silovanje, prisilna prostitucija i bilo koji oblik povrede ćudoređa; (f) ropstvo i trgovina robljem u svim oblicima; (g) pljačka imovine; (h) pretnje izvršenjem bilo kojeg od navedenih dela.

3. Deci će biti pružena potrebna nega i pomoć, a posebno: (a) obezbediće im se odgoj, odnosno obrazovanje, uključujući versko i moralno obrazovanje, kako to njihovi roditelji, ili ako nema roditelja, oni koji su odgovorni za brigu o njima, žele; (b) biće preduzete sve odgovarajuće mere kako bi se olakšalo ponovno okupljanje privremeno razdvojenih porodica; (c) deca do petnaest godina starosti ne smeju se novačiti u oružane snage ili naoružane grupe, niti sme da im se dozvoli da učestvuju u neprijateljstvima; (d) posebna zaštita koja je ovim članom predviđena za decu do petnaest godina starosti primenjivaće se na njih ako direktno učestvuju u neprijateljstvima bez obzira na odredbe iz tačke c) a ako budu zarobljena; (e) ako je to potrebno, i kad god je to moguće, uz saglasnost roditelja ili lica koja prema zakonu ili običaju snose glavnu odgovornost za brigu o njima, preduzeće se mere da se deca privremeno sklone iz zone u kojoj se vode neprijateljstva u bezbedniju zonu unutar zemlje i obezbediće im se pratnja lica koja su odgovorna za njihovu bezbednost i blagostanje.

U članu 5 stav 1 Dopunskog protokola II iz 1977. godine (lica čija je sloboda ograničena) navedeno je:

Pored odredaba navedenih u članu 4 primenjivaće se sledeće odredbe kao minimum koji se odnosi na lica lišena slobode iz razloga koji se odnose na oružani sukob, bez obzira na to da li su internirani ili zatočeni; (a) prema ranjenim i bolesnim licima postupaće se u skladu sa članom 7; (b) licima navedenim u ovom stavu će se, u istoj meri kao i lokalnom civilnom stanovništvu, obezbediti hrana i pitka voda te će im se obezbediti zaštita u pogledu zdravlja i higijene te zaštita protiv opasnosti koje prete od klime i opasnosti od oružanog sukoba; (c) biće im dozvoljeno da primaju individualnu ili kolektivnu pomoć; (d) biće im dozvoljeno da obavljaju svoje verske obrede i, ako to bude traženo i primereno, da primaju duhovnu pomoć od lica koja obavljaju versku delatnost, npr. od kapelana; (e) ako budu morali da rade, imaće iste radne uslove i zaštitu koju ima i lokalno civilno stanovništvo.

Kako bi utvrdilo da li navodna krivična dela sačinjavaju ratne zločine, sudsko veće mora prvo da utvrdi da li je u toku navedenog perioda u 1999. godini sukob na Kosovu dosegao nivo oružanog sukoba. Samo postojanje oružanog sukoba može da potakne primenu člana 142 i 144 KZSFRJ.

Shodno tome, da bi krivična dela predstavljala ratni zločin, ista moraju da budu povezana sa oružanim sukobom. Unutrašnji nemiri i napetosti (kao što su pobune, izolovani i sporadični slučajevi nasilja ili druga dela slične prirode) ne sačinjavaju oružani sukob koji nema međunarodni karakter.

Prema Ženevskoj konvenciji, *međunarodni oružani sukob* definisan je kao

‘svi slučajevi objavljenog rata ili bilo kojeg drugog oružanog sukoba do kojeg može da dođe između dve ili više visokih strana ugovornica, čak i ako jedna od njih ne prizna postojanje ratnog stanja’.

‘Oružani sukob’, kao takav, nije definisan u Ženevskim konvencijama.

Definicija *oružanog sukoba koji nema međunarodni karakter* koja je u najširoj upotrebi jeste ona koju je formulisalo žalbeno veće Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) u predmetu *Tadić*:

‘Oružani sukob postoji uvek kada postoji pribegavanje oružanoj sili između država ili oružano nasilje između vladinih organa i organizovanih oružanih grupa ili između takvih grupa unutar jedne države. Međunarodno humanitarno pravo primenjuje se od početka takvih oružanih sukoba a proteže se i do posle prestanka neprijateljstava dok se ne postigne opšte zaključenje mira; ili, dok se u slučaju unutrašnjih sukoba ne postigne mirno rešenje. Do tog se momenta međunarodno humanitarno pravo i dalje primenjuje na celokupnoj teritoriji zaraćenih država, ili u slučaju unutrašnjeg sukoba, na celokupnoj

*teritoriji pod kontrolom jedne strane, bez obzira na to da li se tamo vode stvarne borbe ili ne.*¹⁶

U članu 3 koji je zajednički za ŽK 1949. pominje se oružani sukob koji nema 'međunarodni karakter' i predviđeno je da isti mora da izbije 'na teritoriji jedne od visokih strana ugovornica'.

Prag i jeste viši prema Dopunskom protokolu II. U skladu sa članom 1.1 Protokol se primenjuje samo na sukobe između oružanih snaga visoke strane ugovornice '*disidentskih oružanih snaga ili drugih organizovanih oružanih grupa, koje pod odgovarajućom komandom vrše takvu kontrolu nad delom teritorije koja bi im omogućila izvođenje neprekidnih i usaglašenih vojnih operacija*'. U istom članu se takođe predviđa, kao i u članu 3 koji je zajednički za ŽK 1949. godine, da se oružani sukob dešava na '*teritoriji jedne visoke strane ugovornice*'.¹⁷

Informacije i dokazi koji su na raspolaganju u pogledu strukture i aktivnosti OVK na Kosovu tokom 1998. i 1999. godine, kao što je zametilo sudsko veće MKSJ, počevši najkasnije od sredine 1998. godine, ukazuju na to da je OVK bila '*organizovana oružana grupa*'. Premda su se različiti aspekti organizacije i aktivnosti OVK razvijali različitim ritmom u toku tog perioda, postojalo je postepeno napredovanje prema centralizaciji vlasti i koordinaciji napora protiv SRJ/srpskih snaga. U toku 1988. godine, OVK je uspostavila glavnu komandu i podređene joj štabove u sedam zona, uspostavila je pravila o regulisanju struktura trupa i vojnoj disciplini, izvela je koordinisane napade na SRJ/srpske snage, uspostavila je finansijske operacije, prokrijumčarila je i/ili kupila značajnu količinu oružja, uvela je korišćenje grba OVK, te je primenila stratešku politiku kako bi postigla svoje ciljeve.¹⁸

¹⁶ *Tužilac v. Duško Tadić*, MKSJ, Odluka žalbenog veća o predlogu odbrane o interlokutornoj žalbi u pogledu nadležnosti, 2.10.1995., stav 70.

¹⁷ Priručnik o Zakonu o oružanom sukobu koji nema međunarodni karakter sa komentarima, Međunarodni institut za humanitarno pravo, San Remo 2006, dostupan na:

<http://www.dur.ac.uk/resources/law/NIACManualIYBHR15th.pdf>

¹⁸ *Tužilac v. Milan Milutinović*, MKSJ, sudska presuda, 26. februara 2009., stav 840

Prema sudskoj praksi MKSJ i Vrhovnog suda Kosova, oružani sukob na Kosovu trajao je najkasnije od početka proleća 1998. godine nadalje i to između (vladinih) srpskih oružanih snaga i OVK, te se nastavio kroz 1999. godinu.¹⁹ MKSJ je u predmetu *Milutinović i Đorđević* eksplicitno naveo da se oružani sukob nastavio do juna meseca 1999. godine.²⁰

Što se tiče vremenskog perioda koji se navodi u optužnici u ovom predmetu, postojanje oružanog sukoba je takođe utvrdio i Vrhovni sud Kosova u presudi donesenoj u predmetu *Kolašinac* od 5. avgusta 2004. godine te u presudi u predmetu *Ljatif Gaši* od 21. jula 2005. godine.

Sudsko veće smatra da na Kosovu jeste postojao oružani sukob tokom relevantnog perioda koji se navodi u optužnici te da je trajao dok nisu dogovoreni uslovi međunarodnog mirovnog plana između NATO i SRJ dana 9. juna 1999. godine.

Premda kvalifikacija oružanog sukoba kao unutrašnjeg oružanog sukoba pre uključivanja NATO jeste dobro utvrđena, postavlja se pitanje da li je nakon početka NATO vazdušnih napada u martu 1999. godine, sukob dosegao nivo *međunarodnog oružanog sukoba*. Sudsko veće MKSJ u predmetu *Đorđević* pozabavilo se tim pitanjem i na njega dalo potvrdni odgovor. Sudsko veće MKSJ zaključilo je:

„Veće se slaže da je od kraja maja 1998. godine postojao oružani sukob na Kosovu između srpskih snaga, tj. snaga VJ i MUP, i OVK. Ovaj se oružani sukob nastavio bar do juna meseca 1999. godine. Dana 24. marta 1999. godine NATO je započeo svoje vojne operacije u SRJ. Istog je dana Vlada SRJ objavila ratno stanje. Po tom osnovu, veće

¹⁹ Vidi npr. *Tužilac v. Milan Milutinović*, MKSJ, sudska presuda, 26. februara 2009., stav 840-841; *Tužilac v. Vlastimir Đorđević*, MKSJ, sudska presuda, 23. februara 2011. stav1579 ff; *Tužilac v. F.Lj., Haradin Balja, Isak Musliu*, MKSJ, sudska presuda, 30. novembar 2005., stav 171 ff (sudsko veće izrazilo je zabrinutost za period tokom 1998. godine, ali je takođe zametilo da se oružani sukob nastavio dugo posle jula meseca 1998.); *Tužilac v. Ramuš Haradinaj Idriz Baljaj, Lahi Brahimaj*, MKSJ, sudska presuda, 3. aprila 2008., stav 100 (žalbeno veće dana 21. jula 2012. naredilo je delimično ponovno suđenje u predmetu koji je u toku).

²⁰ Vidi relevantne predmete pomenute *ibid.*

*prihvata da je od 24. marta 1999. godine do kraja neprijateljstava u junu mesecu 1999. godine postojao međunarodni oružani sukob na Kosovu između srpskih snaga i snaga NATO-a.*²¹

Kako bi sudsko veće utvrdilo koji zakon je u primeni u ovom predmetu, ono međutim ne mora da donosi odluku o prirodi postojećeg oružanog sukoba. Čak i ako oružani sukob nakon uključivanja NATO snaga treba da se okvalifikuje kao međunarodni oružani sukob, i dalje bi se primenjivala sadržina obaveza navedenih u Zajedničkom članu 3. ŽK II 1977. Vrednost Zajedničkog člana 3., kao što to komentatori rutinski naglašavaju, nije ograničena na unutrašnji oružani sukob. On predstavlja *minimum* koji mora da se primeni u najmanje definisanim sukobima, te njegovi uslovi moraju *a fortiori* da se poštuju u slučaju međunarodnog sukoba, kada su u primeni sve odredbe Ženevskih konvencija.²²

D. ZAKON

I. Krivični zakon u primeni

Prema optužnici svaki od optuženih tereti se da je odgovoran za ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 142 i 144 Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i člana 120 i 121 Krivičnog zakona Kosova. Konkretna dela uključuju: povredu telesnog integriteta i zdravlja civila; ubistvo civila; povredu telesnog integriteta i zdravlja vojnih zarobljenika; mučenje i ubistvo vojnih zarobljenika. Dalje se navodi da je postupanje optuženih bilo protivno članu 3 koji je zajednički za četiri Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine i članu 4 i 5 (1) Dopunskog protokola na Ženevske

²¹ *Tužilac v. Vlastimir Đorđević*, MKSJ, sudska presuda, 23.02.2011. stav 1579 do 1580 (predmet je u toku po žalbi pred žalbenim većem).

²² MKCK Komentar na zajednički član 3, dostupan na: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/COM/375-590006?OpenDocument>

konvencije od 12. avgusta 1949. godine, koje se odnose na zaštitu žrtava oružanih sukoba koji nemaju međunarodni karakter.

I. Zakon u primeni na Kosovu u vreme navodnog počinjenja krivičnih dela

U skladu sa članom 1.1 UNMIK Uredbe 1999/24, koja je dopunjena UNMIK Uredbom 2000/59, zakon koji je u primeni na Kosovu jeste:

- (a) Uredbe koje objavljuje Specijalni izaslanik Generalnog sekretara zajedno sa dole navedenim pomoćnim pravnim instrumentima; i
- (b) Zakon koji je bio na snazi na Kosovu na dan 22. marta 1989. godine.

KZSFJ je bio na snazi na Kosovu dana 22. marta 1989. godine te je stoga u primeni u ovom predmetu. U pogledu krivičnog dela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, član 142 KZSFRJ, u relevantnom delu, predviđa da:

“[k]o, kršeći pravila međunarodnog prava za vreme rata, oružanog sukoba ili okupacije, naredi da se prema civilnom stanovništvu vrše ubistva [...] nečovečno postupanje [...] ili naruši telesni integritet ili zdravlje [...] ili ko izvrši neko od navedenih dela, kazniće se zatvorom od najmanje pet godina ili smrtnom kaznom.”

U pogledu krivičnog dela ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika, član 144. KZSFRJ u relevantnom delu predviđa da:

“[k]o, kršeći pravila međunarodnog prava, naredi da se prema ratnim zarobljenicima vrše ubistva, mučenja, ili nečovečna postupanja, uključujući [...] nanošenje velike patnje ili teško narušavanje telesnog integriteta ili zdravlja [...] ili ko izvrši neko od navedenih dela, kazniće se zatvorom od najmanje pet godina ili smrtnom kaznom.”

UNMIK Uredbom 1999/24, koja je dopunjena UNMIK Uredbom 2000/59, ukinuta je smrtna kazna predvidevši da će se za svako krivično delo za koje je zaprećena smrtna kazna prema zakonu na snazi na Kosovu dana 22. marta 1989. godine, smrtna kazna preinačiti u kaznu zatvora između minimalne kazne koju zakon predviđa za to krivično delo i maksimalne kazne od četrdeset godina zatvora.

Prema članu 142 i 144 KZSRJ, krivično delo ratnog zločina koje je počinjeno jednim ili više od konkretnih dela navedenih u tim članovima, mora da krši *“pravila međunarodnog prava”*. Shodno tome, primena dvaju odredbi uslovljena je međunarodnim pravom koje je bilo u primeni 1989. godine. U tom pogledu član 210 Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije koji je usvojen 1974. godine te koji je bio na snazi na Kosovu dana 22. marta 1989. godine, predviđa da:

“Međunarodni ugovori primenjuju se od dana njihovog stupanja na snagu, sem ako nije drugačije navedeno u instrumentu ratifikacije ili u sporazumu nadležnih organa. Sudovi će direktno primenjivati međunarodno usvojene ugovore.”

Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija je 1950. godine ratifikovala četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine a dopunske protokole I i II ratifikovala je 1979. godine. Shodno tome, ovi međunarodni instrumenti bili su na snazi na Kosovu dana 22. marta 1989. godine, kao što je predviđeno UNMIK Uredbom 1999/24 i UNMIK Uredbom 2000/59.

Član 3 zajednički za četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine predviđa u relevantnom delu kako sledi:

“U slučaju oružanog sukoba koji nema karakter međunarodnog sukoba na teritoriji jedne od visokih strana ugovornica, svaka od strana u sukobu biće dužna da primenjuje, kao minimum, sledeće odredbe:

(1) Prema licima koja aktivno ne učestvuju u neprijateljstvima, uključujući pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i one koji su onesposobljeni za

borbu zbog bolesti, ranjavanja, lišavanja slobode, ili bilo kojeg drugog uzroka, postupaće se u svakoj prilici čovečno, bez ikakve diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, veri ili ubeđenju, polu, rođenju ili imovnom stanju, ili na bilo kojim drugim merilima.

U tom cilju, zabranjeni su i zabranjuju se u svako doba i na svakom mestu prema gore navedenim licima:

(a) nasilje nad životom i telom, posebno sve vrste ubistava, sakaćenja svireposti i mučenja [...]"

Kao pravilo običajnog međunarodnog prava, suštinske odredbe zajedničkog člana 3. na sličan način su u primeni na unutrašnji i na međunarodni sukob.²³

Da bi postojalo kršenje člana 3 koji je zajednički za Ženevske konvencije, žrtva nije smela aktivno da učestvuje u neprijateljstvima u vreme počinjenja krivičnog dela.²⁴ Premda ni ugovorno pravo niti običajno pravo izričito ne definišu pojam aktivnog učestvovanja u neprijateljstvima, on je definisan u sudskoj praksi Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju kao učešće u ratnom delovanju koje kao svoj cilj po svojoj prirodi ili svrsi ima da izazove stvarnu štetu osoblju ili opremi oružanih snaga protivnika.²⁵ Zaštita u zajedničkom članu 3 proteže se i na žrtve koje

²³*Tužilac v. Zejnil Delalić et al.*, predmet br. IT-96-21-A, presuda, 20. februara 2001. godine ("Čelebići žalba na presudu"), stav 420. Vidi takođe *ibid.*, stav 147-150. U predmetu *Nikaragva*, Međunarodni sud pravde smatrao je da: "Član 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine definiše određena pravila koja se primenjuju u oružanim sukobima koji nemaju međunarodni karakter. Nema sumnje da u slučaju međunarodnih oružanih sukoba ta pravila takođe predstavljaju minimalno merilo, pored složenijih pravila koja takođe treba da se odnose na međunarodne sukobe; a to su pravila koja, po mišljenju Suda, odražavaju ono što je Sud 1949. godine nazvao "elemenarnim razmatranjima čovečnosti" (Krfski kanal, suština, MSP izveštaji 1949., str. 22). U vezi sa suštinskim odredbama sadržanim u stavu 1 (a)-(d) zajedničkog člana 3, komentar MKCK glasi: "Vrednost te odredbe ne ograničava se na oblast kojom se bavi u članu 3. Budući da ona predstavlja minimum koji se mora primeniti u najmanje definisanom sukobu, njeni uslovi moraju se primeniti a fortiori u slučaju međunarodnih sukoba, kada se primenjuju sve odredbe Konvencije. To je zato što "veća obaveza uključuje manju", kako bi se moglo reći." (Međunarodni komitet Crvenog krsta, komentar: IV Ženevska konvencija koja se odnosi na zaštitu civila u ratnim vremenima, Ženeva, Pictet, (ed), 1958., str. 14).

²⁴ Vidi član 3 zajednički za četiri Ženevske konvencije. Vidi takođe *Čelebići žalba na presudu*, stav 420, 424.

²⁵*Tužilac v. Ramuš Haradinaj et al.*, predmet br. IT-04-84-bis-T, javna presuda sa poverljivim aneksom, 29. novembar 2012. (ponovno suđenje), stav. 398, koji se odnosi na *Tužilac v. Pavle Strugar*, predmet br. IT-01-42-A, presuda, 17. jula 2008., stav 178.

su pripadnici oružanih snaga koji su položili oružje ili su onesposobljeni za borbu usled na primer bolesti, ranjavanja ili lišavanja slobode.

Član 4 Dopunskog protokola II koji dalje razrađuje zaštite iz zajedničkog člana 3, predviđa u relevantnom delu da:

“1. [...]” 1 . Sva lica koja direktno ne učestvuju ili koja su prestala da učestvuju u neprijateljstvima, bez obzira na to da li je njihova sloboda ograničena, imaju pravo na poštovanje svoje ličnosti, časti i ubeđenja i verskih obreda. Prema njima će se u svakoj prilici postupati čovečno, bez ikakve nepovoljne diskriminacije. [...]

2. Ne zadirući u opšti smisao gore navedenog, protiv lica iz stava 1 jesu i ostaju zabranjena u svako doba i na svakom mestu sledeća dela:

(a) nasilje nad životom, zdravljem i fizičkim ili mentalnim blagostanjem ljudi, naročito ubistvo, kao i svirepo postupanje kao što je mučenje, sakaćenje ili bilo koji oblik telesnog kažnjavanja, [...] ”

Član 5 Dopunskog protokola II predviđa u relevantnom delu kako sledi:

1. Pored odredbi iz člana 4, sledeće odredbe će se poštovati kao minimum u odnosu na lica koja su lišena slobode iz razloga povezanim sa oružanim sukobom, bilo da su internirana ili zatočena: [...]

(b) licima iz ovog stava, u istoj meri

kao i lokalnom civilnom stanovništvu, obezbediće se hrana i voda za piće, kao i mere zaštite u pogledu zdravlja i higijene i zaštita protiv surovih klimatskih uslova kao i od opasnosti od oružanog sukoba; [...] ”

Svrha člana 5. Dopunskog protokola II je da obezbedi čovečno postupanje prema licima čija je sloboda ograničena iz razloga povezanih sa sukobom.²⁶ Takvim licima moraju se obezbediti

²⁶ Međunarodni komitet Crvenog krsta, *Komentar na dopunske protokole od 8. juna 1977. na Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949.*, Ženeva, Sandoz, Svinarski i Cimerman (eds), 1986. (“MKCK Komentar na Dopunske protokole”), stav 4565.

osnovni minimalni uslovi: hrana, pitka voda, higijena i smeštaj.²⁷ Zaštita u ekstremnim vremenskim uslovima uključuje obezbeđivanje odeće na niskim temperaturama kao i zaklon od sunca i zaštitu od bilo kakvih ekstremnih vremenskih uslova.²⁸ Dok obaveza organa koji sprovodi pritvor u ovom pogledu ostaje apsolutna, njena sadržina je različita zavisno o životnim uslovima koji prevladavaju u tom području.²⁹

II. Priroda oružanog sukoba

U optužnici se eksplicitno navodi da je stanje oružanog sukoba postojalo u vreme kada su počinjena krivična dela koja su potakla primenu člana 3 koji je zajednički za četiri Ženevske konvencije i člana 4 i 5 (1) Dopunskog protokola II.

Prilikom utvrđivanja da li je postojao oružani sukob, žalbeno veće MKSJ je artikulisalo sledeći test:

"oružani sukob postoji kad god se pribeglo oružanoj sili između država ili produženom oružanom nasilju između vlasti i organizovanih oružanih grupa ili između takvih grupa unutar jedne države. Međunarodno humanitarno pravo primenjuje se od početka takvih oružanih sukoba sve do posle prestanka neprijateljstva sve dok se ne zaključi opšti mir, ili u slučaju unutrašnjih sukoba, dok se ne postigne mirno rešenje. Do tog momenta, međunarodno humanitarno pravo se primenjuje na celokupnoj teritoriji zaraćenih država ili, u slučaju unutrašnjih sukoba, na celokupnoj teritoriji pod kontrolom strane u sukobu, bez obzira na to da li se tamo odvija stvarna borba."³⁰

Kriterijumi kojima se treba baviti u okviru ovog testa su sledeći: (i) intenzitet sukoba (ii) organizacija strana u sukobu.³¹ Cilj je da se napravi razlika između oružanog sukoba i

²⁷ MKCK komentar o Dopunskim protokolima, stav 4573.

²⁸ MKCK komentar o Dopunskim protokolima, stav. 4574.

²⁹ MKCK komentar o Dopunskim protokolima, stav 4573.

³⁰ *Tužilac v. Duško Tadić aka "Dule"*, predmet br. IT-94-1-AR72, rešenje o predlogu odbrane o interlokutornoj žalbi na nadležnost, 2. oktobar 1995., stav 70. Vidi takođe *Tužilac v. Tomas Lubanga Duilo*, predmet br. ICC-01/04-01/06, presuda shodno članu 74 Statuta, 14. mart 2012. ("*Lubanga Duilo* sudska presuda"), stav 533.

³¹ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet IT - 05 - 87 - T, presuda , 23. februar 2011. ("*Sudska presuda u predmetu Đorđević*"), stav 1522, upućuje na *Tužilac protiv Duška Tadića zvanog "Dule"*, predmet IT - 94 - 1 - T , mišljenje i presuda, 7. maja 1997 godine ("*Sudska presuda u predmetu Tadić*"), par.562; *Tužilac protiv Zejnila Delalića i drugih*, IT - 96 - 21 - T, presuda od 16. novembra 1998. ("*Sudska presuda u predmetu Čelebići*"), stav 184;

razbojništva, neorganizovanih i kratkotrajnih pobuna ili terorističkih aktivnosti koje nisu predmet međunarodnog humanitarnog prava".³² Konkretno, u vezi sa oružanim sukobima ne-međunarodnog karaktera, potrebno je da naoružana grupa ima "neki stepen organizacije", a njeno rukovodstvo kao minimum mogućnost da ostvari neku kontrolu nad svojim članovima tako da se mogu sprovesti osnovne obaveze zajedničkog člana 3. Ženevske konvencije.³³ Sudska praksa MKSJ je da, prilikom procene stepena organizacije oružane grupe uzme u obzir sledeće faktore: (i) prisustvo komandne strukture (ii) sposobnost oružane grupe da izvodi operacije na organizovan način (iii) nivo logistike (iv) nivo discipline i sposobnost da sprovede osnovne obaveze iz zajedničkog člana 3. i (v) sposobnost da "govori jednim glasom".³⁴

Dalje u predmetu Tadić, žalbeno veće MKSJ je utvrdilo okolnosti u kojima se dogodio oružani sukob, koji je *prima facie* unutrašnji, a može se okarakterisati kao međunarodni:

"[...] unutrašnji sukob može postati međunarodni (ili, u zavisnosti od okolnosti, biti međunarodnog karaktera uporedo sa unutrašnjim oružanim sukobom) ako (i) druga država interveniše u tom sukobu putem svojih trupa, ili, alternativno

Tužilac protiv F.LJ. i drugih, IT - 03 - 66 - T, presuda od 30. novembra 2005. ("Sudska presuda u predmetu Ljimaj"), stav 84; Tužilac protiv Mileta Mrkšića i drugih, IT - 95 - 13 / 1 , Presuda, 27. septembar 2007. ("Sudska presuda u predmetu Mrkšić"), stav 407. Pogledajte takođe Lubanga Duilo sudsku presudu, par. 535-536.

³²*Dorđević Sudska presuda, stav 1522, pozivajući se na sudsku presudu Tadiću, par. .562; Tužilac protiv Ljube Boškoscog i Johana Tarčulovskog, IT - 04 - 82 - T, presuda od 8. jula 2008. godine ("Boškoski i Tarčulovski sudska presuda."), par. 175, Sudska presuda u predmetu LJ., par.. 89. Pogledajte takođe Lubanga Duilo prvostepenu presudu, par. 538 sudska presuda, par. 1526 , pozivajući se na presudu LJ., par. 46 , 94, 96-111 , Tužilac protiv Ramuša Haradinaja i ostalih, predmet IT - 04 - 84 , presuda, 3. april 2008. , par. 60 , 65-69 , 76 - 86, 88, Tužilac protiv Slobodana Miloševića, IT - 02 - 54 - T, Odluka po predlogu za donošenje oslobađajuće presude, 16. jun 2004. , par. 23-24. Pogledajte takođe Lubanga Duilo sudsku presudu, par. 537.*

³³*Dorđević Sudska presuda, par. 1525, koji se odnosi na sudsku presudu Boškoscog i Tarčulovskom, par.. 196-198; Prvostepena presuda u predmetu Ljimaj, par. 89, Tužilac protiv Nasera Orića, predmet IT - 03 - 68 - T, presuda, 30. jun 2006, par. 254. Dorđević sudska presuda, par. 1526 , pozivajući se na presudu LJ., par. 46 , 94, 96-111 , Tužilac protiv Ramuša Haradinaja i ostalih, predmet IT - 04 - 84 , presuda , 3. april 2008. , par. 60 , 65-69 , 76 - 86, 88, Tužilac protiv Slobodana Miloševića, IT - 02 - 54 - T, Odluka po predlogu za donošenje oslobađajuće presude, 16. jun 2004. , par. 23-24. Pogledajte takođe Lubanga Duilo sudsku presudu, par. 537.*

³⁴*Dorđević sudska presuda, par. 1526 , pozivajući se na presudu Ljimaj, par. 46 , 94, 96-111 , Tužilac protiv Ramuša Haradinaja i ostalih, predmet IT - 04 - 84 , presuda , 3. april 2008. , par. 60 , 65-69 , 76 - 86, 88, Tužilac protiv Slobodana Miloševića, IT - 02 - 54 - T, Odluka po predlogu za donošenje oslobađajuće presude, 16. jun 2004. , par. 23-24. Pogledajte takođe Lubanga Duilo sudsku presudu, par. 537.*

ako (ii) neki od učesnika deluju u unutrašnjem sukobu u ime te druge države.”³⁵

Prilikom tumačenja stepena kontrole koju strana zemlja mora da održava nad oružanim snagama koje se bore u njenu korist kako bi se “unutrašnji” prima facie oružani sukob proglasio za “međunarodni” oružani sukob, žalbeno veće MKSJ usvojilo je opšti test kontrole, na osnovu kojeg:

“Kontrola države nad podređenim vojnim snagama, milicijom ili paravojnim jedinicama može imati opšti karakter (imora obuhvatati više od pukog pružanja finansijske pomoći ili vojne opreme i obuke). Taj uslov, međutim, ne ide tako daleko do zahteva za izdavanje konkretnih naređenja ili rukovođenje svakom pojedinom operacijom od strane države. Prema međunarodnom pravu, nije potrebno da vlasti koje vrše kontrolu planiraju sve operacije jedinica koje od njih zavise, biraju ciljeve ili daju konkretna uputstva za vođenje vojnih operacija i eventualnih kršenja međunarodnog humanitarnog prava za koje se tvrdi da su se dogodila. Može se smatrati da postoji kontrola kakvu traži međunarodno pravo kada jedna država (odnosno u kontekstu oružanog sukoba, strana u sukobu) igra ulogu u organizovanju, koordinisanju ili planiranju vojnih akcija grupe, a uz to finansira, obučava i pruža opremu i operativnu podršku toj grupi.”³⁶

Sudsko veće smatra da su definicije koje je usvojio MKSJ usvojene od strane Međunarodnog krivičnog suda (MKS) ubedljive i imaće ih u vidu prilikom utvrđivanja prirode oružanog sukoba u ovom slučaju.

³⁵Tužilac protiv Duška Tadića, predmet IT - 94 - 1 - A, presuda od 15. jula 1999. (“Drugostepena presuda u predmetu Tadić”), par. 84. Pogledajte takođe Lubanga Duilo prvostepenu presudu, par. 540

³⁶Drugostepena presuda u predmetu Tadić, par.137. Pogledajte takođe Lubanga Duilo prvostepenu presudu, par. 541

III. Elementi krivičnih dela

U odnosu na osnovne elemente krivičnih dela iz optužnice, sudsko veće smatra da ih treba definisati u skladu sa pravilima međunarodnog zakona koji je bio na snazi na Kosovu u vreme kada su navodno počinjena krivična dela. Ovo je potvrđeno izričitim pozivanjem na pravila međunarodnog prava sadržana u članovima 142. i 144. Krivičnog zakona SRFJ. Osim toga, sudsko veće napominje da se elementi krivičnog zakona nužno razlikuju u zavisnosti od prirode oružanog sukoba.

a. Povreda telesnog integriteta i zdravlja

Kao što smo gore napomenuli, zajednički član 3. i član 4. (2a) Dopunskog protokola II izričito zabranjuje, između ostalog, povredu života i zdravlja ljudi, a posebno, svirepo postupanje. Elementi krivičnog dela svirepog postupanja, kako je definisano u običajnom međunarodnom pravu su jasno navedeni od strane MKSJ na sledeći način: namerno delo ili propust koji nanosi tešku duševnu ili telesnu patnju ili povredu, koje predstavlja ozbiljan napad na ljudsko dostojanstvo i koje je izvršeno prema osobama koje ne učestvuju aktivno u neprijateljstvima.³⁷ Elementi zločina za MKS koji definišu krivično delo svirepog postupanja su sledeći: (i) izvršilac je naneo težak psihički i fizički bol ili patnju jednom ili više lica; (ii) takva osoba ili osobe su bile *hors de combat* ili civilno medicinsko osoblje ili versko osoblje koje nije aktivno učestvovalo u neprijateljstvima; (iii) izvršilac je bio svestan te činjenice ili okolnosti ustanovljenog statusa; (iv) izvršenje se dogodilo u kontekstu i bilo je povezano sa oružanim sukobom koji nije međunarodnog karaktera; (v) izvršilac je bio svestan činjeničnih okolnosti koje su ustanovile postojanje oružanog sukoba.³⁸ Sudsko veće smatra ovu detaljnu definiciju ubedljivom.

Jedini element koji čini razliku, osim prirode oružanog sukoba, između krivičnog dela svirepog postupanja počinjenog u nemeđunarodnom oružanom sukobu i krivičnog dela nečovečnog

³⁷ *Čelebići drugostepena presuda*, stav 424.

³⁸ Elementi zločina, zvanične beleške Skupštine država potpisnica Rimskog statute Međunarodnog krivičnog suda, prva sednica, Njujork, 3-10 spetembra 2002 godine (publikacija Ujedinjenih Nacija, Prodaje br. E.03. V.2 i ispravka), deo II B (Elementi zločina), član 8 (2) (c) (i)-3.

postupanja počinjenog u međunarodnom sukobu jeste zahtev da žrtva nečovečnog postupanja bude zaštićena osoba.³⁹

Pored toga, organizacije za ljudska prava su ustanovile kršenja zabrane nečovečnog postupanja u slučajevima aktivnog maltretiranja zatvorenika, kao i u slučajevima samice, veoma loših uslova pritvora, nedostatka adekvatne hrane, vode i medicinskog tretmana za pritvorena lica.⁴⁰

b. Mučenje

Može se smatrati da definicija mučenja iz Konvencije protiv mučenja i drugih svirepih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kazni ("Konvencija protiv mučenja") odražava međunarodno običajno pravo.⁴¹ Član 1. Konvencije protiv mučenja definiše mučenje kao:

*"svaki akt kojim se jednom licu namerno nanosi bol ili teške fizičke ili mentalne patnje u cilju dobijanja od njega ili nekog trećeg lica obaveštenja ili priznanja ili njegovog kažnjavanja za delo koje je to ili neko treće lice izvršilo ili za čije izvršenje je osumnjičeno, zastrašivanja tog lica ili vršenja pritiska na njega ili zastrašivanja ili vršenja pritiska na neko treće lice ili iz bilo kojeg drugog razloga zasnovanog na bilo kom obliku diskriminacije, ako taj bol ili te patnje nanosi službeno lice ili bilo koje drugo lice koje deluje u službenom svojstvu ili na njegov podsticaj ili sa njegovim izričitim ili prećutnim pristankom. Taj izraz se ne odnosi na bol ili patnje koje su rezultat isključivo zakonitih sankcija, neodvojivih od tih sankcija ili koje te sankcije prouzrokuju."*⁴²

MKSJ je razvio široku sudsku praksu u vezi sa krivičnim delom mučenja. Konkretno, u slučaju *Kunarac i ostali* žalbeno veće MKSJ je usvojilo sledeće aspekte definicije koju je usvojilo sudsko veće u tom slučaju: (i) nanošenje, delom ili propustom, teške telesne ili duševne boli ili patnje;

³⁹ *Čelebići* Drugostepena presuda, stav 426.

⁴⁰ Vidi običajno međunarodno pravo, tom I: Pravila, Jean-Marie Henckaerts, Louise Doswald-Beck, Štampa Univerziteta Kembridž, 2008. ("Međunarodno običajno pravo"), str. 318-319.

⁴¹ *Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca i ostalih*, predmet br. IT-96-23 & IT-96-23/1-A, Presuda, 12. jun 2002. ("*Kunarac* Drugostepena presuda"), par. 146, koji se odnosi, *inter alia*, na *Tužilac protiv Anta Furundžije*, predmet br. IT-95-17/1-A, Presuda, 21. jul 2000., par.111.'

⁴² Konvencija protiv mučenja i drugih svirepih, nečovečnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni, I-24841, usvojena od Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 10. decembra 1984., član 1.

(ii) delo ili propust moraju biti namerni; (iii) motiv dela ili propusta mora biti iznuđivanje informacija ili priznanja, ili kažnjavanje, zastrašivanje ili vršenje pritiska na žrtvu ili treću osobu, ili diskriminacija, po bilo kojem osnovu, žrtve ili treće osobe.⁴³ U vezi sa zahtevom sadržanim u Konvenciji protiv mučenja da službeno lice ili bilo koje drugo lice koje deluje u službenom svojstvu učestvuje u činu mučenja, žalbeno veće MKSJ je u slučaju *Kunarac i ostali* zaključilo da se od Konvencije protiv mučenja težilo da reguliše ponašanje država, i samo sa tim ciljem i u toj meri, Konvencija se bavi delima pojedinaca koji deluju u svom službenom svojstvu.⁴⁴ Zato uslov javnog službenika nije uslov pod međunarodnim običajnim pravom u pogledu krivične odgovornosti pojedinca za mučenje izvan okvira Konvencije protiv mučenja.⁴⁵

Na isti način, elementi zločina MKS ne sadrže uslov da javni službenik ili bilo koje drugo lice koje deluje u službenom svojstvu učestvuje u činu mučenja. Elementi krivičnog dela mučenja kada su počinjeni u kontekstu unutrašnjeg oružanog sukoba su definisani za potrebe Rimskog statuta na sledeći način: (i) izvršilac je naneo tešku fizičku ili mentalnu bol ili patnju jednoj ili više osoba; (ii) izvršilac je naneo bol ili patnju u takve svrhe kao što su: pribavljanje informacije ili priznanje, kazna, zastrašivanje ili prinuda ili iz bilo kog razloga zasnovanog na diskriminaciji bilo kakve vrste; (iii) takva osoba ili osobe su bile *hors de combat*, ili su bili civili, medicinsko osoblje ili versko osoblje koje nije učestvovalo u neprijateljstvima; (iv) izvršilac je bio svestan činjeničnih okolnosti koje su ustanovile ovaj status; (v) izvršenje se dogodilo u kontekstu i bilo je povezano sa oružanim sukobom koji nije međunarodnog karaktera; (vi) izvršilac je bio svestan činjeničnih okolnosti koje su ustanovile postojanje oružanog sukoba.⁴⁶

⁴³ *Kunarac i ostali* Drugostepena presuda, par.142, 144.

⁴⁴ *Kunarac i ostali* Drugostepena presuda, par.146-147.

⁴⁵ *Tužilac protiv Miroslava Kvočke i ostalih*, predmet br. IT-98-30/1-A, Presuda, 28. februar 2005., par. 284, koji se odnosi na *Kunarac i ostali*, Drugostepena presuda, par.148.

⁴⁶ Elementi zločina, član 8. (2) (c) (i)-4. Pogledati i *Tužilac protiv Callixte Mbarushimana*, predmet br. ICC-01/04-01/10, Odluka o potvrđivanju optužbi, 16. decembar 2011. ("Odluka o potvrđivanju *Predmet Mbarushimana*"), par.168-169. Za diskusiju o elementima zločina mučenja pogledati i *Tužilac protiv Jean-Pierrea Bemba Gomba*, predmet br. ICC-01/05-01/08, Odluka na osnovu člana 61(7)(a) i (b) Rimskog statuta na osnovu optužbi tužioca protiv Jean-Pierrea Bemba Gomba, 15. jun 2008., par.289-296.

U vezi sa *actus reus*, jedini element koji razlikuje zločin mučenja koji je počinjen u nemeđunarodnom oružanom sukobu i mučenja koje je počinjeno u međunarodnom oružanom sukobu je uslov da žrtva ovog drugog bude zaštićena osoba.⁴⁷

Dalje, razlika između krivičnog dela mučenja i svirepog postupanja nalazi se u uslovu da za mučenje, izvršilac mora delovati u cilju pribavljanja informacije ili priznanja, kazne, zastrašivanja ili prinude ili iz bilo kog drugog razloga zasnovanog na diskriminaciji bilo koje vrste. *Actus reus* dela svirepog postupanja ne zahteva takav cilj.⁴⁸

c. Ubistvo

Elementi zločina ubistva uključuju lišavanje života druge osobe.⁴⁹ Međutim, kako bi se ubistvo okarakterisalo kao teško kršenje međunarodnog humanitarnog prava, moralo je biti počinjeno nad osobom koja nije aktivno učestvovala u oružanom sukobu. Upravo ta konkretna situacija žrtve u momentu kada je zločin počinjen se mora uzeti u obzir pri utvrđivanju da li je žrtva bila zaštićena u smislu zajedničkog člana 3. Status žrtve se mora odražavati u *mens rea* izvršioca.⁵⁰

E. RAZMATRANJA U POGLEDU OCENE DOKAZA

I. Teret i standard dokazivanja

Član 6 (2) Evropske konvencije o ljudskim pravima (dalje u tekstu "ECHR"), Ustav Kosova kao i član 3 (1) ZKPK-a osigurava pretpostavku nevinosti na koju optuženi imaju pravo. Ova pretpostavka stavlja teret utvrđivanja krivice optuženog na tužilaštvo, teret koji ostaje na tužilaštvu tokom celog sudjenja.

⁴⁷ *Čelebići* Drugostepena presuda, stav 425.

⁴⁸ Pogledati Običajno međunarodno humanitarno pravo, str. 318. Pogledati i Odluku o potvrđivanju *Predmet Mbarushimana*"), stav 169.

⁴⁹ Pogledati Krivični zakonik Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosovo, PS br. 011-25/77, 28. jun 1977., član 30(1); Član 178 KZK.

⁵⁰ *Tužilac protiv Milana Milutinovića i ostalih*, IT-05-87-T, Presuda, 26. februar 2008., tom. 1, par.134.

Član 396 (7) ZKPK-a navodi da će *'sud jasno i iscrpno iznositi koje činjenice smatra dokazanim, a koje ne, i iz kojih razloga.'* Samim tim, sudsko veće mora utvrditi tačnost svake tačke prema kojoj se tereti svaki od optuženih, da li je zadovoljno na osnovu celine dokaza i da li je sigurno da je svaki elemenat tog krivičnog dela utvrđen. Bilo kakva sumnja mora biti rešena u korist optuženog.

Sudsko veće na osnovu člana 7 (1), (2) ZKPK *'... mora da istinito i potpuno utvrdi činjenice koje su od važnosti za donošenje zakonite odluke' i '... dužno je da pažljivo ispita i sa maksimalnom profesionalnom predanošću utvrdi sa jednakom pažnjom činjenice koje terete okrivljenog kao i one koje mu idu u prilog ...'.*

II. Potkrepljivanje

Član 157. ZKPK navodi sledeće:

*(3) Sud ne može da proglasi optuženog krivim **samo na osnovu svedočenja ili dajući značaj** svedočenju jednog svedoka čiji je identitet nepoznat odbrani ili okrivljenom.*

*(4) Sud ne može nikoga da proglasi krivim **samo** na osnovu svedočenja koje je dao kooperativni svedok.*

Podstav (3) je uveo zahteve potvrđivanja u slučaju anonimnog svedoka i dalje navodi da sud ne može proglasiti optuženog krivim dajući samo značaj svedočenju anonimnog svedoka.

Podstav (4) uvodi zahteve potvrđivanja u slučaju kooperativnih svedoka.

Podstav (4) se ne poziva na "odlučujuće" dokaze. Tužilaštvo je navelo da bilo koji dokaz može da potvrdi svedočenje kooperativnog svedoka.

Podrazumeva se da potvrđivanje dokaza mora biti *nezavisno* svedočenje koje implicira optuženog u izvršenju krivičnog dela. Potvrđivanje je u tom smislu pouzdan, nezavisni dokaz koji potvrđuje, podržava ili dodaje težinu drugim dokazima u predmetu.

Tužilaštva se značajno oslanja na svedočenje A.Z. Zapisi u dnevniku koje je navodno on napravio ne potvrđuju njegova kasnija svedočenja zato što ista nisu nezavisna. Potvrđivanje mora doći iz drugog, pouzdanog izvora.

Neki zapisi u dnevniku koj je navodno napisao A.Z. su u skladu sa dokazima koje je dao tužiocu. Primera radi, dnevnik sadrži imena nekih zatvorenika koji su bili zatvoreni u Klečki na dan ili oko datuma koji su tamo zapisani. U nekim slučajevima ti zapisi iz dnevnika su potvrđeni drugim dokazima, na primer izjavama svedoka. Iako je ovo moglo dodati težinu kredibilitnosti A.Z. isto ne potvrđuje njegovo svedočenje u vezi sa identitetima osoba koje su, kao što on govori, izvršile dela za koja se terete.

Laž, navodno izrečena od strane okrivljenog, ne predstavlja potvrđivanje. Okrivljeni može lagati iz mnogo razloga. U nekim slučajevima, nevino okrivljeni može lagati da bi učvrstio ono za šta smatra da je slaba odbrana. Sama po sebi laž ne može potvrditi krivicu.

III. Verodostojnost

Problem verodostojnosti je činjenični i isti se ne može odrediti praćenjem određenih pravila. Sudsko veće neizbežno mora odvagati svedočenje svedoka, mora uzeti u obzir prednosti i mane i, nakon što to uradi, mora odlučiti da li je svedočenje pouzdano i da li je, bez obzira na činjenicu da ima nedostataka ili nedorečenosti ili kontradikcija u svedočenju, zadovoljno s tim da je istina rečena.

Prilikom ocenjivanja verodostojnosti određeni broj faktora mora se uzeti u obzir.

Opšti integritet kao i inteligencija svedoka, njegova moć zapažanja, njegov kapacitet sećanja kao i njegova tačnost prilikom izjavljivanja su veoma važni. Takođe je važno odrediti da li on iskreno nastoji da kaže istinu, da li je on iskren ili da li je pristrasan, ćutljiv i dvosmislen. Na sva ova pitanja možemo dobiti odgovor gledajući svedoka, njegovo ponašanje i ophođenje.

AZ izvršio je samoubistvo u septembru 2011. godine. Zbog navedenog razloga on nije bio u stanju da svedoči pred ovim sudom. Sudsko veće je imalo na raspolaganju njegovo ranije svedočenje kao i mogućnost gledanja DVD zapisa kao deo njegovog svedočenja. Sud je, takođe, imao mogućnosti da razmotri svedočenja drugih svedoka koji su bili u stanju da opišu njegovo opšte ponašanje i karakter. Sudu su, takođe, bili dostupni različiti psihijatrijski zapisi i izveštaji.

Međutim, sudsko veće nije imalo priliku da postavi dodatna pitanja A.Z. da bi testiralo njegovo svedočenje, da bi ispitalo očigledne nedoslednosti u njegovom svedočenju, da bi ocenilo njegovo ponašanje prilikom svedočenja,⁵¹ da bi ocenilo način na koji je svedočio,⁵² da oceni u punoj meri njegov kapacitet zapažanja, prisećanja ili izražavanja o tim događajima o kojima je svedočio, da oceni njegov karakter u vezi sa poštenjem i istinitošću ili da testira postojanje ili nepostojanje pristrasnosti, interesa ili druge motivacije iza njegovog svedočenja.

Ovo su bili važni faktori koje bi, da je A.Z. bio dostupan sudu, u mnogome pomogli sudskom veću u ocenjivanju njegove verodostojnosti.

F. Verodostojnost A.Z.

A.Z. nije bio dostupan za svedočenje pred sudskim većem i iz tog razloga je sudsko veće, pri proceni njegove verodostojnosti, moralo da razmatra podnesive dokaze koji su mogli pomoći sudu da napravi procenu.

⁵¹ Osim gledanja DVD-a iz dela njegovog prethodnog svedočenja

⁵² *ibid*

I. Dokazi pribavljeni od A.Z.⁵³

Tvrđnje tužilaštva suštinski počivaju na dokazima **A.Z.**. Kredibilitet **A.Z.** je ključno pitanje u ovom predmetu. Upravo u optužnici je izričito navedeno da *“dobro utemeljena sumnja protiv optuženih u ovom predmetu uglavnom proističe iz izjava X svedoka saradnika, ranije osumnjičenog u okviru iste istrage”*.

Izjave i dnevnički **A.Z.** spadaju u sledeće kategorije: (1) Izjave koje je dao EULEX policiji u svojstvu svedoka 20. i 30. novembra 2009. godine i nastavio 3. decembra 2009. godine; (2) Izjave koje je dao STRK-u u svojstvu osumnjičenog/optuženog 4. februara 2010. godine, 9. februara 2010. godine, 11. februara 2010. godine, 16. februara 2010. godine i 17. februara 2010. godine; 10. marta 2010. godine, 16. marta 2010. godine, 25. marta 2010.; 6. juna 2010. i 20. avgusta 2010. godine; (3) Izjave koje je dao STRK-u u svojstvu svedoka saradnika 5. i 7. oktobra 2010. godine; (4) Izjave koje je dao tokom ispitivanja od strane branioca 5, 6, 7. i 9. jula 2011. godine; (5) Dnevnički napisani tokom sukoba na Kosovu 1999. godine⁵⁴; (6) Dnevnički napisani nakon sukoba na Kosovu⁵⁵ i (7) Dnevnički napisani u Nemačkoj (2011)⁵⁶.

A.Z. je proglašen za svedoka saradnika 25. avgusta 2010. godine. **A.Z.** je preminuo 28. avgusta 2011. godine i stoga je nedostupan za glavni pretres i ponovljeno suđenje u ovom predmetu.

Branioци optuženih su imali priliku da unakrsno ispitaju **A.Z.** i to 5, 6, 7 i 8. jula 2011. godine. Međutim, tokom unakrsnog ispitivanja **A.Z.**, odbrana nije imala na raspolaganju izjave koje je

⁵³ Naredba sudskog veća o objavljivanju, 20. januara 2012. godine, Registrator sudskog veća broj 5. Nalogom je ukinut status zaštićenog svedoka **A.Z.** Nalog između ostalog ističe da je identitet svedoka saradnika X postao poznat kao posledica njegove smrti i objavljivanjem njegovih dnevnika i drugih dokumenta u medijima.

⁵⁴ Dokazi se sastoje od takozvanih ‘ratnih dnevnika, označenih sledećim brojevima: 0096-09-EWC2/008, 0096-09-EWC2/009, 0096-09-EWC2/010, 0096-09-EWC2/011, 0096-09-EWC2/012, 0096-09-EWC2/013, 0096-09-EWC2/014, 0096-09-EWC2/015, 0096-09-EWC2/016

⁵⁵ Dokazi se sastoje od takozvanih ‘posleratnih dnevnika’, označeni sledećim brojevima: 0096-09-EWC2/001, 0096-09-EWC2/002, 0096-09-EWC2/003, 0096-09-EWC2/004, 0096-09-EWC2/005, 0096-09-EWC2/006, 0096-09-EWC2/017, 0096-09-EWC2/018

⁵⁶ Dokaz pod nazivom ‘Nemački dnevnik, koje je podnelo STRK na pretresu od 11. novembra 2011. godine označen od suda kao dokaz P1(b)

A.Z. dao 20. i 30. novembra 2009. godine i nastavio 3. decembra 2009. godine. Pored toga, odbrana nije imala na raspolaganju izjave svedoka i forenzičke dokaze koji su bili u posedu tužilaštva pre unakrsnog ispitivanja⁵⁷.

Dokazi **A.Z.** postavljaju mnoga pitanja bez odgovora. Zbog propusta tužilaštva da predloži dokaze koje je imalo pre 5. jula 2011 godine, odbrani je uskraćena prilika da unakrsno ispita **A.Z.**a u vezi sa pitanjima koja su od ključnog značaja sudskom veću za utvrđivanje činjenica. Dok su određeni pisani dokazi bili dostupni odbrani pre 5.jula 2011., činjenica da je **A.Z.** bio nedostupan za suđenje stvorila je mnogo veće predrasude prema optuženima da pobiju te navode.

Na prvom suđenju odbrana je osporavala podnesivost izjava i dnevnika **A.Z.** Prvo sudsko veće je odlučilo da su dokazi **A.Z.** nepodnesivi⁵⁸.

Vrhovni sud Kosova je kasnije preinačio tu odluku i proglasio podnesivim⁵⁹ izjave i dnevnike **A.Z.**.

Iako više ne postoji pitanje podnesivosti dokaza **A.Z.** još se uvek postavlja pitanje težine koju treba pridati njegovom iskazu, dakle u kojoj meri sudsko veće može da se osloni na njegove dokaze prilikom odlučivanja u ovom predmetu.

Član 157. (4) ZKPK predviđa da ‘sud ne može da oglasi osobu krivom samo na osnovu dokaza svedočenjem svedoka saradnika’.

Posmrtni ostaci, koji su nađeni u blizini sela Klečka, potkrepljuju tezu tužilaštva da su zločini počinjeni. U nedostatku drugih dokaza, nalazi posmrtnih ostataka ne dokazuju ko je počinio

⁵⁷ Navedeni u rešenju o podnesivosti dokaza, od 21. marta 2012. godine.

⁵⁸ Rešenje od 21. marta 2012. godine

⁵⁹ Rešenje od 20. novembra i 11. decembra 2012.

zločin, ili kada i gde su ova krivična dela počinjena. Nalaz posmrtnih ostataka ne potvrđuje dokaze **A.Z.** u vezi sa identitetom izvršilaca tih krivičnih dela.

Dalje, čak i da tužilaštvo prevaziđe prepreke koje su predviđene članom 157. (4) ipak, sud mora da se uveri u verodostojnost **A.Z.** Procena sudskog veća o verodostojnosti **A.Z.** je ključna za utvrđivanje optužbi protiv svakog od optuženih.

Dakle, verodostojnost je prvo pitanje koje sudsko veće mora da utvrdi.

A.Z. je naveo da je njegovo zanimanje ‘vozač dizalice.’ On nije imao formalne kvalifikacije.

Prema vojnim podacima, **A.Z.** je bio pripadnik OVK od 16. maja 1998. do 19. septembra 1999. godine.⁶⁰ Izgleda da je bio poznat po nadimku ‘Murizi’. Bio je pripadnik 121. brigade OVK. Ova brigade je postala poznata kao “Kumanova” brigada. Njegova funkcija je opisana kao “vojni policajac.” Međutim, **A.Z.** je u nekoliko dokumenata opisao sebe kao “upravnika zatvora.”⁶¹

A.Z. je izjavio⁶² da je u Klečki bio od februara 1999. godine do kraja rata. Ovo se slaže sa drugim dokumentovanim⁶³ dokazima.

A.Z. je istražiteljima dao dokumentaciju⁶⁴ koja je u skladu sa ostalim dokazima⁶⁵ kojima se potvrđuje identitet lica zatvorenih u zatvoru u selu Klečka.

⁶⁰ 0096-09-EWC2/021 spis F

⁶¹ 0096-09-EWC2/024, spis F, 0096-09-EWC2/027, spis F, 0096-09-EWC2/030, spis F, 0096-09-EWC2/031, spis F, 0096-09-EWC2/032, spis F

⁶² Strana 12 (engleski) zapisnik sa ispitivanja od 7. jula 2011. godine

⁶³

⁶⁴ Dokument broj 0096-09-EWC2/024; sudska odluka od 17. maja 1999. (0096-09-EWC2/025) sa potpisom SD; Nalog od 14. februara 1999. da se zatvorenik izvede pred sud. Ime zatvorenika se pominje na listi zatvorenika u Klečki od 6. maja 1999. godine. Prema spisku zatvorenik je primljen 4. februara 1999. godine, a pušten 20. marta 1999. godine.

⁶⁵ Izjave: anonimnog svedoka C od 21. septembra 2010. godine; Blerima Kućija od 4. oktobra 2010.; svedoka F od 22. januara 2011.; svedoka V od 18. aprila 2011.; svedoka W od 16. juna 2011.; svedoka D od 24. decembra 2010. i 18. januara 2011.

Svedočenje da je **A.Z.** bio prisutan u zatvoru u selu Klečka je u skladu sa drugim dokazima. SD⁶⁶ dao je izjavu⁶⁷ da je bio stacioniran u štabu OVK u selu Divljake tokom perioda od decembra 1998. godine do 4. aprila 1999. godine. On je rekao da je redovno posećivao zatvor u Klečki. U svojoj izjavi je naveo da je tokom jedne takve posete isporučio priručnik o tretmanu zatvorenika. **A.Z.** je u svom iskazu naveo⁶⁸ da je primio kopiju priručnika⁶⁹ od **S.D.**

U svom iskazu S.D. je spomenuo predmet Bljerima Kućija. **A.Z.** je 6. maja 1999. godine napravio spisak zatvorenika. Na spisku se nalazi ime Bljerim Kući.

Anonimni svedok C posvedočio je⁷⁰ da je bio zatočen u selu Klečka u periodu od 20. marta do 3./4. aprila 1999. godine. On je rekao da ga je **A.Z.** pustio iz zatvora.

Urim Krasnići⁷¹ posvedočio je⁷² da je on video A.Z. u zatvoru u selu Klečka u maju ili junu 1999. godine.

Anonimni svedok B posvedočio je⁷³ da je **A.Z.** sreo u zatvoru u selu Klečka. Svedok V je takođe izjavio da je video **A.Z.** u zatvoru u selu Klečka. Zanimljivo je da su oba svedoka izjavila da je **A.Z.** imao odgovornu funkciju u pritvorskom centru.

U različitim izjavama koje je dao EULEX specijalnom tužilaštvu i policiji, **A.Z.** je u vezi sa događajima u Klečki izjavio da je bio svedok i/ili učesnik događaja. U svom iskazu je naveo da je tokom službe u OVK vodio dnevnik. Predmetni dnevnik nije samo jedan dnevnik već skup papira

⁶⁶ Takođe poznat i kao svedok A

⁶⁷ Izjava od 23. septembra 2010. godine

⁶⁸ Izjava od 9. februara 2010. godine

⁶⁹ 0096-09-EWC2/022, registrar F

⁷⁰ Izjava od 21. septembra 2010. godine

⁷¹ Prethodno poznat kao anonimni svedok I

⁷² Izjava od 22. novembra 2010. godine

⁷³ Izjava od 8. decembra 2010. godine

i beležnica. Stavke u tom dnevniku su uglavnom napravljene istovremeno sa opisanim događajima. Format dnevnika je izazvao očiglednu zabrinutost odbrane koja je dovela u pitanje autentičnost, pouzdanost i istovetnost događaja koji su u njemu opisani.

A.Z. je tvrdio da je ove dnevnikе čuvao i skrivao od završetka sukoba sve dok ih nije predao policiji. Ganimete Zogaj je dala izjavu da joj je **A.Z.** dao dnevnikе i rekao joj da ih preda vlastima ako mu se nešto desi.⁷⁴

A.Z. je dao dokaz⁷⁵ da je on ubio N.Đ. i V.M.. Obojica su bili srpski policajci.⁷⁶ Rekao je da ih je ubio 4. ili 5. aprila 1999., po naređenju F.LJ.. Njihova imena i sela su zavedena u beležnicu **A.Z.**

A.Z. je odveo istražitelje na mesto gde je rekao da su tela dvojice policajaca sahranjena. Tela su ekshumirana sa dve lokacije. Na prvoj lokaciji⁷⁷ istražitelji su otkrili pet tela. Na drugoj lokaciji⁷⁸ istražitelji su otkrili dva tela.

A.Z. je opisao da je imao blizak odnos sa **F.LJ.**. Izgleda da je tokom rata bliža porodica **F.LJ.** neko vreme stanovala u kući **A.Z.**⁷⁹

F.LJ. je odgovorio da je njegova porodica tokom rata stanovala u kući **A.Z.**, ali je negirao da je njegova porodica imala bilo kakav poseban odnos sa **A.Z.**. On je rekao da je njegova porodica tada bila raseljena i da je tražila utočište.

Na osnovu izjave **G.Z.**⁸⁰ čini se da je odnos između **A.Z.** i **F.LJ.** postao zategnut nakon pokretanja istrage MKSJ protiv **F.LJ.** i drugih.

⁷⁴ Izjava od 20. aprila 2010. godine

⁷⁵ Izjava od 11. februara 2010. godine, strana 12 stav 20 (A82)

⁷⁶ Ante Mortem izveštaji priloženi uz post mortem izveštaje od 19. aprila 2001. godine; izjava svedoka U od 26. juna 2011. godine

⁷⁷ KER01

⁷⁸ KEQ

⁷⁹ Dokaz svedoka Y, izjava od 20. aprila 2010.

Tužilaštvo tvrdi da su, nakon hapšenja **F.LJ.** 2003. godine, saradnici **F.LJ.** uključujući **N.Š., S.Š.** i **B.Š.** odveli **A.Z.** u Albaniju sa namerom da ga ne vraćaju. On se ipak vratio, ali se nakon toga skrivao. **G.Z.** je dala izjavu o pretnjama koje je primio **A.Z.** kao upozorenje da ne svedoči o ratnim događajima.⁸¹

2007. godine **A.Z.** je otkrio ručnu bombu ispod svog auta.⁸² Juna 2009. godine je pucano na njega i on je ranjen u njegovoj kući u X. On je bio ubeđen da **F.LJ.** stoji iza svakog od ovih očiglednih pokušaja atentata na njega.

Dana 24. novembra 2005. godine **A.Z.** je vozio motorno vozilo u Štimlju kada se sudario sa drugim vozilom koje je vozio **S.F.** Policija je bila na uviđaju. U policijskom izveštaju stoji da je treće lice odgovorno za udes.

Dana 28. oktobra 2006. godine **A.Z.** je vozio svoje motorno vozilo u Prizrenu kada je imao udes sa drugim vozilom. Policija je obavila uviđaj. U policijskom izveštaju stoji da je **A.Z.** odgovoran za udes.

Dana 3. oktobra 2007. godine **A.Z.** je vozio svoje motorno vozilo u Komoranu kada se sudario sa drugim vozilom koje je vozio B.Š.1. Policija je obavila uviđaj. U policijskom izveštaju stoji da je treće lice, vozač odgovoran za udes.

A.Z. je izjavio da je svaka od ovih saobraćajnih nesreća planirana isključivo u svrhu da ga učutka. On je izjavio da je **F.LJ.** dirigovao ove nesreće.

A.Z. je dva puta priman u psihijatrijske bolnice, 2005. i 2006. godine.

⁸⁰ Takođe poznat kao svedok Y

⁸¹ Dokazi svedoka Y, izjava od 20 aprila 2010. godine

⁸² Izveštaj o udesu od 16. jula 2007. godine

i. Zaključci

(a) Dnevnici

Takozvani “dnevnici” koji je navodno napisao **A.Z.** su ključni deo dokaznog postupka tužilaštva.

Prema tužilaštvu, dnevnike je napisao **A.Z.A.Z.** je izjavio “Ja sam vodio beleške ali to su bile moje lične beleške. Niko nije znao da sam pisao dnevnike.”⁸³ On je rekao “*Ja sam pisao ove dnevnike u zatvoru Klečka, u vreme kada sam tamo radio kao čuvar. Kada je na primer neko doveden u zatvor ja sam tajno pisao njegovo ime na parčetu papira, a zatim to prenosio u svoje dnevnike kada sam se osećao bezbednim da to radim.*”⁸⁴ **A.Z.** je izjavio da niko nije imao pristup njegovim dnevnicima. Rekao je “držao sam ih u tajnosti, na skrivenim mestima i 100% sam siguran da niko nije imao pristup dnevnicima.”⁸⁵ Odbrana je izjavila da su razne delove dnevnika pisali različiti autori.

U oceni ovih dokaza sud se osvrće na izveštaje **profesora A.B.** od 30. decembra 2012. godine⁸⁶ i 2. jula 2013. godine⁸⁷ veštaka koje je angažovalo tužilaštvo i na izveštaje **Dr.H.K.** od 2. februara 2012. godine⁸⁸, 26. februara 2012.⁸⁹ i 30. maj 2013.⁹⁰, veštaka odbrane.

Nakon što je pažljivo pregledao izveštaje koje su podneli individualno veštaci za rukopis, sud je utvrdio da je potpis na kraju dokumenata označenih pod brojem 0096-09-EWC2/023, 0096-09-EWC2/013, zapisnika od 16.02.2010., zapisnika od 17.02.2010., zapisnika od 10.03.2010., zapisnika od 16.03.2010., zapisnika od 16.03.2010., zapisnika od 25.03.2010., zapisnika od 09.06.2010. i zapisnika od 20.08.2010. kao i dokumenta zavedena pod brojem 0096-09-EWC2-

⁸³ Izjava 9. februara 2010. u registratoru A, strana A36

⁸⁴ Izjava 9. februara 2010. u registratoru A, strana A37

⁸⁵ Izjava 9. Februara 2010. u registratoru A, strana A37

⁸⁶ Dokaz P50

⁸⁷ Materijalni dokaz P51

⁸⁸ Materijalni dokaz D (FL) 9

⁸⁹ Materijalni dokaz D (FL) 10

⁹⁰ Materijalni dokaz D (FL) 11

038, 0096-09-EWC2/039, 0096-09-EWC2/040, 0096-09-EWC2/041 i na prilogu zapisniku od 16.03.2010. godine (fotografije) rukopis **A.Z.**

Sudsko veće je ustanovilo da se dokument zaveden pod brojem 0096 – 09 – EWC2 -003 (strana 7) može pripisati jednom autoru.

Sudsko veće je ustanovilo da se dokumenta zavedena pod brojem 0096-09-EWC2 -001; 0096-09-EWC2 -001 – strana 7 (datum 30.07.2007.); 0096-09-EWC2 -001 – strana 9 (datum 22.09.2007.); 0096-09-EWC2 -001 – strana 11 (datum 26.11.2007.); 0096-09-EWC2 -001 – strana 13 (datum 14.02.2008.); 0096-09-EWC2 -001 – strana 19 (datum 04.03.2008.); 0096-09-EWC2 -001 – strana 23 (datum 01.06.2008.); 0096-09-EWC2 -001 – strana 31 (datum 12.12.2008.); 0096-09-EWC2 -001 – strana 41 (datum 07.07.2009.); 0096-09-EWC2 -001 – strana 43 (datum 4 to 5.08.2009.); 0096-09-EWC2 -002 – strana 14 (datum 28.05.2006.); 0096-09-EWC2 -002 – strana 15 (datum 29.05.2006.); 0096-09-EWC2 -002 – strana 16 (datum 30.05.2006.); 0096-09-EWC2 -002 – strana 18 (datum 02.09.2006.); 0096-09-EWC2 -002 – strana 42 (datum 07.05.2007.); 0096-09-EWC2 - 003 – strana 1 (datum 21.01.2009.); 0096-09-EWC2 -003 – strana 5 (datum 23.12.2005.); 0096-09-EWC2 -003 – strana 7 (prilog); 0096-09-EWC2 -003 – strana 9 (datum 26.06.2004.); 0096-09-EWC2 -003 – strana 36 (datum 06.08.2004.); 0096-09-EWC2 -005 – strana 1 (datum 04.01.2008.); 0096-09-EWC2 -006 – strana 11 (datum 19.09.2006., pod nazivom “Oje Familja Ljimaj”); 0096-09-EWC2 -008 – strana 1, 2, 3, 4 i 5; 0096-09-EWC2 -010; 0096-09-EWC2 -011; 0096-09-EWC2 -011 – strana 2 – 15; 0096-09-EWC2 -012 – korica; 0096-09-EWC2 -012 – strana 1 – 6 zaključno; 0096-09-EWC2 -013 – strana 17; 0096-09-EWC2 -014 – strana 1 – 5 zaključno; 0096-09-EWC2 -016; 0096-09-EWC2 -018 – strana 1 (datum 18.02.2010.) i dokument koji se sastoji od 32 stranice (prva strana sadrži tekst “Lineatur 51”) pripisuju drugom autoru, izuzev dodataka koji su upisani rukom i naznačeni pod brojem 0096 – 09 – EWC2 – 011 – strana. 4 koji se pripisuju opet drugom autoru. Nadalje, sudsko veće je ustanovilo, da je osim pisanih komentara, ova dokumenta napisao **A.Z.**

Dr.H.K. smatra da se dokument zaveden pod brojem 0096 – 09 – EWC2 – 003 – strana 7 može pripisati jednom autoru; dokument zaveden pod brojem 0096 – 09 – EWC2 – 003 – strana 5,

0096 – 09 – EWC2 – 003 – strana 9, 0096 – 09 – EWC2 – 003 – strana 36 mogu pripisati drugom autoru. Sudsko veće prihvata iskaz profesora B. da se uočljiva razlika u rukopisu može prepisati prirodnim varijacijama koje su proizvod istog autora.

Pozivajući se na dokaz 0096 – 09 - EWC2 – 013, stranice 1, 3, 5, 6, 12, 16, 16a i 18, Dr. Kotri smatra da su ova dokumenta napisala tri različita autora.

Najviše iznenađuje to, da s obzirom na nalaze Dr. Kotrija u njegovom izveštaju od 30. maja 2013 godine, profesor Bravo nije spomenuo ove nalaze u svom naknadnom izveštaju od 2. jula 2013 godine. Umesto toga, on je prosto govorio o metodologiji usvojenoj od strane **Dr.K.** kada je vršio procenu drugih dokumenta. Ovo još više iznenađuje jer je nalaz Dr.K. znatno podrio tvrdnju tužilaštva po kojoj je **A.Z.** sam pisao dnevnik.

Nakon što je pažljivo pregledalo svaki od dokumenta na koje je Dr.Kotri ukazao, sudsko veće je ustanovilo da je jasno da dokaz 0096-09-EWC2 -013 – stranice 1, 12, 16 i 16a u takozvanim ratnim dnevnicima nisu napisane istim rukopisom kao većina dokumenata koji se pripisuju A.Z.. Nadalje, sud je ustanovio da beleške u dokazu broj 0096 – 09 – EWC2 – 011 – na stranici 4 nije napisao **A.Z.**

Očigledno je čak i bez koristi od stručnog mišljenja Dr.K. da dokaz označen pod brojem 0096-09-EWC2 -013 – stranice 1, 12, 16 i 16a nisu napisane istim rukopisom kao većina dokumenata koja čine ratni dnevnik. Sudsko veće je ustanovilo da **A.Z.** nije napisao ova dokumenta. Nadalje, sudsko veće je ustanovilo da su ove stavke napisala tri različita autora.

Kada je 3. decembra 2009. godine policija ispitivala **A.Z.**a postavljeno mu je pitanje zašto je vodio dnevnik. On je odgovorio: “Samo sam hteo da imam podsetnik ako mi kasnije zatreba neka informacija.”⁹¹ Međutim, sudsko veće je ustanovilo da neke stavke u dnevniku nije napisao **A.Z.** Ako su ove stavke pisane od strane drugih lica onda je jasno da to nije lični dnevnik koji je vodio **A.Z.** “kako bi mu pomogao kao podsetnik”.

⁹¹ Izjava 30. novembra 2008. godine, nastavljena 3. decembra 2008.

Ako ratnik dnevnik **A.Z.**a sadrži stranice napisane od strane drugih lica, postavljaju se sledeća logična pitanja. Najočiglednije pitanje šta je priroda i svrha ovog ratnog dnevnika? Jasno je da to nije lični dnevnik koji je vodio **A.Z.** Umesto toga, sudsko veće je ustanovilo da sadrži doprinos drugih autora. Sudsko veće smatra da su takozvani ratni dnevnici zbirka beleški koje je pisalo više osoba.

Iako sudsko veće smatra da je većinu beleški u ratnom dnevniku napisao **A.Z.**, činjenica je da su neke stavke napisane od strane drugih lica pa se postavlja pitanje da li su beleške koje je napisao **A.Z.** pitanja ličnog iskustva.

Dakle, činjenica da su neke beleške napisane od strane drugih lica je suprotna navodima da su to njegovi lični dnevnici u koje je tajno unosio podatke. To je jednostavno laž. Umesto toga, ovo su najverovatnije zapisnici događaja u zatvoru koje su vodile i druge osobe a koje je **A.Z.** zadržao nakon rata i jednostavno prisvojio kao svoje.

Drugo pitanje koje se nameće je istovetnost unosa u dnevnik. Ne postoji izvesnost o stvarnim datumima unosa podataka u dnevnik. Jedini dokaz u vezi sa ovim je izjava **A.Z.** u kojima se poziva na događaje u kojima je prisustvovao i svedočenje drugih svedoka.

Neki delovi dnevnika obuhvataju skup odvojenih papira koji su mogli tu da se dodaju ili promene u bilo koje vreme. Ostale stavke izgledaju kao naknadno napisane. Na primer, stavke dnevnika broj 15, 18, 21 od 26. decembra 2006. godine napisane su na jednom papiru koji je spojen uz pomoć lepljive trake na prvu stranicu poveza knjige, a koji sadrži druge dnevničke zapise.⁹² Na poleđini strane koja je prikačena u povezanu knjigu je značajan podatak koji se odnosi na navodne uplate **A.Z.** koje je dobio od **F.LJ.** Ova beleška je očigledno kasnije uneta kao grub pokušaj **A.Z.** da složi jedan događaj u hronologiju drugih beleški iz dnevnika.

Dalje, stranica koja je ubačena u dnevnik odnosi se na period od 15 – 26. Decembra 2006. godine. Sledeći unos u dnevnik je 27. Decembra 2006. godine. Tokom tog perioda **A.Z.** je bio pacijent na psihijatrijskoj klinici u Prištini i očigledno je vodio posebni dnevnik. Na primer, u

⁹² Materijalni dokaz 0096 – 09 – EWC2/001

dokazu dnevnika koji je zaveden pod brojem 0096 – 09 – EWC2/006 ne postoje beleške koje se odnose na 26. Januar 2007. godine.⁹³ U toj beleški dnevnika stoji “do danas 26.1.2007.” ali je nastavak stranice od “1.12.2006.”.⁹⁴ Međutim, beleške za navedeni period su napisane u drugim beležnicama.

Odbrana **F.U.** tvrdi da je jedan uvod dnevnika izmenjen. Tvrdnja odbrane se odnosi na dve stranice za koje je sudsko veće utvrdilo da je napisao **A.Z.** Ove dokumente je analizirao Dr.K. i predmet su izveštaja koji je podneo 26. Februara 2012 godine⁹⁵.

Jedan od dokumenata je od 29. decembra 2010. godine a sadrži dve kolumne sa datumima. Jasno je da je drugi dokument napisan kasnije jer se odnosi na telefonski razgovor sa tužiocem od 6. jula 2011. godine. Sudsko veće smatra da je drugi dokument koji je napisan kasnije delimično transkripcija prvog dokumenta – sačuvanog dokumenta, osim u jednoj važnoj stvari. Oba dokumenta sadrže spisak datuma kada je **A.Z.** ispitan od strane policije. Ranija verzija dokumenta sadrži rečenicu “*Potpisao sam, a da nisam znao šta sam potpisao jer mi nije bilo prevedeno.*” Dok je suština ranije napisanog dokumenta prenesena u kasnije napisanom dokumentu, ta ključna rečenica je izostavljena. Ovo ozbiljno zabrinjava odbranu i postavlja se pitanje da li je izmenjen deo beleški iz dnevnika. Sudsko veće smatra da je ovaj dokument ponovo napisan, ali sudsko veće ne može da donosi druge zaključke po ovom pitanju osim da primeti da je ovo jedno od niza pitanja koje je tužilac trebao da istraži u pretpretresnom postupku.

(b) Prethodna psihijatrijska anamneza A.Z.

Psihijatrijska istorija **A.Z.** bitna je za procenu njegovog kredibiliteta. Različiti psihijatrijski podaci dobijeni su od stranaka. Sudsko veće je ex officio angažovalo **Dr.R.L.** Tužilaštvo je u dokaze

⁹³ Materijalni dokaz 0096 – 09 – EWC2/006

⁹⁴ Materijalni dokaz 0096 – 09 – EWC2/006, stranice 25 i 26

⁹⁵ Navedeni u izveštaju Dr. Hisena Kotrija od 26. februara 2012. godine kao dokaz D (FL) 1 i D (FL) 2

priložilo izveštaj svog veštaka **Dr.F.R.** Osim toga, sudsko veće se koristilo primljenim izveštajima i evidencijom psihijatarata koji su lečili **A.Z.**

A.Z. je prvi put primljen u psihijatrijsku bolnicu u X 15. decembra 2005. godine do 4. januara 2006. godine. Nije zabeležena dijagnoza kada je primljen, ali su zabeležene prethodne dijagnoze; post traumatski stres poremećaj (u daljem tekstu PTSP) i “cephalea post traumatica”.

U bolničkom registru stoji da je primljen zbog glavobolje i drugih poremećaja koji su trajali tri nedelje nakon saobraćajnog udesa.

Zavedeno je da “kada je primljen imao lakše stanje konfuzije, da je sporo odgovarao, bio nepristupačan, priznao je da ima poremećaj sna, itd. Njegova odeća i higijena su normalni. U registru je takođe zabeleženo da je *“svestan, anksiozan, uplašen, bezvoljan sa smanjenom lascivnom vitalnom dinamikom, bez znakova poremećaja misli, memorije i percepcije”*.

Analize krvi su bile normalne. Odnosile su se na pretragu za “myalagia intercodstalis”.

On je *“pušten iz bolnice sa poboljšanim stanjem”* i prepisan mu je Fluoxetine.⁹⁶

A.Z. je drugi put primljen na lečenje u X između 30. novembra 2006. godine i 19. januara 2007. godine. Tom prilikom mu je zavedena dijagnoza “akutna epizoda psihotičnog poremećaja F23.8”⁹⁷

Lečen je sledećom terapijom; haldol (antipsihotik), lorazepam (hipnotik) i largactil (takođe poznat kao klorpromazine – drugi antipsihotik).

Kada ga je porodica dovela u bolnicu bilo je to zbog sledećih simptoma *“nesanica, neorganizovano ponašanje, ideje da ga neko proganja koje su počele pre mesec dana.”* Njegovo stanje je opisano kao *“suženo stanje svesti, dezorijentisan, spoljni pogled izgleda konfuzno,*

⁹⁶ Koristio je fluoxetine, antidepresivni lek, izveštaj od 12. avgusta 2012. godine, Dr. L.

⁹⁷ F23.8 odgovara ICD-10 dijagnozi drugi akutni i prolazni psihotični poremećaj izveštaj od 12. avgusta 2012. godine, Dr. L.

uznemireno, poteškoće u verbalnom kontaktu, daje neadekvatne odgovore na postavljena pitanja, neadekvatni afekat, ne zna da objasni svoje raspoloženje, zapaža se auditivna halucinacija, poremećaj razmišljanja sa iluzornim idejama o progonu, ideje o ubistvu, moć rasuđivanja o memorija oštećeni, nije svestan stanja u kom se nalazi'. Njegovo stanje se poboljšalo nakon lečenja i nekoliko vikenda provedenih kući.

Postoji dokaz da je primljen na psihijatrijsko odeljenje intenzivne nege 1. decembra 2006. godine zbog "pogoršanja bolesti koja se manifestuje istaknutom psiho-motornom uznemirenošću". On je opisan kao "uznemiren, disforičan sa poteškoćom uspostavljanja verbalne komunikacije". Primećeno je da je tokom njegovog boravka u bolnici "stanje pacijenta poboljšano i on je izjavio"*Patio sam od nesanice i pre nego što sam prvi put hospitalizovan na psihijatrijskom odeljenju u Prizrenu zbog namerno izazvane saobraćajne nesreće čiji je motiv bila moja likvidacija."* Na ovom odeljenju on je bio „miran, komunikativan, nesrećan, sa otvorenim afektom, objašnjava da je ugrožen jer mu više osoba preti: "Oni mi prete telefonom, kažu da će razneti mene i moju porodicu, ja vidim neke osobe koje od mene traže da ubijem ovog ili onog u zamenu za mnogo novca, poslao sam puno pisama političarima da mi pruže bezbednost jer sam se dve godine borio".

Takođe je zabeleženo da je, "Ovo je prva hospitalizacija na odeljenju u X jer je njegova bolest počela da se pogoršava mesec dana pre nego što je hospitalizovan, jer je počeo da pati od „čudnih misli“ da mu prete preko telefona, da bi on i njegova porodica mogli biti zbrisani, da ga ne ostavljaju na miru i ne dozvoljavaju mu da radi", takođe boluje od nesanice, priča sam sa sobom, puno priča i ljut je. *Nakon što je koristio terapiju za raspoloženje smanjena je disforija i izbledele su obmanjive ideje'.*

Ostali podaci na kojima ne postoje datumi uključuju sledeće: " Došao je zajedno sa suprugom zbog stanja nakon saobraćajne nesreće pre tri nedelje. Izgleda uplašeno, zabrinuto, nenaspavano, s vremena na vreme *zbunjeno. Vrlo naglašenog stanja stresa (izjavio je da će da*

se ubije) i govori o tome ko će da brine o njegovoj deci ...”⁹⁸ tvrdi da je bio uključen u slučaj **F.Lj.** u vezi izjave u Hagu. Oseća se uplašen...” “Imao je nesreću 2005. godine nakon čega se ne oseća dobro. Mentalno stanje:; *spoljašnji izgled odgovara godinama, održava negu i higijenu, priča polako i tiho, sa neadekvatnim efektom (oseća nemir, strah, zbunjenost, pada mu raspoloženje, razmišlja sporo, ne odgovara na adekvatan način, negira poremećaj percepcije... .. delimično svestan u pogledu svog mentalnog stanja.” “Psihičko stanje: orijentisan (ponekad zbunjen). Pravno svestan, na postavljena pitanja odgovara nakon pauze, govori sporo, uznemiren, često sa finansijskom situacijom, bez sporadičnih elemenata”. “Nesreća 24.11 u Štimlju.....Tvrdi da je uključen u slučaj F. Ljimaja u vezi sa sumnjama u HaguOseća se fiksiran, uvređen, plaši se da ga progone i da je moguće da nesreća nije bila slučajna!?” Izveštaj skenera mozga normalan.*

A.Z. je u dva navrata bio primljen u psihijatrijske bolnice. Oba puta je postavljena različita dijagnoza.

Prvi prijem u bolnicu decembra 2005. godine se odnosi na prethodnu dijagnozu PTSP. U svom izveštaju Dr.L. upućuje da se PTSP obično dešava nakon što je osobi bio ugrožen život ili nakon katastrofalnog traumatskog iskustva. Nejasno je koji je lekar postavio ovu dijagnozu.

A.Z. je opisan kao osoba koja ima simptome anksioznosti, ali da nema simptome izbegavanja ili ponovnog proživljavanja. Zabeleženo je odsustvo psihotičnih simptoma u vreme ovog prijema. Nema dodatnih dijagnoza u vreme prve hospitalizacije.

Druga hospitalizacija novembra 2006. godine verovatno je rezultirala dijagnozom *drugih akutnih i prolaznih psihotičnih poremećaja*.

U svom izveštaju Dr.L. primećuje u mnogo jednostavnijem smislu da je ovo osoba za koju je utvrđeno da ima neke simptome koji se klasifikuju kao psihotični, ali da ne ispunjavaju uslove za šizofreniju i zapravo ne ispunjavju kriterijume šizofrenije. Izgleda da je bilo poremećaja

⁹⁸ Dr. L. pretpostavlja da se ovo odnosi na njegovu prvu hospitalizaciju.

ponašanja kada je postavljena ova dijagnoza, ali postoji malo detalja u opisu simptoma koje je očigledno imao. Ovo čini post-hoc procenu veoma teškom.

U pogledu ispoljavanja simptoma, Dr.L. je primetio da zapisi pokazuju da je 2005. godine **A.Z.** pretežno doživeo imao simptome aksioznosti, uključujući i strah, probleme sa snom kao i naznake da je možda ispoljio neke vrste samoubilačkih misli. 2006. godine su se pojavili novi simptomi uključujući i simptome koji se mogu okarakterisati jako psihotični (auditivne halucinacije, zablude kao i poremećene misli). Auditivne halucinacije (čuje glasove ili zvukove) se čine sumnjivim iz njegovog ponašanja, ali nema opisa istih i samim tim, po njegovom mišljenju, treba uzeti sa rezervama samo prihvatanje da su one bile prisutne. Dr.L. misli da bi trebalo biti normalno da se zapiše ukoliko neko čuje neke glasove i zvukove, njihovu prirodu, frekvenciju kao i šta govore. Bilo bi takođe normalno da se zapiše da li je te glasove čuo u vanjskom prostoru. Nijedan od ovih detalja nije zabeležen u medicinskom dosijeu. Persekutorne zablude (umišljena kriva uverenja bez obzira na dokaze koji govore suprotno i koji nisu razumljivi u kulturi jedne osobe) su potkrepljene samo verovanjem **A.Z.** da ga neko prati, da su izvršeni napadi na njegovog život kao i da mu se pretilo.

Dr.L. zamećuje da postoje poteškoće da se daju bilo kakve ubedljive tvrdnje u vezi sa ovim zabludama, pogotovo što se čini da su činjenično sporne. Drugim rečima, ukoliko je **A.Z.** prećeno, a kasnije je i bilo pokušaja da se ugrozi njegov život onda su to bila razumna verovanja, a ne simptomi psihijatrijskog poremećaja.

Medjutim, one su u to vreme okarakterisane kao zablude od strane osoblja koje ga je lečilo. Iako se poremećaj dovodi u vezu sa neorganizovanim mislima, nikakav dalji opis ovoga nije naveden. Drugi simptomi nenormalnog stanja raspoloženja kao i poremećaji ponašanja su takođe zabeleženi.

Dr.L. je mišljenja da postoji malo jasnih dokaza u medicinskim dokumentima o psihotičnom stanju i, bez oslanjanja na njegovo verovanje da je gonjen, ove dijagnoze se nisu mogle uspostaviti – simptomi su navedeni, ali detalji i dokazi u vezi sa ovim simptomima nedostaju.

Dijagnoza o šizofreniji nije postavljena i Dr.L. je mišljenja da ne postoje dokazi koji bi mogli potvrditi da dijagnoza šizofrenije može da se obrazloži, u vreme bilo kojeg boravka u bolnici ili nakon toga. On je primetio da su ti pojedinačni simptomi poznati kao faktor rizika za kasniji razvoj šizofrenije; međutim on ne misli da će se to desiti zbog skorijih dokaza, uključujući i posmatranje njegovog mentalnog stanja tokom ispitivanja u 2011. godini koja su zabeležena na DVD-u i dokaza datih od članova porodice kada se to desilo. Dr.L. zaključuje izjavom da iako je njegovo mentalno stanje moglo prerasti u šizofreniju, izgleda da se to nije desilo.

Dr.L. je u svom izveštaju pomenuo recept za haldol, largactil i lorazepam i bio je mišljenja da je ovo bilo prikladno za poremećaj koji je **A.Z.** predočio – primećujući da se ti lekovi uopšteno koriste za 'brzo smirivanje' kada je neko veoma uznemiren ili agresivan.

Dr.L. je mislio da su dva antipsihotička leka najverovatnije bila namenjena da budu prepisana na duži period radi sprečavanja ponavljanja simptoma. Po njegovom mišljenju, prepisivanje ovih lekova navodi na pomisao da je stepen poremećaja ponašanja bio veoma ozbiljan, ali ne da je u pitanju bila psihoza. Ne mogu komentarisati koji se lekovi obično prepisuju na Kosovu.

Dr.L. je mislio da je malo verovatno da je stanje bilo dugoročno. 2005. godine zabeleženo je odsustvo psihotičkih simptoma iako je isti imao simptome aksioznosti. Nije verovatno da ove dve epozide predstavljaju dokaz dugoročnog poremećaja. Ne postoje dokazi iz dodatnih informacija da je on imao bilo kakvu mentalnu bolest u narednim godinama.

Dr.L. je primetio da je po definiciji PTPS izazvan traumatičnim događajem ili napadima psihoze koji se obično povezuju sa nekom vrstom okidača traume. Po njegovom mišljenju, drugi napad se može u potpunosti objasniti traumatičnim događajem. Drugim rečima, ako su mu pretili i ako je bilo pokušaja da se ugrozi njegov život, onda on nije imao zablude i njegov drugi poremećaj ponašanja se može povezati sa akutnim stresom u datoj situaciji. Ovo se posle ne može opisati kao akutna psihoza. O ovom je nemoguće biti potpuno siguran zbog relativno malog broja kliničkih objašnjenja o njegovom mentalnom stanju u medicinskoj dokumentaciji.

Dr.L. je bio mišljenja da su ovi mentalni poremećaji, koji su se desili mogli imati uticaj na njegovo razumevanje i percepciju određenog incidenta, ali po njegovom mišljenju, ovo je najverovatnije bio problem tokom akutnih napada kada je psihoza bila prisutna.

Opšte stanje tokom druge hospitalizacije je bilo da se on osećao progonjenim, zabrinutim i uznemirenim. Za ovo se pretpostavilo da je bila karakteristika mentalnog poremećaja. Dr.L. smatra da je ovo stanje moglo dovesti do pogrešne interpretacije ponašanja ljudi, koristeći progone ili predrasude o paranoji za bilo kakvo ponašanje ili radnje. Na ovaj način, razumevanje ili percepcija incidenta može biti promenjena. Saobraćajni udes u kojem je **A.Z.** bio umešan se može smatrati ili kao udes bez namernih motiva ili kao organizovani ili namerni pokušaj nekoga da ga se povredi. Ovo može biti činjenica ili rezultat proživljavanja zablude o progonu kod **A.Z.**, gde je on zamenio nesreću sa namernim ili zločinačkim činom. On je mogao da ima deluzivnu interpretaciju tog događaja.

U svom izveštaju Dr.L. navodi da **A.Z.** najverovatnije nije bio mentalno bolestan u vreme bilo kog svedočenja iskaza i ne postoje indikacije da je on bio psihotičan pre 2006.godine. Ne postoje dokazi da je on bio mentalno bolestan u vreme bilo koje nesreće o kojima je on davao iskaze. Takođe je značajno da je dijagnoza psihoze data kao "akutni i prolazni" poremećaj. Čini se malo verovatnim da je bio pod značajnim uticajem bilo koje mentalne bolesti prilikom njegove interpretacije događaja.

Dr.L. je naveo da je po njegovom mišljenju, još manje verovatno da bi se A. Z. netačno sećao istorijskih događaja. On je primetio da neki ljudi sa psihozom imaju simptome poznate kao deluziona sećanja (gde su se formirana lažna verovanja u vezi sa prošlošću), ali se čini malo verovatnim iz dokaza koje je on video, i to obično dolazi sa ozbiljnijim psihotičnim stanjem kao što je šizofrenija. Dr.L. ne veruje da bi sećanje **A.Z.** na događaje iz 1998. ili 1999.godine moglo biti deluziono i on ne veruje da psihijatrijski dokaz ima bilo kakvu ulogu prilikom ocenjivanja pouzdanosti izjava koje je on dao u vezi događaja iz 2009. i 2010.godine.

Dr.L. je primetio da, ukoliko je **A.Z.** bio u stanju koje je opisano u bolničkoj dokumentaciji iz 2006. godine, onda je on najverovatnije imao borbu da se tačno seti događaja zato što je bio

veoma uznemiren, zabrinut i pod sedativima. Međutim, ne postoje dokazi da je on davao izjave tokom bilo koje tih epizoda.

Dr.L. je primetio da je dugoročno mentalno stanje povezano sa kongitivnim padom koji može uključivati i problem sa pamćenjem. Međutim, u slučaju **A.Z.** on nije našao nikakav dokaz u vezi sa dugoročnim stanjem, ali čak i da je to slučaj, bilo bi više verovatno da on ne bi bio u stanju da se seti događaja, a ne da se seća lažnih događaja ili događaja koji se nikada nisu desili. Godine 2005. primećeno je nepostojanje problema gubljenja pamćenja.

Dr.L. je naveo da ne postoji nijedan drugi dokaz koji dolazi od bilo kojeg psihijatrijskog izvora da je on imao značajan i dugoročni problem sa pamćenjem mada je nakon prijema u 2006. godini bilo nekih naznaka da postoji problem sa pamćenjem, ali nije bila elaborisana priroda bilo kog problema.

Dr.L. je mišljenja da **A.Z.** nije bio potreban dodatan tretman za ono što je bilo kratko i prolazno stanje. Njegovo stanje se možda moglo pratiti da bi se potvrdilo da nema više dodatnih pogoršanja. Ukoliko je njegovo mentalno stanje preraslo u šizofreniju onda bi bio potreban tretman, ali nema dokaza da se to zaista dogodilo. Da je i dalje imao PTSP onda bi tretman zaista pomogao, ali sa druge strane ovo se čini malo verovatnim, zato što je čak i u 2005. godini opisano jako malo simptoma.

Dr.L. smatra da je slab dokaz o ozbiljnom psihološkom poremećaju koji bi mogao da utiče na njegovu pouzdanost kao svedoka. On misli da nije verovatno da postoji direktna veza između bilo kojeg mentalnog poremećaja i njegovog svedočenja; drugim rečima, nije verovatno da je bilo deluzionih verovanja koja su formirala osnove njegovog svedočenja.

Dr.L. primećuje da je **A.Z.** bio očigledno sumnjičav u vezi sa ponašanjem drugih ljudi i bilo ga je strah. On nije mogao reći da li je to bio simptom mentalnog poremećaja. Da li su njegova verovanja da je bio progonjen, praćen itd., bila deluzije ili ne, može biti samo utvrđeno s aspekta pravnih činjenica. Po njegovom mišljenju, ukoliko je **A.Z.** bio u zabludi i ostao u zabludi u vreme kada je dao izjavu onda bi to dovelo do sledećeg:

1. Njegovi svjedočenja u vezi sa događajima u 1998. i 1999.godini ne bi trebalo biti smatrano nepouzdanim zbog mentalnog poremećaja.
2. Težina njegovog svjedočenja o naknadnim pretnjama i pokušajima atentata se treba usaglasiti sa činjenicama koje su određene u vezi sa ovim incidentima.

U svom zaključku Dr.L. je mišljenja da se ne treba pružati poseban značaj mentalnom poremećaju **A.Z.** kada se ocenjuje pouzdanost ili verodostojnost njegovog svjedočenja. On nema nikakav mentalni poremećaj koji bi mogao da ima uticaj na njegovu iskrenost. Drugi faktori će se nesumnjivo uzeti u obzir, ali ovi faktori nisu predmet svjedočenja psihijatrijskog eksperta, primera radi, njegova iskrenost ili da li je on bio sposoban da laže.

Tužilaštvo se oslanja na dokaze stručnog psihijatra, Dr.F.R.. Njegovo je mišljenje da nije bilo dokaza o mentalnoj bolesti uopšteno, a pogotovo, nije bilo dokaza o nekom stanju koje može proizvesti bilo kakvo značajno pogoršanje kod prisećanja na prošle događaje.

Dr. Ramacciotti smatra da simptomi koji su dobijeni dijagnozom najverovatnije nisu mogli da se ne primete od članova porodice. Po njegovom mišljenju, simptomi koji su opisani u bolničkim zapisima bili su rezultat *“namerne simulacije”* **A.Z.** Po njegovom mišljenju **A.Z.** *“je glumio u situaciji u kojoj je bilo veoma lako simulirati, takođe i za onoga koji nije stručnjak za mentalno zdravlje.”*

Dr.L. i Dr.R. se ne slažu da ne postoje dokazi za nalaze o psihijatrijskom poremećaju. Naime, **A.Z.** je hospitalizovan u dva navrata, 2005. i 2006. godine i bio je pod nadzorom tri doktora, psihijatra.

Nadalje, dnevnik **A.Z.** opisuje čoveka koji pati od mentalne bolesti.

Njegov zapis u dnevniku od 18. decembra 2006.. godine glasi:

“POVRATAK U BOLNICU, 18.12.2006.godine

*Današnji dan bio je tužan dan za mene i moju porodicu. Rekli su mi- sretan put tata, i moja žena mi je kroz suze rekla- sretan put, dragi moj, nadam se da ćeš uskoro biti bolje i da ćeš se vratiti svojoj porodici. Proklet ...SPILLO KOMERC zajedno sa tim vozačem Špend Rifat Fazliu koji su uništili ljubav između mene i tebe, dragi moj. **Nemoj se brinuti o deci jer sam ti ja dala reč da ću se starati o njima; samo se ti vrati kući. Ja samo želim da tebi bude bolje što je pre moguće. Zdravo. Idi sada, deca ne bi trebalo da vide da si ti bolestan. Ona mi je ovo rekla na uvo.***

Ako je **A.Z.** vodio svoj posleratni dnevnik, bez ikakvog očekivanja da će isti biti pročitao od strane drugih osoba, ovaj dnevnik bi pružio jasan uvid u njegovo mentalno zdravlje. Ako je **A.Z.** vodio svoj dnevnik sa očekivanjem – ili anticipacijom – da isti može biti pročitao od strane drugih osoba i ako je ovaj zapis u dnevniku osmišljen da prevari, onda ovo demonstrira njegovu sposobnost da manipulira okolnostima da ostvari unapred smišljeni plan.

Prilikom pripreme svog veštačenja Dr.L. se oslonio na mišljenja doktora koji su prvobitno lečili **A.Z.**

Dr.L. se složio da su simptomi koji su bili opisani u različitim psihijatrijskim izveštajima mogli biti izmišljeni od strane A.Z.. Naime, to je bilo svedočenje **A.Z.** I.Z.⁹⁹ i A.Z.1¹⁰⁰ su Takođe posvedočili da A.Z. nije bio stvarno bolestan.

Dr.L. i Dr.R. su se složili da ne bi trebalo isključiti mogućnost da je **A.Z.** prosto lagao kada je svedočio.

Sud smatra da je moguće da **A.Z.** nije bio mentalno bolestan u 2005. i 2006. godini već da se samo pretvarao da ima simptome mentalne bolesti. Doista, to su navodi tužilaštva.

Ukoliko su navodi tužilaštva tačni, A.Z. je manipulativni lažov. On je primljen u psihijatrijsku bolnicu u Prizrenu od 15. decembra 2005. godine gde je boravio do 4. januara 2006.godine. Lečen je različitim medikamentima, uključujući i antidepresive. Boravio je u psihijatrijskoj bolnici

⁹⁹ Izjava od 23. novembra 2011.godine, Registrator dokaza tužilaštva I, strana P23

¹⁰⁰ Izjava od 23. novembra 2011.godine, Registrator dokaza tužilaštva I, strana P22

u X od 30. novembra 2006. godine do 19. januara 2007. Godine. Dana 1. decembra 2006. godine bio je premešten na Intenzivno odeljenje na Psihijatriji zbog pogoršanja njegovog mentalnog zdravlja. Ostao je na odeljenju za intenzivnu negu sve do otpuštanja iz bolnice dana 19. januara 2007. godine. Dijagnoza koja je tada data je bila “psihotični poremećaj”.

A.Z. je ubedio tri psihijatra da je bolestan kada on u stvari nije bio bolestan.

Bez obzira da li je bio mentalno bolestan 2005. i 2006. godine ili ne, kada je **A.Z.** svedočio, rekao je da se samo pretvarao da ima simptome mentalne bolesti da bi (a) povisio odštetu nakon saobraćajnog udesa¹⁰¹, (b) obezbedio sebi delimičnu odbranu za ubistvo **F.LJ.**¹⁰² i/ili (c) diskreditovao izjavu za koju je rekao da je dao KFOR-u¹⁰³.

U prvom slučaju on je lagao s namerom da prevari osiguravajuće društvo. U drugom slučaju on je lagao da bi pripremio delimičnu odbranu za ubistvo. U trećem slučaju on je lagao da bi diskreditovao izjavu koju, u stvari, on nikada nije dao. Svaki od ovih razloga podriva kredibilitet **A.Z.**

Sudsko veće je mišljenja da bilo da je **A.Z.** imao mentalnu bolest ili ne u 2005. i 2006. godini, kada je svedočio u 2009. i 2010. godini, on nije imao utvrđen psihijatrijski poremećaj koji bi mogao imati uticaj na njegovu sposobnost da pruži tačno svedočenje u vezi sa događajima koji su se odigrali 1999.godine. Štaviše, sudsko veće nije našlo nikakav dokaz da je imao bilo kakvu mentalnu bolest pre 2005. godine.

Na kraju, pretresno veće je došlo do zaključka da psihijatrijska istorija optuzenog **A.Z.** nije odlučujuće pitanje u ovom slučaju. Čak i da su se lekari koji leče **A.Z.** i eksperti koji su pregledali njihove izveštaje usaglasili da on pati od psihoze koja bi potencijalno mogla da utiče na njegovu sposobnost da se precizno priseti ranijih događaja to ne bi nužno značilo da njegovo svedočenje nije bilo tačno. Od daleko većeg značaja za sudsko veće je bila (a) činjenica da je **A.Z.** možda simulirao neku bolest, pa čak i većeg (b) brojne činjenične nedoslednosti u njegovom

¹⁰¹ Zapisnik unakrsnog ispitivanja advokata dana 7. jula 2011.godine na tački 470

¹⁰² Zapisnik unakrsnog ispitivanja advokata dana 7. jula 2011.godine na tački 298

¹⁰³ Izjava Kosovske policije od 16. jula 2007.godine

svedočenju o čemu se nalazi detaljna napomena ispod. Naravno, značajan faktor koji komplikuje ova pitanja je činjenica da je **A.Z.** umro pre suđenja, te stoga nije dostupan da svedoči pred Pretresnim većem i potencijalno objasni ove nedoslednosti.

(c) Izjave

A.Z. je dao izjave u svojstvu svedoka EULEX-ovoj policiji dana 20. i 30. novembra 2009.godine i nastavio je 3. decembra 2009.godine. On je dao izjave u svojstvu osumnjičenog tužiocu STRK-a, dana 4. februara 2010.godine, 9. februara 2010. godine, 11. februara 2010.godine, 16. februara 2010.godine i 17. februara 2010.godine; 10. marta 2010.godine, 16. marta 2010.godine, i 25. marta 2010.godine; 6. juna 2010.godine i 20. avgusta 2010.godine. Dao je izjave u svojstvu svedoka saradnika tužiocu STRK-a, dana 5. i 7. oktobra 2010.godine. Bio je unakrsno ispitivan od strane advokata 5, 6, 7 i 9. jula 2011. godine.

i. Grobnice

U avgustu 2009. godine **A.Z.** je identifikovao 4 grobnice.

U vezi sa mestom¹⁰⁴ on je rekao istražiteljima da je tu zakopano 9 tela.

On je takođe identifikovao dva druga mesta¹⁰⁵ gde su se na svakom, kako je rekao, nalazila po dva tela. Istražitelji su identifikovali ta mesta kao KEQ01 i KEQ02.

U vezi sa četvrtim mestom koje je on identifikovao, **A.Z.** je naveo da su se na ovom mestu nalazila tela 10 osoba. Međutim, on je mislio da su tela odnesena sa ovog mesta tokom 2002. godine.

Na fotografijama¹⁰⁶ on je identifikovao mesta grobnica koja su se nalazila, kako je rekao, na "Canetovoj livadi".

¹⁰⁴ KER, videti registrator M, strana M72, M123

¹⁰⁵ KEQ, videti registrator M, M72, M121, M122

On je identifikovao druge fotografije¹⁰⁷ opisujući selo Klečku.

ii. Ubistvo četvorice srpskih vojnika

A.Z. je posvedočio da je A.A. ubijen jedan dan nakon njegovog puštanja. Zapis iz dnevnika navodi da je dan njegovog puštanja bio 2. april 1999.godine¹⁰⁸.

A.Z. je posvedočio¹⁰⁹ da je otprilike 20 dana pre ubistva A.A. bio prisutan kada su ubijena četiri srpska zarobljenika. On je o ovome svedočio u dva navrata¹¹⁰.

Opisujući ubijanje četiri srpska zarobljenika, on je rekao da je on bio otprilike 40 – 50 metara od mesta gde su ubijeni. Rekao je da su zarobljenici bili obučeni u regularne srpske vojničke uniforme¹¹¹. On je rekao da su dvojici zatvorenika ruke bile vezane pozadi. Druga dvojica su bila vezana zajedno. Rekao je da je žica bila korišćena za njihovo vezivanje.

On je rekao: *“N.K.1, N.K.2, N.K.1 i još dvojica čijih imena ne mogu da se setim, su odveli Srbe iz Klečke...”* Rekao je da je “Van Dam”¹¹² takođe bio prisutan, ali on nije učestvovao u ubijanjima. On je rekao: *“Zatvorenici su odvedeni niz livadu sve do jame i nakon toga sam čuo pucnje iz kalašnjikova. Bilo je drveća između mene i mesta gde je izvršeno smaknuće i zbog toga ja nisam mogao tačno da vidim ko je pucao, ali sam čuo zvuke nekoliko kalašnjikova, ne samo jednog”*.

U vezi sa grobnicama on je rekao, da je A.A. zakopan na *“lokaciji gde je 9 njih zakopano”*¹¹³.

¹⁰⁶ Fotografije 9 i 10

¹⁰⁷ Fotografije 11 – 16 zaključno

¹⁰⁸ Dokaz 0096 – 09 – EWC2/012

¹⁰⁹ Policijski intervju dana 30. novembra 2008.godine, nastavljen 3. decembra 2008. godine

¹¹⁰ 30. novembar 2008.godine, nastavljeno 3. decembra 2008. godine i 11. februara 2010. godine

¹¹¹ Izjava od 3. decembra 2008. godine

¹¹² R.M.

¹¹³ Izjava od 3. decembra 2008. godine (nastavak izjave koja je počela 30. novembra 2008. godine)

Posmrtni ostaci D.T., B.C., Ž.F., Ž.T. i D.V. su pronađeni na mestu KER01. Ovo je bilo mesto koje je A.Z. identifikovao istražiteljima kao grobnicu u kojoj se nalaze tela srpskih vojnika čijem je ubistvu on prisustvovao 20 dana pre ubistva A.A.. On je dao iste izjave u različitim navratima¹¹⁴. Međutim, D.T., B.C., Ž.F., Ž.T. i D.V. nisu uhvaćeni od strane OVK-a sve do 11. aprila 1999. godine¹¹⁵.

Godine 2009. A.Z. je upitan¹¹⁶ u vezi sa zapisom iz dnevnika koji je glasio: “D.T.A.N., 16.10.1946. godine, donet 11.04.1999. godine, pušten 18.04.1999. godine; T.S.Ž., 13.07.1951. godine; C.B.S., 05.09.1972. godine i F.P.Ž., 12.03.1962. godine.” On je rekao: “Nakon što su oni došli, odvedeni su do **F.LJ.** i nakon toga neke osobe koje su pripadale Fatmirovoj ‘bandi’ su ih dovele do mene”. On je rekao da su isti pušteni 18. aprila 1999. godine.

On je rekao da je kasnije te noći čuo da su ti zarobljenici ubijeni. Nakon toga izjavio je: “Nisam siguran u vezi s tim, ali ova četvorica su mogli biti Srbi koje sam ranije spomenuo i koji su, verujem, radili za neku elektroprivredu”. On je rekao da su bili civili. Četiri srpska zarobljenika čijem je ubijanju, kao što je rekao, bio svedok i čija tela, kao što tvrdi, je pomogao da se zakopaju u grobnicu koju je on identifikovao za istražitelje, nisu bili civili. Oni su ubijeni sa njihovim vojnim uniformama.

Nakon toga, kada je bio na ispitivanju 2009. godine on je rekao policiji da je on samo čuo za ubistva četiri srpska zarobljenika koji su bili oslobođeni 18. aprila 1999.godine¹¹⁷. Kada je bio na ispitivanju dana 11. februara 2010.godine on je rekao “Veoma sam siguran da su dve različite grupe od po četiri Srbina dovedene u Klečku.”

On je dao veoma slikovit prikaz ubistva četiri srpska zarobljenika i čak je i odveo istražitelje na mesto gde su tela pronađena.

¹¹⁴ Intervju od 3. decembra 2008.godine i 11. februara 2010. godine

¹¹⁵ Izjava TM od 27. januara 2005. godine, STRK registrator I, na P21B i P21C

¹¹⁶ Policijski intervju od 30. novembra 2008.godine, nastavljen 3. decembra 2008.godine

¹¹⁷ Izjava od 3. decembra 2008.godine (nastavak izjave koja je počela 30. novembra 2008.godine)

Njegov iskaz da je jedna od žrtava bila ubijena kosom je u skladu sa forenzičkim izveštajima. Naime, kosa je pronađena u grobu. Pronalaženje kose u grobu potvrđuje njegov iskaz da je on bio očevidac ubistava. Međutim, njegovo svedočenje u vezi sa hronologijom događaja kao i identitetom žrtava je kontradiktorno na osnovu njegovog dnevnika i ostalih svedočenja.

U svom završnom komentaru¹¹⁸ tužilac je rekao da, imajući u obzir vreme koje je prošlo, nije u potpunosti iznenadjujuće da postoje neke greške u prisećanju A.Z. Bilo kako bilo, datum koji je A.Z. rekao da su četiri srpska zarobljenika bila oslobođena je zapisan u njegovom dnevniku, kao i datum kada je , kao što je rekao, A.A. pušten.

Svedočenje koje je A.Z. dao u vezi sa ubijanjem četiri srpska zarobljenika je nedosledno i kontradiktorno sa drugim svedočenjima uključujući i forenzičke dokaze o kojima se govori u nastavku.

iii. Ubistvo petog srpskog zarobljenika

A.Z. je posvedočio da¹¹⁹ je 10 dana nakon ubistva četiri srpska zarobljenika N.Š. zatražio od njega da mu nađe kosu. Misleći na petog srpskog zarobljenika, N.Š. mu je rekao: “*Ima da isečem ovu svinju*”. On je rekao da je zatvorenik došao u zatvor “*...istog dana, samo par dana ranije...*” A.Z. je posvedočio da je peti srpski zarobljenik ubijen “istog dana kada je i došao”.¹²⁰

A.Z. je posvedočio da je “**F.U.** *Takođe ispitivao Srbe zajedno sa drugima...*” A.Z. je opisao srpskog zarobljenika kao osobu od 45 – 50 godina. On je rekao da taj nije nosio uniformu već majicu sa kratkim rukavima i crne pantalone. Rekao je da je neko opisao zarobljenika kao

¹¹⁸ Zapisnik od 11. septembra 2013.godine

¹¹⁹ Izjava od 11. februara 2010. godine, registrator A na strani A76

¹²⁰ Izjava od 11. februara 2010. godine, registrator A na strani A75

“osobu sa visokim činom”. Takođe je opisao ovog zatvorenika kao “osobu sa nekim visokim činom”¹²¹.

D.T. je bio jedan od pet srpskih vojnika koje je OVK odvela 11. aprila 1999. godine. On je odveden zajedno sa B.C., Ž.F., Ž.T. i D.V..

D.T. je bio kapetan u rezervnoj vojsci. On je rođen 16. oktobra 1946. godine. Početkom 1999. godine imao je 52 godine.

A.Z. je rekao da mu je **F.LJ.** “prvo postavio neka pitanja, a nakon toga ga je *udario šakom i šutao.*”¹²² Rekao je da su bili u dvorištu. Takođe su bili prisutni; **N.Š., N.K.2, N.K.1, B.LJ., S.Š., B.Š. i Š.T.**

A.Z. je rekao da je **F.LJ.**, kad je završio sa ispitivanjem zatvorenika, rekao: “*Odvedite ovu svinju*”. A.Z. je rekao da je on to razumeo kao ‘ubijte zatvorenika’.¹²³ Rekao je da je **N.Š.** rekao **F.LJ.**: “*Ja ću ubiti ovu svinju.*” **F.LJ.** je tada otišao. Zatvorenika su nakon toga prebili **N.K.2 i N.Š.**

Nakon toga Zogaj je posvedočio, da je nakon što je zatvorenik prebijen **N.Š.** vikao: „*Nađite mi kosu i ja ću ga zaklati*’. On se direktno obratio meni”.

A.Z. je posvedočio da je našao kosu u jednoj izgoreloj kući. Rekao je da je drvena drška na kosi izgorela. Rekao je da je dao sečivo **A.K.** koji ga je nakon toga dao **N.Š.** Rekao je rekao da je **N.Š.** zavezao neku krpu na kraju sečiva.

On je rekao da su **N.Š., N.K.1, N.K.2** i “**V.D.**”¹²⁴ odveli srpskog zarobljenika u polje. Rekao da je srpski zarobljenik sedeo kada je **N.Š.** počeo da ga udara kosom. Rekao da ga je ovaj udarao u vrat, u ledja i po nogama. Rekao je, kad je on umro, njega su gurnuli u jamu. On je rekao da predpostavlja da je sečivo kose ostalo na mestu događaja.

¹²¹ Izjava od 11. februara 2010. godine, registrator A na strani A76

¹²² Izjava od 11. februara 2010. godine

¹²³ Izjava od 11. februara 2010. godine

¹²⁴ Refki Mazreku

Rekao je da su **N.K.1** i **N.K.2** naredili njemu i **A.K.** da zakopaju telo. On je rekao da misli da tada nije video sečivo kose u grobu.

Njegovo svedočenje o petom srpskom zatvoreniku koji je ubijen sečivom kose je u skladu sa forenzičkim izveštajima. Tela pet srpskih vojnika su izvađena iz grobnice. Dva tela su pokazala znake da su ubijena oštrim predmetom. Doista, sečivo kose je nađeno u grobnici.

Pronalazak sečiva kose u grobnici izgleda da potvrđuje njegovo svedočenje da je on bio očevidac ubijanja. Međutim, njegovo svedočenje u vezi sa hronologijom događaja kao i u vezi sa identitetom žrtava je u suprotnosti sa zapisima iz dnevnika i drugim dokazima o kojima se govori u nastavku.

A.Z. je rekao da je nepunih nedelju dana nakon što je srpski zarobljenik bio ubijen sečivom kose čuo pucnjeve. Rekao je da su **N.K.1**, **N.K.2**, **S.Š.** i **N.Š.** došli do njega i rekli mu da nadje neke pokrivače da pokriju tela. Rekao da je otišao sa **A.K.** do jame gde je video tela trojice Albanaca. Rekao je da su bili u civilu. Nije ih poznavo.

Kada je bio na ispitivanju 11. februara 2010. godine A.Z. su pitali u vezi sa trojicom albanskih zatvorenika koji su bili ustreljeni. Postavljeno mu je pitanje: “Da li je to ista jama gde su četvorica Srba kao i onaj drugi Srbin ubijeni i bačeni?” Rekao je: “Da”.

Takođe mu je postavljeno pitanje: “Da li si siguran u vezi sa redom ubijanja: prvo A.A., nakon toga četvorica Srba, onda Srbin koji je ubijen sečivom kose, a onda tri Albanaca?” On je odgovorio: “Da”.

Ovaj odgovor je bio u suprotnosti sa predhodnim iskazom koji je potvrdio na početku ispitivanja. Predhodno je rekao da su četiri srpska zarobljenika ubijena 20 dana *pre* A.A..

Kada je bio na ispitivanju 16. marta 2010. godine rekao je: “Želeo bih da vas upozorim, na osnovu informacija koje imam, da su tela uklonjena sa te lokacije”.

iv. **Ubistvo V.M. i N.Đ.**

Kada je bio na ispitivanju 16. marta 2010. godine A.Z. je identifikovao mesto¹²⁵ gde su, kako je rekao, tela V.M. i N.Đ. bila locirana.

Kada je bio na ispitivanju 11. februara 2010. godine, a u vezi sa N.Đ. i V.M. rekao je da su oni bili "civilni". Oni to nisu bili. Obojica su bili policajci. Njih je OVK odvela 9. februara 1999. godine.

Kada je bio na ispitivanju 30. novembra 2009. godine, a u vezi sa N.Đ. i V.M. rekao je da su oni bili oslobođeni 5. aprila 1999. godine. On je rekao: "*Nakon pola sata Đ. i M. su bili pušteni, a ja sam čuo pucnjeve koji su ispaljeni iz dva kalašnjikova iz pravca sela Šalje. Arben Šalja je otišao negde sa A.K. sa lopatama, pre nego što su zatvorenike izveli N.K.2, N.Š. i B.LJ.. Nešto kasnije A.Š. je došao i rekao nam je: „Završili smo i pokrili smo ih’.*

Dva puta je A.Z. pomenuo "A.Š.". A.Š. nije okrivljeni u ovom postupku.

Medjutim, kada je A.Z. bio na ispitivanju 11. februara 2010. godine on je rekao da je on ubio N.Đ. i V.M..

A.Z. je posvedočio da su 11. februara 2010.godine on, **A.K. i B.LJ.** odveli V.M. i Nebojšu Đuričića prema "Canetovoj livadi". Tu su se susreli sa **F.LJ., N.K.1, N.Š. i N.K.2.** On je rekao da je, kada su stigli, **F.LJ.** rekao "*Neka svako odloži svoje oružje. Želim da ih sada A. ubije, zato što nikada nisam video ili čuo da je A. ubio nekoga*". On je rekao da su V.M. i N.Đ. bili okrenuti ka njemu kada je u njih upucao. Rekao je: "*Ja sam ih ustrelio sa distance od dva metra mojim pištoljem 9mm Walter. Ispucao sam čitav okvir. Bili su okrenuti prema meni. Ja sam samo pucao u njih. Ne sećam se gde sam ih pogodio zato što sam bio šokiran.*"

Rekao je da ga je nakon ubistva **F.LJ.** zagrlio.

Rekao je da su **A.K. i Š.Š.** koristili lopate da pokriju tela zemljom.

¹²⁵ Zapisnik sa ispitivanja od 16. marta 2010.godine, fotografija 9 u registratoru A, strana A175

v. Ubistvo A.A.

Kada je bio na ispitivanju 16. marta 2010. godine A.Z. je identifikovao mesto¹²⁶ na kom je bio grob A.A. i rekao: “Lokacija koju sam vam pokazao iz daljine je ona gde je devet ljudi sahranjeno”.

A.Z. je posvedočio da je A.A. bio pušten 2. aprila 1999. godine¹²⁷. Rekao je da je: “Jedan dan nakon njegovog oslobadjanja opet uhapšen i ubijen u blizini sela Klečka (mesto gde je 9 njih sahranjeno)”. Rekao je da je bio očevidac ubistva A.A. sa udaljenosti od oko 50 metara. Rekao je da su A.A. ustrelili **N.K.1** i **N.K.2** koji su koristili AK-47. On je rekao da je **N.Š.** takođe bio prisutan, ali da nije video da li je on pucao. Rekao je da je “**V.D.**” takođe bio prisutan.

Kada je bio na ispitivanju 11. februara 2010. godine A.Z. je pitan u vezi sa ubistvom A.A.. Naime, pitan je: “Da li ste sigurni u vezi sa redosledom ubijanja: prvo A.A., nakon toga četvorica Srba, onda Srbin koji je ubijen sečivom kose, a onda tri Albanca?” On je odgovorio: “Da”.

vi. Ubistvo Š.A. i I.Đ.

Kada je bio na policijskom ispitivanju 30. novembra 2009. godine A.Z. je izjavio da su I.Đ. i Š.A. iz zatvora odveli **A.K.**, **N.K.1** i **N.K.2** i nakon nepunih trideset minuta on je čuo pucnje. Rekao je da se to desilo 3. aprila 1999. godine i da je sledećeg dana video nešto za što je ličilo na sveže iskopan grob.

Kasnije u istoj izjavi, a u vezi sa N.Đ. i V.M. rekao je da su oni oslobodjeni 5. aprila 1999. godine. On je rekao da su oni oslobođeni istog dana kada i Š.A. i I.Đ.

Kada je bio na ispitivanju 9. februara 2010. godine A.Z. je rekao da su I.Đ. i Š.A. odveli iz zatvora **N.K.1**, **N.K.2** i **N.Š.** kao i da je malo kasnije od čuo pucnje. Rekao je da nije siguran da li je i **A.K.**

¹²⁶ Zapisnik sa ispitivanja od 16. marta 2010. godine, fotografija 12 u regulatoru A, strana A178

¹²⁷ Policijsko ispitivanje 30. novembra 2008.godine, nastavljeno 3. decembra 2008. godine

bio u grupi koja je odvela dva zatvorenika. To je u suprotnosti sa onim što je naveo kada je bio na policijskom ispitivanju 30. novembra 2009. godine. Tom prilikom on je bio siguran da je **A.K.** bio u grupi koja je odvela dva zatvorenika.

A.Z. je rekao da su **mu N.K.1, N.K.2 i N.Š.** kasnije rekli da su oni ubili I.Đ. i Š.A. na mestu koje se zove "Canetova livada".

Rekao da je otišao na to mesto i video nešto što je ličilo na sveži grob.

Kada je bio na ispitivanju 11. februara 2010. godine rekao je da su **N.Š., N.K.2 i N.K.1** odveli Š.A. i I.Đ. autom i da su krenuli ka planini. Nije rekao da je čuo pucnje. Rekao je da je kasnije video **N.Š., N.K.2 i N.K.1** i da su mu rekli da su ubili Š.A. i I.Đ..

(d) Forenzički dokazi

i. Forenzički arheolog

A.Z. je identifikovao četiri moguće lokacije grobnica u kojima su, kako je on rekao, pokopana tela. Te lokacije su, u geografskom smislu, blizu jedna drugoj. Tela su nađena na dve lokacije. Istražitelji su na lokaciji KER01 pronašli pet tela. Na lokaciji KEQ01 istražitelji su našli dva tela.

Na lokaciji za koju je A.Z. rekao da se na njoj nalaze 9 tela, nađeno je pet tela¹²⁸.

Govoreći o lokaciji KER01, forenzički arheolog C.K. je dala iskaz da su prilikom ekshumacije grobnice tela bila poslagana po sledećem redu: prvo telo koje je stavljeno u grobnicu je bilo telo 007B.¹²⁹ To telo je nađeno na dnu grobnice. Drugo telo koje je stavljeno u grobnicu je bilo telo

¹²⁸ KER01

¹²⁹ kasnije identifikovan kao D.T.

006B.¹³⁰ Treće telo stavljeno u grobnicu je bilo 005B.¹³¹ Četvrto telo stavljeno u grobnicu je bilo telo 001B.¹³² Poslednje telo koje je stavljeno u grobnicu je bilo telo 004B.¹³³

Noge tela 001B su bile ispod tela 004B, što govori da je 001B bio pretposlednja žrtva koja je stavljena u grobnicu, da je 004B bilo poslednje telo koje je stavljeno u grobnicu tako da leži na nogama tela 001B i da je onda telo 001B povučeno nazad tako da ono bude na telu 004B.

Sečivo kose je pronađeno u grobnici. Kosa je nađena paralelno sa nogama tela 001B i ispod nogu tela 004B.

U grobnici su nađene tri ligature i njih je forenzički arheolog povezao sa telima 001B, 004B i 005B. Zabeleženo je da su ruke na telima 004B i 005B bile vezane pozadi¹³⁴.

U grobnici su nađeni i ostaci nečega što je ličilo na vojnu uniformu¹³⁵.

Tela pronađena na lokaciji KER01 su kasnije identifikovana kao tela D.T., B.C., Ž.F., Ž.T. i D.V..

U vreme ekshumacije nije bilo naznaka da su jama u kojoj su pokopani, zemlja u njoj, pažljivo deponovana tela ili ostali predmeti bili dirani. Nije bilo razlika između slojeva zemlje koji bi pokazali bilo kakvo narušavanje originalnih slojeva zemlje u vreme kada su tela deponovana.

C.K. je izjavila da nije bilo zemlje između tela koja su ležala jedno preko drugog.

C.K. je rekla da nije našla dokaze da je grobnica dirana, navodeći: *“Položaj tela nije ukazivao na to da su tela pomerana.”*

Po njenom svedočenju nije moguće utvrditi da li su tela bila uklonjena ubrzo nakon početnog pokopavanja. Da je prošlo neko vreme, rekla je, možda nekih 6 meseci ili više, tada bi postojalo delimično raspadanje i bilo bi moguće da sitnije kosti ostanu iza tela koja su možda pomerana.

¹³⁰ kasnije identifikovan kao D.V.

¹³¹ kasnije identifikovan kao B.C.

¹³² kasnije identifikovan kao Žarko Filipović

¹³³ kasnije identifikovan kao Života Todorović

¹³⁴ STRK registrator L, strana L432

¹³⁵ STRK registrator I, na P28a; STRK registrator L, strane L432 i L433

Po njenom svedočenju tela bi 2001. godine bila u podmakloj fazi raspadanja. Da su tela pomerana tokom, ili nakon 2001. godine, ona bi bila u mogućnosti da razazna da li su tela bila pomerana. Potom je usledio razgovor između forenzičkog arheologa i tužioca:

Tužilac: *“Zamislite da se određeni broj tela nalazi na mestu sličnom ovom, zamislite da su neka tela uklonjena odatle pre nego što su prekrivena zemljom, da li bi vaša istraga mogla da da bilo kakve informacije o tome?”*

C.K.: *“Da li mislite pre nego što su tela bila potpuno pokrivena zemljom prvi put?”*

Tužilac: *“Pre nego su tela uopšte pokrivena, da.”*

C.K.: *“Ako su tela uklonjena pre nego su bila pokrivena, bilo bi veoma teško reći da li je bilo više tela tamo.”*

Međutim, to nije bila i tvrdnja tužilaštva. A.Z. je dao iskaz da su tela pokopavana nakon što je svaka žrtva ili grupa žrtava ubijena.

Iskaz koji je A.Z. dao povodom lokacija grobnica i uklanjanje tela je interesantan.

U policijskom izveštaju o proceni koji je sačinjen dana 26. – 28. avgusta 2009., koji se odnosi na A.Z. stoji, *“...pomenuo je četvrtu lokaciju koja je udaljena oko 300 metara sa koje je 2002. godine uklonjeno 10 tela koja su poslata u nepoznatom pravcu... on je 100 odsto siguran da su žrtve sahranjene na pomenutim mestima i da su kasnije tela sklonjena na nepoznatom mestu. Kada su tela uklonjena sa obe lokacije on je sekao drva na drugoj strani planine i sve je video.”*¹³⁶

Nakon rata A.Z. je živio u X sa svojom porodicom.¹³⁷ Sudsko veće napominje činjenicu da je u to vreme bilo potrebno otprilike 45 minuta do 1 sata da se pređe put između X i Klečke. Da je A.Z. hteo da seče drva malo je verovatno da bi se odvezao od X do Klečke. Još je manje verovatno, s obzirom na činjenicu da je živio na priličnoj udaljenosti od Klečke, da je sekao drva baš u vreme

¹³⁶ Registrator M, strane M71, M72

¹³⁷ Izjava Ganimete Zogaj od 20. aprila 2010.

kada su, kako on kaže, tela uklonjena. U njegovom iskazu je nejasno u koje je vreme on rekao da je video da se tela uklanjaju. Čini se malo verovatnim da, ako je to uopšte i urađeno, su tela uklanjana tokom dana.

U svakom slučaju, njegovi komentari dati istražiteljima 2009. godine u vezi uklanjanja tela su u suprotnosti sa iskazom koji je dao 2010. godine. Tokom ispitivanja 11. februara 2010. A.Z. je dao iskaz da je nakon rata i pre nego je F.LJ. uhapšen od strane MKSJ, najverovatnije negde 2001. ili 2002. godine, primio telefonski poziv od F.LJ. koji mu je naredio da *“ukloni tela”* i da *“očisti oblast”*. A.Z. je rekao da je otišao *“tamo”* sa S.Š. i N.Š.. Kada su stigli na to mesto S.Š. je rekao: *“Hajde da ništa ne diramo i da samo odemo”*. Izgleda da su oni tada otišli. A.Z. je dalje rekao: *“Nakon nekog vremena, oko godinu dana nakon prvog puta, otišao sam nazad na lokaciju i video sam da ništa nije dirano. Proveravao sam još nekoliko puta kada bih išao kući moga oca. Mislim da je poslednji put kada sam tamo otišao bilo negde 2009. godine.”*¹³⁸

Nema dokaza koji bi ukazao na bilo kakav pokušaj ili nameru da se grobnice remete pre 2001. Što se tiče lokacije KER01, C.K. je dala iskaz da bi, u slučaju da su grobovi remećeni 2001. godine ili čak 6 ili više meseci nakon prvog sahranjivanja, ona bi videla dokaze da su tela bila pomerana. Ona takve dokaze nije pronašla.

Ni na jednoj od ostalih lokacija koje je A.Z. identifikovao, istražitelji nisu našli bilo kakav dokaz da je zemljište bilo otkopavano. Nema dokaza da su grobnice otkopavane 2002. godine kao što to tvrdi A.Z..

ii. Patolog sudske medicine

Posmrtni ostaci pet tela su pronađeni na lokaciji KER01. Putem DNK analize oni su identifikovani kao D.T., D.V., B.C., Ž.F. i Ž.T..

¹³⁸ Izjava od 11. februara 2010., registrator A na strani A83

Izveštaji o obdukciji za B.C., Ž.F. i Ž.T. kao uzrok smrti navode prostorelne rane na glavi.

Obdukcioni izveštaj za B.C. navodi jednu ranu od vatrenog oružja na zadnjoj strani lobanje¹³⁹.

Obdukcioni izveštaj za Ž.F. navodi dve rane vatrenim oružjem na zadnjoj strani lobanje¹⁴⁰.

Obdukcioni izveštaj za Ž.T. navodi dve rane vatrenim oružjem na zadnjoj strani lobanje.¹⁴¹

Obdukcioni izveštaj dr.M.G. od 18. novembra 2009. godine¹⁴² nakon pregleda posmrtnih ostataka D.V. kao uzrok smrti navodi "prerezan vrat oštrim predmetom" i opisuje sledeće povrede na telu: *"sa prednje strane cervical vertebrae broj 3 (tri) poprečno orijentisan oštar rez. Rez na corpus vertebrae dubine nekoliko mm (nekoliko milimetara)"*

Obdukcioni izveštaj dr.M.G. od 19. novembra 2009. godine¹⁴³ nakon pregleda posmrtnih ostataka D.T. kao uzrok smrti navodi sledeće: *"prerezan vrat oštrim predmetom. Povreda nanesena tupim predmetom na grudima i na desnoj podlaktici"* i opisuje sledeće povrede na telu: *"sa prednje strane cervical vertebrae broj 3 (tri) poprečno orijentisan oštar rez. Rez na corpus vertebrae dubine nekoliko mm (milimetara). Rez na corpus vertebrae produžen do processus costarius dexter do trećeg cervical vertebrae. "*

Patolog je naveo i povredu nanesenu tupim predmetom na rebru broj 4 sa leve strane. Dvostruki prelom *corpusa* koji se nalazi na +/- 20cm od *caput costae* i drugi prelom koji se nalazi na +/- 26cm od *caput costae* kao i prelom desne ruke.

Dalje, izveštaj o ekshumaciji sa lokacije KER01 u selu Klečka navodi da je pronađeno sečivo za kosu između ljudskih ostataka.¹⁴⁴

¹³⁹ Registrator L, strane L238 – L335

¹⁴⁰ Registrator L, strane L10 – L96

¹⁴¹ Registrator L, strane L97 – L237

¹⁴² Obdukcija izvršena 29. oktobra 2008.

¹⁴³ Obdukcija izvršena 29. oktobra 2008.

¹⁴⁴ Policijski izveštaj o ekshumaciji, *supra* beleška 122.

Posmrtni ostaci pet tela su pronađeni na lokaciji KEQ01. Putem DNK analize identifikovani su kao tela V.M. i N.Đ..¹⁴⁵

Obdukcioni izveštaj za V.M. kao uzrok smrti navodi hica iz vatrenog oružja u glavu i trup.¹⁴⁶

Obdukcioni izveštaj za N.Đ. kao uzrok smrti navodi hica iz vatrenog oružja u glavu.¹⁴⁷ Isti izveštaj navodi tri hica iz vatrenog oružja u glavu. Jedan od hitaca je u potiljak.

e. Zaključci

1. Suštinski navodi

A.Z. je opisao ubistvo četvorice srpskih vojnika kao da se dogodilo 20 dana pre ubistva A.A.. Bio je siguran u to. Zapravo, dao je isti iskaz u dva navrata.¹⁴⁸

U njegovom dnevniku je zapisano da je A.A. pušten 2. aprila 1999. godine. Rekao je da je A.A. ubijen sledećeg dana i da je nedelju dana nakon ubistva četvorice srpskih vojnika bio svedok ubistva petog srpskog vojnika. On je istražitelje odveo do lokacije groba. Tela ekshuminirana iz te grobnice su kasnije identifikovana kao D.T., D.V., B.C., Ž.F. i Ž.T.. Ako su četvorica srpskih

¹⁴⁵ EULEX Kancelarija za nestala lica i sudsku medicinu, potvrda identiteta, 10.12.2010., predmet br. KEQ01-002B, MPU 1999-000043 (Veljko Marković), STRK registrator I; EULEX Kancelarija za nestala lica i sudsku medicinu, potvrda identiteta, 10.12.2010., predmet br. KEQ01-001B, MPU 2001-000001 (N.Đ.), STRK registrator I.

¹⁴⁶ Ministarstvo pravde Kosova, Kancelarija za nestala lica i sudsku medicinu, obdukcioni izveštaj, grobnica u Mališevu, 14.09.2010., predmet br. KEQ01/002B, STRK registrator I.

¹⁴⁷ Ministarstvo pravde Kosova, Kancelarija za nestala lica i sudsku medicinu, obdukcioni izveštaj, grobnica u Mališevu, 14.09.2010., predmet br. KEQ01/001B, STRK registrator I.

¹⁴⁸ 3. decembar 2008. i 11. februar 2010.

vojnika ubijena 20 dana pre A.A. onda su oni ubijeni tokom prve polovine marta 1999. Sudsko veće je sigurno u vezi datuma kada je A.A. pušten iz Klečke jer su dati i iskazi drugih svedoka koji su pušteni u isto vreme.

Međutim, D.T., D.V., B.C., Ž.F. i Ž.T. su uhvaćeni od strane OVK tek 11. aprila 1999.¹⁴⁹.

U stvari, unos u dnevniku glasi "D.T.A.N., 16.10.1946, doveden 11.04.1999., pušten 18.04.1999.; T.S.Ž., 13.07.1951; C.B.S., 05.09.1972 i F.P.Ž., 12.03.1962"

Pozivajući se na ovaj unos u dnevniku A.Z. je rekao da su srpski zatvorenici bili civili koji su u zatvor stigli 11. aprila 1999. A.Z. je mislio da su možda radili u elektroprivredi. Oni nisu bili civili. Oni su bili pripadnici srpske vojske i bili su u uniformama kada su uhvaćeni od strane OVK dana 11. aprila 1999. Uniforme su pronađene kada su ekshumirani njihovi ostaci. A.Z. je rekao da su oni držani u podrumu spaljene kuće i da su 'pušteni' 18. aprila 1999.¹⁵⁰

A.Z. je svedočio da mu je **A.K.** pomogao da pokopa četvoricu srpskih zatvorenika. Međutim, ako su četvorica srpskih vojnika ubijena 18. aprila 1999. onda **A.K.** nije mogao biti prisutan. Tužilac se složio da je **A.K.** bio ranjen 18. aprila 1999. Zapravo, advokat **A.K.** je predočio medicinske dokaze i fotografije za koje sudsko veće nalazi da podržavaju tezu odbrane da je **A.K.** bio ozbiljno ranjen 18. aprila 1999. i da iz tih razloga nije mogao biti prisutan 18. aprila 1999. kao što je naveo **A.Z.**

A.Z. je dao iskaz da su **N.K.1** i **N.K.2** naredili njemu i **A.K.** da pokopaju telo. Sudsko veće nalazi da **A.K.** nije bio prisutan i stoga nije mogao da to uradi.

¹⁴⁹ *Supra*, izjava TM

¹⁵⁰ Ispitivanje od 11. februara 2010.

A.Z. je dao iskaz o petom srpskom zatvoreniku koji je ubijen deset dana nakon četvorice srpskih zatvorenika. A.Z. ga je opisao kao "visoko rangiranog".¹⁵¹ Rekao je da je na sebi imao "civilnu odeću".¹⁵²

Govoreći o petom srpskom zatvoreniku A.Z. je dao iskaz da mu je **F.LJ.** "prvo postavljao pitanja i *da ga je udarao i šutao*"¹⁵³ Rekao je da su se nalazili u dvorištu i da su **N.Š., N.K.2, N.K.1, B.LJ., S.Š., B.Š. i Š.T.** isto bili prisutni. Kada ga je policija 3. decembra 2009. godine ispitivala u vezi ovog incidenta, A.Z. je izjavio: "*I F.LJ. je ispitivao Srbina sa ostalima, ali nisam čuo o čemu su ga ispitivali.*"¹⁵⁴ Godine 2009. A.Z. nije izjavljivao da je F.LJ. udarao i šutao zatvorenika, kako je tvrdio kasnije.

A.Z. je izjavio da je **F.LJ.**, nakon što je završio ispitivanje zatvorenika, rekao "*odvedite ovu svinju.*" A.Z. je rekao da je razumeo da ovo znači „ubijte zatvorenika.“¹⁵⁵ A.Z. nije ovo pomenuo prilikom ispitivanja 2009. godine.¹⁵⁶

A.Z. je izjavio da je **N.Š.** rekao **F.LJ.** "*Ja ću ubiti ovu svinju.*" Rekao je da je **F.LJ.** bio prisutan kada je **N.Š.** to izjavio. Izjavio je da su zatvorenika dalje tukli **N.K.2 i N.Š.**

A.Z. je 2010. godine dao iskaz da je nakon što je zatvorenik pretučen **N.Š.** povikao: "*Nadi mi kosu da ga zakoljem!*" "*Obratio se direktno meni.*"

Prilikom davanja iskaza 2009. godine A.Z. je izjavio "*...nedelju dana kasnije N.Š. je došao u zatvor u Klečki i tražio od mene da mu pronađem kosu, govoreći da 'će zaklati ovu svinju'... F.LJ. je bio prisutan kada je Šalja to pomenuo.*"¹⁵⁷ Ako se prebijanje srpskog zatvorenika dogodilo u

¹⁵¹ Izjava od 3. decembra 2008.

¹⁵² Izjava od 11. februara 2010.

¹⁵³ Izjava od 11. februara 2010.

¹⁵⁴ Izjava od 3. decembra 2008., registrator M, strana M22

¹⁵⁵ Izjava od 11. februara 2010.

¹⁵⁶ ibid

¹⁵⁷ ibid

dvorištu i u prisustvu A.Z., kao što je on naveo u 2010., zašto je onda 2009. godine A.Z. dao iskaz da je **N.Š.** “došao u zatvor u Klečki i zatražio da mu nađem kosu”¹⁵⁸

Dalje, A.Z. je rekao da je našao sečivo za kosu i da je dao A.K. koji je onda sečivo dao Naseru Shali. Ako je srpski zatvorenik ubijen 10 dana nakon što su 18. aprila 1999. ubijena četvorica srpskih zatvorenika, onda **A.K.** nije mogao biti prisutan.

Činjenica da je sečivo za kosu pronađeno u grobnici daje težinu iskazu A.Z..

Korišćenje sečiva za kosu je interesantno. Zašto bi **N.Š.** tražio sečivo za kosu? Izbor oružja se čini čudnim. Prema iskazu A.Z., nakon što ga je **N.Š.** poslao da pronađe kosu, on je otišao i lako pronašao sečivo za kosu u spaljenom objektu. A.Z. je ovaj iskaz dao po prvi put, više od osam nedelja *nakon* što je grob ekshumiran i sečivo za kosu pronađeno. Sudsko veće ne može isključiti mogućnost da je A.Z. prvi put saznao o ovom dokazu posle ekshumiranja groba.

A.Z. je rekao da je peti srpski zatvorenik, za koga je rekao da ga je **N.Š.** ubio koristeći sečivo za kosu, koliko je njemu poznato bio jedini zatvorenik koji je ubijen kosom¹⁵⁹. On je tog zatvorenika opisao kao “visoko rangiranog”. A.Z. misli da je imao između 45 i 50 godina.

Unos u dnevniku sadrži imena “*D.T.A.N., 16.10.1946, doveden 11.04.1999., pušten 18.04.1999.; T.S.Ž., 13.07.1951; C.B.S., 05.09.1972 i F.P.Ž., 12.03.1962*”.

Upis da su ovi zatvorenici “dovedeni 11.04.1999.” potvrđuje da su oni bili među petoricom srpskih vojnika koje je OVK uhvatila 11. aprila 1999. godine.

Upis u dnevniku “*D.T.A.N., 16.10.1946*” jasno upućuje na D.T. Ime je tačno. Deo “*TA.N.*” izgleda kao greška u upisu prezimena. D.T. je rođen 16. oktobra 1946¹⁶⁰.

¹⁵⁸ Ibid, registrar M, strana M22

¹⁵⁹ Ispitivanje od 11. februara 2010.

¹⁶⁰ STRK registrar L, strana L416

D.V. je bio jedan od petorice srpskih vojnika koje je OVK uhvatila 11. aprila 1999. Zanimljivo je da se njegovo ime ne nalazi među imenima onih koji su zapisani u tom unosu u dnevniku.

A.Z. je različito opisao petog srpskog zatvorenika i rekao da nije imao uniformu nego "civilnu odeću"¹⁶¹ kao i majcu kratkih rukava i crne pantalone.¹⁶² Međutim, kada su pronađeni ostaci D.T. on je imao "debelu jaknu"¹⁶³. Evidencija KSM (Kancelarija za sudsku medicinu) je potvrdila da je sa njegovim ostacima nađena "vojna odeća" kao i "šareni džemper"¹⁶⁴.

Drugi zatvorenik za koga je sudsko veće utvrdilo da je ubijen kosom je D.V.. On nije bio "visoko rangirani" oficir koga je A.Z. video da je ubijen sečivom za kosu. Prvo, D.V. nije bio "visoko rangiran". On je bio redovan vojnik. Dalje, u vreme smrti D.V. je imao 31. godinu. A.Z. je rekao da je čovek koga je video da je ubijen kosom imao između 45 i 50 godina. Dalje, "vojna odeća" i "vojna obuća" je nađena sa ostacima koji su kasnije identifikovani kao D.V..¹⁶⁵

Sudsko veće je utvrdilo da je peti srpski zatvorenik za koga je A.Z. rekao da je ubijen kosom bio D.T. On je bio kapetan u rezervnom sastavu i direktni podređeni prizrenskom komandiru srpske armije. On je bio jedini iz grupe koju je 11. aprila 1999. uhvatila OVK koji je mogao biti opisan kao "visoko rangiran." U vreme kada je ubijen imao je 52 godine.

Ako je, kao što je to sudsko veće utvrdilo, peti zatvorenik za koga je A.Z. rekao da je ubijen sečivom za kosu bio D.T., iskaz A.Z. je u suprotnosti sa unosom u dnevniku. A.Z. je dao iskaz prema kojem D.T. nije ubijen 18. aprila 1999. nego 10 dana kasnije. Međutim, u unosu u dnevniku stoji "D.T.A.N., 16.10.1946, doveden 11.04.1999., pušten 18.04.1999." Taj unos u

¹⁶¹ Izjava od 11. februara 2010.

¹⁶² Izjava od 3. decembra 2009.

¹⁶³ STRK registrator L, strana 433

¹⁶⁴ Dokazi tužilaštva registrator I, strana P28b

¹⁶⁵ Registrator tužilaštva I, strana P28d

dnevniku ukazuje da je D.T. bio jedan od četvorice srpskih zatvorenika koji su streljani 10 dana pre nego što je **N.Š.** sečivom za kosu ubio petog srpskog zatvorenika.

A.Z. je detaljno opisao ubijanje četvorice srpskih zatvorenika. Zapravo, izjavio je da je pomagao da se tela sahrane. Međutim, kada je istražitelje odveo na lice mesta nije bio siguran na kojoj od te dve lokacije su tela sahranjena.

Tela D.T., D.V., B.C., Ž.F. i Ž.T. su pronađena na lokaciji KER01.

Forenzički arheolog dala je iskaz prema kojem su prilikom ekshumacije tela bila poređana po sledećem redosledu: prvo telo koje je položeno u grobnicu je bilo telo D.T. Njegovo telo se nalazilo na dnu grobnice. Drugo telo položeno u grobnicu je bilo telo D.V. Treće telo položeno u grobnicu je bilo telo B.C. Četvrto telo položeno u grobnicu je bilo telo Ž.F. Zadnje telo koje je položeno u grobnicu je bilo telo Ž.T.

Sečivo za kosu je pronađeno u grobnici. Sečivo je nađeno paralelno sa nogom Ž.F. i ispod nogu Ž.T.

A.Z. je rekao da su dvojici zatvorenika ruke bile vezane iza leđa. Druga dvojica su bila vezana zajedno. Rekao je da su bili vezani žicom. Žičane ligature su pronađene u grobnici na lokaciji KER01. One su korišćene za vezivanje ruku nekih zatvorenika. A.Z. je spomenuo "konopac ili metalnu žicu"¹⁶⁶ po prvi put tokom ispitivanja 3. decembra 2009. Žičane ligature su pronađene prilikom iskopavanja na lokaciji KER01 23. – 25. septembra 2009. – otprilike dva meseca pre nego što je dao izjavu. Sudsko veće ne može isključiti mogućnost da je A.Z. prvi put saznao o ovom dokazu posle ekshumiranja groba.

¹⁶⁶ Izjava od 3. decembra 2008., registrator M, strana M23

A.Z. je dao iskaz u kojem je rekao da su četvorica srpskih zatvorenika čijim ubistvima je prisustvovao ubijena iz AK47. Prema njegovom iskazu deset dana nakon što su četvorica srpskih vojnika ubijena i pokopana, on je našao sečivo za kosu koje je **N.Š.** koristio da ubije petog srpskog zatvorenika. A.Z. je izjavio: “koliko je meni poznato, Srbin je bio jedini zatvorenik koji je ubijen kosom.¹⁶⁷”

Međutim, obdukcioni izveštaj pokazuje da su dva tela pronađena u grobnici - D.V. i D.T. - imala vidljive povrede koje su nanesene oštrim predmetom. Navedeno je da su povrede uočene na telima obe žrtve nanesene pre smrti.

Patolog sudske medicine M.G. je dao dve izjave povodom povreda koje je on uočio na ostacima D.V. i D.T.. Prema izjavi koju je dr.G. dao 20. januara 2010.,¹⁶⁸ tužilac ga je upitao: “*Da li su povrede koje ste našli na vertebrae mogle biti nanesene srpom ili kosom?*” Dr.G. je odgovorio: “*Moguće je. Povrede odgovaraju korišćenju takvog predmeta*”. U odgovoru na pitanje koje je postavilo sudsko veće, u izveštaju od 13. jula 2013., dr.G. je rekao da ne može da “*isključiti*” mogućnost da su povrede nanesene istim predmetom.

Sud smatra da povrede nanesene D.T. pre smrti odgovaraju povredama koje su nanesene D.V. pre smrti. Pored toga, sudsko veće nalazi da povrede koje su obe žrtve zadobile odgovaraju činjenici da su ubijeni sečivom za kosu.

Forenzički dokazi protivreče iskazu koji je dao A.Z..

A.Z. je rekao da je sečivo za kosu našao tek deset dana nakon streljanja četvorice srpskih zatvorenika. Na lokaciji KER01 pronađen je pet tela. Tri žrtve ubijene su vatrenim oružjem, a dve oštrim predmetom za koji je sudsko veće utvrdilo da se radi o sečivu kose.

Njegov iskaz je dalje u suprotnosti sa unosom u dnevniku koji se odnosi na D.T. da je on bio jedan od četvorice koji je ‘pušten’ 18. aprila 1999., dok je po svedočenju A.Z., kako je sudsko veće utvrdilo, D.T. ubijen tek deset dana kasnije.

¹⁶⁷ Ispitivanje od 11. februara 2010. godine

¹⁶⁸ STRK registrator L, strane L1 – L3

Dalje, u svojoj izjavi od 20. januara 2010., vezano za navedene povrede na posmrtnim ostacima D.T. i D.V., dr.G. opisuje povrede na trećem cervical vertebrae. On je rekao “...*treći cervical vertebra je veoma visok, stoga da bi se on otkrio i da bi se naneo udarac koji bi ga presekao spređa, potrebno je podići glavu žrtve tako da se brada podigne nagore... u normalnoj situaciji bilo bi skoro nemoguće da jedna osoba povuče glavu žrtve unazad i da u isto vreme zada udarac snagom koja je dovoljna da preseče sva tkiva i da dopre do vertebrae*”. U svom iskazu A.Z. pominje da je samo **N.Š.** ‘kasapio’ žrtvu. Izjavio je: “...**N.Š.** je počeo da ga seče nekoliko puta kosom. Udarao ga je u vrat, u leđa i po nogama...”¹⁶⁹ Nije pomenuo da je iko drugi učestvovao u napadu. Prema iskazu A.Z., **N.Š.** je sam izveo napad.

A.Z. je propustio da pomene učesnike druge osobe, ne samo u jednom, već u dva slučaja ubistva.

A.Z. je dao iskaz u kome je rekao da je telo D.T. bilo poslednje od tela srpskih zatvorenika koje je položeno u grobnicu. Međutim, forenzički dokazi otkrivaju da je telo D.T. nađeno na dnu grobnice – što ukazuje da je njegovo telo zapravo bilo prvo koje je postavljeno u grobnicu. Čak i da je sudsko veće pogrešilo u vezi sa identitetom petog srpskog zatvorenika koji je ubijen 10 dana kasnije, ostaje činjenica da se telo D.V. nalazilo na telu Tanaskovića. Tela ostale trojice srpskih vojnika – koji su svi umrli zbog rana od metaka su se nalazila na njima. Ti dokazi protivreče iskazu A.Z.

A.Z. je rekao da je čuo pucnje nakon manje od nedelju dana pošto je srpski zatvorenik ubijen sečivom za kosu. Rekao je da su mu prišli **N.K.1, N.K.2, S.Š. i N.Š.** i rekli mu da nađe nekog da pokrije tela. Rekao je da je sa **A.K.** otišao do jame gde je video tela trojice Albanaca. Rekao je da su sva trojica nosila civilnu odeću. Nije ih prepoznao. Sudsko veće nalazi da **A.K.** nije mogao biti prisutan iz navedenih razloga.

Sudu nije dostavljen nijedan dokaz o nameri da se remeti grobnica pre 2001. Forenzički arheolog je dala iskaz u kojem je rekla da bi 2001. godine tela bila u poodmakloj fazi raspadanja.

¹⁶⁹ Izjava od 11. februara 2010. na A76 potvrđujući raniju izjavu u policiji

U vreme ekshumacije nije bilo pokazatelja da su jama u kojoj su pokopani, zemlja unutar nje, pažljivo položena tela ili ostali predmeti bili dirani. Nije bilo razlika između slojeva zemlje koji bi pokazali bilo kakvo narušavanje originalnih slojeva zemlje u vreme kada su tela deponovana. Forenzički arheolog je u svom iskazu rekla: *“Pozicija tela nije ukazivala na to da su bila pomerana.”*

Tužilac je postavio pitanje gđi. Kroper: *“ Zamislite da se određeni broj tela nalazi na mestu sličnom ovom, zamislite da su neka tela uklonjena odatle pre nego što su prekrivena zemljom, da li bi vaša istraga mogla da pruži bilo kakve informacije o tome?”* Forenzički arheolog je odgovorila: *“Da su tela uklonjena pre nego su pokrivena zemljom bilo bi veoma teško reći da li je tamo bio veći broj tela.”*

Međutim, to nije bila tvrdnja tužilaštva. A.Z. je dao iskaz da su tela pokopavana nakon što je svaka žrtva ili grupa žrtava ubijana. To je bila nestvarna tvrdnja tužilaštva, koja nije potkrepljena nikakvim dokazima.

U svom iskazu forenzički arheolog je rekla da nije bilo zemlje između tela i da su tela gusto polagana. I to je u suprotnosti sa iskazom A.Z. koji je rekao da su on i **A.K.** pokopali tela nakon ubistva četvorice srpskih vojnika. Da su tela četvorice srpskih zatvorenika bila pokrivena zemljom, bilo bi potrebno da se ukloni gornji sloj zemlje kako bi se pokopao i peti srpski zatvorenik. Ne samo da nije bilo zemlje između tela nego su se i dva tela na kojima su se videli znaci da su žrtve ubijene oštrim predmetom nalazila na dnu grobnice.

U svakom slučaju, čak i da je pet tela u grobnici pomerano, to ne objašnjava kako dva tela (D.V. i D.T.) imaju vidljive *ante mortem* povrede, koje se poklapaju sa žrtvama koje su ubijene oštrim predmetom, kada je po svom svedočenju A.Z. našao sečivo za kosu tek 10 dana nakon što su četvorica od petorice zatvorenika ubijeni vatrenim oružjem.

A.Z. je dao iskaz u kojem je rekao da je telo A.A. pokopano u istoj grobnici zajedno sa petoricom srpskih zatvorenika.

Da je A.A. ubijen 20 dana nakon četvorice srpskih zatvorenika, onda bi se njegovo telo nalazilo iznad tela petorice srpskih žrtava (peti srpski zatvorenik je, prema svedočenju A.Z., ubijen 10 dana nakon grupe od četvorice). Ako je A.A. ubijen 3. aprila 1999. onda je on ubijen otprilike dve nedelje pre četvorice srpskih zatvorenika.

Sudsko veće zaključuje da petorica srpskih zatvorenika nisu mogla biti ubijena pre 11. aprila 1999. godine.

Da je A.A. ubijen 3. aprila 1999. Godine, a petorica srpskih zatvorenika ubijena nakon 11. aprila 1999. godine onda bi telo A.A. trebalo da se nalazi na dnu grobnice. Prilikom ekshumacije grobnice 23. – 25. septembra 2009., telo A.A. nije pronađeno. Pored toga, forenzički arheolog je dala iskaz u kojem je navela da nema znakova da je grobnica bila dirana.

Prilikom ispitivanja 11. februara 2010. godine, A.Z. je postavljeno pitanje u vezi sa trojicom albanskih zatvorenika koji su ustreljeni. On je upitan: “Da li je to ista jama gde su četvorica Srba i još jedan Srbin ubijeni i bačeni?” Odgovorio je: “Da”.

Takođe je upitan: “Da li ste sigurni za redosled ubistava: prvo A.A., onda četvorica Srba, onda Srbin koji je ubijen kosom, i onda tri Albanaca?” Odgovorio je “Da”.

A.Z. je dao iskaz u kome je rekao da su **A.K., N.K.1 i N.K.2** izveli iz zatvora I.Đ. i Š.A. i da je nakon manje od trideset minuta čuo pucnje. Izjavio je da je to bilo 3. aprila 1999. godine. Rekao je da je sledećeg dana video nešto što mu je izgledalo kao svež grob.

U svom iskazu od 9. februara 2010. A.Z. je rekao da su I.Đ. i Š.A. odveli iz zatvora **N.K.1, N.K.2 i N.Š.** i da je nedugo nakon toga čuo pucnje. Rekao je da nije siguran da li je A.K. bio u grupi koja je odvela dvojicu zatvorenika. Ovo je u kontradikciji sa njegovom izjavom datom policiji 30. novembra 2009., kada se činilo da je siguran da je bio prisutan i **A.K.**

Godine 2009. A.Z. je rekao istražiocima da su neka tela uklonjena 2002.¹⁷⁰ Međutim, to je u kontradikciji sa njegovim iskazom iz 2010. Kada je ispitan 11. februara 2010., rekao je da ga je

¹⁷⁰ Registrar M, str. M71, M72

nakon rata a pre nego što je **F.LJ.** uhapsio MKSJ, verovatno negde 2001. ili 2002., telefonom nazvao **F.LJ.** I naredio mu da *“ukloni tela”* i da *“očisti područje”*. A.Z. je rekao da je *“tamo”* otišao sa **S.Š. i N.Š.** Kada su stigli na lice mesta **S.Š.** je rekao: *“bolje da ništa ne diramo i da odemo”*. Čini se da su tada otišli. A.Z. je dalje rekao ovo: *“Nakon nekog vremena, u roku od godinu dana od tog prvog puta, vratio sam se na lice mesta i video da ništa nije bilo dirano. Obišao sam to mesto još nekoliko puta dok sam išao prema kući svog oca. Mislim da sam poslednji put tamo otišao negde 2009. godine.”*¹⁷¹

Gđa. K. je ustvrdila da bi pronašla indikacije da su tela pomerana, da je to neko uradio 6 ili više meseci nakon što su prvi put ukopana. Ona takve dokaze nije našla. Nije bilo dokaza da je iko preturao grobove pre 2001. Štaviše, 2010. je A.Z. posvedočio da je od 2001. ili 2002. do 2009. više puta obišao *“lokaciju”* i da su grobovi bili netaknuti.

A.Z. je identifikovao nekoliko potencijalnih ukapališta na relativno maloj geografskoj lokaciji. Tela su ekshumirana na KER01 i KEQ01. Ni na jednom drugom mestu koje je identifikovao A.Z. istražiocima nisu našli ostatke ili pak dokaze da su tamo ljudski ostaci ukopani ili prekriveni. Nisu pronašli dokaze koji bi ukazivali na vađenje tela iz grobova.

Tvrdnje A.Z. u vezi sa lokacijama ukapališta, žrtvama koje su ukapane i o uklanjanju tela bile su kontradiktorne među sobom i u odnosu na druge dokaze, uključujući forenzičke nalaze. Sudsko veće smatra da A.Z. nije bio prisutan kada su ubijena četiri srpska zatvorenika, kako je izjavio 2009. godine, nego je samo čuo kasnije da su ubijeni. Njegove tvrdnje da je pronašao sečivo kose i da je bio prisutan kada je ubijen peti srpski zatvorenik toliko su nepouzdana da sudsko veće smatra da nije bio prisutan.

Njega je policija prvi put ispitala 3. decembra 2009. A.Z. je rekao da su N.Đ. i V.M. pušteni 5. aprila 1999.

Rekao je: *“Pola sata nakon što su pušteni G. [sic] i M. čuo sam nekoliko pucnjeva iz dva kalašnjikova iz smera sela Šalja. A.Š. i A.K. su nekuda otišli sa lopatama pre nego što su*

¹⁷¹ Iskaz od 11. februara 2010., registrator A, na str. A83

zatvorenici izvedeni iz zatvora od strane **N.K.2**, **N.Š.** i **B.LJ.** Neko vreme nakon toga došao je **A.Š.** i rekao: *‘Gotovi smo. Pokrili smo ih’*.

Nije jasno na koga misli A.Z. kada kaže: **“A.Š.”**.

Decembra 2009. rekao je da je samo “čuo” pucnje. Nije pomenuo da je bio prisutan **F.LJ.** Štaviše, tada nije pomenuo ni da je on bio umešan.

Kasnije¹⁷² je rekao da je o tome lagao i da je zapravo ubio obojicu prema uputstvima **F.LJ.** Jasno, kada je davao iskaz decembra 2009., možda nije želeo da pominje svoju ulogu u njihovom ubijanju ali nije uopšte pomenuo ni **F.LJ.** u vezi sa tim događajem. Ovo je čudno u svetlu činjenice da je tokom istog ispitivanja ukazao na ulogu **F.LJ.** u ubijanju drugih zatvorenika.

U iskazu od 3. decembra 2009. rekao je istražiocima da su N.Đ. i V.M. iz zatvora odveli **N.K.2**, **N.Š.** i **B.LJ.** Rekao je: *“nešto kasnije došao je A.Š. i rekao: ‘Gotovi smo. Pokrili smo ih’*. Kod davanja tog iskaza obećao je da će da govori istinu. Lagao je.

Kada mu je pitanja postavljao branilac **F.LJ.**, 7. jula 2011., A.Z. je trebao da odgovori kada je rešio da govori istinu. U svom odgovoru je rekao: *“Tog časa sam odustao od ideje da ubijem F.LJ. i predao sam svoj pištolj. Bio sam nenaoružani i od tada sam stalno mislio kako da stvar okončam dogovorom.”* Rekao je da je od tog časa rešio da govori istinu.

A.Z. je predao svoje oružje KFOR-u 24. novembra 2006¹⁷³. Međutim, 30. novembra 2009. i 11. februara 2010. dao je dva kontradiktorna iskaza o ubistvu N.Đ. i V.M.. Godine 2009. rekao je istražiocima: *“Pola sata nakon što su pušteni G. [sic] i M. čuo sam pucnje iz dva kalašnjikova iz smera sela Šalja.”* Godine 2010. rekao je da je ubio oba zatvorenika po uputstvima **F.LJ.** Kada je upozoren na tu kontradikciju 7. jula 2011. rekao je da je oba puta govorio istinu. Rekao je: *“Najpre su ih pustili a onda su bili ubijeni, jer su uz njihova imena plusevi”*. Ovime nije objašnjena očigledna kontradikcija u njegovim iskazima. Ovo je samo jedan primer nedoslednosti u iskazima A.Z. koje sudsko veće nije moglo da reši jer je on bio nedostupan.

¹⁷² 11. februara 2010.

¹⁷³ Pismo KFOR-a od 3. septembra 2013.

A.Z. je posvedočio da je upucao V.M. i N.Đ.. Rekao je da su obojica *bila okrenuta licem prema njemu* kada je pucao u njih.

Autopsija obe žrtve izvršena je 14. septembra 2010. U autopsijskom izveštaju za V.M.¹⁷⁴ navode se dve rane od metka na desnoj strani glave i jedna rana od metka na potiljku. U obdukcijom izveštaju za N.Đ.¹⁷⁵ pominje se rana od metka na glavi i rana od metka na trupu.

A.Z. nijednom nije pomenuo činjenicu da je V.M. jednom upucan u potiljak. Moguće je da se to desilo kada je žrtva ležala na tlu. Ako je bio tako "šokiran" kako je pokušao da ubedi sudsko veće, začuđuje kako je mogao tako precizno da upuca jednu od žrtava u potiljak, kako se čini. Ako on nije ispalio taj hitac, čudno je da nije pomenuo ko je to uradio. Kako je sam ustvrdio, on je bio jedini zadužen da upuca oba zatvorenika.

Ako A.Z. nije ubio V.M. i N.Đ., čudno je to da je rekao da ih je ubio. Štaviše, on je to ustvrdio pre nego što je bio oglašen zaštićenim svedokom. To je naizgled dalo veću težinu njegovom iskazu. Međutim, jasno je da je njegova tvrdnja da je ubio obojicu bila smišljena da pridoda ubedljivost njegovom iskazu, kao i njegovoj tvrdnji da je ubio obojicu po uputstvima **F.U.**

Zanimljivo je da tokom ispitivanja 11. februara 2010. nije upitan gde je upucao V.M. i N.Đ.. Međutim, spotnato je dodao: "*Ne sećam se gde sam ih upucao jer sam bio u šoku.*"

Kada je davao svoj iskaz 11. februara 2010., tela V.M. i N.Đ. nisu bila ekshumirana. Nije izvršena forenzička analiza ostataka V.M. i N.Đ. i nije donesen zaključak u vezi sa zadobivenim ranama od metaka.

Čini se da su forenzički dokazi protivrečni njegovom prikazu položaja žrtava kada ih je upucao.

Međutim, čak i ako je smaknuo V.M. i N.Đ., to ne potkrepljuje njegovu tvrdnju da je to urađeno po naređenju **F.U.**

¹⁷⁴ Registrar I

¹⁷⁵ Registrar I

2. Ostala pitanja od značaja za verodostojnost

a. S.D.

A.Z. je za S.D. rekao da mu je bio *“kao otac”*.¹⁷⁶ Kada je uziman iskaz od S.D., upitan je o licu s nadimkom “X”, kojeg koristi A.Z.. Rekao je: *“Da, dobro ga se sećam. Bio je običan vojnik. Razgovarao sam i s njim kada sam bio u obilascima. Ponekad sam ga viđao u glavnom štabu u Divjakama i u Berišama”*¹⁷⁷. Upitan je da li mu je poznato ime A.Z. U odgovoru je rekao: *“Definitivno mi je poznato to ime, ali ne mogu da povežem ime s licem”*¹⁷⁸. Opis koji je A.Z. dao za svoj odnos sa S.D. izgleda prilično šuplje.

Tokom ispitivanja 7. jula 2011. godine, A.Z. je upitan o P.U., kojega je pomenuo u svom iskazu od 5. oktobra 2010. Opisao je P.U. kao čoveka starog otprilike 30-35 godina, *“nekako srednji, nije mršav”*. Rekao je da ga je sreo 2-3 puta. S.D. je posvedočio da je koristio ime P.U. kako bi prikrrio svoj pravi identitet. S.D. i P.U. su ista osoba.

A.Z. je u svom iskazu pomenuo slučaj B.K., bivšeg komandanta koji je bio osuđen na smrt. U svom iskazu od 9. februara 2010. A.Z. je rekao da ga je F.LJ. *“lično uhapsio i lično odveo u zatvor u Klečki.”* Rekao je da mu je F.LJ. rekao: *“Ako pustiš ovoga, ubiću te. Ovaj mora da bude smaknut.”*

Rekao je da je nakon nekoliko dana dobio naređenje od S.D. da mu dovede B.K.. Rekao je da je odbio da izvrši to naređenje, pozvavši se na ranije naređenje. Rekao je da je nakon nekoliko dana otišao k S.D. i rekao mu da ne želi da *“dobije metak”* zbog B.K..

¹⁷⁶ Zapisnik sa ispitivanja od 9. februara 2010., SPRK, registrator A, str. A27

¹⁷⁷ SPRK registrator B, str. B96

¹⁷⁸ STRK registrator B, str. B96

U stvari **B.K.** je bio sudio vojni sud pod predsedavanjem **S.D.**, koji ga je osudio na smrt. To je bila zakonita, pravosudna odluka – a ne arbitrarna odluka **F.LJ.**

S obzirom na činjenicu da je Bljerim Kući bio zatvoren na osnovu zakonite sudske odluke koju je doneo **S.D.**, čudno je da bi **A.Z.** odbio naređenje da dovede **B.K.** na taj isti sud.

Kada je davao iskaz septembra 2010. **S.D.** je upitan da li mu se direktor zatvora požalio da mu se čini da je **F.LJ.** čvrsto rešio da se **B.K.** smakne, za primer drugima. U svom odgovoru je rekao: “Ne sećam se takve priče. Meni se niko nije požalio. Mogu samo da kažem da neki u OVK nisu bili zadovoljni mojom odlukom da se Kući ne smakne”¹⁷⁹.

Kada je svedočio pred ovim sudom, **S.D.** je rekao: “*Tome niko nije prigovorio. Mogu da potvrdim da se nikada nisu mešali u pravne stvari...*”¹⁸⁰ Rekao je da je Kući dolazio pred njega “*nekoliko puta. Najmanje dva puta*”¹⁸¹

Govoreći o prilici kada je odbio da dovede **B.K.** **S.D.**, **A.Z.** je ustvrdio da je **S.D.** kasnije poslao četiri vojna policajca da preuzmu **B.K.**.

S.D. je rekao da se ne seća ko je odvezao **B.K.** iz zatvora na sud. Kada je davao iskaz septembra 2010. upitao je da li je ikada poslao vojnu policiju u zatvor u Klečki da odande preuzmu **B.K.** Odovorio je: “*Najverovatnije, jer je to deo redovne procedure*”¹⁸².

Tužilaštvo tvrdi da su vojni policajci koji su bili zaduženi da isprate **B.K.** do **S.D.** bili pod komandom **F.LJ.** Ovo je očigledna nedoslednost u iskazu **A.Z.** **A.Z.** odbio je da izvrši naređenje da odvede **B.K.** na vojni sud jer se plašio reakcije **F.LJ.** pa je **S.D.** poslao vojne policajce da ga preuzmu.

Kada je svedočio na ovom sudu **S.D.** je upitan da li je upravnik zatvora ikada odbio da prebaci **B.K.** iz zatvora u Klečki na sud. Odgovorio je da se ne seća.

¹⁷⁹ Iskaz od 23. septembra 2010., stav 23

¹⁸⁰ Svedočenje od 23. aprila 2013.

¹⁸¹ Svedočenje od 23. aprila 2013.

¹⁸² Iskaz od 23. septembra 2010., stav 24

Upitan je da li je upravnik izrazio ikakvu zabrinutost u vezi sa slučajem B.K. Odgovorio je: "Bio je jedan akt u kojem je izrazio svoju zabrinutost i na osnovu toga otišao sam do njega i objasnio da nema nikakvog razloga da brine jer 'Ja sam odmah uz tebe'"¹⁸³.

Na pitanje da li je A.Z. ikada rekao da ne želi da "dobije metak" zbog K., S.D. je odgovorio: "Ne. Nikada."¹⁸⁴

b. Iskazi dati KFOR-u

U optužnici se tvrdi da "Nakon što mu je opet prećeno i što je opet bio izložen pritisku, 2006. svedok saradnik X rešio je da ode KFOR-u u X, da im preda svoj pištolj i da da sveobuhvatan iskaz u vezi sa ratnim vremenima ...Kada su za to saznali Ljimaj i njegovi saradnici, plašević se kakva bi mogla da bude reakcija sudstva, primorali su svedoka saradnika X da neko vreme bude hospitalizovan u Psihijatrijskoj bolnici u X kako bi se diskreditovala njegova verodostojnost."

A.Z. je primljen u psihijatrijsku bolnicu dvaput. Dana 15. decembra 2005. godine primljen je u psihijatrijsku bolnicu u X. Otpušten je 4. januara 2006. godine. Dana 30. novembra 2006. godine primljen je u psihijatrijsku bolnicu u X. Otpušten je 19. januara 2007. godine.

Kada je davao iskaz 16. marta 2010. godine, rekao je da je drugi put primljen u psihijatrijsku bolnicu nakon što je predao svoje oružje KFOR-u i, kako kaže, rekao im "celu priču".

U svom iskazu policiji 16. i 17. jula 2007. godine, više se puta pozvao na iskaz koji je, kako kaže, dao KFOR-u, kako se čini, 2006. Na taj iskaz dat KFOR-u pozivao se i u drugim prilikama, uključujući 16. marta 2010 i 7. jula 2011. godine. U obe te prilike je obećao da će da govori istinu.

¹⁸³ Svedočenje od 24. aprila 2013.

¹⁸⁴ Svedočenje od 24. aprila 2013.

U iskazu policiji 16. jula 2007. rekao je da ga je **F.LJ.** upitao koliko novca traži da bi *“povukao iskaz koji je dao KFOR-u”*. Rekao je da mu je odgovorio: *“Kako da ga povučem? Sada više ne mogu”*.

Tokom davanja iskaza 16. marta 2010., naveo je da je rekao **F.LJ.** da *“želi”* da ode u KFOR da *“ih prijavi”*. Rekao je da je **F.LJ.** insistirao da se sastanu da bi razgovarali o *“tom pitanju”*. Rekao je da mu je tokom tog sastanka **F.LJ.** rekao da treba da ode u psihijatrijsku bolnicu jer je to jedini način da se *‘diskreditira’* priča koju je rekao KFOR-u. Rekao je da je *“trebao”* da ode u bolnicu sutradan nakon tog sastanka.

G.Z. je posvedočila da je A.Z. bio primljen u psihijatrijsku bolnicu kako bi se *“diskreditirao”* iskaz koji je, kako je rekao, dao KFOR-u.¹⁸⁵

Izgleda čudno da ako je **F.LJ.** uspeo da ubedi A.Z. da ode u psihijatrijsku bolnicu kako bi *‘dikreditovao’* svoju priču, pre toga nije uspeo da ga ubedi da ne daje iskaz KFOR-u ili pak da se vrati u KFOR kako bi izmenio svoj iskaz ili ga sasvim povukao.

Kod davanja iskaza 5. oktobra 2010. na pitanje u vezi sa otpusnim pismom sa Psihijatrijske klinike Univerzitetskog centra, u kojem se, između ostaloga, opisuju simptomi koje je ispoljavao kod dolaska u Kliniku, a među njima su bili *“...nesanica, nekoordinisano ponašanje, ideje proganjanja i sumnjičavost.”*, je odgovorio: *“Zapravo sam glumio da imam te simptome koji su ovde navedeni. Lekari su samo opisali kako sam se ponašao i simptome koje su dijagnosticirali. Međutim, ja sam se tako ponašao prema uputstvima koje mi je dao **F.LJ.**”*.

Međutim, nakon dolaska u psihijatrijsku bolnicu u novembru 2006. godine i kasnije, govorio je osoblju da su mu pretili. Štaviše, u dokumentima iz decembra 2006. godine, kada je bio prebačen u Odeljenje intenzivne nege psihijatrijske bolnice navodi se da je rekao: *“Pretili su mi preko telefona. Rekli su da će da dignu u vazduh mene i moju porodicu. Vidim da neka lice traže od mene da ubijem ovoga ili onoga i nude mi za to mnogo para; poslao sam pisma mnogim političarima da me zaštite jer sam se borio dve godine”*.

¹⁸⁵ Iskaz Ganimete Zogaj od 20. aprila 2010.

Jednostavno je nelogično da bi A.Z. pristao da bude hospitalizovan u psihijatrijskoj bolnici i tamo glumio da ima navedene simptome, navodno prema uputstvima **F.LJ.**, kako bi “diskreditovao” iskaz koji je, kako je rekao, dao KFOR-a, pa onda rekao osoblju bolnice, kako tvrdi, da je primao pretnje.

Tužilaštvo nije prihvatilo kao dokaz iskaz kojeg je A.Z., kako kaže, dao KFOR-u. Iz tog razloga je sud kontaktirao sa KFOR-om da ustanovi da li je A.Z. dao iskaz KFOR-u. Jasno je da je to važno za njegovu verodostojnost. Ako nije dao iskaz KFOR-u, to u bitnome umanjuje ubedljivost njegove tvrdnje da mu je pretio **F.LJ.** ili neko u njegovo ime. Ovo je u vezi i sa stvarnim razlogom ili motivom za njegovu hospitalizaciju u psihijatrijskoj bolnici 2006. godine. Nekoliko puta u svom dnevniku pominje iskaze koje je, kako kaže, dao KFOR-u.

A.Z. predao je svoje vatreno oružje KFOR-u dana 24. novembra 2006. godine. Tužilaštvo tvrdi da je *KFOR-u dao “sveobuhvatan iskaz o dešavanjima iz rata”*. Tužilaštvo tvrdi i da je primljen u psihijatrijsku bolnicu 30. novembra 2006. godine kako bi taj iskaz bio diskreditovan. Dakle, ako je A.Z. dao iskaz KFOR-u, to je uradio u periodu od 24. do 30. novembra 2006. godine. U stvari, A.Z. tokom tog perioda nije dao iskaz KFOR-u.¹⁸⁶ Tužilaštvo je ustvrdilo da je A.Z. možda pomešao KFOR sa UNMIK-om ili da je možda dao usmeni iskaz. Sudsko veće smatra ova objašnjenja neubedljivima. Naime, u svojim iskazima A.Z. razlikuje KFOR, UNMIK i MKSJ.

KFOR je potvrdio¹⁸⁷ da je dana 24. novembra 2006. godine A.Z. predao svoje vatreno oružje i informisao ih da u svom posedu drži ručnu bombu. U operativnom izveštaju, koji se pominje u tom pismu, kaže se da je A.Z. bio *“predat jedinici za ratne zločine u Prištini”*.

U dnevničkoj belešci koju je A.Z. napisao 24. novembra 2006¹⁸⁸ kaže da je otišao u KFOR pa onda u “UN”, gde je, kako se čini, ostao od 1 h do 10 h sutradan. Ono što je najbitnije, u dnevničkoj belešci se potom kaže *“Pa deshm-”,* što bukvalno znači *“bez svedočenja/iskaza”*. Jedino logično tumačenje ove rečenice jeste da on nije dao iskaz – bilo pisani ili usmeni. Iz

¹⁸⁶ Pismo iz KFOR-a od 27 augusta 2013., u tomu 17, odeljak 5

¹⁸⁷ Pismo od 3. septembra 2013.

¹⁸⁸ Dokaz 0096-09-EWC2/006, str. 30

ovoga je jasno da je njegov sopstveni dnevnik u kontradikciji sa njegovim kasnijim svedočenjem da je rekao “celu priču” i da je zbog toga kasnije hospitalizovan.

Usprkos tome, ovaj sud je stupio u kontakt sa UNMIK-om i sa MKSJ i zatražio da potvrde da li je u periodu od 24. do 30. novembra 2006. godine A.Z. dao iskaz. I UNMIK¹⁸⁹ i MKSJ¹⁹⁰ su potvrdili da A.Z. nije dao nikakav iskaz u tom periodu.

Da A.Z. jeste dao usmeni iskaz, nije verovatno da bi potom tražio da bude primljen u psihijatrijsku bolnicu da ga “diskredituje”. Umesto toga, on bi ga jednostavno opovrgao. Dalje, da je dao iskaz istražiocima ratnih zločina u vezi sa navodnim ratnim zločinima čini se nezamislivim da oni od njega ne bi uzeli iskaz ili na neki način dokumentovali da su razgovarali sa njim. Među dokazima takvog iskaza nema. U svakom slučaju, na prvi pogled iz njegove gore pomenute dnevničke beleške proizlazi da A.Z. nikada nije dao iskaz UNMIK-u.

Sudsko veće zaključilo je da A.Z. nije dao ni pisani ni usmeni iskaz bilo kakvom istražiocu ratnih zločina u periodu od 24. do 30. novembra 2006. Ovo u bitnome dovodi u pitanje njegovo obrazloženje razloga zbog kojeg je primljen u psihijatrijsku bolnicu 30. novembra 2006. To je bila laž, koja dodatno dovodi u pitanje njegovu verodostojnost.

Dalje, A.Z. je ustvrdio¹⁹¹ da mu je KFOR ponudio “zaštitu”. Ako uopšte nije dao iskaz KFOR-u, izgleda malo verovatno da bi imali ikakav razlog da mu ponude zaštitu. I to je bila laž.

c. Iskazi dati MKSJ

A.Z. je u nekoliko navrata tokom svog svedočenja pominjao da je primao pretnje od **D.L.**, brata **F.L.**

¹⁸⁹ Dokaz C17, pismo od 9. septembra 2013. Iz UNMIK-a, od šefa Kancelarije za vezu za vladavinu prava.

¹⁹⁰ Dokaz C18, email od 11. septembra 2013. iz Tužilaštva, Mehanizam za međunarodne krivične tribunale, Hag

¹⁹¹ Unakrsno ispitivanje od 7. jula 2011.

Kada je ispitan 9. februara 2010. godine rekao je da mu je **D.LJ.** rekao da ne govori ništa UNMIK-u i da će mu, ako bude pozvan u Hag, *“oni reći šta da kaže”*.

Kada je ispitivan 17. februara 2010. godine, rekao je da mu je **D.LJ.** rekao da ako ga pozovu da svedoči u Hagu, treba da se konsultuje sa **F.LJ.** pre nego što svedoči. Tokom tog ispitivanja A.Z. pomenuo je kasniji sastanak sa Demirom Ljimajem, kada mu je ovaj, kako kaže, dao primerke iskaza koje su MKSJ dali **F.LJ., H.B. i I.M.** Govoreći **D.LJ.,** A.Z. je rekao: *“Doneo je sa sobom primerke iskaza koje su F., B. i M. dali MKSJ. Rekao mi je da ih pročitam i da smislim svoju verziju činjenica za slučaj da budem uhapšen”*.

Dana 7. jula 2011. godine branilac **F.LJ.** upitao je A.Z. o tom navodnom sastanku sa **D.LJ.** u kući njegovog strica. Govoreći o iskazima **F.LJ., H.B. i I.M.,** rekao je: *“Pročitao sam ih”*. Kasnije, na pitanje: *“Da li ste pročitali iskaze?”* odgovorio je: *“Pročtao sam ih delimično...”* Onda je rekao: *“Pročita sam samo B. Tamo su bili i svi ostali”*. Na pitanje da li su iskazi ostali kod njega odgovorio je: *“Uzeli su ih”*.

Na zahtev ovog suda MKSJ je utvrdio da **F.LJ. i I.M.** nikada nisu dali iskaze MKSJ¹⁹². Dakle, D.LJ. nije mogao da pokaže A.Z. iskaze koje su **F.LJ. i I.M.** dali MKSJ. I to je bila laž.

d. Navodna plaćanja koja je izvršio F.LJ.

A.Z. je posvedočio da je u nekoliko prilika primio novac od **F.LJ.** Ta plaćanja su u suštini bila pokušaj da se ‘kupi njegovo ćutanje’.

U dnevničkoj belešci od 29. novembra 2006.¹⁹³ piše: *“F. mi je ponudio mesečnu platu od 500 evra. Dana 1. maja dao je mom prijatelju 5,000 evra da pomognem F....Kada sam otišao u bolnicu, N.K.1 mi je ponudio još 2,000 evra. Ukupno: 7,000 evra.”*

A.Z. je bio u bolnici od 30. novembra 2006. do 19. januara 2007. godine.

¹⁹² Pisma iz MKSJ od 31. jula i 13. avgusta 2013.

¹⁹³ 0096 – 09 – EWC2/006, str. 25

Dalje, u dnevniku se u belešci za 1. maj ne pominje nikakva isplata u iznosu od 5,000 evra. S obzirom na nesumnjivu važnost tog navoda, ovo izostavljanje začuđuje.

A.Z. je posvedočio dok je bio u psihijatrijskoj bolnici u Prištini da mu je **N.K.1** dao 2,000 evra. Rekao je da je “tokom tog istog perioda” B.T. dao 5,000 evra njegovoj supruzi u ime **F.LJ.**¹⁹⁴

U jednoj belešci u dnevniku¹⁹⁵ kaže se da je A.Z. dobio 2,000 evra i da je 5,000 evra predato njegovoj supruzi. Oba dnevnička beleška glasi: “Danas je došao N. i doneo mi 2,000 evra, koje je poslao F., i 5,000 evra koje su dali tvojoj /svastici / da da tvojoj supruzi”. Na toj dnevničkoj belešci nema datuma, ali napisana je na poledini stranice na kojoj su beleške sa datumima: 15., 18., 21. i 26. decembra 2006. godine. Sledeća beleška nosi datum 27. decembra 2006. godine. Čini se da je ta u dnevnik unesena naknadno. Štaviše, stranica na kojoj je ta beleška nije prva stranica u uvezanoj svesci nego je naknadno unesena kao prva stranica u svesku lepljivom trakom.¹⁹⁶

Navodi se da je taj iznos predat tokom perioda kada je A.Z. bio hospitalizovan kako bi se diskreditovao iskaz kojeg je dao, kako je rekao, KFOR-u.

Kada je ispitivan 16. marta 2010. godine, rekao je da je **N.K.1** dao njegovoj supruzi 5,000 evra. G.Z. je rekla da se sastanak održao u sobi za primanje gostiju (oda, op. prev.) njenog rođaka G.T. u Lapušniku. Kaže da je sastanak održan kada je A.Z. bio u bolnici. Tvrdi da je bio prisutan i G. sin B.¹⁹⁷.

Međutim, kada je B.T. ispitivao tužilac, rekao je da ne zna ništa o tome da li je G.Z. primila 5,000 evra¹⁹⁸.

U dnevničkoj belešci od 29. novembra 2006. godine pominje se iznos od 5,000 evra koji je predat prijatelju A.Z. kako bi se “pomoglo F.”. U belešci se kaže da je taj iznos predat “1. maja”.

¹⁹⁴ Iskazi od 10. i 16. marta 2010.

¹⁹⁵ 0096-09-EWC2/001, str. 2a

¹⁹⁶ Dokaz 0096 – 09 – EWC2/001

¹⁹⁷ Iskaz od 20. aprila 2010.

¹⁹⁸ Iskaz Bećira Taćija od 5. aprila 2011.

U belešci se pominje i "drugi" iznos, ovaj od 2,000 evra, koji je **N.K.1** "ponudio" A.Z. dok je ovaj bio u bolnici. U belešci se navodi: "sveukupno, 7,000 evra".

Međutim, u belešci nakon 21. januara 2007. godine stoji: "danas me je posetio N. i dao mi 2,000 evra..." U istoj belešci pominje se da je iznos od 5,000 evra predat G.Z..

I A.Z. i G.Z. posvedočili su da je G.Z. primila iznos od 5,000 evra dok je A.Z. bio u bolnici. A.Z. je posvedočio da je primio iznos od 2,000 evra od **N.K.1**. Dnevničke beleške su međusobno kontradiktorne u vezi sa time koliko je novca predato i kada.

Kada je G.Z. svedočila pred ovim sudom 14. maja 2013. godine, ustvrdila je da se uopšte ne seća isplate od 5000 evra¹⁹⁹.

U usmenom iskazu policiji 17. jula 2007. godine²⁰⁰ A.Z. je pomenuo da je otišao u KFOR i da je dao iskaz. Rekao je da je pristao da bude hospitalizovan, navodno zato da bi diskreditovao taj njegov iskaz. Na pitanje: "Da li ste pristali da budete hospitalizovani?", odgovorio je: "Pošto sam primio pretnje i uplašio se, a oni obećali da će da brinu o mojoj porodici i da će da mi daju 500 evra mesečno, *tada* sam prihvatio taj predlog."

Kasnije u tom ispitivanju A.Z. pitaju: "Prema Vašem mišljenju, da li Vam je **F.LJ.** dužnik?" A.Z. odgovara: "Da, dužnik mi je. Prema našem sporazumu, trebao mi je svakog meseca davati po 500 evra dok mi ne pronađe posao. *Međutim, od decembra 2006. do danas duguje mi po 500 evra za svaki mesec. Nije se držao dogovora.*" Ipak, posvedočio je da mu je **N.K.1** "ponudio" 2,000 evra 29. novembra 2006. i "dao" 2,000 evra 21. januara 2007. Dalje, ustvrdio je da je G.Z. primila 5,000 evra 21. januara 2007. godine. Pominje se i da je 5,000 evra plaćeno "1. maja".

Tvrdnje A.Z. u vezi sa novcem koji je, kako kaže, primio od **F.LJ.** su nedosledne i toliko pune kontradikcija da sudsko veće ne može bilo šta da konstatuje u vezi s tim.

¹⁹⁹ Zapisnik od 14. maja 2013., str. 16 (engleska verzija)

²⁰⁰ Nastavak iskaza od 16. jula 2007.

e. Navodni pokušaji ubistva

A.Z. je u više prilika navodio pretnje koje je, kako kaže, primio od raznih lica u ime F.LJ..

Dana 16. jula 2007. godine A.Z. je rekao policiji da je video dva čoveka kako nešto petljaju oko njegovog auta. Kasnije je pronađena ručna bomba, pričvršćena na njegov auto. A.Z. je tada rekao policiji²⁰¹ da je u to nekako bio umešan **F.LJ.** Nije bilo dokaza koji bi doveli **F.LJ.** u vezu sa ovim incidentom. Štaviše, kada je A.Z. bio unakrsno ispitivan 7. jula 2011. godine, upitao ga je branilac **F.LJ.** *“... nije li istina da uopšte niste znali ko su ti ljudi?”* On je odgovorio: *“Ne znam, ali sumnjam na neke.”*

Dana 21. juna 2009. godine A.Z. zadobio je rane iz vatrenog oružja na levoj ruci i desnoj butini. Taj incident je zabeležen u njegovom dnevniku s datumom 21. juna 2009., ovim rečima: *“pokušaj ubistva”*.

U ispitivanju 17. februara 2010. godine upitan je: *“Da li ste bli umešani u još neke incidente?”* U svom odgovoru pomenuo je incident sa ručnom bombom. Za čudo, nije pomenuo da je bio upucan u desnu butinu i u levu ruku.

Sudsko veće nalazi da je 16. jula 2007. godine A.Z. prijavio policiji da je video neke ljude kako nešto petljaju oko njegovih kola i da je policija pronašla ručnu bombu. Dalje, sudsko veće nalazi da je A.Z. zadobio rane od vatrenog oružja na levoj ruci i na desnoj butini tokom incidenta od 21. juna 2009. godine.

Nema objektivnih dokaza u prilog tvrdnji A.Z. da je bilo koji od okrivljenih bio iza bilo kojeg od tih incidenata.

U svom iskazu od 20. aprila 2010. godine, gđa G.Z. je rekla da je čula telefonski razgovor između njenog supruga i D.LJ., tokom kojega je ovaj rekao: *“Dići ću te u vazduh, i tebe i tvoju porodicu!”*

²⁰¹ Ispitivanje od strane Kosovske policije 16. jula 2007.

Kaže da joj je A.Z. rekao da se **F.LJ.** plaši da će A.Z. “da govori o onome šta se desilo tokom rata.”²⁰²

Nema dokaza da je **F.LJ.** bio iza nekog od navodnih pokušaja da se ubije A.Z. Jedini dokaz o navodnom telefonskom razgovoru A.Z. sa **D.LJ.** su iskazi A.Z. i G.Z..

f. Saobraćajni udesi

A.Z. je posvedočio o saobraćajnim udesima koje je, kako tvrdi, isplanirao **F.LJ.** kako bi ga utišao.

U unakrsnom ispitivanju 7. jula 2011. godine A.Z. je upitan u vezi sa saobraćajnim udesom iz 2005. godine, koji je doživela njegova ćerka kojoj je bilo 18 godina. Rekao je da veruje da je bilo namerno. Priznao je da je nakon udesa odselio iz svoje kuće jer je verovao da je skrivljen namerno²⁰³. Smatra da je njegova ćerka bila smišljeno odabrana kao žrtva. Veruje i da **F.LJ.** stoji iza incidenta. Tvrdi da je **N.K.2** oprostio vozaču vozila i da je **F.LJ.** stajao iza pokušaja da se s vozačem vozila postigne nagodba.

Kaže da veruje da je **F.LJ.** bio iza kasnijih pokušaja da ga se nagovori da ‘se pomiri’ sa vozačem vozila koji je udario u vozilo njegove ćerke.

Dana 24. novembra 2005. godine A.Z. je vozio svoja kola u Štimlju kada se sudario sa vozilom koje je vozio **S.F.** Polica je došla da izvrši uviđaj. Iz policijskog izveštaja se čini da policija smatra da je vozač treće strane skrivio udes. Dana 28. oktobra 2006. godine, A.Z. je vozio motorno vozilo u X kada je doživio udes sa jednim drugim vozilom. Policija je izvršila uviđaj. Iz policijskog izveštaja se čini da policija smatra A.Z. krivim za udes. Dana 3. oktobra 2007. godine A.Z. je vozio motorno vozilo u Komoranu, kada se sudario sa vozilom koje je vozio **B.Š.1.** Policija je izvršila uviđaj. Iz policijskog izveštaja se čini da policija smatra vozača treće strane krivim za udes.

²⁰² Iskaz od 20. aprila 2010.

²⁰³ Str. 18 (engleski) zapisnik sa ispitivanja 7. jula 2011.

Onda je upitan o drugom udesu, kada je u njegovo vozilo udario kamion. Rekao je da smatra da je i taj udes bio nameran.

Govoreći o dva udesa kada su okrivljene treće strane, priznao je da su u obe prilike vozači pričekali policiju, da je policija izvršila uviđaj, razgovarala sa vozačima tih vozila i zapisala njihove lične podatke.

Nema dokaza da **F.LJ.** ili neko od okrivljenih stoji iza tih saobraćajnih udesa.

g. Z.K.

A.Z. je smatrao **F.LJ.** krivim što je njegov ujak, **Z.K.**, optužen za dvostruko ubistvo. Rekao je: *“...pre oko tri godine mog strica su pretukla trojica– četvorica ljudi ispred njegove automehaničarske radione u Prištini, nedaleko od železničke pruge, blizu semafora. Otišao je kući, uzeo svoj kalašnjikov, pronašao te ljude u nekom kafiću, dvojicu je ubio a trećeg ranio. Kasnije sam saznao da je u kafiću bio **H.Š.**. Pomislio sam da ta cela priča ima neke veze sa mojim problemima. Moj stric sada služi kaznu u Dubravi.”*²⁰⁴

Zapravo, ovaj prikaz događaja nije istinit. **Z.K.** osudio je Osnovni sud u Prištini 19. marta 2013. godine za, *inter alia*, krivično delo teškog ubistva, prema članu 147 (9) i (11) KZK. Kako se čini iz presude, spor je izbio u vezi sa korišćenjem nepokrentosti. Nema dokaza da su F.LJ. ili neki od okrivljenih bili umešani u radnje zbog kojih se vodio taj postupak.

h. Protivzakonita seča drva

²⁰⁴ Iskaz od 17. februara 2010.

Kada je bio unakrsno ispitivan 7. jula 2011. godine, A.Z. je upitan o incidentu kada ga je policija prijavila zbog protivzakonite seče drva. Rekao je da je drva odneo njegov prvi rođak. Smatra da je **F.U.** stajao iza policijske prijave.

lii. Zaključci u pogledu verodostojnosti A.Z.

Sudsko veće ovde ne želi da ponavlja sve nedoslednosti i protivrečnosti u svedočenjima A.Z. koje su gore pomenute.

A.Z. je posvedočio da je vodio dnevnik. Rekao je da je to radio krišom. Plašio se šta bi moglo da se desi ako se otkrije da vodi pisanu evidenciju o dešavanjima u zatvoru u Klečki. To je bila laž. Sudsko veće je ustanovilo da su neke beleške u dnevniku pisala druga lica. Izgleda da su neke beleške dodate kasnije, i to tako da se upotpuni hronologija.

A.Z. dao je iskaze policiji EULEKS-a 20. i 30. novembra 2009., s nastavkom 3. decembra 2009.²⁰⁵; pa 4. februara 2010., 9. februara 2010., 11. februara 2010., 16. februara 2010. i 17. februara 2010.; 10. marta 2010., 16. marta 2010., 25. marta 2010.; 6. juna 2010., 20. avgusta 2010.²⁰⁶ i 5. i 7. oktobra 2010.²⁰⁷. Branio su ga unakrsno ispitivali 5., 6., 7. i 9. jula 2011. godine.

Svoj prvi iskaz istražiocima dao je 20. novembra 2009. godine – gotovo osam nedelja nakon što je ekshumiran prvi grob i nakon što su pronađena tela pet srpskih žrtava.

Njegova svedočenja o ubistvu petorice srpskih zatvorenika su nedosledna, kontradiktorna međusobno i drugim dokazima, uključujući forenzičke.

Rekao je da mu je **A.K.** pomogao da zakopa tela petorice srpskih zatvorenika. Zorno je opisao kako je dao oštricu kose **A.K.**, koji ju je dao **N.Š.** To je bila laž. **A.K.** nije mogao da prisustvuje dešavanjima koja je naveo A.Z. jer je bio teško ranjen i ležao je u bolničkom krevetu, čemu je veru poverilo tužilaštvo.

²⁰⁵ Iskaz dat u svojstvu svedoka

²⁰⁶ Iskaz dat u svojstvu osumnjičenog/okrivljenog

²⁰⁷ Iskaz dat u svojstvu svedoka saradnika

Ako nije lagao u vezi sa **A.K.** nego se samo zabunio, konačan rezultat je isti – njegovo svedočenje je nepouzđano.

A.Z. je upitan kada je rešio da govori istinu. Odgovorio je: *“Od časa kada sam odustao od ideje da ubijem **F.LJ.**, predao sam svoj pištolj i bio sam naoružan. Od tog momenta bio sam rešen da se stvar okonča dogovorom.”* Kaže da je od toga časa bio rešen da govori istinu.

A.Z. predao je svoje oružje KFOR-u 24. novembra 2006. godine²⁰⁸. Međutim, 30. novembra 2009. i 11. februara 2010. godine dao je protivrečne prikaze ubijanja V.M. i N.Đ.. Godine 2009. Rekao je istražiocima: *“Nakon pola sata G. [sic] i M. pušteni su na slobodu i čuo sam dva pucnja iz kalašnjikova iz smera sela Šalja.”* Godine 2010. rekao je da je ubio obojicu zatvorenika po uputstvima **F.LJ.** Kada je upozoren na tu nedoslednost 7. jula 2011. godine rekao je da su oba njegova svedočanstva tačna. Kaže: *“Najpre su pušteni a onda ubijeni, jer je uz njihova imena znak plus”*. Ova je tvrdnja apsurdna. Godine 2009. je rekao da je *“čuo”* pucnje. Godine 2010. je rekao da je *on* ubio obojicu zatvorenika. Čak i kada je upozoren na jasnu nedoslednost, dao je maglovit odgovor.

Jasno, moguće je da je on ubio V.M. i N.Đ.. Međutim, izgleda da su forenzički dokazi u kontradikciji sa njegovim prikazom upucavanja. U svakom slučaju, ako pretpostavimo da je ubio N.Đ. i V.M. to samo po sebi i za sebe ne potvrđuje njegovu tvrdnju da ih je upucao po naređenju **F.LJ.**

A.Z. je na različite načine objašnjavao kako je primljen u psihijatrijsku bolnicu 2005. godine. Branilac **F.LJ.** mu je rekao da je *“Prvi puta ste primljeni u bolnicu da pripremite svoju odbranu za ubistvo **F.LJ.** a ne da biste mogli da podnesete lažni odštetni zahtev osiguravajućoj kući ...”* U odgovoru je rekao: *“I jedno i drugo je istina”*²⁰⁹. I tada je odbio da prizna nedoslednosti u svojim iskazima.

²⁰⁸ Pismo od KFOR-a datirano 3. septembra 2013. godine

²⁰⁹ Str. 35 (engleski) zapisnik sa ispitivanja od 7. jula 2011

G.Z. rekla je da joj je A.Z. rekao da će da se hospitalizuje u psihijatrijskoj bolnici *“kako bi dobio više novca od osiguravajuće kuće.”*²¹⁰

Zapravo, A.Z. je davao različita objašnjenja zašto je bio primljen u psihijatrijskim bolnicama 2005. i 2006. godine. Istražiocima je rekao da je želeo da naduva odštetni zahtev nakon saobraćajnog udesa. Rekao im je i da mu je trebala odbrana za slučaj da ubije **F.LJ.** Istražiocima je rekao i da je bio primljen kako bi diskreditovao iskaz koji je dao KFOR-u. U prvom slučaju je lagao s namerom da prevari osiguravajuću kuću. U drugom slučaju je lagao kako bi imao delimičnu odbranu za ubistvo. U trećem slučaju je lagao kako bi diskreditovao iskaz koji je, kako je rekao, dao KFOR-u.

Kada je ispitivan 16. marta 2010. godine rekao je da je drugi put primljen u psihijatrijsku bolnicu nakon što je predao svoje oružje KFOR-u i, kako je rekao, rekao im *“celu priču”*. To je bila laž.

Kada ga je ispitivala policija 16. i 17. jula. 2007. godine nekoliko puta se pozvao na iskaz koji je, kako kaže, dao KFOR-u 2006. godine. Na taj iskaz KFOR-u pozivao se i u drugim prilikama, uključujući 16. marta 2010. i 7. jula 2011. godine. Svaki put je obećao da će govoriti istinu. Lagao je. Nikada nije dao iskaz KFOR-u.

A.Z. je priznao da je lagao istražiocima MKSJ 2004. godine²¹¹.

Kada je ispitivan 17. februara 2010. godine, A.Z. je pomenuo kasniji sastanak sa D.LJ., tokom kojega mu je D.LJ., kako kaže, dao primerke iskaza koje su MKSJ dali F.LJ., Haradin Bajlaj i I.M.. Rekao je: *“Doneo je sa sobom iskaze koje su F., B. i M. dali MKSJ. Rekao mi je da ih pročitam i da pripremim svoju verziju činjenica za slučaj da budem uhapšen”*. To je bila laž.

Kada ga je ispitivao branilac **F.LJ.** 7. jula 2011. godine, upitao je Zogaja o navodnom sastanku sa **D.LJ.** u kući njegovog strica. Govoreći o iskazima **F.LJ., H.B. i I.M.** rekao je: *“Pročitao sam ih”*. Kasnije, na pitanje: *“Da li ste pročitali iskaze?”* odgovorio je: *“Pročitao sam ih delimično...”*

²¹⁰ Iskaz Ganimete Zogaj od 20. aprila 2010.

²¹¹ Unakrsno ispitivanje od 7. jula 2011.

Onda je rekao: "Samo sam pročitao B.jev. Svi drugi su bili tamo". To je bila laž. **F.LJ. i I.M.** nikada nisu dali iskaze MKSJ.

Opovrgao je da je mrzio **F.LJ.** To je bila laž. Priznao je da je isposlovaio da ga prime u psihijatrijsku bolnicu 2005. godine kako bi imao odbranu ako ubije **F.LJ.**²¹²

Kada je ispitivan 10. marta 2010. godine pomenuta je beleška u dnevniku u kojoj A.Z. kaže: "Pokušao sam nekoliko puta da odem i ubijem F."²¹³. Kada ga je o tome upitao branilac **F.LJ.** 7. jula 2011. godine, rekao je: "Razmišljao sam o tome...Nikada nisam pokušao da ga ubijem." To je bila još jedna nedoslednost koja utiče na verodostojnost A.Z..

Branilac **F.LJ.** je pitao A.Z. da li smatra da sve što je loše u njegovom životu dolazi od **F.LJ.**.. Odgovorio je: "Od 2003. godine na ovamo"²¹⁴.

A.Z. je priznao da je, nakon što je osuđen **Z.K.**, rekao **N.K.1:** "Želim da ih se svih otarasim"²¹⁵.

Nedoslednosti i protivrečnosti u svedočenjima A.Z. su suštinske. Njegova svedočenja su u protivrečnosti i sa drugim dokazima. Njegovi iskazi su puni laži. Sam je priznao da je ranije lagao istražiocima.

Kako tvrdi tužilaštvo, A.Z. je glumio simptome neko vreme kako bi ubedio tri psihijatra da je zaista mentalno bolestan. Ako je ovo tačno, A.Z. je ubedljiv, manipulativni lažov.

U svojim svedočenjima pokazao je neprijateljstvo prema **F.LJ.** Okrivio je **F.LJ.** za sve što je pošlo po zlu u njegovom životu nakon 2003. godine. U njegovom dnevniku su stranice i stranice invektiva protiv **F.LJ.** i njegove porodice. Priznao je da se bavio mišlju da ubije **F.LJ.** Da li je to bilo rezultat pretnji koje mu je, kako kaže, uputio **F.LJ.** ili ne, to ne utiče na njegov sveukupno neprijateljski stav prema **F.LJ.** Štaviše, nema dokaza da je **F.LJ.** stajao iza bilo koje od pretnji

²¹² ibid

²¹³ Dokaz 0096-09-EWC2/006, str. 30

²¹⁴ Str. 21 (engleski) zapisnik sa ispitivanja od 7. jula 2011.

²¹⁵ Str. 31 (engleski) zapisnik sa ispitivanja od 7. jula 2011.

koje je, kako kaže, primio. Neke od tvrdnji koje je izrekao o navodnim pretnjama bile su jednostavno fabrikovane.

Optužnica se u velikoj meri oslanja na svedočenje A.Z.

Nedoslednosti, odstupanja i protivrečnosti se gotovo neizbežno pojavljuju u predmetima ove prirode, gde ima mnogo svedoka koji su bili očevici više događaja u više prilika ili istog događaja istovremeno. Svedočenja pojedinog svedoka često su obojena činjenicama kao što su vremenski odmak od događaja ili načinom na koji su događaj percipirali ili na koji ga se prisećaju. Takve pogreške nisu nužno fatalne za predmet.

Međutim, sa celog niza materijalnih aspekata, kojima se ovde bavimo, svedočenja A.Z. nisu samo nedosledna nego su u suštinskoj kontradikciji sa drugim dokazima. Nedoslednosti i kontradikcije koje je sud ustanovio nisu odstupanja do kakvih se dolazi kod poštenog ali nesavršenog prisećanja, opservacije ili rekonstrukcije događaja o kojima je svedočio.

Sudsko veće konstatuje da su mnogi događaji koje A.Z. pominje u svom ratnom dnevniku tačni. Npr., datumi kada su drugi svedoci, prema svojim tvrdnjama, bili zatvoreni u zatvoru u Klečki podudaraju se sa datumima u dnevniku, uključujući i podatke o drugim licima koja su tamo bili zatvorena u istom periodu. Međutim, nijedno od tih svedočenja ne potkrepljuje tvrdnje A.Z. o tome ko je počinio krivična dela koja se optuženima stavljaju na teret.

Sve što sudsko veće može ustanoviti o identitetu počinilaca utuženih krivičnih dela zavisi u velikoj meri od svedočenja A.Z.. Iz tog razloga, njegova verodostojnost je ključna za dokazivanje optužnice. Nakon što je razmotrio sve dokaze u ovom predmetu, sud nalazi da A.Z. nije verodostojan svedok i da bi posledično oslanjanje na njegova svedočenja bilo opasno.

Čak i da je sudsko veće našlo da je A.Z. verodostojan svedok, to ne bi, za sebe i po sebi, bilo dovoljan dokaz prema standardima koja su propisanim zakonom. Pronalaženje posmrtnih ostataka mogao bi biti dovoljan dokaz tužilaštvu da su krivična dela počinjena. Ako pretpostavimo da su žrtve ubijene protivzakonito, budući da nema drugih dokaza, pronađeni posmrtni ostaci ne potkrepljuju tvrdnje A.Z. o identitetu lica koja su, kako kaže, počinila ta

krivična dela. Jednostavno je apsurdno tvrditi da je pronalaženje posmrtnih ostataka na mestu koje je naveo svedok dovoljno da potkrepi njegovu identifikaciju počilaca. Ovakvu potkrepu može dati samo nezavisni, verodostojan svedok. Ovo je suštinski nedostatak u dokazivanju optužnice.

F. OCENA DOKAZA

Pre nego što pređemo na ocenu materijalnih dokaza od strane sudskog veća treba da se kaže nešto o zastrašivanju svedoka.

Na žalost, u svakom predmetu kao što je ovaj, nužno se postavlja pitanje stvarnog ili percipiranog zastrašivanja svedoka.

U ovom predmetu, sudu nije predložen nijedan dokaz da se svedoku zaista pretilo.

Ovo je bio osetljiv predmet. On je izneo na videlo problem sa kojima se neki delovi zajednice nerado suočavaju. Borba za nezavisno Kosovo dovela je do političkih, socijalnih i međunacionalnih napetosti koje još traju. Takva je bila situacija kada su svedoci pozvani da svedoče. Neki ljudi su smatrali da su svedoci tužilaštva izdajice. Moguće je da su se ti svedoci plašili reakcije u njihovim zajednicama ako se razotkrije njihov identitet. Možda su se neki drugi plašili fizičke osвете. Ne iznenađuje mnogo što su neki svedoci rešili da povuku svoja ranija svedočanstva.

Jasan primer za to je anonimni svedok I. On je dao iskaz policiji 22. novembra 2010. godine i tužiocu 2. novembra 2011. godine. Kada ga je sud saslušavao preko video veze 29. maja 2013. godine, on je iznenada izrazio želju da mu se ukine anonimnost. Rekao je sudu kako se zove i kasnije došao na sud da svedoči. Njegov je status promenjen i više nije bio 'anonimni' svedok.

Rekao je sudu da ga je tužilac "ucenio" i da je bio izložen pritiscima raznih vrsta. Međutim, kada je sud od njega zatražio da opiše tužiočeve radnje na koje se žali, sud je našao da je navodno ponašanje tužioca, kako ga je opisao svedok, znatno ispod nivoa koji bi se mogao karakterizovati kao nedozvoljeni pritisak ili uticanje. U datim okolnostima, sud nije poklonio veru njegovom svedočenju u tom pogledu. Sud je našao da je novembra 2010. godine i novembra 2011. godine on svedočio dobrovoljno i da nije bio podvrgnut protivzakonitom pritisku. Štaviše, nakon što je svedočio novembra 2010. godine, kontaktirao je sa tužiocem pre nego što je ponovo svedočio 2011. Na taj način ne ponaša se svedok koji je bio primoran da svedoči. Nakon što je razmotrilo njegova svedočenja u totalitetu, sudsko veće je rešilo da prihvati njegove ranije iskaze.

Drugi primer je anonimni svedok M. On je dao iskaz policiji 30. marta 2011. a tužilaštvu 20. maja 2011. godine. Pred ovim sudom je svedočio 21. maja 2013. godine.

Iskazi koje je dao policiji i tužiocu bili su, sa svih materijalnih aspekata, dosledni.

Kada je anonimni svedok M svedočio pred ovim sudom, potvrdio je da su mu oba iskaza pročitana na albanskom pre nego što ih je potpisao. Međutim, rekao je da se "plašio" Euleksa pre nego što ih je potpisao. Iz onoga što je rekao o iskazu od 30. marta 2011. godine, uplašio se zato što je posednut u vozilo Euleksa i odvezen oko 15 km do njegove kuće. Nije naveo da su mu pretili ili da su ga zastrašivali policajci Euleksa, a ni kasnije neko iz tužilaštva. Kada je ispitivan 20. maja 2011. godine, govoreći o iskazu od 30. marta 2011. godine, rekao je: "Sve potvrđujem".

U obe prilike anonimni svedok M upozoren je na posledice lažnog svedočenja. Na kraju svedočenja ispred tužioca svedok je potpisao izjavu u kojoj se kaže, *inter alia*, "Potpisujem bez pritiska".

U svom prvom iskazu rekao je da ne želi da svedoči na sudu.

U nekim važnim materijalnim aspektima njegovo svedočenje na sudu bilo je u protivrečnosti sa onim što je posvedočio ranije.

Svedočanstvo anonimnog svedoka M pred ovim sudom bilo je selektivno. Čini se da se dobro seća nekih događaja. Međutim, njegovo svedočanstvo pred ovim sudom bilo je u kontradikciji sa njegovim ranijim svedočanstvima u vezi sa nekoliko pitanja koja su važna u ovom predmetu. Štaviše, njegovo svedočanstvo pred ovim sudom bilo je, u nekim elementima, nedosledno. Nakon što je razmotrio njegova svedočenja u totalu, sud je rešio da prihvati, kao pouzdanije, iskaze koje je dao policiji 30. marta 2011. i tužiocu 20. maja 2011. godine.

Još jedan primer je anonimni svedok C. On je dao iskaz tužiocu 21. septembra 2010. godine. Pred ovim sudom je svedočio 30. aprila 2013. godine.

Kada je anonimni svedok C svedočio pred ovim sudom, uporno je tvrdio da ne može da se seti nekih bitnih događaja o kojima je dao iskaz tužiocu septembra 2010. godine.

Svedočanstvo anonimnog svedoka M pred ovim sudom bilo je selektivno. Čini se da se dobro seća nekih događaja. Međutim, njegovo svedočanstvo pred ovim sudom bilo je u kontradikciji sa njegovim ranijim svedočanstvima u vezi sa nekoliko pitanja koja su važna u ovom predmetu. Štaviše, njegovo svedočanstvo pred ovim sudom bilo je u nekim elementima nedosledno. Nakon što je razmotrio njegova svedočenja u totalu, sud je rešio da prihvati kao pouzdanije iskaze koje je dao tužiocu septembra 2010. godine.

Imamo i primer anonimnog svedoka B. On je dao iskaz policiji 4. decembra 2010. godine. Pred ovim sudom je svedočio 28. maja 2013. godine.

Svedočenje anonimnog svedoka B pred ovim sudom bilo je u kontradikciji sa njenim ranijim iskazima u vezi sa pitanjima važnima za ovaj predmet. Nakon što je razmotrilo njena svedočenja u totalitetu, pa ponašanje svedoka na sudu, sudsko veće je rešilo da prihvati kao pouzdanije svedočenje u iskazu tog svedoka policiji iz decembra 2010. godine.

Ovde je i primer G.Z. Nju je tužilac ispitao 20. aprila 2010. godine. Pred ovim sudom je svedočila 14. i 15. maja 2013. godine.

Svedočeci pred ovim sudom ponavljala je da ne može da se seti nekih bitnih događaja o kojima je svedočila pred tužiocem aprila 2010. godine. Štaviše, njeno prisećanje događaja moglo bi se, u najboljem slučaju, opisati kao 'selektivno'. Delom bi se to moglo pripisati njenom očiglednom animozitetu prema tužiocu, kojega okrivljuje za smrt svoga supruga.

Govoreći o iskazu koji je dala aprila 2010. godine, ustvrdila je da ju je A.Z. uputio šta da kaže. Rekla je: "A. je sve sugerisao. Ja nisam ništa znala o ovome"²¹⁶.

U vezi sa svakim od svedoka čije je svedočenje pred ovim sudskim većem bilo u kontradikciji sa njihovim ranijim iskazima, sudsko veće rešilo je da prihvati njihove ranije iskaze.

i. Struktura OVK 1999. godine

B.Z. posvedočio je da je od juna 1998. godine bio zadužen za razvoj stručnih kapaciteta OVK u okviru njene uprave. Od aprila do novembra 1998. godine bio je operativni direktor a od novembra 1998. do aprila 1999. godine bio je šef generalštaba OVK. Između januara i aprila 1999. godine generalni štab OVK nalazio se u selu Divljake.

On je posvedočio da se glavni štab OVK u Divljakama nalazio u tri zgrade. U prvoj kući je bio smešten J.K., koji je bio jedan od dva zamenika komandira. On je bio zadužen za političke aktivnosti. Drugi zamenik komandira, S.B., bio je zadužen za operativna pitanja. On je

²¹⁶ Zapisnik od 14. maja 2013.

povremeno posećivao glavni štab OVK u Divljakama. U toj zgradi su bile smeštene tri uprave: za administraciju i kadrovska pitanja; vojne i civilne odnose i politička uprava. I S.D. je imao kancelariju u toj zgradi. On je posvedočio da mu je neposredni nadređeni bio A.S., tada glavni komandir OVK.

U drugoj kući je bio smešten B.Z. i drugo osoblje u sastavu operativne uprave. Sem toga, u toj zgradi se nalazila uprava za komunikacije.

Treću kuću je zauzimala vojna policija. Oni su bili zaduženi za bezbednost glavnog štaba.

On jer posvedočio da je od januara do aprila 1999. upravnik uprave za vojnu policiju bio **F.LJ.** U svom iskazu rekao je da je **F.LJ.** bio *“šef celokupne vojne policije OVK.”*²¹⁷ U svom iskazu na ovom sudu, govoreći o tom iskazu, rekao je: *“Kada sam tog datuma davao iskaz, objasnio sam da je on bio zadužen za stručni deo.”*

Kaže da su dužnosti upravnika vojne policije bile da *“obučava policajce, izdaje uredbe i nadzire rad.”*

On je ustvrdio da upravnika uprave vojne policije nije imao izvršne funkcije.

U vezi sa tim tužilac ga je upitao da li je upravnik mogao da izdaje naređenja vojnoj policiji. U svom odgovoru je rekao: *“samo u vezi sa stručnim delom bataljona glavnog štaba, za pitanja bezbednosti.”* Ovo pojašnjava rekavši: *“Kada kažem pitanja bezbednosti glavnog štaba, to je bilo obezbeđivanje prostorija GŠ i praćenje članova iz centralne komande na razne lokacije.”*

Govoreći o *“stručnom delu”* tužilac ga je upitao: *“Koji su bili drugi delovi?”* U odgovoru je rekao: *“Kao što je bila vojna policija u GŠ, bilo je još vojnih policajaca u operativnoj zoni.”* Dalje je ustvrdio: *“Šta se tiče stručnih piBisljmtanja koja sam ranije pomenuo, oni su izdavali uredbe i bavili se obukom i nadzorima ...Mogao je da nadzire vojnu policiju u zoni u koju je zalazio.”*

Branilac **F.LJ.** postavio mu je niz pitanja u vezi sa strukturom OVK u to vreme:

²¹⁷ Iskaz od 5. aprila 2011.

K.K.: Slažete li se da je cilj svake vojske da ima jasne komandne lance?

B.Z.: Da.

K.K.: Svaka vojska nastoji da izbegne dvostruke komande?

B.Z.: da.

K.K.: Kod organizovanja OVK, razne zone su ustanovljene ispravno?

B.Z.: Da.

Karim Kian: I te zone nisu bile u isto vreme?

B.Z.: Da.

K.K.: Zona Drenice se organizovala prva?

B.Z.: Da.

K.K.: Prema Vašim predlozima i uputstvima, cilj je bio da svaka zona dobije svoju strukturu kada OVK ojača i organizuje se?

B.Z.: Da.

K.K.: Neću da ulazim u organizacijska pitanja, ali dajte da vas pitam u vezi sa brigadnim nivoom pa ćemo da idemo. Komandir brigade bio je podređen komandiru zone?

B.Z.: Da.

K.K.: Dakle, npr., kada govorimo o 121. brigadi, H.Š. je bio podređen komandiru zone Paštrik, zar ne?

B.Z.: Da.

K.K.: A svaka brigada, uključujući i 121. brigadu imala je odeljenje za vezu sa vojnom policijom?

B.Z.: Da.

K.K.: Komandir vojne policije na nivou brigade bio je podređen komandiru brigade?

B.Z.: Da. Direktno.

K.K.: Dakle, brigadni komandir vojne policije bio je direktno podređen brigadnom komandiru zone. Svedok je rekao da. Zar ne?

B.Z.: Da. Tačno je.

K.K.: Na nivou zone, na isti način kao što i GŠ ima osoblje, bili su oficiri na nivou zone?

B.Z.: Da.

K.K.: Ti oficiri na nivou zone, njihova uloga je bila da pružaju podršku, administraciju i logistiku za komandira zone?

B.Z.: Da.

...

K.K.: Oficiri na nivou zone nisu imali operativnu kontrolu među svojim nadležnostima. Nisu mogli da izdaju naređenja, nego su delovali direktno sa komandrom zone?

B.Z.: Da. Komandir zone je bio glavni zaduženi a organizacija sistema bila je ista kao i u GŠ.

...

*K.K.: Ako se sada priselite šta se dešavalo početkom 1999, setićete se da **je F.LJ.** vršio dužnosti kao štabni oficir uprave vojne policije u Ladrovcu. Sećate li se?*

B.Z.: Da. Sa bazom u Ladrovcu.

...

K.K.: ...nema sumnje da samo komandir brigade može da daje naređenja komandiru vojne policije, zar ne?

B.Z.: Svim jedinicama koje su podređene komandi.

K.K.: Dakle, štabni oficir nije mogao da naređuje brigadnom nivou?

B.Z.: Da, istina je. Nije mogao bez dozvole komandira.

*K.K.: Posao **F.LJ.** kao šefa uprave za vojnu policiju bio je da pomogne u organizovanju vojne policije u OVK?*

B.Z.: Da.

K.K.: Tako da izdaje uredbе, npr.?

B.Z.: Da.

K.K.: Koja je odobravao GŠ?

B.Z.: Da.

K.K.: Odobrenja glavnog štaba su se prenosila na isti način?

B.Z.: Da.

K.K.: Jedan od zadataka je bio da se usklade uniforme?

B.Z.: To je bilo regulisano propisima o njihovom izgledu.

K.K.: Jedan od zadataka je bio izgled značaka?

B.Z.: To je sve bilo propisano uredbama; lične karte, uniforme; sve je regulisano.

*K.K.: U uredbama se propisuju i dužnosti štabnog oficira **F.LJ.** u upravi vojne policije, zar ne?*

B.Z.: Uredbe su napisane u samoj vojnoj policiji u vezi sa njihovim pravilima službe. Sve je to bilo zapisano.

K.K.: F.LJ. nije mogao da zaobiđe komandni lanac, kao štabni oficir?

B.Z.: Ne, nije mogao.

K.K.: Nije mogao da daje naređenja brigadnom vojnom policajcu, zar ne?

B.Z.: Mogao je da nadgleda, ali nije mogao da naređuje bez dozvole komandira.

On je posvedočio da je novembra ili decembra 1998. godine bio rekonstruisan GŠ OVK. Rekao je da je pre toga **F.LJ.** bio komandir 121. brigade. Njegov zamenik je tada bio **H.Š.** Tokom restrukturiranja, **F.LJ.** je bio nimenovan upravnikom uprave vojne policije.

ii. Postojanje zatvora OVK u selu Klečka

Dela koja su utužena u optužnici navodno su se desila u ili u vezi sa zatvorom OVK, kojeg zovu i centar za pritvor, koji je otvoren u selu Klečka, gde su zatvarani albanski civili osumnjičeni za saradnju sa srpskim režimom, srpski civili i srpski policajci i vojnici. Zatvor u Klečki je služio i za pritvaranje vojnika OVK koji su bili pod istragom ili služili kazne zbog disciplinskih prekršaja.

Komanda 121. brigade, poznate i kao 'Kumanovska',²¹⁸ bila je locirana u Klečki. Okrivljeni B.LJ. izjavio je da je bio vojnik 121. brigade od početka do kraja sukoba, i da je bio vojnik u selu Ponorac. On je posvedočio da je komanda 121. brigade bila locirana u Klečki.²¹⁹

Okrivljeni S.Š. posvedočio je da je njegovu kuću u Klečki koristila OVK 1998. godine. Međutim, tokom 1998. godine Klečku su uništile srpske snage.

²¹⁸ **Ć.K.**, 14.06.2011., iskaz svedoka sa ispitivanja u EULEKS policiji, str.3, STRK registrator C; I.A., *supra*, str.3; **N.H.**, 02.12.2010., iskaz svedoka a ispitivanja u EULEKS policiji, str.3, STRK registrator C; svedok G, *supra*

²¹⁹ **B.Lj.**, 11.05.2011., STRK zapisnik sa istražnog ispitivanja osumnjičenoga, str.3, STRK registrator O.

Od januara 1999. do juna 1999. godine **S.Š.** je bio dodeljen 121. brigadi u Lužnici. Međutim, on je posvedočio da je aprila 1999. godine komandir 121. brigade bio stacioniran u Klečki.²²⁰

Okrivljeni **B.Š.** posvedočio je da je bio član 121. brigade. Posvedočio je da je glavni štab 121. brigade bio u Klečki.²²¹

Okrivljeni **A.K.** ustvrdio je da je 1999. godine, dok nije bio povređen 18. aprila 1999. godine, povremeno dolazio u Klečku na zahtev GŠ ili komande 121. brigade. Iz iskaza okrivljenog **A.K.** nije posve jasno da li je i glavni štab OVK bio stacioniran u Klečki ili samo glavni štab 121. brigade.²²²

Drugi svedoci, uključujući anonimnog svedoka M,²²³ B.Z.,²²⁴ Š.T.,²²⁵ F.K.,²²⁶ A.Ć.,²²⁷ A.O.,²²⁸ posvedočili su da su u Klečki bili stacionirani bilo GŠ 121. brigada ili sama 121. brigada.

B.K. je posvedočio da je 1999. godine bio u OVK bazi u Klečki.²²⁹

Bivši pripadnik OVK Ilir Zogaj rekao je da nije bio u Klečki ali da je čuo da je tamo bila locirana baza OVK.²³⁰

B.Z. posvedočio je da se GŠ 121. brigade povremeno selio u Beriše.²³¹

²²⁰ S.Š., 11.05.2011., STRK zapisnik sa istražnog ispitivanja osumnjičenoga, str.3, 4, STRK regulator O.

²²¹ B.Š., 12.05.2011., STRK zapisnik sa istražnog ispitivanja osumnjičenoga, str.4, STRK regulator O.

²²² A.K., 14.04.2011., zapisnik sa pretresa o sudskom pritvoru, sudski procesni regulator GJPP regulator 3.

²²³ Anonimni svedok M, 20.05.2011., STRK zapisnik sa istražnog ispitivanja svedoka, str.3, STRK regulator D.

²²⁴ B.Z., 23.05.2011., iskaz svedoka sa ispitivanja u EULEKS policiji, STRK regulator D.

²²⁵ Š.T., 25.05.2011., iskaz svedoka sa ispitivanja u EULEKS policiji, STRK regulator D.

²²⁶ F.K., 31.05.2011., iskaz svedoka sa ispitivanja u EULEKS policiji, STRK regulator D.

²²⁷ A.Ć., *supra*

²²⁸ A.O., *supra*

²²⁹ B.K., *supra*

²³⁰ I.Z., 19.05.2011, iskaz svedoka sa ispitivanja u EULEKS policiji, STRK regulator D.

²³¹ B.Z., *supra*

Nekoliko svedoka je ukazalo da je GŠ OVK bio lociran u selu Divljake,²³² blizu Klečke. Prema B.Z., od januara 1999. do sredine aprila 1999. godine bio je načelnik GŠ OVK. On je ustvrdio da je GŠ bio u selu Divljake do aprila 1999. godine, kada je preseljen u Devetak, blizu Štimlja.

N.M. je posvedočio da je krajem 1998. godine bio dodeljen GŠ OVK u Divljakama. On je posvedočio da je **B.Z.** bio načelnik GŠ OVK. Pravno odeljenje je bilo stacionirano u Divljakama. Seća se da su tamo radili **S.D.** i svedok E.²³³

A.H., koji je pristupio vojnoj policiji OVK krajem decembra 1998. godine ili početkom januara 1999. godine prisetio se da je S.D. bio sudija vojnog suda, i jednom je prilikom otpratio jednog uhapšenog vojnika do S.D..²³⁴

Š.B. poznao je S.D. kao sudiju, koji mu je dao neke formulare ili tabele na sastanku koje je održan u Klečki ili u Divljakama.²³⁵

S.D. rekao je da je krajem 1998. godine preuzeo dužnosti šefa pravnog odeljenja u OVK, u selu Divljake. Služio je kao jedini sudija u području Divljaka do aprila 1999. Držali su vojna suđenja, uz učestvovanje vojnog tužioca H.K., i jednog branioca *ex officio*, svedoka E.²³⁶ U svom iskazu svedok E potvrđuje da je neko vreme radio za **S.D.** u Divljakama, blizu Klečke. Pomagao je **S.D.** kod pisanja pravnih dokumenata, i prema potrebi postupao kao branilac okrivljenih vojnika

²³² Ovde treba primetiti da su delovi glavnog štaba OVK možda bili i na drugim lokacijama. Svedok W opisuje maltretiranje na jednoj drugoj lokaciji, gde je, kako kaže, bio glavni štab OVK: svedok W, 16.06.2011., iskaz svedoka sa ispitivanja u EULEKS policiji, STRK registrator D. BZ posvedočio je da je do aprila 1999. GŠ bio u Divljakama, kada je preseljen u Devetak, blizu Štimlja: BZ, *supra beleška 42, str.2.*

²³³ N.M., 05.04.2011., STRK, zapisnik sa istražnog ispitivanja svedoka, STRK registrator C.

²³⁴ A.H., 27.05.2011, STRK, zapisnik sa istražnog ispitivanja svedoka, STRK registrator D.

²³⁵ Š.B., 27.05.2011, STRK, zapisnik sa istražnog ispitivanja svedoka, STRK registrator D.

²³⁶ Svedok A, 23.09.2010, STRK, zapisnik sa istražnog ispitivanja svedoka, STRK registrator B.

OVK.²³⁷ U svom iskazu Haki Krieziu potvrđuje da je bio sa **S.D.** od decembra 1998. do marta/aprila 1999. godine u Divljakama, blizu Klečke, ali nisu ništa radili.²³⁸

S.D. potvrdio je da je u Klečki bio zatvor. Rekao je da je komandir M. bio zadužen za svakodnevnu inspekciju zatvora.

Iz iskaza H.K. proizlazi da je blizu Klečke bio zatvor u kojem je video zatvorene ljude.²³⁹

Iznenaduje da **B.Z.**, koji je od novembra 1998. do aprila 1999. godine bio šef GŠ OVK, naizgled nije znao da je u Klečki bio zatvor OVK²⁴⁰. U svom svedočenju pomenuo je B.K. i dva srpska zatvorenika²⁴¹, od kojih je jedan umro. Misli da su bili zatvoreni u Ladrovcu.

Nekoliko svedoka je u svojim ranijim iskazima posvedočilo da nisu znali za postojanje zatvora u Klečki i da tamo nisu videli nikakve zatvorenike.²⁴²

Neki od okrivljenih posvedočili su da su boravili na drugim lokacijama i da nisu znali za zatvor u Klečki. Neki od okrivljenih povremeno su odlazili u Klečku ali tamo nisu videli nikog zatvorenog.

Dalje, **S.D.** rekao je da je često odlazio u zatvor u Klečki, neposredno izvan Divljaka. Prema **S.D.**, u zatvoru u Klečki nije bilo mnogo zatvorenika. Improvizovani zatvori bili su uspostavljeni u drugim delovima operativne zone Paštrik, Ladrovac i Kravasarija.²⁴³

²³⁷ Svedok E, *supra*

²³⁸ Haki Krieziu, 20.10.2010, SPRK, zapisnik sa istražnog ispitivanja svedoka, STRK registrator C.

²³⁹ *Ibid.*

²⁴⁰ Zapisnik sa ispitivanja, 5. jun 2013. godine

²⁴¹ Anonimni svedok H i njegov brat

²⁴² Svedok E, 28.10.2010., STRK, zapisnik sa istražnog ispitivanja svedoka, str.3, 4; svedok G, 11.01.2011., iskaz sa ispitivanja svedoka u EULEKS policiji, str.3, 4, STRK registrator B; A.Ć., 07.06.2011., iskaz svedoka sa ispitivanja u EULEKS policiji, str.3, 5, STRK registrator C; I.A., 07.04.2011., iskaz svedoka sa ispitivanja u EULEKS policiji, str.3, STRK registrator C; B.Z., 05.04.2011., STRK, zapisnik sa istražnog ispitivanja svedoka, str.4, STRK registrator C; D.D., 04.04.2011., zapisnik sa ispitivanja svedoka u EULEKS policiji, str.3, STRK registrator C; B.K., 08.01.2011., zapisnik sa ispitivanja svedoka u EULEKS policiji, str.4, STRK registrator C; A.O., 30.11.2010., zapisnik sa ispitivanja svedoka u EULEKS policiji, str.5, STRK registrator C.

²⁴³ S.D., *supra*

S.D. setio se slučaja B.K., komandira brigade, koji je bio osuđen na smrt kao dezertjer. Štaviše, S.D. je ustvrdio da je on osudio B.K. na smrt. B.K. bio je poslat u zatvor u Klečki da tamo čeka izvršenje kazne.²⁴⁴

H.K.,²⁴⁵ svedok E²⁴⁶ u nekoj je meri bio upoznat sa slučajem B.K. Sa druge strane, B.Z. je bio upoznat sa slučajem B.K.. Koliko on zna, B.K. su držali u Ldrovcu.²⁴⁷ Blerim Kući je potvrdio da je bio komandir 123. brigade, i da je kasnije, 15. ili 16. januara 1999. godine bio uhapšen i držan u zatvoru do 23. marta 1999. godine. B.K., međutim, odbio je da navede lokaciju na kojoj je bio zatvoren.²⁴⁸ Ipak, u svom svedočenju svedok V je rekao da je bio pripadnik OVK i da je kasnije bio okrivljen za špijunažu. On je ustvrdio da je bio zatvoren u zatvoru u Klečki. Svedok V je posvedočio da je dok je bio zatvoren u Klečki među zatvorenicima video B.K..²⁴⁹

I svedok F je posvedočio da su ga marta 1999. godine uhapsili vojnici OVK i odveli ga u kuću u Klečki gde je držan u prostoriji koja mu je izgledala kao podrum. Rekao je da je tamo bio zatvoren sa još pet do šest zatvorenika²⁵⁰.

Anonimni svedok B posvedočio je da je krajem aprila ili početkom maja 1999. godine bio zatvoren u podrumu dvospratne kuće u Klečki. Nakon pet ili šest dana anonimni svedok B poveden je na gornji sprat i tamo ispitan. Nekoliko dana kasnije, anonimni svedok B dobio je sudsko rešenje kojim je osuđen na 30 dana zatvora.²⁵¹

²⁴⁴ *Ibid*, pp.1, 5, 6.

²⁴⁵ H.K., *supra*

²⁴⁶ Svedok E, *supra*

²⁴⁷ B.Z., *supra*

²⁴⁸ B.K., 04.10.2010., STRK, zapisnik sa istražnog ispitivanja svedoka, p.2, STRK registrator B.

²⁴⁹ Svedok V, 18.04.2011., ispitan od strane zamenika federalnog tužioca Švajcarske, STRK registrator C.

²⁵⁰ Svedok F, 02.01.2011., iskaz svedoka sa ispitivanja u EULEKS policiji, str.3, STRK registrator B.

²⁵¹ Anonimni svedok B, 04.12.2010., iskaz svedoka sa ispitivanja u EULEKS policiji, str.4, 5, STRK registrator B. Presuda 0096-09-EWC2/025 registrator F

Kada ga je ispitivao specijalni tužilac Euleksa, svedoku B je predodčen dokumenat, od 17. maja 1999. godine, naslovljen 'rešenje o zatvaranju', koje je izdao vojni sud OVK. U rečenom rešenju nalazi se ime istražnog sudije P.U.²⁵² S.D. je posvedočio da je koristio pseudonim 'P.U.' umesto svog imena, kako bi sakrio svoj identitet i zaštitio se od moguće odmazde. Dalje, S.D. je potvrdio da je na pomenutom rešenju vojnog suda OVK njegov potpis.²⁵³

Anonimni svedok C posvedočio je da mu je marta 1999. godine, u GŠ OVK u Lapušniku rečeno da njegovog sina drže u Klečki. Anonimni svedok C otišao je pešice u Klečku, odakle je odvezen u selo Trpeza, gde je bio zatvoren. Nakon šest dana anonimni svedok C odveden je nazad u Klečku i ostavljen u podrumu. Anonimni svedok C kaže da je tamo proveo oko sedam dana pre nego što je pušten, 3. aprila 1999. godine²⁵⁴.

Anonimni svedok posvedočio je da je uhapšen marta ili aprila 1999. godine i da je odveden u Klečku. Dok je bio u Klečki, anonimnog svedoka M ispitivali su pripadnici OVK i sudija pre nego što je pušten.²⁵⁵

Svedok O posvedočio je da su ga 1998. ili 1999. godine, zajedno sa svedocima P, Q i Sokolom Smakićijem, koji su svi bili civili, zatvorili vojnici OVK. Kaže da su ih najpre odveli u Likovac, gde su držani dva dana, pa onda u Klečku gde su ostavljeni u jednoj prostoriji zajedno sa nekoliko drugih ljudi, uključujući B.K.. Svedok O posvedočio je da je bio držan u Klečki mesec dana.²⁵⁶

Svedok Q nije mogao da se seti tačnog datuma kada je uhapšen ali misli da je to bilo u zimu 1999. godine. Kaže da je na tlu još bilo snega. Svedok Q posvedočio je da je odveden u Likovac,

²⁵² *Ibid*, p.5.

²⁵³ Svedok A, *supra*

²⁵⁴ Anonimni svedok C, 21.09.2010, SPRK, zapisnik sa istražnog ispitivanja svedoka, str.2, 3, 4, STRK regulator B.

²⁵⁵ Anonimni svedok M, 30.03.2011, iskaz svedoka sa ispitivanja u EULEKS policiji, STRK regulator D.

²⁵⁶ Svedok O, 24.05.2011, iskaz svedoka sa ispitivanja u EULEKS policiji, str.2, 3, 4, STRK regulator D.

gde je držan dva dana pre nego što je odveden u Klečku. Svedok Q kaže da je u Klečki bio zatvoren u jednoj prostoriji zajedno sa još nekoliko muškaraca, uključujući B.K..²⁵⁷

Svedok P posvedočio je da je da je nakon hapšenja odveden, zajedno sa svedocima O, Q i Sokolom Smakićijem, najpre u Likovac a onda u Klečku.

Svedok P kaže da mu je u to vreme vid bio slab, ali se seća da su ih u Klečki stavili u prostoriju sa nekim drugim zatvorenicima, možda ih je bilo dvojica.²⁵⁸ Svedok O, Svedok P i Svedok Q izjavili su da su pušteni na slobodu istovremeno, a Sokol Smakići je pušten kasnije.

Sudsko veće nalazi da je 1999. godine OVK u selu Klečka vodila zatvor/pritvor.

Sudsko veće nalazi da je zatvor/pritvor bio u dvospratnoj stambenoj zgradi. Kako se čini, donji sprat je bio delimično pod zemljom, sa dve prostorije, gde su lica zatvarana. Toalet se nalazio u dvorištu. Na gornjem spratu su pripadnici OVK ispitivali zatvorenike.

Sudsko veće konstatuje da su pripadnici OVK bili zaduženi za čuvanje zatvora.

Dalje, sudsko veće konstatuje da su ljudi bili zatvarani i u drugim zgradama u selu Klečka ili oko njega.

iii. Odgovornost za nadzor u zatvoru OVK u selu Klečka

B.Z. je posvedočio da je od novembra 1998. do aprila 1999. godine komandovao glavnim štabom OVK u selu Divljake. Kaže da je **F.LJ.** bio upravnik Inspektorata vojne policije²⁵⁹.

²⁵⁷ Svedok Q, 26.05.2011, iskaz svedoka sa ispitivanja u EULEKS policiji, str.2, 3, 4, STRK regulator D.

²⁵⁸ Svedok P, 25.05.2011, , iskaz svedoka sa ispitivanja u EULEKS policiji, str.2, 3, 4, STRK regulator D.

²⁵⁹ Svedočenje B.Z.dato 5. juna 2013.

B.Z. kaže da je funkcija policijskog inspektorata da obučava policajce, nadzire policiju i izdaje uredbe u vezi sa policijom. On je ustvrdio da upravnik Inspektorata nije imao izvršnu funkciju. Kaže da je šef vojne policije mogao da daje naređenja vojnim policajcima samo u vezi sa bezbednošću GŠ i kod praćenja pripadnika GŠ. Međutim, nije potvrdio da su vojni policajci obezbeđivali zatvor:

Dž.M.: Rekli ste da je vojna policija fizički obezbeđivala prostor zatvora. To je širok pojam. Da li je obezbeđivanje zatvora bila jedna od dužnosti bataljona?

B.Z.: Ne znam ko su ti ljudi. S.D. je bio odgovoran, kao šef, za pravno odeljenje.

Dž.M.: Ako Vam kažem da je S.D. izjavio da su pripadali tom bataljonu, da li biste se složili s tom izjavom?

B.Z.: Ako je on tako rekao, to je bilo u njegovoj nadležnosti i on najbolje zna.

B.Z. posvedočio je da se 1998. godine OVK restrukturisala u profesionalnu vojsku prema NATO standardima. Opisao je formalnu komandnu strukturu, sa komandirima brigada koji su podređeni komandirima zona. Rekao je da je brigadni komandir vojne policije bio podređen komandiru zone. Na nivou zone bilo je raznih oficira u štabu. Čini se da je struktura činova na nivou zone urađena po uzoru na nivo GŠ²⁶⁰. Oficiri u štabu na nivou zone davali su logističku i organizacijsku podršku komandirima zona. Operativno komandovanje bilo je u nadležnosti komandira zona, a oni su bili podređeni GŠ.

B.Z. posvedočio je da je H.Š. bio komandir 121. brigade. On je bio komandir zone Paštrik. Kaže da su vojnoj policiji naređivali samo komandiri brigada. Tvrdi da oficiri u štabu nisu mogli naređivati vojnoj policiji na nivou brigade.

Kada je svedočio pred ovim sudom, S.D. je rekao da je zatvor u Klečki bio pod sveobuhvatnom kontrolom odeljenja pravnih službi OVK. Kaže da je upravnik zatvora bio zadužen za svakodnevni nadzor nad zatvorom.

²⁶⁰ Sveočenje BZ dato 5. juna 2013.

On tvrdi: *“...niko nije mogao da se meša u zatvorska pitanja. To je bila isključiva nadležnost pravnih službi, tj. suda ...”*²⁶¹

Međutim, kada ga je ispitivao tužilac septembra 2010. godine, govoreći o svojim posetima zatvoru, rekao je: *“Jasno, to ne znači da sam mogao da kontrolišem šta tamo radi policija. Budući da sam bio praktički sam, nisam mogao da činim čuda. Ja sam izdavao uredbe, posećivao zatvor, ali zatvorenici su bili pod fizičkom kontrolom vojne policije OVK”*.

Kada ga je ispitao tužilac septembra 2010. godine rekao je da je “redovno” posećivao zatvor u Klečki. Ponekad je posećivao zatvor dvaput nedeljno.²⁶² Ponekad je dolazio samo jednom mesečno. Kada je svedočio pred ovim sudom rekao je da je odlazio u zatvor u Klečki: *“Kada sam smatrao da je potrebno da se raspitam ili radi inspekcije ...”*²⁶³ Onda je opisao “redovne” inspekcije. Rekao je da se kretao po zatvoru bez ikakvih ograničenja²⁶⁴.

Kaže da se ne seća da je ikada video F.LJ. u zatvoru u Klečki²⁶⁵.

Kaže da su svi zatvorenici bili pod nadležnošću suda.

Međutim, kada ga je ispitivao tužilac 2010. rekao je da su u zatvoru u Klečki bili držani neki civili. Kaže da su bili “pod nadležnošću policije”²⁶⁶.

Na ovom sudu je posvedočio da je zatvor nadgledao A.Z.. Kaže da ga je A.Z. izveštavao o svemu šta se odnosilo na zatvor. Tvrdi da je “usko” sarađivao sa A.Z.. Navodi da mu je prilikom poseta zatvoru “samo upravnik davao informacije”.

Ovom sudu je rekao **da “F.LJ. nije bio nadležan da ih oslobodi”**. Nastavio je: *“Ipak, moguće je da mi je upravnik rekao da ih je pustio nakon što se konsultovao sa F.LJ.”*²⁶⁷

²⁶¹ Svedočenje 23. aprila 2013.

²⁶² Iskaz od 23. septembra 2010.

²⁶³ Svedočenje od 23. aprila 2013.

²⁶⁴ Svedočenje od 24. aprila 2013.

²⁶⁵ Svedočenje od 24. aprila 2013.

²⁶⁶ Iskaz od 23. septembra 2010., stav 15

²⁶⁷ Svedočenje od 23. aprila 2013. godine

Međutim, kada je ispitivan septembra 2010. godine, govoreći o puštanju na slobodu braće Krasnići, rekao je: “**Lj.** je jedini imao ovlašćenje za to, budući da je bio šef vojne policije”. Kaže da je to bio nesporazum i da je govorio o licima koja su bila u pritvoru a ne o zatvorenicima koji su bili pod nadležnošću suda.

Tvrdi da u “vanrednim” okolnostima upravnik može da pusti zatvorenike. Pod drugim okolnostima samo sudija ili tužilac mogli su da puste zatvorenika.

S.D. svedočio je o puštanju dva srpska zatvorenika²⁶⁸. Kaže da se konsultovao sa Bisljimom Zirapijem a ne **F.LJ.**

Tvrdi da mu **F.LJ.** nikada nije naredio da pusti tog zatvorenika.

Dana 3. aprila 1999. godine, anonimnog svedoka C pustio je ‘M.’ / Zogaj, koga je anonimni svedok C držao za direktora zatvora.²⁶⁹

Svedok V je posvedočio da su komandir i šef zatvora bili ‘M.’, po imenu A.,²⁷⁰ i H.Š., i da je ‘M.’ kontrolisao ko ulazi i izlazi iz zatvora.

Anonimni svedok B je posvedočio²⁷¹ da je susreo A.Z. u pritvoru u selu Klečka. Verovao je da A.Z. ima odgovornu dužnost u pritvoru.

S.D. je rekao da nikada nije čuo navode da je **F.LJ.** maltretirao zatvorenike²⁷².

S.D. kaže da mu se nikada niko nije požalio da je bio maltretiran²⁷³. Dakako, to ne znači da zatvorenici nisu bili maltretirani.

iv. Postupanje prema zatvorenicima koje je OVK zatočila u selu Klečka

²⁶⁸ Anonimni svedok H i njegov brat

²⁶⁹ Anonimni svedok C

²⁷⁰ Svedok V, *supra*

²⁷¹ Iskaz od 8. decembra 2010. godine

²⁷² Svedočenje od 24. aprila 2013.

²⁷³ Svedočenje od 24. aprila 2013.

Tužilaštvo tvrdi da su okrivljeni **A.K., N.K.1, N.K.2, B.LJ., F.LJ., N.Š., S.Š., Š.Š., B.Š.**, kao pripadnici OVK, u saizvršilaštvu sa A.Z. i drugim neidentifikovanim vojnicima OVK, držali neutvrđen broj srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zatvorenika u nečovečnim uslovima, u neodgovarajućim prostorijama, pod velikom hladnoćom, bez sanitarnih prostorija i neodgovarajuće ih hranili, pri čemu su zatvorenici bili vezani lancima i/ili podvrgavani čestim batinama.

a. Uslovi u zatvoru

Tužilaštvo tvrdi da je, sem zatvorskog/pritvorskog centra koji ovde pominjemo, OVK koristila i druge zgrade u selu Klečka za zatvaranje ljudi. Tužilaštvo tvrdi da u tim prostorima nije bilo osnovnih uslova za život i da su u njima zatvorenici ponekad držani vezani lancima.²⁷⁴

Govoreći o glavnom zatvoru u Klečki, A.Z. je posvedočio da je to bila stambena zgrada na dva sprata. Kaže da je zgrada bila nova. Na zidu je bilo kreča. Zgrada je bila grejana sa dve peći. Kaže da je *“grejanje bilo dobro i u ćelijama”*. Donji sprat je bio delom pod zemljom. Na taj sprat se prilazilo sa čela zgrade. U donjem spratu su bile dve prostorije. Kaže da je u jednoj prostoriji držano 4 ili 5 zatvorenika a u drugoj 4. Tvrdi da su postavljeni dušeci od pene. Po njemu, nijednom se tamo nije našlo više od 10 zatvorenika. Tvrdi da zatvorenici nisu bili vezani lancima. Napolju je bio toalet. Zatvorenicima je bilo dozvoljeno da izađu napolje 2 ili 3 puta dnevno. Ponekad su zatvorenicima dozvoljavali da uveče odu kući i da se vrate sutradan ujutro. Izvan kuće je bio bunar koji su zatvorenici mogli da koriste. Zatvorenici su dobivali istu hranu kao i stražari²⁷⁵.

Govoreći o uslovima u spaljenim kućama, A.Z. je rekao da uslovi nisu bili tako dobri. Kaže da je tamo bila peć za grejanje. Pod je bio od zemlje – nije bio cementiran. Nije bilo tekuće vode.

²⁷⁴ Optužnica, str.23.

²⁷⁵ Zapisnik sa ispitivanja od 9. februara 2010.

Zatvorenlicima je davana flaširana voda. Dobivali su istu hranu kao i zatvorenici u glavnom pritvorskom centru. Nije bilo dušeka ali bilo je ćebadi. Kaže da zatvorenici nisu bili vezani lancima – sem dvojice. Tvrdi da su oni imali lance dugačke oko dva metra. Ne seća se ko su ti zatvorenici bili. Kaže da je zatvorenlicima bilo dozvoljeno da izlaze napolje²⁷⁶.

U K., koji kaže da je bio vojnik OVK, posvedočio je da je bio u Klečki maja/juna 1999. godine. Jednom prilikom kada je prolazio pored zatvora, pogledao je kroz orozor. Navodi da je unutra bilo oko 30 zatvorenika. Svi su bili u podrumu. Kaže da je spolja to izgledalo kao prizemlje ali da je bio podrum. Vojna policija je bila smeštena na gornjem spratu. A.Z. posvedočio je da u glavnom zatvoru nikada nije bilo zatvoreno više od 10 ljudi.

Anonimni svedok B posvedočio je da je maja 1999. godine bio zatvoren u Klečki, u dvospratnoj zgradi. Izgledalo je da gornji sprat koristi vojna policija OVK. B je bio smešten u jednoj od dve prostorije u podrumu. Svedoku B je bilo dozvoljeno da izlazi u dvorište, gde se susretao sa još dva zatvorena vojnika OVK, s kojima je mogao razgovarati. Svedok B je kasnije preseljen u ćeliju u kojoj su bila ta dva zatvorenika. Svedok B kaže da su uslovi bili dobri. Imali su tri metalna kreveta, bilo je nešto hrane za jelo i mogli su da se redovno briju i kupaju. Vrata ćelije su tokom dana bila otvorena pa su mogli da borave u dvorištu. Noću su vrata bila zaključana.²⁷⁷

Anonimni svedok M, civil, posvedočio je da ga je marta ili aprila 1999. godine uhapsila OVK i odvela ga u dvospratnu kuću u Klečki. Kaže da je bio zatvoren u jednoj od dve prostorije u podrumu zgrade. Podrum je bio mračan, nije bilo poda nego samo zemlja na kojoj je bilo vode i blata.

²⁷⁶ Zapisnik sa ispitivanja od 9. februara 2010.

²⁷⁷ Anonimni svedok B, *supra*

Svedok F, svedok O, svedok P i svedok Q, koji su posvedočili da su bili zatvoreni u zatvoru u selu Klečka, kažu da su za spavanje dobili sunderaste duškeke i ćebad.²⁷⁸ Nijedan od svedoka nije rekao da je bio lišen hrane.

Anonimni svedok C je posvedočio da su primali veoma malo hrane. Kaže da su ih hranili otprilike svaka 24 sata.²⁷⁹ Svedok D, svedok F, i anonimni svedok B tvrde da je hrana davana češće.²⁸⁰ Svedok D kaže da su hranjeni dva puta dnevno.

Svedok D, svedok O, svedok P, svedok Q i svedok F posvedočili su da je jedini toalet bio u dvorištu kuće u kojoj su bili zatvoreni. Nijedan od ovih svedoka nije rekao da nisu mogli da koriste toalet ili da im je to bilo ograničeno²⁸¹. To su potvrdili i drugi svedoci.

Svedok F posvedočio je da su držani u prostoriji koje su vrata tokom dana bila zatvorena ali ne i zaključana. Vrata su se zaključavala noću. Kada bi neki zatvorenik morao da ode na toalet, pokucao bi na vrata i bio bi pušten u toalet u dvorištu.²⁸² Svedok Q opisao je toalet kao rupu u zemlji, sa komadima drveta sa strana i nad glavom.

Svedok D je posvedočio da su zatvorenici ujutro dobivali kofu vode da bi mogli da se operu. Kaže i da su u prostoriji palili drva.²⁸³

Anonimni svedok C kaže da mu tokom njegovog boravka u Klečki, koji je trajao oko sedam dana, nijednom nije dozvoljeno da napusti svoju ćeliju. Ćeliju je opisao kao štalu, u kojoj je bilo tekuće

²⁷⁸ Svedok F, *supra*; Svedok O, *supra* beleška 80; svedok P, *supra*; svedok Q, *supra*. Anonimni svedok B posvedočio je da su za spavanje postavljeni metalni kreveti.

²⁷⁹ Anonimni svedok C, *supra*

²⁸⁰ Svedok D, 18.01.2011., STRK, zapisnik sa istražnog ispitivanja svedoka, STRK registrator C i 24.12.2010., iskaz svedoka sa ispitivanja u EULEKS policiji, STRK registrator C; svedok F, *supra*; anonimni svedok B, *supra*.

²⁸¹ Svedok D, *ibid*. Svedok O, *supra*; svedok P, *supra*; svedok Q, *supra*; svedok F, *supra*

²⁸² Svedok F, *supra*

²⁸³ *Ibid*.

vode.²⁸⁴ Međutim, kada ga je tokom ispitivanja pretpretresni sudija februara meseca 2011. upitao da li je u ćeliji bilo tekuće vode, odgovorio je: “Možda je to bilo u Terpezi, ali ne u Klečki. Nije bilo tekuće vode, ni slučajno²⁸⁵”

Svedok P i svedok Q posvedočili su da je pod prostorije u kojoj su bili smešteni bio pokriven daskama.²⁸⁶

Svedok P posvedočio je da je prostorija smrdila na balegu.²⁸⁷ Nijedan drugi svedok nije pomenuo taj smrad. Svedok F je rekao da u prostoriji u kojoj je bio zatvoren nije bilo prozora. Svedok O, svedok Q, svedok P, svedok V, i U K. pomenuli su u svojim svedočenjima jedan ili dva prozora.²⁸⁸

Svedok V posvedočio je da mu je, dok je bio u zatvoru u Klečki, bilo dozvoljeno da ga poseti otac.²⁸⁹

Nebojša Radošević je bio novinar agencije Tanjug. Oktobra 1998. uhapsili su ga vojnici OVK. Misli da su ga naposljetku odveli u Klečku. Bio je zatvoren do kraja novembra 1998. Kaže da je čuo kako druga lica u vozilu kojim je prevožen pominju Klečku²⁹⁰.

Govoreći o novinarima, G.K. je izjavio da su odvođeni u Šalju. Kaže da je svaki smešten u drugu prostoriju, gde su ostali dva meseca. Iz njegovog svedočenja čini se da su tokom celog svog pritvora ostali u Šalji²⁹¹.

²⁸⁴ Anonimni svedok C, *supra*

²⁸⁵ Zapisnika sa ispitivanja od 22. februara 2011.

²⁸⁶ Svedok P, *supra*; Svedok Q, *supra*

²⁸⁷ Svedok P, *supra*

²⁸⁸ Svedok O, *supra*; svedok Q, *supra*; svedok P, *supra*; svedok V, *supra*; anonimni svedok I, 22.11.2010, iskaz sa ispitivanja svedoka u EULEKS policiji, STRK registrator B.

²⁸⁹ Svedok V, *ibid*, str.7.

²⁹⁰ N.R., 12. januara 2012.

²⁹¹ G.K., 9. maja 2012.

Pod pretpostavkom da je N.R. zaista bio zatvoren u Klečki, on je opisao kakvi su tada tamo bili uslovi. Kaže da je bilo veoma hladno i da u prostoriji nije bilo grejanja. Tvrdi da mu nije bilo dozvoljeno da izlazi napolje na toalet i da je koristio kofu u prostoriji. Kaže da je hranu primao tri puta dnevno²⁹².

Nijedan od ovih svedoka nije posvedočio da je bio vezan lancima dok je bio zatvoren ni da je video neke druge lancima vezane zatvorenike.

Sudsko veće je ustanovilo protivrečnosti u svedočenjima nekih svedoka u vezi sa stanjem zgrade u kojoj su bili zatvoreni i uslovima u kojima su tamo držani. Međutim, te prividne kontradikcije najverovatnije proizlaze iz činjenice da su držani u više zgrada u selu Klečka.

b. Postupanje prema zarobljenicima u zatvoru

Svedok P, svedok Q i svedok O opisali su kako su, dok su ih vozili u Klečku, izvedeni iz vozila kojima su ih vozili i bili postrojeni. Iz vozila su izašli i vojnici OVK koji su bili maskirani i naoružani. Svedok O kaže da se tada uplašio da će da bude ubijen.²⁹³

Svedok D je posvedočio da je zatvorenik poznat kao 'X' bio podvrgnut batinama pred drugim zatvorenicima. Sudsko veće konstatuje da je 'X' Š.A.. Svedok D je posvedočio da je 'X' kasnije odveden na gornji sprat i da ga je čuo kako vrišti. Drugi zatvorenici nisu maltretirani u prisutnosti D. Svedok D kaže da njege lično nisu maltretirali.

S.D., koji je redovno dolazio u zatvor u Klečki, posvedočio je da se zatvorenici nisu žalili na tretman u zatvoru, sem jednog zatvorenika kojem je celodnevni boravak u ćeliji bio zamoran pa je zatražio od A da mu se dozvoli da nešto radi.²⁹⁴

²⁹² N.R., 12. januara 2012.

²⁹³ Svedok O, *supra*; svedok Q, *supra*; svedok P, *supra*.

²⁹⁴ Svedok A, *supra*

Svedok F kaže da su se prema njima odnosili dobro i da ih nisu tukli.

Svedok O, svedok P i svedok Q posvedočili su da su bili zatvoreni u prostoriji sa S.S. Svedok O i svedok Q kažu da je tamo bilo još zatvorenika, uključujući B.K..

Svedok O, svedok P i svedok Q posvedočili su da nijedan zatvorenik nije bio maltretiran.

Svedok V dao je kontradiktorno svedočenje o tome kakav je tretman imao dok je bio zatvoren u Klečki. Kaže da je tokom tog perioda M.Š. zapretio da će da ga ubije. Svedok V kaže: 'Izvukao me iz ćelije dok mi je vreća bila prebačena preko glave i zapretio mi smrću. Dok sam bio u ćeliji, M.Š., zajedno sa njegovim prvim rođakom i još tri čoveka, tri puta je dolazio u moju ćeliju. Jednom su mi zapretili a drugi puta me šutnuli nogom.'²⁹⁵ U tom istom iskazu V je posvedočio: 'Ja lično nisam nijednom bio maltretiran u Klečki. Samo su me dva puta kolenom udarili u stomak'.

Svedok V je posvedočio da je B.K. bio nekoliko puta ispitivan na gornjem spratu kuće u kojoj je bio zatvoren. Svedok V nijednom nije video da se B. maltretira. Svedok V je rekao da je video masnice na rukama i ramenima B.K., ali je, kako kaže ovaj svedok, B.K. rekao da se sam povredio.

Svedok V je pomenuo mladića od 17 godina, iz sela X, sa kojim je bio zatvoren dva dana. Svedok V je posvedočio da su vojnici OVK, među njima i B.H., tukli tog mladića.

Anonimni svedok M posvedočio je da ga je dok je bio zatvoren jedan maskirani čovek dvaput udario štapom po leđima.²⁹⁶

²⁹⁵ Svedok V, *ibid*, p.4.

²⁹⁶ Anonimni svedok M, *supra*

Anonimni Svedok M posvedočio je da je čuo zatvorenike kako vrište dok ih ispituju na prvom spratu. Kaže da je, kada su ih vratili u ćeliju, bilo vidljivo da su ih tukli.

Anonimni svedok L posvedočio je da je tokom svog pritvora u Klečki u svojoj ćeliji video jednog zatvorenog vojnika OVK koji je bio jako pretučen. U K. je posvedočio da nije bio očevidac nijednog zločina u Klečki.²⁹⁷

Svedok N je svedočio da su ga maja 1999. godine ili oko tog vremena odveli vojnici OVK u Klečku ili u Beriše, gde je bio zatvoren tri dana u jednospratnoj kući sa podrumom. Svedok N je bio smešten u prostoriji u podrumu. Kaže da su ga nakon ispitivanja pustili.²⁹⁸

G.K. uhapšen je oktobra 1998. godine. Držan je u zavoru do kraja novembra 1998. Kaže da misli da je svoje zatočeništvo proveo u Klečki. Tvrdi da su u prostoriji pored njegove bila držana dva zatvorenika Srbina. Naveo je da je čuo krike dok su ih tukli²⁹⁹.

Sudsko veće nalazi da, iako su izvesni zatvorenici bili podvrgnuti maltretiranju, nema dokaza da su zatvorenici redovno maltretirani na arbitrarnoj osnovi. Iz izjava svedoka ne može se nepobitno zaključiti da su samim time što su bili zatvoreni u Klečki bili stalno u strahu da će biti podvrgnuti fizičkom maltretiranju ili ubijeni. U svetlu gore navedenih dokaza, sudsko veće nalazi da uslovi zatvaranja *per se* ne predstavljaju svirepi tretman.

Sem slučaja anonimnog svedoka H i njegovog brata, **S.D.** nije naveo nijednog drugog zatvorenika koji bi mu se požalio na bilo kakvo maltretiranje.³⁰⁰

B.Z. je rekao: "*Nikakvih pritužbi iz pravnog odeljenja koji je vodio S.D. niti od bilo koga drugoga...Nisam primio nikakve pritužbe.*"³⁰¹

²⁹⁷ Anonimni svedok I, *supra*

²⁹⁸ Svedok N, 04.01.2011, iskaz sa ispitivanja svedoka u EULEKS policiji, STRK registrator C

²⁹⁹ N.R., 12. januara 2012.

³⁰⁰ Str. 14 zapisnika od 23. aprila 2013.

Da li neko ponašanje predstavlja okrutan tretman je činjenica koju treba ustanoviti od slučaja do slučaja.³⁰² U tom smislu, u optužnici se imenuju pojedinci koji su bili podvrgnuti nečovečnom postupanju, bivši direktor zatvora Š.A., bivši policajac I.Đ., tri brata B., E. i N.K.2, civili, anonimni svedok H i njegov brat, pet srpskih vojnika D.T., Dragan³⁰³ Vucetić, B.C., Ž.F., Ž.T., V.M. i N.Đ.. Dokazi koje je podnelo tužilaštvo ukazuju na to da su možda i neki drugi pojedinci bili tretirani svirepo.

i. Š.A. i I.Đ.

Anonimni svedok C posvedočio je da je nakon što je bio zatvoren u Trpezi, 26. marta 1999. prebačen u Klečku. Ćelija je tada bila u podrumu.

Anonimni svedok C kaže da je bio zatvoren oko sedam dana. Tvrdi da su u toj ćeliji bila još četiri zatvorenika, uključujući Š.A. i još jednog zatvorenika iz Prizrena po imenu Imer.

Anonimni svedok C posvedočio je da je neko po imenu Hodža dolazio i odvodio zatvorernike na gornji sprat gde su ispitivani i tučeni.

Anonimni svedok C posvedočio je da iako on nije ni ispitivan ni tučen dok je bio zatvoren u Klečki, njegovi drugovi iz ćelije jesu bili premlaćivani.

Anonimni svedok C rekao je da nije prepoznao nijednog vojnika u Klečki.

³⁰¹ Zapisnik od 5. juna 2013.

³⁰² *Tužilac v. F.Lj., H. ., I.M.*, MKSJ, presuda, 30.11.2005., para.232.

³⁰³ Sudsko veće konstatuje da je na str. 24 optužnice, u kojoj tužilaštvo navodi da su zatvorenici u Klečki bili tretirani nehumano, tužilaštvo pominje, između ostalih, D.V., a misli se verovatno na D.V.

Dana 3. aprila 1999., anonimnog svedoka C pustio je 'M./ Z., za koga je anonimni svedok C mislio da je direktor zatvora.³⁰⁴

S.D. posvedočio je da je video Š.A. u Klečki. Š.A. bio je pod istragom ali njegov predmet nikada nije došao do S.D. Bilo je glasina da je Š.A. bio direktor zatvora u Vučitrnu ili u Mitrovici³⁰⁵ i da je mučio političke zatvorenike.

Sumnjalo se i da je bio šef policije i da su ga plaćali Srbi, koji su mu davali oružje i finansijsku pomoć. Uhapšen je u Mitrovici³⁰⁶.

S.D. posvedočio je da je Š. bio držan u jednoj od dve prostorije u prizemlju. S.D. kaže da ne zna šta se s njim desilo.³⁰⁷

Svedok D, vojnik u srpskoj vojsci, posvedočio je da su ga 3. marta 1999. godine uhapsili vojnici OVK i odveli ga u dvospratnu zgradu, gde su ga ostavili u podrumu. Kaže da je bio zatvoren sa još šest zatvorenika, od kojih su svi bili Albanci. On je posvedočio da su svi zatvorenici koji su bili zatvoreni s njim bili u lošem stanju i da su bili podvrgavani batinama.

Svedok D setio se zatvorenika, starca, kojeg su drugi zvali 'X'. Drugi zatvorenici su rekli da je pre rata bio direktor zatvora Smrekovnica. Svedok D je posvedočio da su tokom njegovog zatočeništva vojnici OVK dolazili u njihovu prostoriju I tukli 'X' ispred svih. Rekao je da su odvodili 'X' na gornji sprat i da su ga čuli kako vrišti. Drugi zatvorenici nisu maltretirani u prisutnosti svedoka D.³⁰⁸

³⁰⁴ Anonimni svedok C, *supra*

³⁰⁵ N.M., 17. januara 2012.

³⁰⁶ N.M., 17. januara 2012.

³⁰⁷ S.D, *supra*

³⁰⁸ Svedok D, *supra*

Svedok R posvedočio je da je Š.A., s nadimkom 'X' ili 'X', nestao 15. marta 1999. godine, i da je poslednji puta viđen u Mitrovici. Š.A. radio je 25 godina kao direktor okružnog zatvora Smrekovnica u Mitrovici. Svedok R nije znao detalje o nestanku Š.A..³⁰⁹

Sudsko veće konstatuje da je marta 1999. godine Š.A. bio zatočen u zatvoru u Klečki koji je vodio OVK i da je tamo ostao do 3. aprila 1999. godine. Nema dokaza da je u to vreme aktivno učestvovao u neprijateljstvima. Sudsko veće konstatuje da je bio civil.

Anonimni svedok C i svedok D opisali su postupanje prema Š.A. kao 'premlaćivanje'. Iz iskaza C proizlazi da je i Š.A. podvrgnut batinama pred drugim zatvorenicima, u ćeliji, a kada je Š.A. odveden na sprat, zatvorenici u ćeliji čuli su njegove krike. Sudsko veće konstatuje da odnos prema njemu predstavlja svirepo postupanje.

Sudsko veće konstatuje da je Š.A. malretiran na takav način da je pretrpeo tešku duševnu i fizičku bol, što predstavlja tešku povredu ljudskog digniteta.

Šta se tiče I.Đ., sudsko veće primećuje da je samo anonimni svedok C pomenuo u svojem svedočenju da je susreo I. ili I. dok je biko zatvoren u Klečki. Nije jasno da li je zapravo mislio na I.Đ. Kako takvo, svedočenje anonimnog svedoka C nije dovoljno da podupre navode u optužnici da je I.Đ. bio zatvoren u Klečki, ni da se prema njemu odnosilo na svirep način.

ii. B.K., E.K. i N.K.2

Svedok V posvedočio je da je bio odveden u Klečku te da je bio zatvoren 56 dana. Tokom tog vremena bio je u istoj prostoriji sa B.K., a u jednom času i sa braćom koju je znao kao I. i E., koji su bili iz Crnog Luga. Treći brat je doveden kasnije i odmah je pušten. Dva brata, I. i E., bili su zatočeni u zatvoru između 20 i 30 dana pre nego što su prebačeni u drugi zatvor.

³⁰⁹ Svedok R, 22.12.2010, iskaz svedoka sa ispitivanja u EULEKS policiji, STRK registrator C

Sudsko veće konstatuje odstupanje između imena dva brata koji se pominju u optužnici i svedočenja svedoka V. Braća **B.K, E.K. i N.K.2** bili su iz sela Crni Lug.

Svedok V je posvedočio da su mu I i E. rekli da su okrivljeni za špijunažu. Svedok V kaže da su I i E. pretučeni dva ili tri puta dok su bili zatvoreni u Klečki. Svedok V ne zna ko ih je tukao. On tvrdi da su I i E. šutirali, šamarali i tukli palicama za bejzbol. Obično su ti koji su ih tukli stizali uveče.

S.D. je posvedočio da se seća da je vojna policija tukla trojicu braće K. u zatvoru u Klečki. Kaže da se jedan od braće zove B. S.D. nije mogao da se seti da li je braću K. ispitivao on ili vojna policija. Oni su bili okrivljeni za saradivanje sa Srbima. Taj predmet nije dodeljen za suđenje **S.D.** **S.D.** je čuo da je trojicu braće K. pustio **F.LJ.**³¹⁰

Čini se verovatnim da je svedok V mislio na B.ja Krasnićija, E.K. i **N.K.2**.

Svedok T posvedočio je da je poznavao trojicu braće, B.ja, E.ja i N.K.2, koji su živeli u selu Crni Lug. On je ustvrdio da je E. i N. uhapsio OVK februara 1999. godine ili oko tog perioda. Kaže da je OVK uhapsio B. K. mesec dana nakon toga. Svedok T susreo je N. nekoliko dana nakon što su braća puštena. Rekao je da mu je N. rekao da mu nisu ništa uradili.³¹¹ Čini se da nije rekao da li je nešto urađeno njegovoj braći.

Svedočenja o identitetu braće su nedosledna. Svedok V pominje braću I. i E. iz Crnog Luga. Kažu da je treći brat bio doveden kasnije i odmah pušten. Svedok T kaže da je E. i N. uhapsila OVK februara 1999. ili oko tog vremena a B.ja Krasnićija je OVK uhapsio nakon mesec dana. Dakle, čini se da u svom svedočenju svedok V pominje da su E. i N. bili maltretirani. Međutim, svedok T kaže da mu je N. rekao kada ga je kasnije video da nije bio maltretiran.

³¹⁰ S.D., *supra*

³¹¹ Svedok T, 3.05.2011., iskaz sa ispitivanja svedoka u EULEKS policiji, str. 4, 5, 6, STRK registrator C.

Sudsko veće konstatuje da su B.K, E.K. i N.K.2 odvedeni u OVK zatvor u Klečki februara 1999. ili oko tog perioda. Veće konstatuje da nijedan od braće u vreme kada su bili zatvoreni nije učestvovao u neprijateljstvima.

Svedočenje svedoka V u vezi sa identitetom dva brata koje je pomenuo u svom iskazu ne slaže se sa svedočenjem svedoka T. Ipak, svedok V navodi da je video povrede koje su zadobili zatvorenici zatvoreni u Klečki. Te povrede su zatvorenici zadobili od batina.

iii. Anonimni svedok H i njegov brat

Anonimni svedok H posvedočio je da je 27. februara 1999. godine njega i njegovog brata odvela grupa od četiri ili pet muškaraca, od kojih su trojica bila u uniformi OVK a dvojica u civilnom odelu.

Anonimnom svedoku H i njegovom bratu stavljen je povez preko očiju i odvedeni su na mesto na kojem je H ispitan. Svedok H je posvedočio da su ga tokom tog ispitivanja okružila četvorica ili petorica muškaraca i da su ga neprestano tukli štapovima i pesnicama. Kada bi pao na tlo, podigli bi ga i nastavili da ga tuku.

Anonimni svedok H posvedočio je da se onesvestio. Reкао je da nakon premlaćivanja nije mogao da stoji na nogama. Kaže da su ga podigli i odveli napolje iz kuća, pa ga bacili u blato i sneg.

Anonimni svedok H rekao je da je dok je ležao u snegu čuo krike svoga brata koji su dopirali iz kuće.

On je ustvrdio da je nakon nekog vremena iz kuće izašao čovek, koji ga je podigao i odveo na najviši sprat zgrade, gde je ležao njegov brat. Obojica su na rukama imala lisice i kapuljače na glavi. Kasnije su im dva čoveka u OVK uniformama skinula kapuljače.

Anonimni svedok H je svedočio da nije mogao da hoda. Kasnije te noći neki ga je čovek odneo niz stepenice u podrum. U iskazu je naveo da je njegov brat bio odvučen za noge niz stepenice. U podrumu su ih plegli na tanke suđeraste dušeke.

Anonimni svedok H je naveo da je mogao da vidi povrede na svom bratu, uključujući i duboku posekotinu na čelu. Anonimni svedok H je rekao da je bio vrlo slab. Bio je u stanju da dohvati obližnju flašu vode i da malo da svom bratu. Rekao je da njegov brat nije mogao da guta. Rekao je da je vrištao tražeći pomoć ali niko nije došao.

Anonimni svedok H je pokušao da oživi svog brata disanjem usta na usta i pokušao je da mu masira srce svojim laktom, ali brat mu je umro.

Tog jutra dole je došla grupa ljudi, vodio ih je čovek u civilnoj odeći star oko 55 godina. Taj se čovek obratio anonimnom svedoku H na srpskom jeziku i pitao ga da li su ga mučili i da li je smrt njegovog brata izazvana mučenjem.

Anonimni svedok H je odgovorio da su njega i njegovog brata mučili i da mu je brat umro od posledica mučenja. Anonimni svedok H je svedočio da se čovek izvinio i rekao da će da dovede lekara. Sledećeg dana je došla velika grupa pripadnika OVK u podrum i anonimni svedok H i telo njegovog brata su predati OEBS-u.

Anonimni svedok H je svedočio da je odveden u bolnicu gde je tokom prva dva dana bio na intenzivnoj nezi. Opisao je da je zadobio nekoliko preloma na licu, ramenu i rukama tokom

premlaćivanja. Anonimni svedok H je svedočio da je u toj bolnici ostao deset dana, pre nego je prebačen u drugu bolnicu.³¹²

Anonimni svedok H nije mogao da identifikuje lokaciju na kojoj su on i njegov brat bili zatvoreni zato šta je većinu vremena imao povez preko očiju. Ipak, S.D. je svedočio da je bio obavešten o dva srpska zatvorenika, koji su bili zatvoreni u Klečki. Rekao je da je, kada je on došao, jedan od srpskih zatvorenika već bio mrtav, a bilo je očito da je drugi zatvorenik bio pretučen jer mu je lice bilo otečeno.

S.D. je rekao da je razgovarao sa zatvorenikom na srpskom jeziku. Srpski zatvorenik mu je rekao da nije vojnik i da mu je drugi zatvorenik bio brat, koji je bio vojnik. S.D. se seća da su oba zatvorenika nosila uniforme. S.D. je pozvao lekara koji je sačinio lekarski izveštaj. Srpski zatvorenik, koji još bio živ, bio je u jako lošem stanju. S.D. mu je dao neke lekove. Nakon konsultacija sa B.Z., koji je bio šef glavnog štaba, S.D. je naredio da dvojicu zatvorenika predaju OEBS-u.³¹³

B.Z. se seća da je S.D. sa njim razgovarao o dvojici Srba ali kaže da su oni bili odvedeni u pritvorski centar u Ladrovcu. A mu je rekao da je jedan od njih umro. B.Z. kaže da je Srbe trebao da poseti doktor i da napiše potvrdu o uzroku smrti. On se takođe seća da su obojica predata nekoj međunarodnoj organizaciji.³¹⁴

Sudsko veće je utvrdilo da je svedočenje anonimnog svedoka H u saglasnosti sa svedočenjem S.D.. Sudsko veće primećuje da je S.D. obavestio Bisljima Zurapija o dvojici Srba, od kojih je jedan umro. B.Z. je izjavio da su oni bili zatočeni u Ladrovcu. Ipak, B.Z. nije lično video Anonimnog svedoka H i njegovog brata u pritvorskom centru i verovatno se oslanjao na

³¹² Anonimni svedok H, 24.08.2010.g., Iskaz sa ispitivanja svedoka dat policiji Euleksa, STRK registrator B.

³¹³ SD, *supra*

³¹⁴ BZ, *supra*

informacije koje su mu dali drugi. Uzevši u obzir svedočenje anonimnog svedoka H i S.D., sudsko veće nalazi da su anonimni svedok H i njegov brat bili zatočeni u Klečki.

Sudsko veće je utvrdilo da su anonimni svedok H i njegov brat bili podvrgnuti batinama na način kako je to opisao anonimni svedok H što je dodatno potkrepio S.D. Ovakvo premlaćivanje, u kombinaciji sa svedočenjem anonimnog svedoka H o smrti njegovog brata kao posledici teškog fizičkog maltretiranja, dok anonimni svedok H nije bio u mogućnosti da zatraži medicinsku pomoć, koja i nije bila pružena, doseže nivo svirepog postupanja prema anonimnom svedoku H i njegovom bratu.

*iv. Mučenje četvorice srpskih vojnih zarobljenika*³¹⁵

U optužnici se tvrdi da su sredinom/krajem aprila 1999. godine četvorica vojnih rezervista odvedena u glavnu kuću OVK u Klečki i tamo pritvoreni u prizemlju. Tamo su podvrgnuti batinama tokom jednog celog dana. Utvrđeno je da su **S.Š. i B.Š.** učestvovali u premlaćivanju. Istoga dana zatvorenici su prebačeni u jednu od spaljenih kuća u selu Klečka a par dana kasnije su pogubljeni i tela su im spaljena.

Šta se tiče ostalih optužbi u optužnici koje se odnose na D.T., D.V., B.C., Ž.F., Ž.T., V.M. i N.Đ., tužilaštvo se oslanja na svedočenje A.Z.

Uz svedočenje A.Z. tužilaštvo se oslanja i na dokaze prikupljene posle ekshumacije posmrtnih ostataka i dokaze DNK identifikacije sa dva mesta u Klečki, identifikovana kao KERO1 i KEQO1.

Na mestu KER01³¹⁶ otkriveni su ostaci pet tela. Tela ekshumirana na ovom mestu su identifikovana pomoću DNK analize kao tela D.T., D.V., B.C., Ž.F. i Ž.T..³¹⁷

³¹⁵ Sudsko veće zamećuje da je na str. 24 optužnice, koja sadrži navode tužilaštva o nečovečnom postupanju prema osobama u Klečki, među ostalim tužilaštvo imenovalo Dejana Vučetića, što se zapravo odnosi na Dragana Vučetića.

Na mestu KEQ01 otkrivena su dva tela.³¹⁸ Tela ekshumirana na ovom mestu su identifikovana pomoću DNK analize kao tela V.M. i N.Đ..³¹⁹

T.M. je svedočio³²⁰ da je bio komandir vojnog odeljenja Vojske Jugoslavije u Prizrenu. Naveo je da su dana 9. aprila 1999. godine Ž.F. i Ž.T., članovi rezervnog sastava Vojske Jugoslavije, napustili svoju jedinicu i otišli u napuštenu kuću u kojoj su živeli Muslimani i Albanci i da su ukrali neke predmete. Obojica su uhapšena i naređeno je da se izvedu pred Vojni sud u Prištini. Dana 11. aprila 1999. godine, T.M. je izdao naređenje da ih se prebaci u Prištinu. Ž.F. i Ž.T. u Prištinu su trebali sprovesti D.V. i B.C.. D.T. je bio među onima koji su krenuli na put za Prištinu. On je imao čin kapetana u rezervnoj vojsci. T.M. je opisao kapetana Tanaskovića kao sebi „direktno podređenog“.³²¹

T.M. je svedočio da je oko 4 poslepodne toga dana član OVK, koji se predstavio kao „B.j“ radio vezom obavestio da je zaustavljeno vozilo sa vojnicima jugoslovenske vojske i da D.V. pije kafu sa njim. „B.j“ nije pomenuo ostale vojnike koji su sa D.V. bili u vozilu.

Kada je saslušan dana 11. aprila 2005. godine T.M. je dao malo drugačiju izjavu o toj radio poruci. On kaže da je radio poruka tom prilikom, dana 11. aprila 1999. godine, bila da je D.T.

³¹⁶ Izveštaj o ekshumaciji policije Euleksa od 30.09.2009., predmet br. 0068-09-ECW4, registrator STRK-a H; Policija Euleksa, Izveštaj o policijskoj proceni od 24.-26.08.2009., predmet br. 0068-09-ECW4, registrator STRK-a H;

³¹⁷ Kancelarija za nestale osobe i sudsku medicinu UNMIK-a, 05.02.2010., KER01B-001B, MPU 2000-010251 (Ž.F.) registrator STRK-a L; Ministarstvo pravde Kosova, KER01/004B, MPU 2000-000251 (Ž.T.) registrator STRK-a L; Ministarstvo pravde Kosova, Kancelarija za nestale osobe i forenziku, KER01-005B, MPU 1999-000047 (B.C.); Kancelarija za nestale osobe i sudsku medicinu UNMIK-a, KER01-006B, MPU 1999-010047 (D.V.), registrator STRK-a L; Kancelarija za nestale osobe i sudsku medicinu UNMIK-a, KER01-007B, MPU 2000-020251 (D.T.); Međunarodna komisija za nestala lica, spisak podudarnih DNK za: UNMIK-OMPF, 001/10, 186/09, 178/09, 168/09, 177/09, registrator STRK-a H.

³¹⁸ Registrator STRK-a I.

³¹⁹ Kancelarija za nestale osobe i sudsku medicinu UNMIK-a, potvrda identiteta, KEQ01-002B, MPU 1999-000043 (Veljko Marković) Registrator STRK-a I. Kancelarija za nestale osobe i forenziku UNMIK-a, potvrda identiteta, KEQ01-001B, MPU 2001-000001 (Nebojša Đuričić) Registrator STRK-a I.

³²⁰ Registrator STRK-a P, str. P21a, P21b i P21c

³²¹ Iskaz od 27. januara 2005.g., Registrator STRK-a I, str. P21b

kidnapovan zajedno sa **Ž.F., Ž.T., D.V. i B.C.**³²² U svom daljem iskazu T.M. je naveo da je „B“ komandovao „Crnim orlovima“ OVK i da je bio poznat i kao „T“. Ime mu je Ismet a njegov komandir je bio Ramuš Haradinaj. Obojica su bila stacionirana u Iglarevu.³²³

U K. je svedočio da je u aprilu 1999. godine bio u Klečki i da je video četiri vojnika OVK, **M.Š., B.K., S.K. i M.K.**, sa četiri srpska zarobljenika koje su uhapsili ranije toga dana. U K. je rekao da srpski vojnici nisu imali svezane ruke ali da im je bilo oduzeto oružje. Pripadnici vojne policije su preuzeli nadležnost nad srpskim vojnicima i smestili su ih u podrum kuće. U K. je svedočio da mu je rečeno da je ime jednog vojnika Dragan Mirković ili, kako je rekao „tako nekako“. U K. nije znao šta se sa njima desilo.³²⁴

T.M. je svedočio da ga je istog dana kontaktirao vojnik OVK, koji se predstavio kao „B“, i koji je bio smešten u Iglarevu. „B“ je rekao da pije kafu sa **D.V.** Naravno, kasnija izjava TM nešto je drugačija.

U K. je svedočio da je u aprilu 1999. godine u Klečki video četiri srpska zarobljenika. Setio se da se jedan od vojnika zvao D.M. ili „tako nekako“. Verovatno je govorio o D.V.

v. Ubistvo srpskog vojnog zarobljenika

U optužnici se navodi da je u aprilu 1999. godine, ali ne pre 11. aprila 1999. godine, jedan srpski vojni zarobljenik odveden u zatvor OVK-a u selu Klečka i da ga je kasnije ubio **N.Š.** koristeći kosu. Nadalje se tvrdi da je zarobljenik ubijen po nalogu F.LJ..

A.Z. je svedočio da je on nabavio kosu koju je **N.Š.** upotrebio da ubije zarobljenika.

³²² Materijalni dokaz P21B, TM, Odeljenje za borbu protiv organizovanog kriminala, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, zapisnik od 11.04.2005.g., registrator tužilaštva sa dokazima P1-P31.

³²³ Materijalni dokaz P21, TM, *supra*: Materijalni dokaz P21, TM, *ibid*

³²⁴ Materijalni dokaz P6, anonimni svedok I.

U optužnici se navodi da je A.Z. dao kosu optuženom **A.K.** koji ju je dao **N.Š.**

Nadalje se u optužnici tvrdi da je R.M. bio deo grupe, koja je sprovela zarobljenika do mesta gde ga je smaknuo **N.Š.** i sprečila žrtve da pobegnu.

Opis činjenica je delimično zasnovan na svedočenju A.Z..

Šta se tiče **A.K.** tokom prvog suđenja³²⁵ tužilac je delimično odustao od gonjenja istog na osnovu medicinskih dokaza o tome da je 18. aprila 1999. godine **A.K.** bio višestruko ranjen pušanim mecima. Uzevši u obzir taj dokaz, tužilaštvo je prihvatilo da **A.K.** nije bio prisutan kada je navedeno da je zarobljenika protivzakonito ubio **N.Š.**

Svedočenje A.Z. o činjenici na koji je način srpski zarobljenik pogubljen u skladu je sa dokazima nađenima u selu Klečka na mestu KER01.

Posmrtni ostaci pet tela otkriveni su na mestu KER01. Oni su putem DNK analize identifikovani kao D.T., D.V., B.C., Ž.F. i Ž.T..

U izveštaju o obdukciji tela B.C. pominju se dva metka iz puške/pištolja na stražnjoj strani lobanje.³²⁶

U izveštaju o obdukciji tela Ž.F. pominju se dva metka iz puške/pištolja na stražnjoj strani lobanje.³²⁷

U izveštaju o obdukciji tela Ž.T. pominju se dva metka iz puške/pištolja sa stražnjoj strani lobanje.³²⁸

³²⁵ 11. novembar 2011.g.

³²⁶ Registrator L, str. L238-L335

³²⁷ Registrator L, str. L10-L96

U izveštaju sa obdukcije dr.M.G. od 18. novembra 2009. godine³²⁹ nakon pregleda posmrtnih ostataka D.V., kao uzrok smrti navodi se „posekotina na vratu oštrim predmetom“ i opisuju se sledeće povrede na telu: *na prednjem delu cervikalnog pršljena broj 3 (tri) oštri rez na koji je se proteže transversalno. Rez na korpusu pršljena je do nekoliko milimetara dubok“.*

U izveštaju sa obdukcije dr.M.G. od 19. novembra 2009. godine³³⁰, nakon pregleda posmrtnih ostataka D.T., kao uzrok smrti navodi se *“posekotina na vratu oštrim predmetom. Trauma od tupog udarca na prsima i desnoj nadlaktici“* te se opisuju sledeće povrede po telu: *na prednjem delu cervikalnog pršljena broj 3 (tri) oštri rez na korpusu pršljena proteže se na processus costarius dexter na trećem cervikalnom pršljenu“.* Patolog je takođe zabeležio traumu od tupog predmeta na rebru br. 4 na levoj strani. To su dva preloma tela koja se nalaze na +/-20cm od caput costae i drugi prelom koji se nalazi na +/- 26cm od caput costae i prelom desne ruke.

Sečivo kose je izvađeno iz groba. Nađeno je paralelno sa nogom Ž.F. i ispod nogu Ž.T..

Tri spojnice nađene su u grobu i forenzički arheolog ih je doveo u vezu sa telima Ž.F., B.C. i Ž.T.. Navedeno je za tela Ž.T. i B.C. da su im ruke bile vezane iza leđa.³³¹

Sudsko veće je utvrdilo da su D.T., D.V., B.C., Ž.F. i Ž.T. protivzakonito ubijeni.

vi. Ubistvo N.Đ. i V.M.

U optužnici se tvrdi da je 3. aprila 1999. godine A.Z. rečeno da je **F.LJ.** naredio ubistva N.Đ. i V.M., dvojice srpskih policajaca koji su bili zatvoreni u spaljenoj kući u Klečki oko tri meseca.

³²⁸ Registrator L, str. L97-L237

³²⁹ Obdukcija izvršena 29. oktobra 2009.g.

³³⁰ Obdukcija izvršena 29. oktobra 2009.g.

³³¹ Registrator STRK-a L, str. L432

A.Z. je naveo da je razgovarao sa **F.LJ.** koji je, prema njegovim rečima, bio iznenađen što su dva zarobljenika još uvek živa. Svedočio je da je sledećeg dana **F.LJ.** otišao u zatvor u Klečki sa **N.K.2, N.K.1 i N.Š.** Tamo je naredio da se zarobljenici izvedu iz zapaljene kuće, gde su bili zatvoreni, i da budu odvedeni na lokaciju znanu kao Canetova livada.

A.Z. je posvedočio da su on, optuženi **A.K. i B.LJ.** sproveli zatvorenike do tog mesta. Rekao je da je **F.LJ.** bio prisutan i da je naredio A.Z. da lično puca na te ljude.

U optužnici se navodi da su optuženi **A.K. i B.LJ.** držali žrtve na raspolaganju njihovim egzekutorima na način da su ih sproveli do mesta smaknuća.

Posmrtni ostaci dvaju tela otkriveni su na mestu KEQ01. Grob je bio neobebežen. Oni su preko DNK analize identifikovani kao tela **V.M. i N.Đ.**³³²

Post mortem izveštaj za **V.M.** kao uzrok smrti navodi hica iz pištolja u glavu i trup.³³³

Post mortem izveštaj za **N.Đ.** kao uzrok smrti navodi hica iz pištolja u glavu.³³⁴ Isti izveštaj govori o tri hica iz pištolja u glavu. Jedna od rana usled hitaca iz pištolja je bila na stražnjoj strani glave.

Tri hica iz pištolja u glavu kod obe žrtve, te činjenica da su i **N.Đ.** pucali u glavu i činjenica da su njihova tela bila sahranjena u neobebeženom grobu, potkrepljuje stav tužilaštva da je ovo bio slučaj pogubljenja pre nego posledica vojne akcije.

³³² Kancelarija za nestale osobe i sudsku medicinu Euleksa, potvrda identiteta od 10.12.2010., KEQ01B-001B, , MPU 1999-000043 (V.M.) registrator STRK-a I; Kancelarija za nestale osobe i sudsku medicinu Euleksa, potvrda identiteta od 10.12.2010., KEQ01B-001B, , MPU 1999-000001 (N.Đ.) Registrator STRK-a I.

³³³ Ministarstvo pravde Kosova, Kancelarija za nestale osobe i sudsku medicinu, izveštaj o obdukciji, grobno mesto Mališevo, 14.09.2010.g., slučaj br. KEQ01/002B, Registrator STRK-a I.

³³⁴ Ministarstvo pravde Kosova, Kancelarija za nestale osobe i sudsku medicinu, izveštaj o obdukciji, grobno mesto Mališevo, 14.09.2010.g., predmet br. KEQ01/001B, Registrator STRK-a I.

Smrtovnice V.M. i N.Đ. kao mesto smrti navode: Klečka, Opština Lipljan.³³⁵

Sudsko veće je ustanovilo da su V.M. i N.Đ. protivzakonito ubijeni hicima iz pištolja kako je opisano u relevantnim post mortem izveštajima i prema njihovim telima sahranjenim na mestu KEQ01 u selu Klečka.

vii. Ubistvo A.A.

U optužnici se navodi da je dana 3. ili 4. aprila 1999. godine ili oko tih dana, u neposrednoj blizini zatvora u Klečki, hicima iz pištolja pogubljen civilni zarobljenik A.A., koje je ispalila grupa u sastavu **N.K.2, N.K.1, N.Š. i R.M.**

U optužnici se navodi da je optuženi **R.M.** bio deo grupe koja je držala A.A. na raspolaganju izvršiocima, sprečavajući njegovo bekstvo, te se navodi da je učestvovao u akciji guranja A.A. u rupu u kojoj je ubijen.

Navodi iz optužnice temelje se na svedočenju A.Z..

Anonimni svedok C je svedočio da je 26. marta 1999. godine bio smešten u ćeliju u Klečki. U ćeliji su bile još četiri osobe, uključujući Albanca koji se zvao A.A..

Anonimni svedok C je svedočio da mu je, dok su bili zatočeni, A.A. rekao da je optužen za saradnju sa Srbima.

Anonimni svedok C je svedočio da su svi iz njegove ćelije bili podvrgavani batinama.

³³⁵ Kancelarija za nestale osobe i sudsku medicinu Euleksa, smrtovnica, 14.12.2010., V.M. MPU 1999-000043, KEQ01-002B, Registrator STRK-a I; Kancelarija za nestale osobe i sudsku medicinu Euleksa, smrtovnica od 14.12.2010., N.Đ. MPU 2001-000001, KEQ01-001B, Registrator STRK-a I.

Anonimni svedok C je svedočio da je 3. aprila 1999. godine oslobođen zajedno sa drugim zatvorenicima, uključujući i A.A.. Anonimni svedok C je otpratio A.A. do sela Stankovce i predao ga šefu sela ili koordinatoru, Sadriju Isufiju, i od njega zatražio da otprati A.A. u selo „Dobraševc“, gde je bila Avdulijeva porodica. Sledećeg dana je započela srpska ofenziva. Anonimni svedok C je svedočio da je mislio da je A. samostalno pokušao da dođe u selo „Dobraševc“.³³⁶

Dokazi u vezi sa A.A. su ograničeni. Samo je anonimni svedok C izjavio da je on bio oslobođen iz centra za pritvor u Klečki sa A.A..

A.A. je nestalo lice.³³⁷ Njegovo telo nije pronađeno.

H: ODGOVORNOST OPTUŽENIH

i. Vrste odgovornosti

U tački 1 optužnice protiv **N.K.1** navodi se da se **N.K.1** tereti „u svojstvu OVK.... komandira i kao lice koje je bilo odgovorno za zatvor u Klečki...“

U tački 1 optužnice protiv F.LJ. navodi se da se **F.LJ.** tereti „... kao komandira OVK i kao lice koje ima celokupnu kontrolu nad zatvorom u Klečki...“, Tačka 2 i tačka 3 terete **F.LJ.** i u svojstvu „komandira OVK“.

³³⁶ Anonimni svedok C, *supra*

³³⁷ Materijalni dokaz P3, dopis Kancelarija za nestale osobe i forenziku Euleksa, 12.10.2011., 2011-DFM-129, Materijalni dokazi tužilaštva u registratoru sa dokazima P1-P31.

U tački 1 optužnice protiv **N.Š.** navedeno je da se **N.Š.** tereti za „...u svojstvu pripadnika OVK na odgovornom položaju unutar zatvora u Klečki.“³³⁸

Nijedna od tačaka optužnice protiv **N.K.2** ga ne tereti za komandnu odgovornost u zatvoru u Klečki ili, u stvari, u pogledu nijedne tačke optužnice prema kojima se tereti.

Međutim, u dokazima na koje se tužilaštvo oslonilo, uključujući i iskaze svedoka I i L, navodi se da **N.K.2**, u stvari, jeste imao komandnu odgovornost u tom zatvoru.

U optužnici se specifično ne navodi ni odgovornost nadređenog niti komandnu odgovornost optuženih. U stvari, u optužnici se nigde na poziva na pravni osnov prema kojem bi se mogao potvrditi nikakav navod o odgovornosti nadređenog. U rešenju od 20. novembra 2012. godine Vrhovni sud Kosova nije izneo nikakav stav po tom pitanju već je mesto toga odlučio da „...ostavi ovo pitanje otvorenim“. Sa svoje strane tužilaštvo je navelo da su neki od optuženih bili na odgovornim položajima i to je bilo prosto da se naglasi njihova uloga a sud bi to trebao da razmatra kao otežavajuću okolnost prilikom odlučivanja o kazni.

a. Odgovornost nadređenog

Da bi se nadređenog smatralo odgovornim za krivična dela koja su izvršili njemu podređeni, moraju biti obezbeđeni sledeći elementi: (i) postojanje odnosa nadređeni-podređeni; (ii) da nadređeni zna ili ima razlog da zna da se sprema ili da je već izvršeno krivično delo; i (iii) da je nadređeni propustio da preduzme neophodne i razumne mere da bi sprečio krivično delo ili da kazni izvršioce.

³³⁸ Optužnica, str. 3,9,11

Zakon u primeni

Statut MKSJ

Član 7

Individualna krivična odgovornost

(...)

3. Činjenica da je bilo koji od zločina iz članova 2 do 5 ovog Statuta izvršio podređeni, ne lišava njegovog nadređenog krivične odgovornosti ukoliko je znao ili imao razlog da zna da se njemu podređeni sprema izvršiti takvo krivično delo ili ga je već izvršio, a nadređeni propustio da preduzme neophodne i razumne mere da bi sprečio krivično delo ili da kazni izvršioce.

(...)

Sudska praksa MKSJ

Presuda po žalbi u predmetu protiv Kordića i Čerkeza, 17. decembar 2004. godine

839. Elementi (neophodni za odgovornost prema članu 7(3) Statuta) su:

(i) postojanje odnosa nadređeni-podređeni;

(ii) da nadređeni zna ili ima razlog da zna da se sprema ili da je već izvršeno krivično delo; i

(iii) da je nadređeni propustio da preduzme neophodne i razumne mere da bi sprečio krivično delo ili da kazni izvršioca³³⁹.

(i) Postojanje odnosa nadređeni-podređeni

Čelebići Presuda po žalbi, 20. februar 2001. godine

Po pitanju značenja komandira ili nadređenog kako je navedeno u članu 7(3) Statuta, žalbeno veće je u slučaju *Aleksovski* iznelo sledeće:

Član 7(3) pruža zakonske kriterije za komandnu odgovornost, čime reč „komandir“ dobiva značenje u sudskoj praksi, time ova odredba postaje primenjiva samo ako je nadređeni uz neophodni mentalni element propustio da upotrebi svoju moć da spreči podređenog da izvrši krivično delo ili da ga kasnije kazni. Ovo naravno podrazumeva da je nadređeni posedovao takvu moć pre nego što je propustio da je primeni. Ako činjenice u predmetu ispunjavaju kriterije o moći nadređenoga iz člana 7(3), činjenično stanje bilo bi da je optuženi nadređeni u okviru značenja te odredbe.³⁴⁰

Prema članu 7(3) komandir ili nadređeni je onaj koji poseduje moć zapovedanja bez obzira na to da li je to u *de jure* ili *de facto* obliku, da spreči zločin podređenoga ili da kazni izvršioca nakon izvršenja krivičnog dela.

³³⁹ Sudska presuda u slučaju *Čelebići*, stav 346; Presuda po žalbi *Blaškić*, stav 72.

³⁴⁰ *Aleksovski*, Presuda po žalbi, stav 76;

Moć zapovedanja u tome da spreči ili kazni ne proizlazi samo iz *de jure* moći dobijenoj putem službenog nimenovanja. U mnogim savremenim sukobima, mogu da postoje samo *de facto* samozvane vlade pa time i *de facto* vojske i njima podređene paravojne grupe. Komandna struktura, organizovana na brzinu, može lako da bude u neredu i primitivna. Primena zakona u ovakvim okolnostima zahteva odlučnu odgovornost ne samo pojedinih prekršioca već i njihovih komandira ili drugih nadležnih, koji su na osnovu dokaza imali kontrolu nad njima bez formalnog postavljanja ili nimenovanja. Sud bi se mogao osećati nemoćnim da primeni humanitarni zakon protiv *de facto* nadređenih, da je prihvatio kao dokaz komandne moći službeno pisano imenovanje, usprkos činjenici da su nadređeni delovali u određeno vreme sa svim moćima koje bi nosilo službeno imenovanje nadređenog ili komandira.

Blaškić, presuda po žalbi, 29. jul 2004. godine

Žalbeno veće zapaža da se sudsko veće slaže sa presudom suda u kojoj je zastupljen stav da nadređeni mora da ima kontrolu nad „licima koja vrše osnovne povrede međunarodnog humanitarnog prava“. Sudsko veće je takođe izjavilo da „komandir može da snosi krivičnu odgovornost za krivična dela koja su izvršila lica koja formalno nisu njemu (direktno) podređena, dokle god on ima stvarnu kontrolu nad njima“. Oba zaključka sudskog veća spadaju pod odredbe člana 7(3) Statuta i podnosilac žalbe nije osporio ni jedan od ta dva zaključka.

(...)

U sudskoj praksi Međunarodnog suda predviđeno je da je mogućnost izvršavanja stvarne kontrole neophodna za uspostavljanje odgovornosti nadređenog. Prag koji treba doseći pri utvrđivanju odnosa nadređeni-podređeni u svrhu člana 7(3) Statuta jeste stvarna kontrola nad podređenim u smislu materijalne sposobnosti sprečavanja ili kažnjavanja izvršenja krivičnog dela.³⁴¹

³⁴¹ Čelebići Presuda po žalbi, stav 256. Vidi Poglavlje III (B) (3) u ovoj presudi.

Presuda po žalbi u predmetu Kordić i Čerkez, 17. decembar 2004. godine

Osnova odnosa nadređeni-podređeni je moć nadređenog da kontrolira postupke podređenog. Sudsko veće u slučaju *Čelebići* je zaključilo da je:

*Neophodno da nadređeni ima (sic) stvarnu kontrolu nad licima koja vrše osnovne povrede međunarodnog humanitarnog prava, u smislu materijalne sposobnosti sprečavanja ili kažnjavanja izvršenja krivičnih dela.*³⁴²

Halilović, Presuda po žalbi, 16. oktobar 2007. godine

*(...) Žalbena veće podseća da koncept stvarne kontrole nad podređenim - u smislu materijalne sposobnosti sprečavanja ili kažnjavanja izvršenja krivičnih dela, kako god da je ta kontrola obavljena - jeste prag koji treba doseći pri utvrđivanju odnosa nadređeni-podređeni u smislu člana 7(3) Statuta.*³⁴³ *Nasuprot tome, žalbeno veće podseća da potreba da se dokaže da je izvršilac bio „podređen“ optuženome (protiv koga su iznesene optužbe prema članu 7(3) Statuta), ne zahteva direktnu ili formalnu podređenost. Mesto toga, optuženi mora da bude, po prirodi svoje pozicije, nadređen podređenome prema nekoj formalnoj ili neformalnoj hijerarhiji.*

(...)

*U svakom slučaju, čak i ako pretpostavimo da je Halilović bio u mogućnosti da doprinese u istrazi ili kažnjavanju izvršilaca zločina izvršenih u Grabovici, te mogućnosti mogu da sežu samo do stvarne kontrole bitne za član 7(3) Statuta, ako su iste posledica odnosa nadređeni-podređeni između Halilovića i ovih izvršilaca.*³⁴⁴ *Istina je da se žalbeno veće poziva na to da*

³⁴² *Čelebići* sudska presuda, stav 378.

³⁴³ *Čelebići*, presuda po žalbi, stav 256

³⁴⁴ Vidi *supra*, para 59.

materijalna mogućnost da kazni i njemu pripadajuća dužnost da kazni, može da dosegne samo stvarnu kontrolu nad izvršiocima ukoliko je one pretpostavljena na prethodnom postojanju odnosa nadređeni-podređeni između optuženog i izvršilaca. U tom smislu, za sposobnost da se vrši stvarna kontrola nad podređenim u smislu materijalne sposobnosti sprečavanja ili kažnjavanja izvršenja krivičnog dela, neophodno je postojanje tog odnosa, hijerarhije ili lanca komande.³⁴⁵ Naravno, koncept podređenosti, hijerarhije i lanca komande ne treba da bude uspostavljen u smislu formalne organizacijske strukture sve dok su zadovoljeni osnovni zahtevi za stvarnu kontrolu nad podređenima, u smislu materijalne sposobnosti sprečavanja ili kažnjavanja izvršenja krivičnog dela.³⁴⁶

Pokazatelji stvarne kontrole

Blaškić, presuda po žalbi, 29. jul 2004. godine

Žalbeno veće takođe navodi da dužnost komandira jeste da podnose izveštaje nadležnim organima posebno predviđenima u članu 87(1) Dodatnog protokola I, i da ta dužnost može da se izdvoji iz odredaba člana 86(2) Dodatnog protokola I. Žalbeno veće takođe zamećuje argumenat podnosioca žalbe da, kako bi se utvrdilo da je efikasna kontrola postojala u vreme kad je podređeni izvršio krivična dela, neophodno je da postoji dokaz da optuženi ne samo da je mogao da izdaje naređenja nego i da su naređenja zaista i bila izvršavana. Žalbeno veće smatra da ovo pruža još jedan primer efikasne kontrole koju sprovodi komandir. Pokazatelji stvarne

³⁴⁵ Čelebić, presuda po žalbi, para. 303, gde je žalbeno veće objasnilo da je doktrina komandne odgovornosti „razvijena sa naglaskom na lica koja, po prirodi svoje pozicije na kojoj se nalaze, imaju ovlasti nad drugima”. Ovaj pristup takođe naglašava obrazloženje u presudi po žalbi u slučaju Blaškić, par. 372ff: Žalbeno veće je najpre ustanovilo da li je Blaškić imao „komandnu vlast” nad vojnom policijom (vlasti su utvrdile da je istu mogao imati za ad hoc misije prem određenim zahtevima, para. 375-381), pre ocene da li je imao stvarnu kontrolu nad pomenutom vojnom policijom (par. 382 ff). U presudi na žalbu u slučaju Kajelijeli (par. 85-86) Žalbeno veće MSTR se najpre setilo da je „nadređeni onaj koji poseduje moć nad podređenim bilo de jure ili de facto”, (para 85), bez da odredi prag koji treba doseći pri utvrđivanju odnosa nadređeni–podređeni, tačnije „da je utvrđeno van svake sumnje da je optuženi bio u stanju da vrši stvarnu kontrolu nad svojim podređenima.”, (para. 86). Vidi i presudu po žalbi u predmetu Blagojević i Jokić, para. 301-303.

³⁴⁶ Čelebić, presuda po žalbi, para 254.

kontrole su više pitanje dokaza nego materijalnog zakona. Ove indikacije ograničene su na to da pokažu da je optuženi imao moć da spreči, kazni ili pokrene odgovarajuće mere koje vode do postupka protiv navodnih izvršilaca.

(...)

Halilović, presuda po žalbi, 16. oktobar 2007. godine

(...) sposobnost za vršenje aktivne kontrole u smislu materijalne moći da spreči ili kažnjava, što žalbeno veće smatra minimumom zahteva za priznavanje odnosa nadređeni-podređeni u svrhu odgovornosti nadređenoga, biće gotovo nepromenljivo nezadovoljena, osim ako ovaj odnos sa podređenim postoji.³⁴⁷ Žalbeno veće smatra da materijalna moć da spreči i kažnjava može također da postoji van odnosa nadređeni-podređeni u odnosu na član 7(3) Statuta. Na primer, policajac može da bude u stanju da „spreči i kazni“ krivična dela u svojoj nadležnosti, ali ga ovo neće samo po sebi učiniti nadređenim (u smislu člana 7(3) Statuta) vis-a-vis bilo kog izvršioca unutar te nadležnosti.

(...)

Žalbeno veće smatra da kvalifikacija IKM (Istureno komandno mesto) ima značaj pošto su „IKM-ove koristili komandiri da bi komandovali dok su bili na terenu“,³⁴⁸ i njihovo uspostavljanje bi takođe moglo da bude jedna od „naznaka stvarne kontrole“, kao šta je navelo sudsko veće.³⁴⁹

(...) Žalbeno veće smatra da nam dokaz da optuženi ne samo da može da izdaje naređenja već da su ona i ispoštovana daje još jedan primer stvarne kontrole.³⁵⁰ (...) Žalbeno veće zato smatra da se razumnom ocenom činjenice moglo zaključiti da Halilovićeva naređenja nisu bila izvršena

³⁴⁷ Čelebić, presuda po žalbi, para 303

³⁴⁸ Sudska presuda, para. 212. Vidi i Konačno suđenje ukratko, para. 177

³⁴⁹ Sudska presuda, par. 58, (citira Presudu po žalbi, Blaškić, par. 69) i par. 363-372 (navodi da su nalazi zasnovani na gore pomenutim naznakama).

³⁵⁰ Cf, Blaškić, Presuda po žalbi, par.69.

i moglo se uzeti u obzir ovo važno pitanje u celokupnoj oceni Halilovićeve stvarne kontrole nad izvršiocima.

Strugar, presuda po žalbi, 17. jul 2008. godine

Žalbeno veće podseća da nadležnost nadređenoga da izdaje naređenja ne znači automatski da je nadređeni imao stvarnu kontrolu nad svojim nadređenima, već je jedan od pokazatelja koje treba uzeti u obzir prilikom utvrđivanja stvarne kontrole.³⁵¹ Kao što se žalbeno veće izjasnilo u slučaju Halilović vezano za ovaj aspekt, „predmetna naređenja treba mesto toga pažljivo oceniti u smislu ostalih dokaza da bi se ustanovio stepen kontrole nad izvršiocima.“³⁵² Na primer, žalbeno veće je u slučaju Blaškić utvrdilo da „izdavanje humanitarnih naređenja ne utvrđuje samo po sebi da je podnosilac žalbe imao stvarnu kontrolu nad trupama koje su dobile ta naređenja.“³⁵³

I stvarno, kako je ustvrdilo žalbeno veće u slučaju Blaškić, „pokazatelji stvarne kontrole su više pitanje dokaza nego materijalnog prava i ti su pokazatelji ograničeni na to da pokažu da je optuženi imao moć da spreči, kazni ili pokrene odgovarajuće mere koje vode do postupka protiv navodnih izvršilaca.“³⁵⁴ Stoga, da li dati oblik ovlasti koju poseduje nadređeni dosiže nivo pokazatelja stvarne kontrole, zavisi od okolnosti slučaja.³⁵⁵ Na primer, u odnosu na sposobnost izdavanja naređenja, priroda naređenja koje je nadređeni u stanju izdati, priroda njegove sposobnosti da to uradi kao i to da li su njegova naređenja zapravo izvršena, bilo bi od važnosti pri ocenjivanju da li je nadređeni imao materijalnu sposobnost da spreči ili kazni.

³⁵¹ Cf, Halilović, Presuda po žalbi, par 68, 70, 139.

³⁵² Ibid., par. 204.

³⁵³ Blaškić, Presuda po žalbi, par. 485

³⁵⁴ Ibid., par. 69. Pogledati i Hadžihasanović i Kubura, Presuda po žalbi, par. 199.

³⁵⁵ Cf, Halilović, Presuda po žalbi, par. 191-192; Hadžihasanović i Kubura, Presuda po žalbi, par. 199-201.

Žalbeno veće podseća da činjenica da li su njegova naređenja zapravo izvršena može da bude pokazatelj stvarne kontrole nadređenoga nad njegovim podređenima.³⁵⁶(...)

(ii) Nadređeni zna ili ima razlog da zna da će krivično delo biti ili već jeste izvršeno

Krnojelac, presuda po žalbi, 17. septembar 2003. godine

Žalbeno veće ponavlja da bi ocena mentalnog elementa koju zahteva član 7(3) Statuta trebala biti, u svakom slučaju, sprovedena u specifičnim okolnostima svakog slučaja, uzevši u obzir specifičnu situaciju toga nadređenog u to vreme.³⁵⁷

Blaškić, presuda po žalbi, 29. jul 2004. godine

Žalbeno veće smatra da je presuda po žalbi u slučaju Čelebić uvela pitanje tumačenja standarda „imao je razlog da zna“. U toj presudi je žalbeno veće izjavilo da „će nadređeni biti krivično odgovoran kroz principe komandne odgovornosti, samo ako je imao na raspolaganju informaciju koja bi ga obavestila o krivičnom delu koje su izvršili njemu podređeni.“ Nadalje, žalbeno veće je izjavilo da „zanemarivanje dužnosti da zahteva ovakva saznanja ne pojavljuje se u odredbi člana 7(3) kao odvojeni prestup, pa zato nadređeni nije odgovoran prema odredbama za takav propust, već samo za propust da preduzme neophodne i razumne mere da spreči ili kazni.“ Nema razloga da žalbeno veće odustane od tog stava.

Hadžihasanović i Kubura, presuda po žalbi, 28. april 2008. godine

Prema članu 7(3) Statuta znanje koje je potrebno da potakne dužnost nadređenoga da spreči, ustanovljena je kada nadređeni „zna ili ima razlog da zna da će (njegov) podređeni izvršiti

³⁵⁶ *Vidi Halilović, presuda po žalbi, para 207.*

³⁵⁷ *Čelebić, presuda po žalbi, para 239*

(krivična dela).“ Sudsko veće u slučaju Čelebići tumačilo je ovaj zahtev u svetlu jezika korišćenog u članu 86(2) Dodatnog protokola³⁵⁸ i smatralo je da se pod standardom „imao je razlog da zna“ traži da se utvrdi da je nadređeni imao „informaciju takve naravi koja bi ga, u najmanju ruku, obavestila o riziku od (...) prestupa tako što bi ukazala na potrebu za dodatnom istragom da bi se ustanovilo da li su njegovi podređeni takva krivična dela izvršili ili će da ih izvrše.³⁵⁹ Kao pojašnjenje, sudsko veće je dodalo da: „dovoljno je da nadređeni pokrenuo ispitivanja na osnovu informacije, ili drugim rečima, da su one ukazale na potrebu za dodatnom istragom kako bi se ustanovilo da li su krivična dela počinjena ili su tek trebala da budu počinjena od strane podređenih.“³⁶⁰

Žalbeno veće u predmetu Čelebići je iznelo svoje tumačenje³⁶¹ da je razlog koji stoji iza standarda postavljenog u članu 86(2) Dopunskog protokola I jednostavan: „propust da se završi ili sprovede dodatna istraga usprkos alarmantnim informacijama takođe znači da je nadređeni imao saznanja o krivičnom delu sebi podređenog.“³⁶² Veće je navelo da ove informacije mogu da budu opšte prirode³⁶³ i da ne moraju da sadrže specifične detalje o protivpravnim radnjama koje su počinjene ili tek treba da budu počinjene.³⁶⁴ Proizlazi da, kako bi se pokazalo da je

³⁵⁸ Član 86(2) Dodatnog protokola kaže: “Činjenica da je kršenje ove Konvencije ili ovog Protokola izvršio podređeni, ne oslobađa njemu nadređene kazne ili disciplinske odgovornosti, kao šta može da bude slučaj, ukoliko znaju ili su imali informaciju koja im je trebala omogućiti da zaključe u okolnostima u datom vremenu, da je on izvršavao ili je imao nameru da izvrši takav prestup, pa ako oni nisu preduzeli sve raspoložive mere u okviru svojih ovlašćenja da spreče ili kazne prekršaj.”

³⁵⁹ Čelebić, stav 383 (utvrđivanje da li je nadređeni “imao razloga da zna” za neke zločine je od velikog značaja.

³⁶⁰ Čelebić, stav 393

³⁶¹ Čelebići presuda po žalbi, stav 241, citira prvostepenu presudu u predmetu Čelebići, stav 393

presuda po žalbi, para 238; Krnojelac, presuda po žalbi, para 155.

³⁶² Čelebići, presuda po žalbi, stav 232. U stavu stav 233 žalbeno veće utvrdilo je da prema članu 86. Dopunskog protokola I, dovoljno je da je nadređeni posedovao “informacije” koje ako ih ima istome postavlja obavezu da pribavi još informacija (tj. sprovede dalju istragu)

³⁶³ Čelebići, presuda po žalbi, stav 238. Žalbeno veće izrazilo je stav da “(a) pokazatelj da je nadređeni imao opšta saznanja kojima bi bio obavешten o potencijalnim protivzakonitim radnjama počinjenim od strane njegovih podređenih bio bi dovoljan kako bi se dokazalo da je “on imao razloga da zna”. Kao primer opšte informacije koja je dostupna nadređenom, žalbeno veće se pozivalo na taktičku situaciju, stepen obuke i uputstva data podređenima, i njihove crte karaktera. MCKC u komentaru na član 86. Dopunskog protokola I zaista navodi da takve informacije koje su dostupne nadređenom, mu omogućavaju da zaključi ili da su izvršeni prestupi ili da će tek biti počinjeni.”

³⁶⁴ Čelebići, presuda po žalbi, stav 238; Krnojelac, presuda po žalbi, stav 155

nadređeni imao *mens rea*, šta zahteva član 7(3) Statuta, treba da se ustanovi da li je, u okolnostima slučaja,³⁶⁵ posedovao dovoljno uznemirujuće informacije da opravda daljnju istragu.

(...)

Dok je znanje nadređenoga kao i propust da kazni sebi podređenog za prošle prestupe, samo po sebi, nedovoljno za zaključak da je nadređeni znao da će buduća krivična dela izvršiti ista grupa podređenih, ovo bi moglo, zavisno od okolnosti slučaja, ipak predstavljati dovoljno uznemirujuću informaciju koja opravdava dalju istragu.³⁶⁶ Prilikom takve ocene, sudsko veće može da uzme u obzir propust nadređenoga da kazni rečeni zločin. Ovakav propust je zaista važan za utvrđivanje da li je, u okolnostima slučaja, nadređeni imao dovoljno uznemirujuću informaciju koja bi ga obavestila o riziku da bi njemu podređeni mogli da izvrše sličan zločin i da opravda dalju istragu. U tom smislu žalbeno veće naglašava da propust nadređenoga da kazni za zločin za koji je zapravo znao, njemu podređeni će verovatno shvatiti, u najmanju ruku, kao prihvatanje, ako ne i podstrekivanje, takvog postupanja sa učinkom pojačanog rizika da se izvrše novi zločini.

(iii) Nadređeni je propustio da preduzme neophodne i razumne mere da spreči krivično delo ili da za to kazni izvršioca

³⁶⁵ Žalbeno veće se držalo u slučaju Čelebići toga da "ocena mentalnog elementa zahtevana čl. 7(3) Statuta treba da se sprovede u određenim okolnostima svakog slučaja, uzevši u obzir specifičnu situaciju tog nadređenog u dato vreme". (Čelebići, Presuda po žalbi, par.239. Pogledati i ICL komentar na čl. 6 ILC Nacrta zakona o krivičnim delima protiv mira i bezbednosti čovečanstva: „Član 6 pruža dva kriterija za određivanje da li da se nadređenog smatra krivično odgovornim za pogrešno postupanje podređenih. Najpre bi trebalo da je nadređeni znao u okolnostima u dato vreme da je podređeni izvršavao ili će izvršiti krivično delo. Ovaj kriterij ukazuje na to da je nadređeni mogao da ima *mens rea* zahtevane za postojanje krivične odgovornosti u dve različite situacije. U prvoj situaciji nadređeni stvarno ima saznanja da njemu podređeni vrši ili će da izvrši krivično delo (...). U drugoj situaciji on ima dovoljno važnih informacija koje mu omogućuju da zaključi u datim okolnostima u dato vreme, da njemu podređeni izvršavaju ili će da izvrše krivično delo"(ILC Izveštaj, pp 37-38, citirano u Presudi po žalbi u slučaju Čelebići, par. 234).

³⁶⁶ *Krnojelac*, presuda po žalbi, para 169.

Halilović, presuda po žalbi, 16. oktobar 2007. godine

(...) Opšta dužnost komandira da preduzme neophodne i razumne mere duboko je ukorenjena u međunarodno običajno pravo i proizlazi iz njihovog položaja vlasti.³⁶⁷ Žalbena veće naglašava da su „neophodne“ odgovarajuće mere kojima nadređeni može da izvrši svoju obavezu (pokazujući da je iskreno pokušao da spreči ili kazni) a „razumne“ mere su one koje razumno spadaju pod materijalnu moć nadređenoga.³⁶⁸ Ono što čini „neophodne i razumne“ mere da se ispuni dužnost komandira nije pitanje materijalnog prava nego dokaza.³⁶⁹

Hadžihasanović i Kubura, presuda po žalbi, 28. april 2008. godine

Kao što je žalbeno veće već ranije utvrdilo „ono što predstavlja (neophodne i razumne) mere nije pitanje materijalnog prava nego dokaza“,³⁷⁰ ocena da li je nadređeni ispunio svoju dužnost da spreči ili kazni prema članu 7(3) Statuta treba da se uradi od slučaja do slučaja, dakle da se uzmu u obzir „okolnosti svakog pojedinog slučaja.“³⁷¹ Prema članu 86 Dodatnog protokola I, na primer, nadređenima je dužnost da preduzmu sve „raspoložive mere u okviru svoje moći“ da spreče ili kazne kršenje ratnih zakona i prema članu 87 Dodatnog protokola I, takve „raspoložive mere“ mogu da budu u obliku „i disciplinskih i kaznenih“ mera.³⁷² Ne može da se isključi da će, u

³⁶⁷ Pogledati, npr. *Aleksovski*, Presuda po žalbi, para.76;

³⁶⁸ Član 86(2) Dodatnog protokola kaže da su nadležni odgovorni ako, *inter alia* „ako nisu preduzeli sve raspoložive mere u svojoj moći da bi sprečili ili kaznili prekršaj“; u tom smislu Komentar MKCK-a objašnjava da, kako bi se nadređenog smatralo odgovornim, mora da se utvrdi da nadređeni „nije preduzeo mere u svojoj moći da to spreči“ i obrazloži da te mere moraju biti „raspoložive“ mere, pošto nije uvek moguće sprečiti prekršaj ili kazniti izvršioce“. (Komentar MKCK, par. 3543 i 3548, dodati naglasci); član 87 dodaje dužnost da se „preduzmu takvi koraci jer su neophodni za sprečavanje takvih prekršaja (...) i, bile su odgovarajuće za pokretanje disciplinske ili sudske akcije protiv izvršioca.“, Pogledati i stav Vrhovnog suda SAD u *In re Yamashita*, 327 US 1 (1945) u 16 („takve mere (...) u okviru njegove moći i odgovarajuće u tim okolnostima,“) i *US v. Karl Brandt et alia*, u TWC, spis II, p. 212 (ratni zakon nameće vojnom oficiru na položaju komandira jasnu dužnost da preduzmu takve korake u okviru svoje moći i prikladne okolnostima da bi kontrolisao one pod svojom komandom...).

³⁶⁹ *Blaškić*, Presuda po žalbi, par.72.

³⁷⁰ *Blaškić*, Presuda po žalbi, par.72. *Vidi Halilović*, presuda po žalbi, para 63-64.

³⁷¹ *Blaškić*, Presuda po žalbi, par. 417

³⁷² Član 86 Dodatnog protokola I kaže da su nadležni odgovorni ako, *inter alia* „ako nisu preduzeli sve raspoložive mere u svojoj moći da bi sprečili ili kaznili prekršaj“; Član 87 Dodatnog protokola I kaže da su nadležni obavezni da

okolnostima slučaja, korišćenje disciplinskih mera biti dovoljno da nadređeni izvrši dužnost da kazni za zločine prema članu 7(3) Statuta. Drugim rečima, da li su preduzete mere bile samo disciplinske, krivične ili kombinacija obiju, ne može samo po sebi da bude odlučujuće po pitanju da li je nadređeni izvršio svoju dužnost da spreči ili kazni po članu 7(3) Statuta. Navod tužilaštva je odbačen.

Blaškić, presuda po žalbi, 29. jul 2004. godine

Žalbeno veće smatra da se ono, premda određivanje neophodnih i razumnih mera koje se zahtevaju od komandira da bi sprečio ili kaznio izvršenje zločina zavisi od okolnosti svake pojedine situacije, generalno slaže sa sudskim većem u slučaju Čelebići koje kaže:

*„Mora ipak da se prizna da međunarodno pravo ne može da obaveže nadređenoga da izvrši nemoguće. Dakle, nadređenog se može smatrati krivično odgovornim samo za propust da preduzme mere koje su u njegovoj moći. Zatim proizlazi pitanje za koje se akcije smatra da su unutar moći nadređenoga u tom smislu. Kao rezultat standarda koji je usvojilo sudsko veće, po pitanju koncepta nadređenog, zaključujemo da bi nadređenoga trebalo smatrati odgovornim zato što je propustio da preduzme takve mere koje su u okviru njegovih materijalnih mogućnosti“.*³⁷³

b. Obrazloženje odgovornosti nadređenog

Jasno je utvrđeno u sudskoj praksi MKSJ i MKSR da tužilaštvo mora da navede u optužnici kojim oblikom odgovornosti tereti optuženog, kao i materijalne činjenice koje potkrepljuju taj oblik odgovornosti. U slučajevima kada je optuženi optužen za odgovornost u svojstvu nadređenog, sudska praksa je navela materijalne činjenice koje moraju da budu iznesene u optužnici. Propust

preduzmu takve korake da bi sprečili ili kaznili prekršaj (...) i gde je to prikladno, da pokrenu disciplinske ili sudske akcije protiv izvršilaca. (dodani naglasci)

³⁷³ Čelebići , presuda par. 395

da se iznesu ovakve materijalne činjenice sa neophodnom preciznošću može da dovede do zaključka da je optužnica manjkava.

Zakon u primeni

Statut MKSJ

Član 7

Individualna krivična odgovornost

(...)

3. Činjenica da je bilo koji od zločina iz članova 2 do 5 ovog Statuta izvršio podređeni, ne lišava njegovog nadređenog krivične odgovornosti, ukoliko je znao ili imao razlog da zna da se njemu podređeni sprema izvršiti takvo krivično delo ili da ga je već izvršio, a nadređeni je propustio da preduzme neophodne i razumne mere da bi sprečio krivično delo ili da kazni izvršioce.

(...)

Član 21

Prava optuženog

(...)

4. Prilikom utvrđivanja bilo koje optužbe protiv optuženoga, prema važećem Statutu, optuženi ima pravo da mu je kao minimum zagwarantovano sledeće, i to sasvim ravnopravno:

(a) da bude brzo i detaljno obavešten, na jeziku koji razume, o prirodi i uzroku optužbi kojima ga se tereti;

(...)

Statut MKSR

Član 6

Individualna krivična odgovornost

(...)

3. Činjenica da je bilo koji od zločina iz članova 2 do 5 ovog Statuta izvršio podređeni ne lišava njegovog nadređenog krivične odgovornosti ukoliko je znao ili imao razlog da zna da se njemu podređeni sprema izvršiti takvo krivično delo ili da ga je već izvršio, a nadređeni propustio da preduzme neophodne i razumne mere da bi sprečio krivično delo ili da kazni izvršioce.

(...)

Član 20

Prava optuženog

4. Pri utvrđivanju bilo koje optužbe protiv optuženoga prema važećem Statutu, optuženi ima pravo da mu je kao minimum zagwarantovano sledeće, i to sasvim ravnopravno:

a) da bude brzo i detaljno obavješten na jeziku koji razume o prirodi i uzroku optužbi protiv njega ili nje;

(...)

Sudska praksa MKSJ

Tužilac protiv Blagoje Simića, IT-95-9-A, presuda po žalbi, 29. novembar 2006. godine

21. Praksa i Međunarodnog suda i MKSR zahteva da se tužilaštvo izjasni o specifičnom obliku odgovornosti za koju se optuženoga tereti.

(...)

Tužilac protiv tužioca protiv Tihomira Blaškića, predmet br. IT-95-14-A, presuda po žalbi, 29. jul 2004. godine

218. U skladu sa sudskom praksom Međunarodnog suda, žalbeno veće smatra da u slučaju gde se navodi krivična odgovornost nadređenoga prema članu 7(3) Statuta, sledeće materijalne činjenice treba da budu navedene u optužnici:

a)

(i) da je optuženi nadređen³⁷⁴ podređenima, koji su identifikovani u dovoljnoj meri,³⁷⁵ (iii) nad kojima je imao stvarnu kontrolu – u smislu materijalne sposobnosti da spreči ili kazni za krivično delo³⁷⁶ - i (iv) za čije je postupke on navodno bio odgovoran;³⁷⁷

³⁷⁴ Odluka *Deronjić*, predmet br. IT-02-61-PT, rešenje o obliku optužnice, 25. oktobar 2002, par. 15 (kojim se naređuje tužilaštvu da se jasno izjasni o poziciji kojom se formira osnov za optužbe za odgovornost nadređenoga).

³⁷⁵ Odluka *Deronjić*, predmet br. IT-02-61-PT, rešenje o obliku optužnice, 25. oktobar 2002, par. 19.

³⁷⁶ *Čelebići*, presuda po žalbi, para 256.

³⁷⁷ Odluka *Krnojelac* o preliminarnom predlogu o obliku dopunjene optužnice, 11. februar 2000.g., par. 18; Rešenje *Brdanin i Talić* na prigovore Momira Talića na oblik dopunjene optužnice, 20. februar 2001.par. 19; *Krajišnik*,

(b) postupanje optuženoga po kome bi moglo da se ustanovi da je

(i) znao ili imao razlog da zna da će zločin biti izvršen ili da su ga već izvršili njemu podređeni,³⁷⁸ i (ii) ponašanje sa tim u vezi ostalih za koje je on navodno bio odgovoran.³⁷⁹ Činjenice važne za postupanje tih drugih/ostalnih za čije je postupke optuženi navodno odgovoran kao nadređeni, iako tužilaštvo i dalje mora da pruži sve pojedinosti koje je u stanju pružiti, obično će biti navedene sa manjom preciznošću,³⁸⁰ zato što su detalji ovih krivičnih dela često nepoznati i zato što sama krivična dela često nisu baš mnogo u pitanju,³⁸¹ i (c) postupanje optuženoga po kome bi se moglo doći do toga da je propustio da preduzme neophodne i razumne mere da spreči takav čin ili da kazni lica koja su ih izvršila.³⁸²

Šta se tiče *mens rea*, postoje dva načina na koja se moguće pozvati na stanje uma: (i) ili određeno stanje uma može da se izjavi kao materijalna činjenica, u kom slučaju činjenice kojima

Rešenje u vezi s preliminarnim predlogom o obliku optužnice, 1. avgust 2000.g., par. 9; Rešenje *Hadžihasanović* o obliku optužnice, 7. decembar 2001.g., par. 11, 17; *Mrkšić*, Rešenje o obliku optužnice, 19. jun 2003.g., par.10.

³⁷⁸ Odluka *Krnojelac* o preliminarnom predlogu o obliku dopunjene optužnice, 11. februar 2000.g., par. 18; *Krajišnik*, Rešenje u vezi sa preliminarnim predlogom o obliku optužnice, 1. avgust 2000.g., par. 9; ; Rešenje *Brđanin i Talić* na prigovore Momira Talića na oblik dopunjene optužnice, 20. februar 2001.par. 19; *Krajišnik*, Rešenje u vezi s preliminarnim predlogom o obliku optužnice, 1. avgust 2000.g., par. 9; Rešenje *Hadžihasanović* o obliku optužnice, 7. decembar 2001.g., par. 11; *Mrkšić*, Rešenje o obliku optužnice, 19. jun 2003.g., par.10.

³⁷⁹ Odluka *Krnojelac* o preliminarnom predlogu odbrane o obliku optužnice, 24. februar 1999.g., par. 38; Rešenje *Hadžihasanović* o obliku optužnice, 7. decembar 2001.g., par. 11; *Mrkšić*, Rešenje o obliku optužnice, 19. jun 2003.g., par.10.

³⁸⁰ Odluka *Krnojelac* o preliminarnom predlogu o obliku optužnice, 11. februar 2000.g., par. 18; Rešenje *Brđanin i Talić* na prigovore Momira Talića na oblik dopunjene optužnice, 20. februar 2001.par. 19; Rešenje *Hadžihasanović* o obliku optužnice, 7. decembar 2001.g., par. 11; *Mrkšić*, Rešenje o obliku optužnice, 19. jun 2003.g., par.10.

³⁸¹ Odluka *Krnojelac* o preliminarnom predlogu obliku optužnice, 11. februar 1999.g., par. 18; Rešenje *Brđanin i Talić* na prigovore Momira Talića na oblik dopunjene optužnice, 20. februar 2001.par. 19; Tužilac v. Kvočka et alia, slučaj br. IT-98-3¹-PT, Rešenje o preliminarnom predlogu odbrane o obliku optužnice, 12. april 1999.g., par. 17; *Mrkšić*, Rešenje o obliku optužnice, 19. jun 2003.g., par.9. Rešenje *Hadžihasanović* o obliku optužnice, 7. decembar 2001.g., par. 11, *Mrkšić*, Rešenje o obliku optužnice, 19. jun 2003.g., par.10

³⁸² Rešenje *Brđanin i Talić* na prigovore Momira Talića na oblik dopunjene optužnice, 20. februar 2001.par. 19; Odluka *Krnojelac*, 11. februar 2000.g., par.18; *Krajišnik*, Rešenje u vezi sa preliminarnim predlogom na oblik optužnice, 1. avgust 2000.g., par. 9; *Hadžihasanović* o obliku optužnice, 7. decembar 2001.g., par. 11; Odluka *Deronjić*, rešenje o obliku optužnice, 25. oktobar 2002, par. 7; *Mrkšić*, Rešenje o obliku optužnice, 19. jun 2003.g., par.10.

materijalne činjenice treba da se utvrde su uobičajena pitanja dokazivanja i ne treba da budu izjavljene; ili (ii) dokazne činjenice iz kojih treba da se izvede stanje uma i treba da se izjave.³⁸³ Svaka materijalna činjenica obično mora da se izjavi brzo, iako u nekom okolnostima može biti dovoljno ako su iste izražene neophodnom posledicom.³⁸⁴ Ovo osnovno pravilo izjavljivanja ipak nije ispoštovano ako izjavljivanje samo pretpostavlja postojanje zakonskih preduslova.³⁸⁵

Sudska praksa ICTR

Ferdinand Nahimana et alia, presuda po žalbi, 28. novembar 2007. godine:

322. Prema članovima 17(4), 20(2), 20(4)(a) i 20(4)(b) Statuta i Pravilu 47(C) Pravila, tužilac mora da izjavi materijalne činjenice koje potkrepljuju optužbe iz optužnice, ali ne i činjenice kojima takve činjenice treba da budu dokazane.³⁸⁶ Optužnica se izjavljuje sa dovoljno pojedinosti samo ako iznosi materijalne činjenice slučaja tužilaštva sa dovoljno detalja kako bi optuženoga jasno obavestila o optužbama protiv njega ili nje, tako da bi on/ona mogao da pripremi svoju odbranu.³⁸⁷ Optužnica, koja propusti da na vreme iznese određene materijalne činjenice koje potkrepljuju optužbe protiv optuženog, je manjkava.³⁸⁸ Žalbena veće naglašava

³⁸³ Rešenje *Brđanin i Talić*, 26. jun 2001.g., par. 33; *Mrkšić*, Rešenje o obliku optužnice, 19. jun 2003.g., par.11.

³⁸⁴ Rešenje *Brđanin i Talić* na prigovore Momira Talića na oblik dopunjene optužnice, 20. februar 2001.par. 48; *Tužilac protiv Brđanina i Talića*, Rešenje na oblik četvrte dopunjene optužnice, 23. novembar 2001.g., par. 12; *Mrkšić*, Rešenje o obliku optužnice, 19. jun 2003.g., par.9 ; *Hadžihasanović* o obliku optužnice, 7. decembar 2001.g., par. 10; *Deronjić*, rešenje o obliku optužnice, 25. oktobar 2002, par. 9; *Mrkšić*, Rešenje o obliku optužnice, 19. jun 2003.g., par.12

³⁸⁵ Rešenje *Brđanin i Talić* na prigovore Momira Talića na oblik dopunjene optužnice, 20. februar 2001.par. 48; *Hadžihasanović* o obliku optužnice, 7. decembar 2001.g., par. 10; *Mrkšić*, Rešenje o obliku optužnice, 19. jun 2003.g., par.12.

³⁸⁶ *Vidi inter alia*, *Simić*, Presuda po žalbi, par.20; *Nitagerura*, Presuda po žabi, par. 22; *Kupreškić et alia*, Presuda po žalbi, par. 114.

³⁸⁷ *Simić*, Presuda po žalbi, par.20; *Nitagerura*, Presuda po žabi, par. 22; *Kupreškić et alia*, Presuda po žalbi, par. 88.

³⁸⁸ *Nitagerura*, Presuda po žalbi, par. 22; *Niyitegaka*, Presuda po žabi, par.195; *Kupreškić et alia*, Presuda po žalbi, par. 114.

da pitanje da li je činjenica materijalna ili ne, ne može da se odredi apstraktno: da li se činjenica smatra „materijalnom“ ili ne, zavisi od prirode predmeta tužilaštva.³⁸⁹

323. Žalbeno veće je ipak pojasnilo da, kad god se optuženog tereti za odgovornost u svojstvu nadređenoga na osnovu člana 6(3) Statuta, sledeće materijalne činjenice moraju biti navedene u optužnici: (i) da je optuženi nadređen podređenima koji su identifikovani u dovoljnoj meri, i nad kojima je imao stvarnu kontrolu – u smislu materijalne sposobnosti da spreči ili kazni krivično delo i za čije je postupke on navodno bio odgovoran; (ii) da su krivična dela izvršili ti drugi za koje je on navodno bio odgovoran; (iii) postupanje optuženoga po kome bi se moglo doći do toga da je znao ili imao razloga da zna da će njemu podređeni izvršiti zločin ili su ga već izvršili; i (iv) postupanje optuženoga po kome bi se moglo doći do toga da je propustio da preduzme neophodne i razumne mere da spreči takav čin ili da kazni lica koja su ih izvršila.³⁹⁰ Što se tiče ovog zadnjeg elementa, u mnogim će slučajevima biti dovoljno da se izjavi da optuženi nije preduzeo nikakve neophodne i razumne mere da spreči ili kazni izvršenje krivičnih dela.

324. Optužnica može također da bude manjkava kada su materijalne činjenice koje iznosi tužilac navedene bez dovoljno pojedinosti.³⁹¹ U tom smislu, tužiočeva karakterizacija navodnog krivičnog postupanja i blizina/odnos između optuženoga i zločina za koji se tereti, odlučujući su faktori prilikom određivanja stepena određenosti sa kojom tužilac mora da navede materijalne činjenice svog slučaja u optužnici.³⁹²

Tarsiz Renzaho (Tharcisse Renzaho) protiv tužioca, presuda po žalbi, 1. april 2011. godine

³⁸⁹ *Ndindabahizi*, Presuda po žalbi, par. 16; *Nitagerura et alia*, Presuda po žalbi, par. 23;

³⁹⁰ *Nitagerura et alia*, Presuda po žalbi, par. 26; citiat *Naletelić i Marinković*, Presuda po žalbi, par. 67, i *Blaškić*, Presuda po žalbi, par. 218.

³⁹¹ *Muhimana*, Presuda po žalbi, par. 6, 167, 195 i 217; *Nitagerura et alia*, Presuda po žalbi, par. 27;

³⁹² *Nitagerura et alia*, Presuda po žalbi, par. 23, pozivajući se na *Kvočka et alia*, Presuda po žalbi, par. 28. Vidi i *Ntakirutimana*, Presuda po žalbi, par. 73-74; *Kupreškić et alia*, Presuda po žalbi, par. 89.

64. Žalbeno veće podseća da je, u slučaju kad se optuženi tereti prema članu 6(3) Statuta, jedna od materijalnih činjenica koja mora da bude navedena u optužnici „da je optuženi nadređen podređenima koji su identifikovani u dovoljnoj meri, nad kojima je imao stvarnu kontrolu (...) i

za koje je on navodno bio odgovoran.“³⁹³ Nadređeni ne mora nužno da zna identitet podređenoga koji je izvršio zločin da bi bio odgovoran prema članu 6(3) Statuta.³⁹⁴ Žalbeno veće smatra da fizički izvršiocu mogu da budu identifikovani prema kategoriji u odnosu na određeno mesto zločina.³⁹⁵

Anatole Ntabakuze protiv tužioca, predmet br. ICTR-98-41A-a, presuda po žalbi, 8. maj 2012. godine

123. Žalbeno veće podseća da će, u vezi sa (propustom da spreči ili kazni), u mnogim slučajevima biti dovoljno izjaviti da optuženi nije preduzeo nikakve neophodne i razumne mere da spreči ili kazni izvršenje krivičnih dela.³⁹⁶ Ovo proizlazi iz činjenice da propust optuženoga da spreči ili kazni često proizlazi iz prirode tekućih i vrlo raširenih prestupa koje su izvršili njemu podređeni kako se navodi u optužnici.³⁹⁷

³⁹³ *Muvunyi*, Presuda po žalbi, par. 19 (dodani naglasci).

³⁹⁴ *Muvunyi*, Presuda po žalbi, par. 19 sa osvrtom na *Blagojević i Jokić*, Presuda po žalbi, par. 287.

³⁹⁵ *Vidi npr. Simba*, Presuda po žalbi, par. 71,72.

³⁹⁶ *Renzaho*, Presuda po žalbi, par. 54; *Nahimana et alia*, Presuda po žalbi, par.323;

³⁹⁷ Cf. *Muvunyi*, Presuda po žalbi od 29. avgusta 2008.g., par. 62; Žalbeno veće naglašava da se nalaz u par. 44 u *Muvunyi*, Presude po žalbi od 29. avgusta 2008.g., oslanja na Ntabakuze mora da se čita u kontekstu. Vidi (Theoneste Bagosora et al. V. tužilac, slučaj br. ICTR-98-41-A, Dopunjeni žalbeni podnesak u interesu: majora Aloysa Ntabakuze, 24. jun 2009.g., ispravljen Dopunjenim žalbenim podneskom u interesu: majora Aloysa Ntabakuze, druga ispravka, 6. jul 2009.g. („Žalbeni podnesak,“), par. 43, 44. U slučaju *Muvunyi* žalbeno veće je utvrdilo da je tužilaštvo propustilo da izjavi u optužnici ulogu koju je imao podređeni Tharcissa Muvunyija u napadu na manastir Baneberika. Pogledati *Muvunyi*, Presuda po žalbi od 29. avgusta 2008.g., par. 40, 41. protiv

125. Razmatranje optužnice pokazalo je da tužilaštvo nije eksplicitno navelo propust Ntabakuze da spreči ili kazni zločine svojih podređenih. Žalbeno veće primećuje da stav 6.18 Optužnice, na koji se ono posebno oslonilo u pogledu odgovornosti nadređenoga Ntabakuze, navodi da su zločini navedeni u optužnici izvršeni po njegovim naređenjima i direktivama. Ovim je, po mišljenju žalbenog veća, Ntabakuzea obavešten da je optužen za propust da preduzme neophodne i razumne mere da spreči ili kazni zločine. Dalja informacija je data kroz navode o ponovljenim i stalnim zločinima koje su izvršavali Ntabakuzeovi podređeni iz para-komandnog bataljona,³⁹⁸ i navodi iz stava 6.44 optužnice da su „određene jedinice para-komande, bataljona izviđača i predsedničke garde, bile najviše umešane u ove zločine.“³⁹⁹

Fusnota 88: Žalbeno veće primećuje da se čini da tužilaštvo tvrdi, imajući na umu rasprostranjenu prirodu masakra i umešanost doslovno svake vojne jedinice u njihovo izvršenje na brojnim lokacijama širom Kigalija i drugih prefektura, da je bilo „legitimno“ da optužnica ponudi samo primere nekih lokacija na kojima se desio masakar. Pogledati („Siže Theoneste Bagosora et alia protiv tužioca, predmet br. ICTR-98-41-A, sažeti odgovor tužioca na žalbu Alojisa Ntabakuze od 7. septembra 2009. godine („sažeti odgovor tužioca“) stav. 31. *Videti i AT. 27. septembar 2011. godine str. 39.* Žalbeno veće smatra da ovaj argument nije dobro osnovan.

ove osnove Žalbeno veće je zaključilo da samo ponavljanje zakonskih elemenata odgovornosti nadređenoga nije bilo dovoljno da obezbedi obaveštenje o postupanju optuženoga po kome bi se otkrilo da je propustio da preduzme neophodne i razumne mere za sprečavanje ili kažnjavanje. *Pogledati ibid.* Par. 44,45. U drugom članku *Muvunyi*, Presude po žalbi od 29. avgusta 2008.g., u vezi sa napadima na univerzitet Butare, žalbeno veće je odbacilo podnesak Tharcissa Muvunyija da je optužnica bila manjkava po pitanju izjave o njegovog propusta da spreči ili kazni sebi podređene. Žalbeno veće je obrazložilo da je sudsko veće posredno doznalo za propust Tharcissa Muvunyija iz stalnih prekršaja koje su činili njemu podređeni, šta je usledilo iz tvrdnje u optužnici da su napadi na univerzitet bili „rasprostranjeni“. *Pogledati ibid.* Par. 62.

³⁹⁸ Pogledati optužnicu, par. 6.8, 6.15, 6.19, 6.36, 6.41, 6.44. Svi ovi paragrafi oslanjaju se na odgovornost nadređenog pod odgovarajućim tačkama. Pogledati optužnicu, str. 46, 48-53.

³⁹⁹ Paragraf 6.44 optužnice se oslanjao na podršku svim važnim tačkama optužbe prema članu 6(3) Statuta. Pogledati optužnicu, str. 46, 48-53.

Žalbeno veće je ranije izjavilo da „činjenice važne za postupke tih drugih, za čije postupke je optužen optuženi, kao odgovoran po odgovornosti nadređenog biće obično navedene sa manjom preciznošću jer su detalji ovakvih postupaka često nepoznati i zato što sami postupci i nisu toliko u pitanju“. *Pogledati Muvunji*, presudu po žalbi od 29. avgusta 2008. godine, stav 58, *citat Ntagerura et alia* presuda po žalbi, stav 26, fn. 82, *citat Blaškić*, presuda po žalbi, stav 218. Ipak, u optužnica mora bude navedeno krivično postupanje podređenih za koje je optuženi navodno odgovoran. Vidi infra, stav 100. Kao minimum, ovo uključuje navođenje lokacije i približnog datuma navodnih krivičnih dela kao i sredstava kojima su ona izvršena, onda kada tužilaštvo poseduje ove informacije.

Zato, u skladu sa sudskom praksom MKSJ, kada se podnose optužbe zbog krivične odgovornosti u svojstvu nadređenoga, materijalne činjenice na koje se oslanja tužilaštvo moraju da budu navedene u optužnici.⁴⁰⁰

Tačka 1 protiv optuženih **N.K.1., F.LJ. i N.Š.** i tačka 2 protiv **F.LJ.** tereti optužene za odgovornost u svojstvu nadređenih kao „komandira OVK i/ili članova OVK na položaju odgovornih u zatvoru u Klečki, za zločin povrede telesnog integriteta i zdravlja neodređenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih lica, koji su bili zatočeni u zatvoru u Klečki.“

Optužnica imenuje određene osobe koji su bili podvrgnuti nečovečnom postupanju. Pod tačkom 1 optužnice, protiv nijednog od optuženih tužilac nije naveo nikakve dodatne materijalne činjenice.

Pod tačkom 2 **F.LJ.** je optužen kao „komandir“ u krivičnom delu mučenja srpskog vojnog zarobljenika, zatočenog u zatvoru u Klečki.⁴⁰¹ Ipak, optužnica sadrži samo materijalne činjenice

⁴⁰⁰ *Tužilac protiv Tihomira Blaškića*, ICTY, Presuda po žalbi, 29.07.2004.g., par. 218; *Tužilac protiv Miroslava Deronjića*, rešenje, par. 15 (kojim se naređuje tužilaštvu da jasno navede stav o formiranju osnova za optužbe po odgovornosti nadređenog); *Tužilac protiv Radoslava Brđanina i Momira Tlića*, ICTY, Rešenje sudskog veća, 20.02.2001.g., par. 19.

o aktivnom učestvovanju **F.LJ.** u zločinu. Preciznije, optužnica kaže da je **F.LJ.** ispitivao, udarao pesnicom i nogom srpskog vojnog zarobljenika zajedno sa ostalim navedenim optuženima.⁴⁰²

U optužnici je pod tačkom 1 protiv **N.K.1, F.LJ. i N.Š.** i tačkom 2 protiv **F.LJ.** propušteno da se navedu i pokažu materijalne činjenice o postojanju odnosa nadređeni-podređeni; te da je optuženi znao ili imao razloga da zna da će krivično delo biti izvršeno ili da je već izvršeno; i da je optuženi propustio da preduzme neophodne i razumne mere da spreči krivično delo ili da kazni izvršioce istog.

Kada se optuženi tereti za odgovornost u svojstvu nadređenog, ključan je odnos optuženoga sa njemu podređenima. Prag koji treba da bude ustanovljen kod odnosa nadređeni-podređeni jeste stvarna kontrola nad podređenim – materijalna sposobnost da spreči ili kazni izvršenje zločina, dakle da je kontrola izvršena.⁴⁰³

Nadalje, od suštinskog je značaja da se pokaže da je optuženi znao za zločine i neophodne i razumne mere koje je optuženi propustio da preduzme kako bi sprečio ili kaznio svoje podređene.

Uz to, kada tužilac navodi odgovornost nadređenoga, nija ispravno potkrepljivati odgovornost navođenjem aktivnog učestvovanja optuženoga, uključujući i naređivanje drugim izvršiocima.

⁴⁰¹ Optužnica, str.9.

⁴⁰² Optužnica, str. 29, 30.

⁴⁰³ *Tužilac protiv Zejnela Delalića, Zdravka Mucića, znanog kao „Pavo“ Hazima Delića, Esada Landžoa, znan kao „Zenga2, MKSJ, Presuda po žalbi, 20.02.2001.g., par. 256.*

Optužbe za odgovornost u svojstvu nadređenoga zahtevaju da se utvrdi odgovornost za greške – gde je odgovornost nadređenog pravilno navedena, optuženog se smatra odgovornim za propust da preduzme neophodne i razumne mere kako bi sprečio određeni prestup, ili zato što je propustio da kazni izvršioce istih. Kada podređeni tvrde da su sledili naređenja optuženog, optužba nije ona po komandnoj odgovornosti.⁴⁰⁴

Kada se optužene tereti i za krivičnu odgovornost nadređenoga kao i za aktivno učestvovanje (lična odgovornost), optužnica mora jasno da razdvoji ove zločine zato što iste činjenice ne mogu istovremeno dati važnost dvema vrstama odgovornosti.⁴⁰⁵

Kako bi princip odgovornosti nadređenog mogao da se primeni, neophodno je da nadređeni ima stvarnu kontrolu nad licima koja izvršavaju osnovne povrede međunarodnog humanitarnog prava, u smislu da imaju materijalnu sposobnost da spreče i kazne izvršenje ovih dela.⁴⁰⁶

ii. Zakon o oblicima odgovornosti prema optužbama iz optužnice

a. Izvršenje

⁴⁰⁴ *Tužilac protiv Protais Zigiranyrazo*, ICTR, Odluka sudskog veća o uslovnom podnesku tužilaštva za prekid da bi dopunili optužnicu i o protivpodnesku odbrane kojom prigovara na oblik preinačene opružnice, 02.03.2005.g., par. 19.

<http://www.unictr.org/Portals/0/Case/English/Zigiranyrazo/decesions/020205.pdf>.

⁴⁰⁵ Videti *Tužilac protiv Džozef Kanubaši (Joseph Kanybashi)*, MKSR, Odluka sudskog veća po Preliminarnom podnesku zbog manjkavosti u obliku optužnice, 31.05.2000.g., par. 5.8-5.11.

<http://www.unictr.org/Portals/0/Case/English/Kanybashi/decesions/defect.pdf>.

⁴⁰⁶ *Tužilac protiv Zejneta Delalića, Zdravka Mucića, znanog kao „Pavo“, Hazima Delića, Esada Landžoa, znan kao „Zenga“, MKSJ, sudska presuda, 16.11.1998.g. par. 377-378; i potvrđen u Tužila protiv Zejneta Delalića, Zdravka Mucića, znanog kao „Pavo“ Hazima Delića, Esada Landžoa, znan kao „Zenga“, MKSJ, presuda po žalbi, 20.02.2001.g., par. 197.*

„Vršenje“ krivičnog dela je fizičko izvršenje zločina ili izazivanje takvog propusta zbog kojeg je prekršen krivični zakon.⁴⁰⁷

Actus reas neophodan za izvršenje zločina jeste da je optuženi učestvovao, fizički ili na neki drugi način direktno, u materijalnim elementima zločina predviđenim zakonom, stvarnim postupcima ili pogreškama, sam ili udružen sa drugima.⁴⁰⁸

Neophodni *mens rea* je da je optuženi postupao sa namerom da izvrši zločin ili sa upozorenjem o verovatnosti, u smislu znatne verovatnosti, da bi se mogao dogoditi zločin kao posledica njegovog postupanja.

Zločin može da bude izvršen učestvovanjem u udruženom zločinačkom poduhvatu.

Lična krivična odgovornost proizlazi, ne samo u vezi sa licima koja vrše krivično delo, nego i, u određenim okolnostima, u vezi sa onima koji na neki način omogućavaju izvršiocima da fizički izvrše zločin.

Kada je više lica uključeno u zajednički plan sa ciljem izvršenja zločina, oni mogu da budu osuđeni za učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu vezano za taj zločin.

b. Saizvršilaštvo

Saizvršilaštvo u kontekstu udruženog zločinačkog pothvata razlikuje se od pomaganja i podsticanja. Kad pomagač ili podstrekač zna samo da njegova pomoć pomaže jednom licu da

⁴⁰⁷ *Krstić*, sudska presuda, par. 601; *Tadić*, Presuda po žalbi, par. 188; *Kunarac*, sudska presuda, par. 390.

⁴⁰⁸ *Kordić*, sudska presuda, par. 376.

izvrši jedan zločin, on je odgovoran samo za pomaganje i podsticanje tog zločina. To je tako čak i ako je u principu izvršilac deo udruženog zločinačkog poduhvata uključujući izvršenje daljih zločina.

Kada, optuženi ipak zna da njegova pomoć podržava zločine grupe lica uključenih u udruženi zločinački poduhvat i deli tu nameru, tada može da ga se smatra krivično odgovornim za sve zločine izvršene za promicanje zajedničke svrhe kao saizvršioca.

Identifikovane su tri vrste udruženog zločinačkog poduhvata u sudskoj praksi MKSJ.⁴⁰⁹ Sve one zahtevaju, kao *actus reas*, više lica, postojanje zajedničkog plana stvorenog u neku svrhu, koja narasta do ili uključuje izvršenje zločina prema Statutu MKSJ, i učestvovanje optuženog u zajedničkom planu:

- (a) optuženi namerava da izvrši zločin i tu nameru dele svi saizvršiooci;

- (b) optuženi poznaje prirodu represivnog sistema, u čijem jačanju i on učestvuje, i nameru da unapredi zajedničku svrhu; u ovakvom slučaju potrebna namera može da bude izvedena iz dokazanog znanja da su zločini izvršeni i trajnim učešćem, kao i iz položaja vlasti optuženoga; i

- (c) oni slučajevi u kojima jedan od izvršilaca izvrši zločin van zajedničkog plana.
Mens rea je u ovakvim slučajevima dvostruk:
 - i. optuženi mora da ima nameru da učestvuje i doprinese zajedničkoj zločinačkoj svrsi; i

⁴⁰⁹ Tadić, presuda po žalbi; Kvočka, presuda po žalbi i Krnojelac, presuda po žalbi.

- ii. da bi ga se smatralo odgovornim za zločine koji nisu bili deo zajedničke zločinačke svrhe, nego onih koji su bili prirodna i predvidiva posledica istih, optuženi takođe mora da zna da je takav zločin mogao da izvrši pripadnik grupe, i dobrovoljno preuzima rizik da bi se mogao dogoditi zločin pridruživanjem ili trajnim učestvovanjem u poduhvatu.

Nije neophodno da su učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu bili prisutni u vreme kada je zločin izvršio glavni izvršilac.

Odgovornost za zločine izvršene preko zajedničke svrhe udruženog zločinakog poduhvata ali koji su bili „prirodna i predvidiva posledica istih“ postoji samo ako tužilaštvo dokaže da je optuženi imao dovoljno saznanja o tome da su dodatni zločini bili prirodna i predvidiva posledica toga po njega. Da li su zločini izvršeni van zajedničke svrhe udruženog zločinakog poduhvata bili „prirodna i predvidiva posledica istog“ mora da se proceni u odnosu na određenog optuženika.

c. Naređivanje

Actus reus „naređivanja“ zahteva da osoba na položaju vlasti upućuje drugu osobu da izvrši zločin.

Nije neophodno pokazati postojanje formalne strukture nadređeni-podređeni ili odnos između nalogodavca i izvršioca. Dovoljno je da nalogodavac ima ovlašćenje, *de jure* ili *de facto*, da naredi izvršenje zločina, a tu bi se njegove ovlasti razumno podrazumevale.

Nije neophodno da naređenje bude izdato u pisanoj formi ili u bilo kakvoj određenoj formi, a postojanje naređenja može da bude dokazano kroz okolnosne dokaze.

Šta se tiče *mens rea*, optuženi je morao ili nameravati da dovede do izvršenja zločina ili je morao znati za značajnu verovatnost da bi se zločin mogao izvršiti kao posledica izvršenja ili sprovođenja njegovog naređenja.

I. ZAKLJUČCI O ODGOVORNOSTI OPTUŽENIH LICA

A.K. optužen je prema tri tačke optužnice.

U tački jedan **A.K.** je optužen za ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratnih zarobljenika,⁴¹⁰ gde se navodi da je u svojstvu člana OVK, u saizvršilaštvu sa **F.LJ., N.K.1, N.K.2, N.Š., B.LJ., B.Š., S.Š.**, svedokom saradnikom X, **Š.Š.** i drugim do sada neidentifikovanim vojnicima OVK, povredio telesni integritet i zdravlje neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika, koji su bili zatočeni u improvizovanom zatvoru OVK u selu Klečka, držeći ih u nečovečnim uslovima (uključujući vezanje zatvorenika lancima, neodgovarajući prostor, iznimnu hladnoću, nedostatak sanitarija, neprimerenu ishranu, često podvrgavanje batinama); u Klečki, opština Lipljan, od rane 1999. godine do sredine juna 1999. godine.

⁴¹⁰ Prema članu 142, 144 KZSFRJ, i članovima 120 i 121 KZK, u vezi sa članovima 22, 24, 26 KZSFRJ i 23, 25, 26 KZK, čime je povređen član 3 zajednički za četiri Ženevske konvencije 1949.g. i članovi 4,5(1) DPII.

Pod drugom tačkom **A.K.** optužen je za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika⁴¹¹ gde se navodi da je u svojstvu člana OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.2, N.Š., R.M., N.K.1** i svedokom saradnikom X, učestvovao u ubistvu srpskog vojnog zarobljenika koji je bio zatočen u zatvoru u selu Klečka, a čiji su posmrtni ostaci pronađeni u blizini Klečke u masovnoj grobnici u kojoj se nalazilo pet tela; tačnije, optuženi je učestvovao u zločinu na način da je **N.Š.**, direktnog izvršioca ubistva, snabdeo kosom, iako je znao jer je eksplicitno obavešten o nameri **N.Š.**, da namerava da ubije zarobljenika tom kosom; u Klečki, opština Lipljan, neutvrđenog dana u aprilu 1999. godine, ali ne pre 11. aprila 1999. godine.

Od gonjenja prema tački 2 specijalni tužilac Euleksa je odustao prema Delimičnom povlačenju optužnice od 9. novembra 2011. godine koje je dostavljeno sudu 11. novembra 2011. godine i kako je predočeno na raspravi dana 11. novembra 2011. godine.

Tačkom 3 **A.K.** je optužen za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika⁴¹² tvrdeći da je u svojstvu člana OVK, u saizvršilaštvu sa **F.LJ., N.K.1, N.K.2, N.Š., B.LJ.**, i svedokom saradnikom X, učestvovao u ubistvu N.Đ. i V.M., srpskih policajaca koji su bili zatvoreni u zatvoru u Klečki, koje je pogubio svedok saradnik X sa nekoliko metaka ispaljenih iz pištolja; tačnije, optuženi je učestvovao u zločinu na način da je sproveo dvojicu zarobljenika do mesta smaknuća i držao ih na raspolaganju direktnom izvršiocu pogubljenja, iako je znao (jer je eksplicitno bio obavešten o naređenjima **F.LJ.**) ili je mogao lako predvideti iz primljenih naređenja (doveo je dva srpska zarobljenika do udaljenog mesta u šumi) šta će im se desiti; na lokaciji znanao kao Canetova livada u blizini Klečke, Lipljan, dana 4 ili 5. aprila 1999. godine ili oko tog datuma.

⁴¹¹ Prema članu 22, 144 KZSFRJ, i članovima 23 i 120 KZK, čime je povređen član 3 zajednički za četiri Ženevske konvencije 1949.g. i članovi 4,5(1) DPIL.

⁴¹² Prema članu 22, 144 KZSFRJ, i prema članovima 23 i 120 KZK, , čime je povređen član 3 zajednički za četiri Ženevske konvencije 1949.g. i članovi 4,5(1) DPIL.

U K. je bio pripadnik OVK i bio je stacioniran u Klečki oko mesec dana između maja i juna 1999. godine. U K. se seća da je čuvar u zatvoru u Klečki bio A.Z., nadimak

„M.“. Viđao je A.Z. u Klečki redovno. U K. je svedočio da je drugi zatvorski stražar bio **A.K.**⁴¹³

Dokazi na koja se oslanja tužilaštvo potkrepljujući individualnu odgovornost **A.K.** zasnivaju se na iskazima A.Z..

U K. je izjavio da je bio stacioniran u Klečki između maja i juna 1999. godine. Sudsko veće je ustvrdilo da su anonimni svedok H, njegov brat i Š.A. bili podvrgnuti svirepom postupanju u zatvoru Klečka dana 27. februara 1999. godine. Prema dokazima Š.A. je bio zatvoren u zatvoru Klečka u martu 1999. godine, verovatno do 3. aprila 1999. godine. Period od februara do 3. aprila 1999. godine nije vreme za koje je U K. rekao da je proveo u Klečki. U svakom slučaju, pisana izjava Urima Krasnićija, samim tim šta je identifikovao **A.K.** kao drugog čuvara zatvora, očito je nedovoljna kako bi sudsko veće došlo do zaključka o krivici **A.K.** U pogledu ubistva N.Đ. i V.M. u optužnici se navodi da je **A.K.** držao žrtve na raspolaganje izvršiocu, dovodeći ih na mesto pogubljenja. Ako ostavimo po strani svedočenje A.Z., nema drugih dokaza u spisima predmeta koji bi potkrepili nalaze o navodnom postupanju **A.K.** u ubistvu N.Đ. i V.M..

Sudsko veće nalazi da uslovi u zatvoru u Klečki *per se* ne dosežu nivo svirepog postupanja.

Sudsko veće je utvrdilo da su D.T. i D.V. ubijeni protivzakonito.

Sudsko veće je utvrdilo da A.Z. nije pouzdan svedok i da bi posledično bilo nesigurno osloniti se na njegovo svedočenje. Čak i da je sudsko veće zaključilo da je A.Z. jeste bio pouzdan svedok, član 157(4) ZKPK nalaže da sud ne sme da oglasi nekoga krivim samo na osnovu svedočenja koje je dao svedok saradnik.

⁴¹³ Anonimni svedok I, *supra*

Sudsko veće je utvrdilo da nije dokazano da je **A.K.** izvršio zločine za koje ga se tereti.

Od gonjenja prema tački 2 specijalni tužilac Euleksa odustao je prema Delimičnom povlačenju optužnice od 9. novembra 2011. godine koje je dostavljeno sudu 11. novembra 2011. godine i predočeno na raspravi dana 11. novembra 2011. godine. Ta je tačka ipak ostala u optužnici. Iz tog je razloga tačka 2 odbačena jer je tužilac povukao optužbe tokom glavnog pretresa.

N.K.1 optužen je prema šest tačaka optužnice.

Pod tačkom jedan **N.K.1** je optužen za ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika,⁴¹⁴ gde se navodi da je u svojstvu pripadnika OVK i kao komandir OVK i lice na odgovornom položaju u zatvoru u Klečki, u saizvršilaštvu sa **F.LJ., N.K.2, N.Š., A.K., B.LJ., B.Š., S.Š.**, svedokom saradnikom X, **Š.Š.**, i drugim do sada neidentifikovanim vojnicima OVK, povredio telesni integritet i zdravlje neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika, koji su bili zatvoreni u improvizovanom OVK zatvoru u selu Klečka, držeći ih u nečovečnim uslovima (uključujući vezanje zatvorenika lancima, neodgovarajući prostor, iznimnu hladnoću, nedostatak sanitarija, neprimerenu ishranu, često podvrgavanje batinama); u Klečki, opština Lipljan, od početka 1999. godine do sredine juna 1999. godine.

Pod tačkom 2 **N.K.1** je optužen za ratni zločin protiv civilnog stanovništva⁴¹⁵ gde se navodi da je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.2, N.Š., R.M.**, ubio A.A., civila, kosovskog

⁴¹⁴ Prema članu 22, 142, 144 KZSFRJ, i članovima 23 i 120 KZK, čime je povređen član 3 zajednički za četiri Ženevske konvencije 1949.g. i članovi 4,5(1) DPIL.

⁴¹⁵ Prema članu 22, 144 KZSFRJ, i članovima 23 i 120 KZK, čime je povređen član 3 zajednički za četiri Ženevske konvencije 1949. g. i članovi 4,5(1) DPIL.

Albanca, koji je ranije bio zatvoren, pa pušten iz zatvora u Klečki, na način da je u njega pucao iz puške AK-47; u Klečki, Opština Lipljan, 3/4 (ili oko tih dana) dana u aprilu 1999. godine,

Pod tačkom 3 **N.K.1** tereti se za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika⁴¹⁶ tvrdeći da je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.2, N.Š.**, i dvojicom neidentifikovanih vojnika OVK, **N.K.1** učestvovao u ubistvu četvorice srpskih vojnih zarobljenika, čija tela su pronađena u masovnoj grobnici u blizini Klečke i identifikovana preko DNK analize kao B.C., Ž.F. i Ž.T., koji su pogubljeni sa nekoliko metaka ispaljenih iz AK-47 od strane grupe koju su sačinjavali: **N.K.1, N.K.2, N.Š.** i dvojica neidentifikovanih vojnika OVK; u Klečki, Opština Lipljan, neodređenog dana u aprilu 1999. godine, ali ne pre 11. aprila 1999. godine.

Pod tačkom 4 **N.K.1** se tereti za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika⁴¹⁷ tvrdeći da je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.2**, povredio telesni integritet i zdravlje srpskog ratnog zarobljenika, zatvorenog u Klečki, tako šta ga je često tukao; žrtva je kasnije ubijena i njegovi posmrtni ostaci su nađeni u masovnoj grobnici blizu Klečke, u kojoj je bilo 5 tela; u Klečki, Opština Lipljan, neodređenog dana u aprilu 1999. godine, ali ne pre 11. aprila 1999. godine.

Pod tačkom 5 **N.K.1** tereti se za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika⁴¹⁸ tvrdeći da je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.2, N.Š., R.M., A.K.** i svedokom saradnikom, učestvovao u ubistvu srpskog vojnog zarobljenika pomenutog u tački 4; tačnije, optuženi je učestvovao u zločinu na načinu da je sproveo zarobljenika do mesta smaknuća i držao ga na raspolaganju direktnom izvršiocu pogubljenja **N.Š.**, iako je znao jer je eksplicitno bio obavešten o namerama **N.Š.** da ubije zarobljenika iz prethodnog razgovora između njega i **F.LJ.** da će zarobljenik biti

⁴¹⁶ Prema članu 22, 144 KZSFRJ, i članovima 23 i 120 KZK, čime je povređen član 3 zajednički za četiri Ženevske konvencije 1949.g. i članovi 4,5(1) DPIL.

⁴¹⁷ Prema članu 22, 144 KZSFRJ, i članovima 23 i 120 KZK, čime je povređen član 3 zajednički za četiri Ženevske konvencije 1949.g. i članovi 4,5(1) DPIL.

⁴¹⁸ Prema članu 22, 144 KZSFRJ, i članovima 23 i 120 KZK, čime je povređen član 3 zajednički za četiri Ženevske konvencije 1949.g. i članovi 4,5(1) DPIL.

ubijen, u Klečki, Opština Lipljan, neodređenog dana u aprilu 1999. godine, ali ne pre 11. aprila 1999. godine.

Pod tačkom 6 **N.K.1** se tereti za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika⁴¹⁹ tvrdeći da je u svojstvu pripadnika OVK, u saizvršilaštvu sa **F.Lj., N.K.2, N.Š., A.K.**, B.Lj. i svedokom saradnikom, učestvovao u ubistvu N.Đ. i V.M., dvojice srpskih policajaca koji su bili zatvoreni u zatvoru u Klečki, koje je pogubio svedok saradnik X sa nekoliko metaka ispaljenih iz pištolja; tačnije, optuženi je učestvovao u zločinu na način da je držao dvojicu zarobljenika na raspolaganju direktnom izvršiocu pogubljenja, iako je znao jer je eksplicitno bio obavešten o nameri **F.Lj.** da ubije zarobljenike, šta će im se desiti; na lokaciji znanj kao Canetova livada u blizini Klečke, Lipljan, dana ili oko tog dana 4 ili 5. aprila 1999. godine.

U optužnici se tvrdi da je **N.K.1**, u svojstvu pripadnika i komandira OVK i kao lice na odgovornom položaju u zatvoru u Klečki, u saizvršilaštvu sa drugim navedenim optuženima, povredio telesni integritet i zdravlje neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika, koji su bili zatvoreni u zatvoru u Klečki.

Nalaz sudskog veća je da uslovi u zatvoru u Klečki *per se* ne dosežu nivo svirepog postupanja, ali da, od svedoka navedenih u optužnici, svedok saradnik H, njegov brat i Š.A. jesu bili izloženi svirepom postupanju.

Nadalje, u optužnici se tvrdi da je **N.K.1** u saizvršilaštvu ubio A.A.; učestvovao u ubistvu srpskih vojnih zarobljenika koji su bili zatvoreni u zatvoru u Klečki; povredio telesni integritet i zdravlje

⁴¹⁹ Prema članu 22 i 144 KZSFRJ, i članovima 23 i 120 KZK, , čime je povređen član 3 zajednički za četiri Ženevske konvencije 1949.g. i članovi 4,5(1) DPII.

srpskog ratnog zarobljenika, zatvorenog u Klečki, time je učestvovao u ubistvu srpskog ratnog zarobljenika; i učestvovao u ubistvu V.M. i N.Đ..

Uloga N.K.1 u zatvoru Klečka:

Nekoliko svedoka, uključujući i Ć.K.,⁴²⁰ i B.Z.⁴²¹, poznavalo je **N.K.1** kao pripadnika 121. brigade („brigada Kumanovo“). Tokom glavnog pretresa **N.K.1** je potvrdio da mu je nadimak bio „**B.F.**“.⁴²²

B.Z., koji je bio načelnik glavnog štaba OVK od januara 1999. godine do aprila 1999. godine, izjavio je da je posle novembra/decembra 1998. godine komandir 121. brigade postao H.Š. B.Z. se seća da je „**B.F.**“ bio pripadnik 121. brigade pod komandom **F.LJ.** i kasnije pod komandom Hadžija Šalje.⁴²³

U pogledu komande, sudsko veće uočava da je, prema svedočenju anonimnog svedoka C, u GŠ OVK u Lapušniku bio sudija Musliman koji je naredio vojnicima da uhapsu anonimnog svedoka C. Zato je anonimni svedok C odvezen u Trpezu.

Anonimni svedok C se setio da su se jednom od vojnika OVK obraćali kao „**B.F.**“ ili „**N.**“. „**B.F.**“ je jedan od vojnika OVK koji je odveo anonimnog svedoka C u Trpezu i zatvorio ga u Trpezi,

⁴²⁰ Ć.K., *supra*

⁴²¹ B.Z., *supra*

⁴²² Zapisnik od 11.11.2011.g., par. 25, registrator suđenja 3. Na saslušanju o pritvoru 16. marta 2011.g. N.K.1 je naznačio da je tokom rata nosio nadimak „B.F.“. Videti Zapisnik sa saslušanja o pritvoru 16. marta 2011.g., str. 1, GJPP registrator 2.

⁴²³ B.Z. *supra*

ispitivao ga i bio prisutan kad je anonimni svedok C premlaćen te je učestvovao u mlaćenju, a kasnije je oslobodio i odveo anonimnog svedoka C u Klečku.⁴²⁴

Ipak je iskaz anonimnog svedoka C o identitetu **B.F.** nejasan. Nikada od njega nije traženo da identifikuje lice koje zna kao Baškima Fino. Anonimni svedok C je izjavio da je posle rata pokušao da sazna ko je **B.F.** i saznao je da mu je ime **N.Š.**⁴²⁵ Sudsko veće nije u stanju da zaključi iz svedočenja anonimnog svedoka C da je optuženi **N.K.1** bio taj koji je odvezao anonimnog svedoka C u Klečku što bi moglo da ukaže koja je bila funkcija **N.K.1** u pogledu Klečke.

U svakom slučaju, **N.K.1** nije optužen u vezi ni sa jednim zločinom koji je izvršen u Trpezi.

Nadalje, anonimni svedok C je rekao da nije video lice koje je poznavao kao **B.F.** u Klečki.

U vezi sa Klečkom, prema sećanju B.Z. on je video „**B.F.**“ u GŠ 121. brigade u Klečki ili Beriši, pošto se glavni štab povremeno tada selio.⁴²⁶ Svedočenje B.Z. ipak nije pružilo dodatne detalje o ulozi **N.K.1** u zatvoru u Klečki, čime bi se omogućilo sudskom veću da izvuče ikakav zaključak.

N.K.1 je izjavio da je u zatvoru u Klečki bio povremeno, ili da tamo odvede ljude ili da obavi ispitivanje, ali ne da bi proveravao zatvor. Posećivao je Klečku i zato što je tamo bila komanda 121. brigade. Prema **N.K.1** njegov se posao sastojao od slučajeva protiv vojnika OVK, ipak, nije se mogao setiti da su u zatvor u Klečki dovođeni civili, iako je to bilo moguće. **N.K.1** nije nikada video ni jednog srpskog civila ili vojnika u Klečki. Kako proizlazi iz iskaza **N.K.1**, on je blisko saradivao sa S.D. i u svom radu je sledio uputstva S.D..⁴²⁷

⁴²⁴ Anonimni svedok C, *supra*

⁴²⁵ Anonimni svedok C.

⁴²⁶ Bislim Zurapi, *supra*

⁴²⁷ N.K.1, *supra*

S.D. je svedočio da je u određenim prilikama naređivao da se pojedinci stave u zatvor u Klečki. Tačnije, S.D. se pozvao na slučaj B.K., koji je bio optužen za dezerterstvo i S.D. je naredio sa se B.K. zatvori u zatvor u Klečki dok mu presuda ne postane konačna. Ipak, prema svedočenju S.D., zatvor je bio pod fizičkom kontrolom vojne policije OVK; određeno lice je bilo zaduženo za zatvor – „direktor“, zatvora – čijeg se imena S.D. nije mogao setiti. Istovremeno, S.D. je znao „B.F.“, ali samo kao vojnog policajca. S.D. ga je video u Klečki i u glavnom štabu i S.D. je B.F. dao uputstva o ponašanju vojne policije.

Ne proizlazi iz svedočenja S.D. da je **N.K.1 (B.F.)** bio komandir u zatvoru u Klečki. Sudsko veće primećuje da, iako je S.D. izjavio da je redovno posećivao zatvor Klečka, S.D. je B.F. opisao kao vojnog policajca.⁴²⁸

Po ovom pitanju i B.Z. se također seća „Baškima Fine“ kao pripadnika 121. brigade ali B.Z. nije znao nikakve dodatne detalje o B.F..⁴²⁹

Anonimni svedok H je svedočio da, kada su H i njegovog brata odveli pripadnici OVK 27. februara 1999. godine, u određenom trenutku su anonimni svedok i njegov brat klečali. Osoba u civilnoj odeći, naoružana mašinkom, ispalila je hitac odmah pored glave anonimnog svedoka H. Anonimni svedok H nije znao da li je to bilo slučajno ili namerno, ali je druga osoba u civilnoj odeći rekla: „B. šta radiš?“ Nakon što su u grupi razgovarali međusobno, rekli su anonimnom svedoku H i njegovom bratu da odu 10 metara dalje, uz brdo i da legnu dole. Anonimni svedok H je mislio da će da ih ubiju ali im je onaj sa puškom rekao da se ne plaše jer ih oni ne nameravaju ubiti. Anonimni svedok H je obavešten da će komandir da odluči o njihovoj sudbini.

⁴²⁸ S.D. *supra*

⁴²⁹ B.Z. *supra*

Desetak minuta kasnije komandir je došao sa grupom od četiri do šest ljudi, svi su nosili OVK uniforme sa oznakama. Potom su anonimni svedok H i njegov brat smešteni u vozilo.⁴³⁰

Nalaz sudskog veća je da su anonimni svedok H i njegov brat odvedeni u zatvor Klečka i bili podvrgnuti svirepom postupanju.

Prema svedočenju anonimnog svedoka H „B“ je učestvovao u odvođenju anonimnog svedoka H i njegovog brata u zarobljeništvo, ali da je on čekao uputstva od višeg komandira. Svedočenje ukazuje na to da je nadimak **N.K.1 bio B.F.**

U K. se seća da je, u aprilu 1999. godine, kada su u Klečku dovedena četiri srpska vojnika, **N.K.1 (B.F.)** bio taj koji je preuzeo nadležnost nad srpskim vojnicima.⁴³¹ U K. je ukazao i na to da je **N.K.1 (B.F.)** bio „zonski policajac“ i da mu je posao bio vođenje istraga i mogao je da istražuje koga god je hteo.⁴³²

Šta se tiče svedočenja anonimnog svedoka H i U.K., sudsko veće mora da razlikuje kada ta svedočenja govore o ulozi **N.K.1** u zatvoru Klečka, i da razdvoji činjenične navode o aktivnom učešću **N.K.1** u navodnim zločinima. Šta se tiče potonjeg, svedočenje svakog od anonimnih svedoka se odnosi na odvojene optužbe i kao takve povlače član 157(3) ZKPK.

U pogledu uloge **N.K.1** u zatvoru Klečka, ni svedočenje anonimnog svedoka H niti U.K. ne ukazuje na to da je **N.K.1** davao naređenja ili uputstva ili imao disciplinske nadležnosti u zatvoru

⁴³⁰ Anonimni svedok H, *supra*

⁴³¹ Materijalni dokaz P6, Anonimni svedok H, *supra*

⁴³² Anonimni svedok H, *supra*

Klečka. Dok svedočenja potvrđuju da je **N.K.1** viđen u zatvoru Klečka, ta svedočenja nisu ustanovila da je **N.K.1** komandovao zatvorom Klečka.

Tokom ispitivanja odgovornosti nadređenog u slučaju **N.K.1**, sudsko veće zamećuje da je **N.K.1** bio povezan sa dva tima OVK na dve lokacije, u Balanici i Sedlaru (Lipljan). Zato ne izgleda da je **N.K.1** bio isključivo vezan za Klečku već je pre bio podeljen između najmanje tri lokacije.

U vezi sa Balanicom, sudsko veće primećuje da je A.H., upravnik u vojnoj policiji OVK, svedočio da je on od kraja 1998. godine bio baziran u Balanici a direktni nadređeni mu je bio U.G. a viši u komandnom lancu bio je **N.K.1**.⁴³³ Ipak A.H. nije znao koje su bile dužnosti **N.K.1**.

Prema svedočenju I.Z., bivšeg pripadnika 121. brigade, tim od sedam ili osam policajaca je bio smešten u Belanici i vođa im je bio U.G.. Ilir Zogaj ipak nije znao ko je bio komandir vojne policije za to područje.⁴³⁴

B.Z je svedočio da se u julu/avgustu 1998. godine pridružio vojnoj oliciji i da je bio smešten u Belanici. Njegov vođe tima je bio U.G.. Prema svedočenju B.Z. niko nije znao ko je kome odgovoran. Kasnije je B.Z saznao da je U.G. bio odgovoran **N.K.2**. Praćenje kretanja vojnika bilo je deo dužnosti B.Z. Kao jedinica nisu nikad nikoga uhapsili. B.Z.nije nikad bio u Klečki tokom rata.⁴³⁵

⁴³³ A.H., 14.12.2010, Iskaz svedoka u ispitivanju policije EULEX-a, registrator STRK-a D, AH, *supra*

⁴³⁴ I.Z., *supra*

⁴³⁵ B.Z., *supra*

Šta se tiče Sedlara, iz svedočenja Š.B. proizlazi da je od sredine januara 1999. godine pripadao vojnoj policiji i bio smešten u Sedlarama. Njemu je komandir bio A.Š. a viši komandir **N.K.1**. Prema svedočenju Š.B. njihov posao u Sedlarama bio je održavanje reda na pijaci gde se kretalo stanovništvo koje su raselili Srbi. Oni su pomagali raseljenim licima pri njihovom smeštaju. Deo dužnosti Š.B. bila je istraga vojnika OVK zbog disciplinskih povreda, ali se Š.B. ne seća takvih slučajeva.⁴³⁶

Odgovornost N.K.1

U vezi sa gore navedenim, dokazi ne omogućuju sudskom veću da ustanovi postojanje odnosa nadređeni-podređeni između **N.K.1** i pojedinaca koji su se bavili zatvorenima u zatvoru u Klečki.

Dokazi ne omogućuju sudskom veću da zaključi da je **N.K.1** znao ili imao razloga da zna da su ti pojedinci, kao anonimni svedok H, njegov brat ili Š.A., mogli da budu podvrgnuti svirepom postupanju i da su bili podvrgnuti svirepom postupanju; i da je **N.K.1** propustio da preduzme neophodne i razumne mere kako bi sprečio zločin ili kaznio njegove izvršioce.

Zato, sudsko veće nalazi da nije dokazano da je **N.K.1** nosilac odgovornosti nadređenoga.

Uz odgovornost nadređenog, u optužnici se navodi i aktivno učestvovanje **N.K.1** u povredi telesnog integriteta i zdravlja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika, koji su bili zatvoreni u zatvoru Klečka. Nalaz sudskog veća je da uslovi u zatvoru u Klečki *per se* ne dosežu

⁴³⁶ Š.B., *supra*

nivo svirepog postupanja, ali da su, od svedoka navedenih u optužnici, svedok saradnik H, njegov brat i Š.A. bili podvrgnuti svirepom postupanju.

Kako je ovde ranije rečeno, prema svedočenju anonimnog svedoka H „B“ je učestvovao u odvođenju anonimnog svedoka H i njegovog brata u zarobljeništvo. Ipak prema članu 157(3) ZKPK sudsko veće neće optuženoga oglasiti krivim samo na osnovu, ili kao odlučujući faktor, na osnovu svedočenja anonimnog svedoka H.

Dalje, S.D. je otišao u zatvor u Klečki čim je saznao da su anonimni svedok H i njegov brat zatvoreni u Klečki. To se vidi iz svedočenja S.D. da je, kad je otišao u zatvor, video „direktora“ zatvora i neku ženu koja je tada bila tamo. S.D. je konsultovao B.Z. i složili su se da zatvorenike predaju OEBS-u. Zato je S.D. naredio njihov transfer.⁴³⁷ S.D. je video anonimnog svedoka H i njegovog brata nakon što su bili izloženi svirepom postupanju u zatvoru Klečka, ipak nema sugestija u svedočenju S.D. koje povezuju **N.K.1** sa zločinima.

Nalaz sudskog veća je da uslovi u pritvorskom centru u Klečki *per se* ne dosežu nivo svirepog postupanja, ali da su, od svedoka navedenih u optužnici, svedok saradnik H, njegov brat i Š.A. bili izloženi svirepom postupanju.

Nadalje u optužnici se navodi da je **N.K.1** u saizvršilaštvu ubio A.A.; učestvovao u ubistvu četvorice srpskih vojnih zarobljenika, povredio telesni integritet i zdravlje srpskog ratnog zarobljenika zatvorenog u Klečki, i time učestvovao u ubistvu srpskog ratnog zarobljenika; i učestvovao u ubistvu V.M. i N.Đ..

⁴³⁷ *Ibid*

Tužilaštvo se u potpunosti oslanja na svedočenje A.Z. u vezi sa navodnim učestvovanjem **N.K.1** u ubistvu A.A.;⁴³⁸ njegovim učestvovanjem u ubistvu četvorice srpskih vojnih zarobljenika, zatvorenih u zatvoru u Klečki;⁴³⁹ povredi telesnog integriteta i zdravlja srpskog ratnog zarobljenika, zatvorenog u Klečki⁴⁴⁰ i ubistvu srpskog ratnog zarobljenika; ubistvu V.M. i N.Đ..⁴⁴¹

U vezi sa ovim zločinima u spisima nema nikakvih drugih dokaza koji potvrđuju krivicu N.K.1. Pronalazak posmrtnih ostataka ne pomaže u donošenju zaključka o identitetu izvršilaca. Šta se tiče ubistva A.A., tužilaštvo se poziva na anonimne svedoke C i D, ali ni ovi svedoci ne svedoče o identitetu izvršilaca.

Sudsko veće je utvrdilo da A.Z. nije pouzdan svedok i posledica toga je da bi bilo nesigurno osloniti se na njegovo svedočenje. Čak i da je sudsko veće došlo do drugačijeg stava o pouzdanosti dokaza A.Z., ne bi moglo da se odredi o krivici **N.K.1** na osnovu tog svedočenja iz razloga iz člana 157(3) ZKPK, koji propisuje da „sud neće nijedno lice oglasiti krivim samo na osnovu dokaza ili svedočenja svedoka saradnika.“

Sudsko veće je utvrdilo da nije dokazano da je **N.K.1** izvršio krivična dela za koja je optužen.

N.K.2 je optužen prema sedam tačaka optužnice.

⁴³⁸ Optužnica, str. 28,29.

⁴³⁹ Optužnica, str. 32, 33.

⁴⁴⁰ Optužnica, str. 29, 30, 30,31. Uočeno je da na str. 29, 30 optužnice, tužilac kvalifikuje krivično delo protiv srpskog ratnog zarobljenika kao mučenje. Ipak optužba protiv **N.K.1** ne uključuje krivično delo mučenja, nego „povredu telesnog integriteta i zdravlja srpskog ratnog zarobljenika“, (Videti tačku 4 optužnice protiv N.K.1).

⁴⁴¹ Optužnica, str.27,28.

Pod tačkom jedan **N.K.2** je optužen za ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika,⁴⁴² gde se navodi da je u svojstvu pripadnika OVK u saizvršilaštvu sa **F.L., N.K.1, N.Š.**, svedokom saradnikom X, **Š.Š.**, i drugim do sada neidentifikovanim vojnicima OVK, povredio telesni integritet i zdravlje neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika, koji su bili zatvoreni u improvizovanom OVK zatvoru u selu Klečka, držeći ih u neljudskim uslovima (uključujući vezanje zatvorenika lancima, neodgovarajući prostor, iznimnu hladnoću, nedostatak sanitarija, neprimerenu ishranu, često podvrgavanje batinama); u Klečki, Opština Lipljan, od rane 1999. godine do sredine juna 1999. godine.

Pod tačkom 2 **N.K.2** je optužen za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika,⁴⁴³ gde se navodi da je u svojstvu pripadnika OVK u saizvršilaštvu sa svedokom saradnikom X, **N.Š., S.Š. i B.Š.**, mučio četvoricu srpskih vojnih zarobljenika, čiji su ostaci pronađeni u masovnoj grobnici u blizini Klečke i najmanje tri su identifikovana preko DNK analize kao B.C., Ž.F. i Ž.T., na način da ih je u više navrata podvrgnuo batinama, u Klečki, Opština Lipljan, neodređenog dana u aprilu 1999. godine, ali ne pre 11. aprila 1999. godine.

Pod tačkom 3 **N.K.2** je optužen za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika,⁴⁴⁴ zato što je, u svojstvu pripadnika OVK u saizvršilaštvu sa **N.K.1, N.Š.**, i još dvojicom neidentifikovanih vojnika OVK, učestvovao u ubistvu četvorice srpskih vojnih zarobljenika, čiji su posmrtni ostaci pronađeni u masovnoj grobnici u blizini Klečke, od kojih su tri tela identifikovana DNK analizom

⁴⁴² Prema članovima 22 142, 144 KZSFRJ i članovima 23 i 120 KZK, čime je povređen član 3 zajednički za četiri Ženevske konvencije 1949.g. i članovi 4,5(1) DPIL.

⁴⁴³ Prema članovima 22 i 144 KZSFRJ i članovima 23 i 120 KZK, čime je povređen član 3 zajednički za četiri Ženevske konvencije 1949.g. i članovi 4,5(1) DPIL.

⁴⁴⁴ Prema članovima 22 i 144 KZSFRJ i članovima 23 i 120 KZK, čime je povređen član 3 zajednički za četiri Ženevske konvencije 1949.g. i članovi 4,5(1) DPIL.

kao B.C., Ž.F. i Ž.T., koji je pogubljeni sa nekoliko metaka iz AK-47, a ubila ih je grupa u sastavu **N.K.1, N.K.2, N.Š.** i još dva neidentifikovana vojnika OVK; u Klečki, Opština Lipljan, neutvrđenog datuma u aprilu 1999. godine, alil ne pre 11. aprila 1999. godine.

Prema tački 4 **N.K.2** je optužen za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika⁴⁴⁵ jer je, navodno kao član OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.1**, povredio telesni integritet i zdravlje srpskog ratnog zarobljenika pritvorenog u zatvoru u Klečki, na način da ga je u više navrata premlatio. Žrtva je naknadno ubijena, njegovi posmrtni ostaci pronađeni su u masovnoj grobnici pored Klečke u kojoj je pronađeno pet tela, u Klečki, Opština Lipljan, neutvrđenog dana u mesecu aprilu 1999, ne pre 11. aprila 1999.

Prema tački 5 **N.K.2** je optužen za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika⁴⁴⁶ jer je, navodno kao pripadnik OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.1, N.Š., R.M., A.K.** i kooperativnim svedokom X, učestvovao u ubijanju jednog srpskog ratnog zarobljenika, pomenutog pod tačkom 4, tačnije, optuženi je učestvovao u zločinu na način da jej sproveo zarobljenika do mesta smaknuća i držeći ga na raspolaganju direktnog izvršioca **N.Š.**, iako je znao, jer je bio jasno obavešten o nameri **N.Š.** da ubije zatvorenika iz prethodnog razgovora između njega i **F.L.**, da će zatvorenik biti smaknut u Klečki, Opština Lipljan, neutvrđenog dana u aprilu 1999., ali ne pre 11. aprila 1999. godine.

Prema tački 6 **N.K.2** je optužen za ratni zločin protiv civilnog stanovništva⁴⁴⁷ jer je, navodno kao pripadnik OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.1, N.Š. i R.M.**, ubio A.A., kosovskog Albanca, civila koji je prethodno bio pritvoren i pušten iz zatvora Klečka, pucajući na njega iz vatrenog oružja AK-47, u Klečki, Opština Lipljan, na dan ili oko 3. ili 4. aprila 1999. godine.

⁴⁴⁵ Prema članovima 22, 144 KZSFRJ, trenutno kriminalizovanim prema članovima 23, 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. i članovima 4,5(1) DPiI

⁴⁴⁶ Prema članovima 22, 144 KZSFRJ, trenutno kriminalizovanim prema članovima 23, 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. i članovima 4, 5(1) DPiI

⁴⁴⁷ Prema članovima 22, 142 of the KZSFRJ, trenutno kriminalizovanim prema članovima 23, 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. i članovima 4, 5(1) DPiI

Prema tački 7 **N.K.2** je optužen za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika⁴⁴⁸ jer je, navodno kao pripadnik OVK, u saizvršilaštvu sa **F.LJ., N.K.1, N.Š., A.K., B.LJ.** i kooperativnim svedokom X učestvovao u ubistvu Nejbojše Đuričića i V.M., dvojice srpskih policajaca zatočenih u zatvoru u Klečki, čije smaknuće je izvršio kooperativni svedok X sa nekoliko hitaca iz pištolja, preciznije, okrivljeni je učestvovao u zločinu držeći žrtve na raspolaganju neposrednog izvršioca smaknuća, iako je znao, bivajući jasno obavešten o nameri **F.LJ.** da ubije zatvorenike, šta će im se dogoditi, na lokaciji poznatoj kao Canetova livada, pored Klečke, Lipljan, na dan ili oko 4. ili 5. aprila 1999. godine.

U optužnici se navodi da je **N.K.2**, kao pripadnik OVK, a u saizvršilaštvu sa ostalim navedenim optuženima, povredio telesni integritet i zdravlje srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika, zatočenih u zatvoru u Klečki. Sudsko veće je ustanovilo da su anonimni svedok H i njegov brat bili podvrgnuti svirepom postupanju u zatvoru OVK u Klečki, najverovatnije u februaru 1999., a Š.A. od neutvrđenog datuma u martu 1999. do 3. aprila 1999. godine.

U optužbama za povredu telesnog integriteta i zdravlja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika, Tužilaštvo u optužnici navodi anonimne svedoke B, I, L i M koji su videli **N.K.2** u zatvoru u Klečki.⁴⁴⁹ U vezi sa tim, sudsko veće je zaključilo da uslovi u pritvoru sami po sebi nisu predstavljali svirepo postupanje.

Optužbe protiv **N.K.2** Tužilaštvo je podnelo na osnovu aktivnog učestvovanja **N.K.2** u navodnim zločinima, a ne na osnovu njegove odgovornosti u svojstvu nadređenog.

Shodno tome, sudsko veće treba da ispita odgovornost **N.K.2** na osnovu njegovog aktivnog učestvovanja.

Tokom celokupnog relevantnog perioda, **N.K.2** je delovao na raznim lokacijama na Kosovu.

⁴⁴⁸ Prema članovima 22, 144 KZSRJ, trenutno kriminalizovanim prema članovima 23, 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. i članovima 4, 5(1) DPIL

⁴⁴⁹ Optužnica, str.26.

B.Z, koji se pridružio vojnoj policiji u julu ili avgustu 1998. godine, a bio je stacioniran u Belanici, svedočio je da je komandant njegovog voda bio U.G., kome je nadređeni bio **N.K.2**. B.Z. video je U.G.a i **N.K.2** kako dolaze i odlaze. Kasnije je B.Z. saznao da je **N.K.2** bio stacioniran u Nišoru kao šef vojne policije.⁴⁵⁰

U svojoj je izjavi **N.K.2** rekao da je u decembru 1998. bio prebačen u operativnu zonu Paštrik, u Koštrcama (Suva Reka), kao komandir vojne policije i 123. brigade, odgovoran za to područje.⁴⁵¹

S.D. svedočio je da je **N.K.2** bio oficir vojne policije koji je delovao u operativnoj zoni Paštrik. Nadalje, S.D. se setio da je kontaktirao sa **N.K.2** kada je išao u zatvor Kravasarija.⁴⁵²

Prema svedočenju B.Z., **N.K.2** bio je član 121. brigade, a od decembra 1998. do januara 1999. godine bio je komandir bataljona vojne policije, pod direktnom komandom Direktorata vojne policije, čiji je šef bio **F.LJ.**. Bataljon vojne policije bio je raspoređen na lokacijama Divljaka, Beriša i Ladrovac. Koliko je B.Z. znao, **N.K.2** se kretao po tim lokacijama prema potrebi.⁴⁵³

Međutim, dokazi navode na zaključak da je oko i u toku tog relevantnog vremenskog perioda **N.K.2** takođe bio viđan u zatvoru u Klečki .

Anonimni svedoci L, M, I i B svedočili su da je **N.K.2** vršio određene funkcije u zatvoru Klečka, uključujući one u kontekstu postupaka protiv članova OVK. Međutim, ni jedan od svedoka nije povezo **N.K.2** sa okrutnim postupanjem prema konkretnim osobama, kao anonimnom svedoku H ili njegovom bratu, ili Š.A..

⁴⁵⁰ B.Z.,

⁴⁵¹ Uverenje od TMK od 17. septembra 2004., dva dokumenta koja je potpisao N.K.2 sa datumima 16. i 25. februar 1999., priložena uz zapisnik o saslušanju A.Z., dana 5. jula 2011.

⁴⁵² S.D., *supra*

⁴⁵³ B.Z., *supra*

Anonimni svedok L izjavio je da ja bio pripadnik OVK i 1999. godine odlučio je da se pridruži jednoj drugoj brigadi i pozvan je u Javor. Kad je anonimni svedok L stigao u Javor, uhapsio ga je mladi vojnik OVK, pripadnik vojne policije OVK i odveo u pritvor u Klečki. Sledećeg dana ispitao ga je vojnik OVK, Osman iz Belanice. Anonimnom svedoku L rečeno je da se nije trebao priključiti drugoj brigadi bez prethodnog odobrenja. Intervju anonimnog svedoka L prekinuo je neki 'N', sa prezimenom Ka ili Kr, koji je posle rata radio kao policajac u Prizrenu. Taj 'N' pustio je anonimnog svedoka L iz zatvora u Klečki. Kad je bio ispitan dana 12. aprila 2011. godine, identifikovao je **N.K.2** kao lice koje je znao kao 'N'⁴⁵⁴. Anonimni svedok L je u toku pritvora video drugog zatvorenog vojnika OVK koji mu je rekao da je bio pretučen pred svojom porodicom kad je odveden u pritvor. Međutim, anonimni svedok L nije video da je neko podvrgnut batinama u zatvoru u Klečki. Anonimni svedok L nije video druge zatvorenike u Klečki.⁴⁵⁵

U K. je izjavio da je između maja 1999. i juna 1999. bio stacioniran u Klečki. On je lično poznao zatvorskog stražara A.Z. ('M.').

U K. je redovno viđao A.Z. u Klečki. On je takođe često viđao **N.K.2** u zatvoru Klečka, koji je komandovao sa devet brigada vojne policije, od 121. brigade do 129. brigade. U K. video je mnogo drugih vojnika OVK i vojnu policiju u Klečki. Čuo je da je mnogo osoba bilo odvedeno u Klečku, ali nije bio svedok zločina.⁴⁵⁶ U drugoj izjavi U K. se prisetio da je u aprilu 1999., kada su četiri srpska oficira dovedena u Klečku, **N.K.2** takođe bio zadužen za srpske oficire.⁴⁵⁷

Anonimni svedok M svedočio je da je bio civil i da je bio uhapšen u martu ili aprilu 1999. godine i da je bio odveden u Klečku. Istoga dana anonimni svedoka M ispitala su neka lica, uključujući osobu koju je anonimni svedok M opisao kao sudiju. Anonimnom svedoku M pretili su drvenim štapom ali ga nisu udarali. Jedna osoba je stajala na vratima sa maskom i pretila anonimnom

⁴⁵⁴ Izjava anonimnog svedoka L od 12. aprila 2011.

⁴⁵⁵ Anonimni svedok L, *supra*

⁴⁵⁶ Anonimni svedok L, *supra*

⁴⁵⁷ Materijalni dokaz P6, Anonimni svedok L, *supra*

svedoku M. Kasnije je u izjavi anonimni svedok M izjavio da je, nakon što je sudija završio ispitivanje, lice s maskom udarilo anonimnog svedoka M dvaput u leđa.⁴⁵⁸ Iz izjave anonimnog svedoka M proizlazi da je u jednom trenutku **N.K.2** došao zajedno sa sudijom i pitao zašto su anonimni svedok M i druga osoba tu, otvorio je vrata i pustio ih. Anonimni svedok M izjavio je da je čuo da su neki ljudi vrištali na gornjem spratu u toku ispitivanja. Nakon što su se vratili, izgledali su kao da su bili pretučeni. Međutim, anonimni svedok M nije lično prisustvovao premlaćivanju. Prema rečima anonimnog svedoka M, on nije znao kakva je bila organizaciona i hijerarhijska struktura zatvora Klečka. Svako, osim tog sudije, nosio je masku. Anonimni svedok M je kasnije čuo da je ime tog sudije bilo Osman i da je bio iz Belanice. Anonimni svedok M smatrao je da je zatvor Klečka bio pod odgovornošću F.LJ., koji je bio zadužen za 121. brigadu. Ona je bila operativna u tom području, a Glavni štab brigade bio je u Klečki. Anonimni svedok M nije znao ko je upravljao zatvorom.⁴⁵⁹

Anonimni svedok M izjavio je da je **N.K.2** bio prisutan u zatvoru Klečka oko tog vremena kad je anonimni svedok M čuo kako neki ljudi vrište na gornjem spratu i video je da neki ljudi izgledaju kao da su pretučeni. Iz izjave anonimnog svedoka M uklonjen je priličan broj podataka radi zaštite njegovog identiteta. Nije jasno iz izjave anonimnog svedoka M ko su ta lica, da li su to možda anonimni svedok H, njegov brat ili Š.A.. Iskaz anonimnog svedoka M nije dovoljan da implicira odgovornost **N.K.2**. Takođe, ostali dokazi ne ukazuju na postupanje **N.K.2** u vezi sa podvrgavanjem određenih lica, kao što su anonimni svedok H, njegov brat ili Š.A., svirepom postupanju.

U svakom slučaju, član 157 (3) ZKPK nalaže da “sudsko veće ne može odlučiti o krivici optuženog samo, ili u velikom delu, na osnovu svedočenja koje je dao samo jedan svedok čiji identitet je nepoznat advokatu odbrane i optuženom.”

⁴⁵⁸ Anonimni svedok M, *supra*

⁴⁵⁹ Anonimni svedok M, *supra*

Prema anonimnom svedoku B, bivšem pripadniku OVK, on je verovatno bio pritvoren u Klečki u maju 1999. godine. Kad je anonimni svedok B ušao u dvorište kuće u Klečki, video je **N.K.2**, koga je anonimni svedok B znao kao načelnika vojne policije. **N.K.2** je pitao anonimnog svedoka B zašto je bio tu i ko mu je dao dozvolu da ide na vrh planine. Nadalje, anonimnom svedoku B rečeno je da treba da ostane u zatvoru dok se njegov slučaj ne istraži. Anonimni svedok B se seća da je nadzornik zatvora bio "A." Posle pet ili šest dana, anonimni svedok B bio je odveden na sprat iznad, gde je anonimni svedok B ponovo video **N.K.2** i još jednu osobu. Anonimni svedok B je ponovo objasnio da je, kad je jednom bio zarobljen od srpske vojne policije, anonimni svedok B bio primoran da kaže srpskim snagama za lokacije OVK i imena vojnika OVK, koja je anonimni svedok B znao. Anonimni svedok B pušten je iz Klečke posle 21 dana, zbog rizika od srpske ofanzive. U toku njegovog zarobljeničtva u Klečki, anonimni svedok B nije bio svedok nikakvih zločina.⁴⁶⁰

Tužilaštvo je uvrstilo među dokaze Rešenje od Vojnog suda OVK od 17. maja 1999. godine kojim se anonimnom svedoku B određuje pritvor u periodu od 14. maja 1999. do 14. juna 1999.⁴⁶¹ S.D. je rekao da je potpis na tom rešenju njegov.

Na suđenju je rekao da su ga obavestili ljudi koje je sreo na planini da je **N.K.2** bio vozač autobusa i šef vojne policije. Kad je stigao u Klečku, rekao je da je sreo lice koje je nosilo crno odelo, te je za to lice pretpostavio da je to bio **N.K.2**, ali sada zna da to nije bio on. Međutim, u pretpretresnoj izjavi rekao je da je poznao **N.K.2** od pre rata. Kad mu je to pokazano na suđenju, rekao je da je samo čuo za njega. Jasno je da je izmenio iskaz kako ne bi optužio **N.K.2**.

S.D. svedočio je da je redovno odlazio u zatvor Klečka. On se seća **N.K.2** samo kao oficira vojne policije u operativnoj zoni Paštrik. Međutim, svedočenja anonimnih svedoka L, I, M i B navode na zaključak da je **N.K.2** imao određeni autoritet u zatvoru Klečka. Takođe, N.B., bivšem pripadniku OVK, rečeno je da su A.Ka, Az.O., Ag.O. i D.R. bili pritvoreni u zatvoru Klečka. Sva

⁴⁶⁰ Anonimni Svedok B, *supra*

⁴⁶¹ Svedok A, *supra*, dodatak izjavi 0096-09-EWC2/025

četvorica, osim A.O., pripadala su vojnoj policiji OVK. Pomenuto je da su ih **N.K.2** i '**B.F.**' obavestili da su uhapšeni i da su tražili od njih da predaju oružje. Nadalje, **N.K.2** izdavao je naređenja zatvorenicima i vojnicima u zatvoru Klečka i upravljao je zatvorom.⁴⁶²

Moguće je da je **N.K.2** bio prisutan u Klečki tokom relevantnog perioda. Međutim, u optužnica se navodi samo učestvovanje **N.K.2** u zločinima i sudsko veće ne može ići preko tog limita. Optužnica, unatoč dokazima koji možda podržavaju navode o višoj odgovornosti, ne navodi takve optužbe protiv **N.K.2**. Što se tiče odgovornosti **N.K.2**, sudsko veće ocenjuje da, mada **N.K.2** jeste bio povezan sa zatvorom Klečka i bio je viđan tamo, to ne povezuje **N.K.2** sa konkretnim navodnim zločinima, kao što je svirepo postupanje prema anonimnom svedoku H, njegovom bratu ili Š.A..

Nadalje, Optužnica navodi da je **N.K.2**, delujući u saizvršilaštvu, ubio A.A., mučio i učestvovao u ubijanju četvorice srpskih vojnih zarobljenika pritvorenih u zatvoru Klečka, narušio telesni integritet i zdravlje srpskih vojnih zarobljenika pritvorenih u zatvoru Klečka i nakon toga učestvovao u ubijanju srpskih vojnih zarobljenika i učestvovao u ubijanju V.M. i N.Đ..

Sudsko veće zaključilo je da uslovi u zatvoru Klečka sami po sebi nisu predstavljali svirepo postupanje.

Tužilaštvo se isključivo oslanja na svedočenje A.Z. kako bi potvrdilo ove optužbe. Sudsko veće je zaključilo da su D.T., Ž.F., Ž.T., D.V., B.C., V.M. i N.Đ. protivzakonito ubijeni. Jedini dokaz u vezi sa identitetom izvršilaca je svedočenje A.Z.

Jedini dokaz u vezi sa protivzakonitim ubistvom A.A. dolazi od A.Z.. Njegovo telo nije pronađeno. A.A. službeno se vodi kao nestao.

⁴⁶² Materijalni dokaz P 17, N.B., STRK zapisnik sa saslušanja svedoka u istrazi, 12.09.2011, predmet Tužilaštva, registrator P 1 - P 31.

Sudsko veće je zaključilo da A.Z. nije verodostojan svedok i da bi, kao posledica toga, bilo riskantno osloniti se na njegovo svedočenje. Čak i da je sudsko veće zaključilo da je A.Z. verodostojan svedok, član 157 (4) ZKPK nalaže da sud ne može nikoga proglasiti krivim isključivo na osnovu svedočenja jednog kooperativnog svedoka.

Sudsko veće smatra da nije dokazano da je **N.K.2** izvršio krivična dela za koja je optužen.

B.LJ. je optužen prema dve tačke Optužnice.

Prema tački 1 **B.LJ.** optužen je za ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika⁴⁶³ jer je navodno, kao pripadnik OVK, u saizvršilaštvu sa **F.LJ., N.K.1, N.K.2, N.Š., A.K., B.Š., S.Š.**, kooperativnim svedokom X, **Š.Š.** i ostalim, zasad neidentifikovanim vojnicima OVK, povredio telesni integritet i zdravlje neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika, pritvorenih u zatvoru u Klečki, izlažući ih nečovečnim uslovima (uključujući stavljanje zatvorenika u lance, neprihvatljive uslove, preteranu hladnoću, nepostojanje sanitarnih uslova, neadekvatnu ishranu, često premlaćivanje), u Klečki, Opština Lipljan, od početka 1999. do sredine juna 1999. godine.

Prema tački 2 **B.LJ.** je optužen za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika⁴⁶⁴ jer je navodno kao pripadnik OVK, u saizvršilaštvu sa **F.LJ., N.K.2, N.Š., N.K.1, A.K.** i kooperativnim svedokom X učestvovao u ubijanju N.Đ. i V.M., dvojice srpskih policajaca pritvorenih u zatvoru u Klečki, koje je smaknuo kooperativni svedok X sa nekoliko hitaca ispaljenih iz pištolja, preciznije, okrivljeni je učestvovao u zločinu sprovodeći dva zatvorenika do mesta smaknuća držeći žrtve na raspolaganju neposrednog izvršioca smaknuća, iako je znao (jer je bio jasno obavešten o narednjima **F.LJ.**), ili je najmanje lako mogao da predvidi iz naredbi koje je dobio (sprovodeći dva srpska zatvorenika na udaljenu lokaciju u šumi) šta će im se dogoditi, na lokaciji poznatoj kao Canetova livada, pored Klečke, Lipljan, na dan ili oko 4. ili 5. aprila 1999. godine.

⁴⁶³ prema članovima 22, 142, 144 KZSFRJ, trenutno kriminalizovanim prema članovima 23, 120 KZK, u suprotnosti sa zajedničkim članom 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. i članovima 4, 5(1) DPII

⁴⁶⁴ prema članovima 22, 144 KZSFRJ, trenutno kriminalizovanim prema članovima 23, 120 KZK, u suprotnosti sa zajedničkim članom 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. i članovima 4, 5(1) DPII

U vezi sa povredom telesnog integriteta i zdravlja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika u Optužnici se navodi da je optuženi B.LJ. bio stacioniran u Klečki i poput A.K., pomagao kooperativnom svedoku A.Z. da vrši svoje dužnosti čuvara zarobljenika držanih u zatvoru u Klečki, kojim je upravljala OVK.⁴⁶⁵

Sudsko veće zaključilo je da uslovi u Zatvoru Klečka sami po sebi nisu predstavljali svirepo postupanje.

U vezi sa ubistvom N.Đ. i V.M., u optužnici se navodi da je **B.LJ.**, zajedno sa **A.K.**, stavio žrtve na raspolaganje izvršitelju sprovodeći ih do mesta smaknuća.⁴⁶⁶

Tužilaštvo se isključivo oslanja na svedočenje A.Z. kako bi potvrdilo ove optužbe. Sudsko veće zaključilo je da su V.M. i N.Đ. protivzakonito ubijeni. Jedini dokaz u vezi sa identitetom *izvršilaca* je svedočenje A.Z..

Sudsko veće je zaključilo da A.Z. nije verodostojan svedok i da bi, kao posledica toga, bilo riskantno osloniti se na njegovo svedočenje. Čak i da je sudsko veće zaključilo da je A.Z. verodostojan svedok, član 157 (4) ZKPK nalaže da sud ne može nikoga proglasiti krivim isključivo na osnovu svedočenja jednog kooperativnog svedoka.

Sudsko veće zaključilo je da uslovi u pritvoru sami po sebi nisu predstavljali svirepo postupanje.

F.LJ. optužen je prema tri tačke optužnice.

Prema tački 1 **F.LJ.** je optužen za ratni zločin protiv civilnog stanovništva i za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika⁴⁶⁷ jer je navodno kao pripadnik OVK i komandir lično imao potpunu kontrolu nad zatvorom u Klečki, u saizvršilaštvu sa **N.K.1**, **N.K.2**, **N.Š.**, **A.K.**, **B.LJ.**, **B.Š.**, **S.Š.**,

⁴⁶⁵ Optužnica, str.25.

⁴⁶⁶ Optužnica, str.28.

⁴⁶⁷ prema članovima 22, 142, 144 KZSFRJ, trenutno kriminalizovanim prema članovima 23, 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. i članovima 4, 5(1) DPII

kooperativnim svedokom X, **Š.Š.** i ostalim zasad neidentifikovanim vojnicima OVK, narušio telesni integritet i zdravlje neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika, pritvorenih u zatvoru Klečka, izlažući ih nečovečnim uslovima (uključujući stavljanje zatvorenika u lance, neprihvatljive uslove, preteranu hladnoću, nepostojanje sanitarnih uslova, neadekvatnu ishranu, često premlaćivanje), u Klečki, Opština Lipljan, od početka 1999. do sredine juna 1999.

Prema tački 2 **F.LJ.** je optužen za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika⁴⁶⁸ jer je navodno kao pripadnik OVK i komandir, mučio srpskog vojnog zarobljenika, zatvorenog u zatvoru u Klečki, a čiji su posmrtni ostaci pronađeni u masovnoj grobnici sa pet tela, pored Klečke, udarajući ga šakom i šutajući ga u toku ispitivanja u Klečki, Opština Lipljan, neutvrđenog dana u mesecu aprilu 1999, ne pre 11. aprila 1999.

Prema tački 3 **F.LJ.** je optužen za ratni zločin protiv vojnih zarobljenika⁴⁶⁹ jer je navodno kao pripadnik OVK i komandir, u saizvršilaštvu sa **N.K.1, N.K.2, N.Š., A.K., B.LJ.** i kooperativnim svedokom X, učestvovao u ubijanju N.Đ. i V.M., dvojice srpskih policajaca, zatvorenih u zatvoru u Klečki, koje je smaknuo kooperativni svedok X sa nekoliko hitaca ispaljenih iz pištolja, preciznije, okrivljeni je učestvovao u zločinu naređujući kooperativnom svedoku X da smakne zatvorenike, na lokaciji poznatoj kao Canetova livada, pored Klečke, Lipljan, na dan ili oko 4. ili 5. aprila 1999.

U optužnici se navodi da je **F.LJ.**, kao pripadnik OVK i komandir lično imao potpunu kontrolu nad zatvorom u Klečki, i da je u saizvršilaštvu sa ostalim navedenim optuženima, narušio telesni integritet i zdravlje neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika, pritvorenih u zatvoru u Klečki.

⁴⁶⁸ prema članovima 22, 144 KZSFRJ, trenutno kriminalizovanim prema članovima 23, 120 KZK, u suprotnosti sa zajedničkim članom 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije od 1949 i članovima 4, 5(1) DPII

⁴⁶⁹ prema članovima 22, 144 KZSFRJ, trenutno kriminalizovanim prema članovima 23, 120 KZK, u suprotnosti sa zajedničkim članom 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. i članovima 4, 5(1) DPII

Sudsko veće zaključilo je da uslovi u pritvoru sami po sebi nisu predstavljali svirepo postupanje, ali da su anonimni svedok H, njegov brat i Š.A. bili izloženi svirepom postupanju.

Prema Optužnici, **F.LJ.** je, kao pripadnik OVK i komandir, mučio srpske vojne zarobljenike pritvorene u zatvoru u Klečki i učestvovao u ubijanju V.M. i N.Đ., dvojice srpskih policajaca pritvorenih u zatvoru u Klečki.

Uloga F.LJ. u zatvoru Klečka

Optužnica navodi da je **F.LJ.** imao potpunu komandu i kontrolu nad zatvorom. **F.LJ.** bio je šef vojne policije OVK u tom području i naređivao je gde će zatvorenici biti pritvoreni. U optužnici se tvrdi da je **F.LJ.** imao moć da naredi oslobađanje i smaknuće nekih zatvorenika.⁴⁷⁰

Sudsko veće smatra da je u toku navedenog perioda **F.LJ.** služio kao šef vojne policije OVK, unutar Glavnog štaba OVK u Divljakama. Pre njegovog naimenovanja na tu službu, bio je komandant 121. brigade. Zamenik **F.LJ.** bio je **H.Š. (‘T’)**, koji je nakon imenovanja **F.LJ.** u Glavni štab OVK postao komandant 121. brigade.

B.Z. svedočio je da je u novembru ili decembru 1998. godine izvršeno restrukturisanje Glavnog štaba OVK. On je rekao da je pre toga **F.LJ.** bio komandant 121. Brigade. Njegov zamenik u to vreme bio je **H.Š.** U toku restrukturisanja, **F.LJ.** bio je naimenovan za direktora Direktorata vojne policije, čiju ulogu je vršio od januara do aprila 1999. godine.

B.Z. rekao je da su dužnosti direktora vojne policije bile da “trenira policiju, izdaje pravila i vrši inspekciju rada.”

On je svedočio da direktor Direktorata vojne policije nije imao izvršnu funkciju.

⁴⁷⁰ Optužnica, str.26.

N.M. svedočio je da je krajem 1998. bio imenovan u Štab OVK u Divljakama. N.M. rekao je da je u početku **F.LJ.** bio komandant 121. brigade. Kada se dogodilo restrukturisanje Glavnog štaba, **F.LJ.** naimenovan je za načelnika vojne policije OVK, a zamenik **F.LJ., H.Š.,** zamenio ga je kao komandant 121. brigade.⁴⁷¹

Drugi svedoci, uključujući A.Ć.,⁴⁷² A.O.,⁴⁷³ N.B.,⁴⁷⁴ Svedoka G,⁴⁷⁵ I.Z.,⁴⁷⁶ R.I. (bivšeg člana 121. brigade),⁴⁷⁷ F.K. (bivšeg člana vojne policije OVK),⁴⁷⁸ ukazali su na to da je u toku ili oko perioda u pitanju, H.Š. bio komandant 121. brigade. Prema svedočenju B.Z., '**B.F.**' kao član 121. brigade u početku je bio pod komandom **F.LJ.** i **H.Š.**⁴⁷⁹

Dokazi na koje se Tužilaštvo poziva potvrđuju da je vojna policija OVK upravljala bazom OVK u Klečki. Prema U.K., vojna policija OVK boravila je na gornjem spratu baze OVK u Klečki.⁴⁸⁰ S.D. rekao je da je vojna policija OVK vršila fizičku kontrolu nad zatvorom Klečka.⁴⁸¹ Svedok D bio je pritvoren u martu 1999. u zatvoru Klečka na 10 dana. U Klečki, svedok D video je mnoge vojnike OVK. Svedok D video je kako žena, vojnik OVK, tuče vojnika 'Šeru'. Žena vojnik nosila je maskirnu uniformu i imala je amblem na ruci na kome je pisalo 'vojna policija' na albanskom jeziku. Prema svedoku D, ona je bila oficir vojne policije.⁴⁸² Prema sećanju anonimnog svedoka B, kad je on bio pritvoren u zatvoru Klečka, jedan oficir vojne policije zvani 'Fe' čuvao je pritvorena lica.⁴⁸³

⁴⁷¹ N.M., *supra*

⁴⁷² A.Ć., *supra*

⁴⁷³ A.O., *supra*

⁴⁷⁴ Materijalni dokaz P 17, **NB**, *supra*

⁴⁷⁵ Svedok G, *supra*

⁴⁷⁶ I.A., *supra*

⁴⁷⁷ R.I., 24.05.2011, Euleksovo policijsko ispitivanje, Izjava svedoka, str.3, STRK registrator D

⁴⁷⁸ F.K., *supra*

⁴⁷⁹ B.Z., *supra*

⁴⁸⁰ Anonimni Svedok I, *supra*

⁴⁸¹ S.D., *supra*

⁴⁸² Svedok D, 24.12.2010, EULEX-ovo policijsko ispitivanje, Izjava svedoka, str.5, 6, STRK registrator C.

⁴⁸³ Anonimni Svedok B, *supra*

F.K., koji je bio imenovan za vojnog policajca početkom 1999., svedočio je da nikada nije čuvao nikakve zatvorenike, ali da je moguće da je bilo koji od članova vojne policije čuvao zatvorenike u bazi OVK u Klečki.⁴⁸⁴

Dokazi takođe ukazuju na to da je vojna policija OVK mogla biti zadužena za sprovođenje istraga. S.D. setio se slučaja Š.A.. Rečeno je za Š.A. da je on bio direktor zatvora u Vučitrnu ili Mitrovici i da je mučio mnoge političke zatvorenike. Prema S.D., slučaj Š.A. nikad nije stigao do njega i samo su istražitelji, znači vojna policija OVK, radili na tom predmetu.⁴⁸⁵

Nadalje, sudsko veće smatra da je **N.K.2**, kao pripadnik vojne policije OVK, bio u bazi OVK u Klečki.

Sudsko veće nalazi da su članovi vojne policije OVK transportovali pritvorenike do i iz Klečke. S.D. svedočio je da je vojna policija OVK bila odvela u zatvor Klečka braću KRASNIĆI , koji su bili optuženi za kolaboraciju sa Srbima. S.D. se seća da je verovatno on tražio od vojne policije OVK da dovedu B.K. na dodatno ispitivanje u vezi sa optužbama za dezerterstvo.⁴⁸⁶ A.H., koji je bio član vojne policije OVK, seća se da je jednom prilikom sproveo jednog uhapšenog vojnika do S.D..⁴⁸⁷ Svedok V, bivši član OVK, koji je služio u 121. brigadi, svedočio je da je vojna policija OVK bila zadužena za transfer zatvorenika iz privremenog zatvora u Sedlarama do zatvora u Klečki.⁴⁸⁸ Sličan metod delovanja mogao se primetiti na obe lokacije. Konkretno, prema svedočenju B.Z., disciplinski centar u Ldrovcu spadao je pod odgovornost vojnog suda OVK, ali je vojna policija OVK čuvala zatvor i zatvorenike.⁴⁸⁹

⁴⁸⁴ F.K., *supra*

⁴⁸⁵ S.K., *supra*

⁴⁸⁶ S.K., *supra*

⁴⁸⁷ A.H. , *supra*

⁴⁸⁸ Svedok V, *supra*

⁴⁸⁹ B.Z., *supra*

U K. svedočio je da je video **F.LJ.** nekoliko puta u Klečki 1999. godine, a da je **F.LJ.** bio smešten u zgradi gde je bila kuhinja.⁴⁹⁰ U isto vreme dokazi ukazuju na razne članove OVK koji su u raznim prilikama identifikovani kao da su bili zaduženi za zatvor u Klečki ili su davali naredbe da se pritvore, oslobode ili smaknu određene osobe. U mnogim prilikama svedoci su izjavili da se od njih tražilo da se jave u Klečku ili su odvedeni u pritvor u Klečki. Međutim, svedoci nisu pružili dokaze koji bi omogućili sudskom veću da sudsko veće utvrdi da je on bio pod vrhovnim zapovedništvom **F.LJ.**

S.D. bio je šef pravnog odeljenja Glavnog štaba OVK u Divljaki i takođe je održavao suđenja kao vojni sudija. S.D. svedočio je da je B.K., bivši komandant Brigade OVK, bio uhapšen i doveden k njemu. B.K. rekao je S.D. da je njegova celokupna brigada dezertirala i otišla za Albaniju. Zbog ozbiljnosti slučaja S.D. osudio je B.K. na smrt pred streljačkim vodom. Međutim, NATO intervencija je počela i A je preuzeo odgovornost da ne izvrši smrtnu presudu i odlučio je da B.K. zaslužuje drugu šansu. B.K. je pušten.⁴⁹¹ Uloga **F.LJ.** nije se pominjala u ovom procesu.

Svedok E svedočio je da mu je S.D. ispričao o B.K. i kako je B.K. bio pritvoren. S.D. bio je veoma zabrinut za situaciju B.K. i pitao je svedoka E šta da urade sa B.K..⁴⁹²

B.Z. svedočio je da je donesena odluka da se B.K. uhapsi i dovede pred vojni sud.⁴⁹³ B.Z. nije bio siguran gde je B.K. bio pritvoren. Nakon NATO intervencije počela je srpska ofanziva. Pošto su srpske snage probijale liniju fronta, S.D. je pitao B.Z. šta uraditi sa vojnicima koji su u to vreme bili u pritvoru, uključujući B.K.. B.Z. savetovao je da treba da budu pušteni, a njihovi predmeti revidirani posle rata. S.D. delio je njegovo mišljenje.⁴⁹⁴

⁴⁹⁰ Anonimni Svedok I, *supra*

⁴⁹¹ S.K., *supra*

⁴⁹² Svedok E, *supra*

⁴⁹³ B.Z., *supra*

⁴⁹⁴ B.Z., *supra*

S.D. svedočio je da je bio obavješten o dva vojnika u zatvoru Klečka. On je rekao da je otišao u zatvor u Klečki da ih poseti. Sudsko veće je zaključilo da su ta dva zatvorenika bili anonimni svedok H i njegov brat. Da bi oslobodio anonimnog svedoka H i njegovog brata S.D. je izjavio da se konsultovao sa Bisljimom Zirapijem i naredio je da oba zatvorenika budu predata OEBS-u.⁴⁹⁵ Sudsko veće navodi da je, prema anonimnom svedoku H, osoba koja je posetila anonimnog svedoka H i njegovog brata nakon što su bili pretučeni, rekla anonimnom svedoku H da nije znala zašto ih je dovela OVK. Anonimni svedok H mislio je da je on time mislio reći da je mogao nešto učiniti da je znao zašto je anonimnog svedoka H i njegovog brata dovela OVK.⁴⁹⁶

AĆ, jedna bivša pripadnica OVK, svedočila je da je izgledalo da je H.Š. bio zadužen za kuću u Klečki.⁴⁹⁷ Iako je S.D. u svojoj izjavi spominjao direktora zatvora Klečka, on nije dao dokaze o njegovom identitetu. On je rekao da je komandant M. bio odgovoran za svakodnevno nadgledanje zatvora.

U vezi sa H.Š., S.D. je rekao da ga nije znao po imenu H.Š., ali se setio nekog ko se zvao 'Topi', ko je bio komandant u to vreme. S.D. viđao je 'Topija' u Klečki.⁴⁹⁸

A.Ć. je rekla da je bila u kući sa OVK u Klečki samo na dva ili tri sata. Nakon toga otišla je "u planine" gde je ostala do juna 1999. godine. To je u kontradikciji sa dokazima koje je dao A.Z. koji je rekao da je učestvovala u ispitivanju zatvorenika.

Svedok V svedočio je da je bio pritvoren u zatvoru Klečka na 56 dana i da je bio skupa sa B.K.. Prema svedoku V, komandir i šef zatvora bio je 'M.', po imenu A.,⁴⁹⁹ a H.Š. i 'M.' proveravali su ko je ulazio i izlazio iz zatvora.

⁴⁹⁵ S.K., *supra*

⁴⁹⁶ Anonimni Svedok H, *supra*

⁴⁹⁷ Afredita Čerkini, *supra*

⁴⁹⁸ S.K., *supra*

⁴⁹⁹ Svedok V, *supra*

U K., koji je bio stacioniran u Klečki oko maja 1999. ili juna 1999. godine, izjavio je da je A.Z. ('M.') bio stražar u zatvoru Klečka. A.Z. bio je obučen u crnu uniformu sa amblemima vojne policije na levom ramenu. Drugi stražar u zatvoru bio je **A.K.**⁵⁰⁰

Anonimni svedok C je rekao da ga je iz zatvora Klečka pustio 'M.' Z. Anonimni svedok C je mislio da je 'M.' bio direktor zatvora. Takođe, prema priči anonimnog svedoka C, zatvorenici su vođeni iz prizemlja uz stepenice na ispitivanje kod osobe za koju je C čuo da ga je neko zvao 'komandant H.'⁵⁰¹

Anonimni svedok B izjavio je da je nadzornik zatvora bio A.⁵⁰²

Svedoka V dvaput su ispitivali **F.LJ.**, H.Š., S.D. i 'M.'. S.D. vršio je ulogu sudije, **F.LJ.** i **H.Š.** su optuživali. Svedoka V zastupao je jedan advokat iz Peći. Postupak se vodio u Novom Selu, u jednoj privatnoj zgradi⁵⁰³. Po završetku postupka, svedok V otišao je kući.⁵⁰⁴

Svedok V svedočio je da je B.K. ispitivao S.D., F.LJ., ali uglavnom Š. ('T'). Jednog dana B.K. je primio pismo za koje je svedok V mislio da je bila njegova smrtna presuda. Prema Svedoku V, jedino lice koje je imalo autoritet da napiše to pismo bio je S.D.. Svedok V se seća premlaćivanja mladića od oko 17 godina, koji je bio ukrao neke stvari. Svedok V mogao je čuti kako su tukli mladića. Mladić je rekao da ga je tukao B.H., za koga je takođe rečeno da je čuvao zatvorenike.⁵⁰⁵

⁵⁰⁰ Anonimni Svedok I, *supra*

⁵⁰¹ Anonimni Svedok C, *supra*

⁵⁰² Anonimni Svedok B, *supra*

⁵⁰³ Ne u zatvoru u Klečki

⁵⁰⁴ Svedok V, *supra*

⁵⁰⁵ Svedok V, *supra*

Svedok G, bivši član 121. brigade, svedočio je da je bio pozvan na ispitivanje u Klečku zbog svađe ili tučnjave u koju je bio umešan. U Klečki, komandant H.Š. ('Topi') naterao je protivnike da pruže ruku jedan drugom i rekao je da se oni ne bi trebali svađati.⁵⁰⁶

Dokazi na koje se Tužilaštvo oslanja, uključujući izveštaj da je zatvorenike "puštao Č.", što je bio nadimak **F.LJ.**, u periodu između februara i maja 1999.,⁵⁰⁷ navode na zaključak da je **F.LJ.** bio u poziciji da oslobađa zatvorenike. To ne dokazuje da je fizički bio prisutan u zatvoru ili da je imao sveopštu kontrolu nad zatvorom.

S.D. svedočio je da je čuo da je braću sa prezimenom K. pustio iz zatvora Klečka **F.LJ.** i da je samo **F.LJ.** imao takva ovlašćenja pošto je bio šef vojne policije.⁵⁰⁸

Svedok T je izjavio da mu je jedan od pritvorene braće, **N.K.2**, rekao da ga je pustio **F.LJ.**⁵⁰⁹ Taj dokaz je iz druge ruke. Sličnu tvrdnju izneo je anonimni svedok M, čije mišljenje je bilo da je **F.LJ.** bio zadužen za različite funkcije u zatvoru Klečka. U isto vreme anonimni svedok M izjavio je da nije znao ko je komandovao zatvorom, ako se to moglo zvati zatvorom jer je to bila obična kuća.⁵¹⁰

S.D., Svedok T i anonimni svedok M nisu, u stvari, svedočili da je **F.LJ.** davao uputstva i naredbe ili bio posedovao disciplinsku vlast u Klečki.

U.K. svedočio je da su u aprilu 1999. četiri vojnika OVK doveli u Klečku četvoricu srpskih policajaca. On je rekao da ih je vojna policija uzela pod kontrolu. Svedočio je da je **F.LJ.** bio

⁵⁰⁶ Svedok G, *supra*

⁵⁰⁷ Materijalni dokaz 0096 – 09 – EWC2/024

⁵⁰⁸ S.K., *supra*

⁵⁰⁹ Svedok T, *supra*

⁵¹⁰ Anonimni svedok M, *supra*

prisutan toga dana u Klečki. U.K. video je **F.LJ.** u kuhinji, međutim, nije znao da li se F.LJ. uopšte bavio tim zatvorenicima.⁵¹¹

Nadalje, sudsko veće smatra da svedočenje ne dokazuje da je **F.LJ.** znao ili da je imao razloga da zna da su konkretna lica, kao što je anonimni svedok H, njegov brat ili Š.A., bili izloženi svirepom postupanju, i da li je **F.LJ.** propustio da preduzme potrebne mere da spreči zločine ili da kazni njihove izvršioce.

S.D. svEDOČIO je da se tokom njegovih poseta zatvoru niko od zatvorenika nije žalio ili pokazao znakove maltretiranja.

B.Z. svEDOČIO je da je F.LJ. bio naimenovan za direktora Direktorata vojne policije, na funkciju koju je vršio od januara do aprila 1999. Dokazi navode na zaključak da je nakon toga, **F.LJ.** otišao u Albaniju da se priprema za operaciju "Strela." Bez obzira da li je taj podatak tačan ili nije, u optužnici je navedeno da je **F.LJ.** imao komandu i kontrolu nad zatvorom u Klečki i bio "šef vojne policije OVK za to područje." S.D. svEDOČIO je da je zatvor u Klečki bio pod kontrolom Odeljenja pravne službe OVK.

Veoma često je ostalo nejasno po čijem nalogu su lica hapšena i pritvarana u zatvoru Klečka. S.D. nije znao ko je uhapsio B.K. i gde je B.K. bio pritvoren dok nije bio doveden pred sud.⁵¹² Isto je izjavio svedok E.⁵¹³

B.K. sećao se da su u proleće 1999. snage OVK bile primorane da se povuku zbog srpskih snaga, a OVK je stigla u selo B.K. Vojnici OVK smestili su se u kući u susedstvu. Nakon što je B.K. shvatio da je kuća pretrpana, predložio je da grupa vojnika OVK ode u njegovu kuću. Vojnici OVK ušli su u njegovu kuću tako što su razbili vrata i B.K. se posvađao sa vojnikom OVK koji je razbio vrata.

⁵¹¹ Materijalni dokaz P6, Anonimni svedok I, *supra*

⁵¹² S.K., *supra*

⁵¹³ Svedok E, *supra*

Posle nekoliko dana došla je vojna policija OVK kod B.K. i tražila od njega da ode u Klečku kako bi dao izjavu. B.K. stigao je u bazu OVK u Klečki gde je došao u kontakt sa jednim od vojnika, koji je pokušao da ga ošamari, ali su drugi vojnici intervenisali. Posle toga, jedan drugi vojnik OVK rekao je B.K. da mora da se prijavljuje u bazu svaka tri sata.⁵¹⁴

Svedok N svedočio je da ga je posle NATO intervencije, možda u maju 1999. godine, OVK odvela u pritvor i da je doveden u jednu kuću u Klečki ili Beriši. Svedok N rekao je da je bio stavljen u podrum kuće. Posle tri dana svedok N odveden je na gornji sprat na ispitivanje. Svedok N nije znao ko je bio komandir baze OVK.

A.O., bivši član OVK, izjavio je da su mu, oko 45 dana posle početka NATO intervencije, vojnici OVK rekli da ode i prijavi se T. u Klečki, zbog optužbi da je ranio jednog civila. Dok je bio u bazi OVK u Klečki, A.O. nije video 'T.'. A.O. ispitivala su tri ili četiri vojnika OVK. A.O. insistirao je da mu se da pismena odluka sa optužbama protiv njega. Azemu Oluriju, međutim, nije data nikakva zvanična odluka, ali je bio pušten sledećeg dana.⁵¹⁵

Svedok F svedočio je da su ga u martu 1999. godine bili uhapsili pripadnici OVK koji su nosili crne uniforme i da je odvezen u bazu OVK u Klečki. Ljudi koji su uhapsili svedoka F nisu se predstavili. U Klečki je svedoka F ispitivalo četiri ili pet osoba koje su zaključile da je F bio pritvoren greškom. Svedok F nije poznavao ni jedno od tih lica koja su ga uhapsila; ni stražare, niti lica koja su ga ispitivala.⁵¹⁶

Anonimni svedok B svedočio je da nije znao ko su bili oficiri vojne policije OVK koji su mu rekli da se prijavi u Klečku.⁵¹⁷

Odgovornost F.U.:

⁵¹⁴ B.K., *supra*

⁵¹⁵ A.O., *supra*

⁵¹⁶ Svedok F, *supra*

⁵¹⁷ Anonimni Svedok B, *supra*

Dokazi na koje se tužilaštvo oslanja ne dokazuju da je **F.LJ.** imao vrhovnu vlast nad zatvorom u Klečki kako bi mogao biti smatran odgovornim za svirepo postupanje prema određenim licima kao što su anonimni svedok H, njegov brat ili Š.A.. Svedočenja ne potvrđuju aktivno učestvovanje **F.LJ.** u svirepom postupanju prema određenim licima, uključujući anonimnog svedoka H, njegovog brata ili Š.A..

U vezi sa tim, sudsko veće zaključilo je da uslovi u pritvoru sami po sebi nisu predstavljali svirepo postupanje.

Nadalje, nema dokaza, osim svedočenja A.Z., koji povezuju **F.LJ.** sa navodnim mučenjem srpskog vojnog zarobljenika i ubistvom V.M. i N.Đ..

Tužilaštvo se oslanja samo na svedočenje A.Z. prilikom potvrde ovih navoda. Sudsko veće smatra da su V.M. i N.Đ. protivzakonito ubijeni. Jedini dokazi u vezi sa identitetom izvršilaca tog zločina dolaze iz svedočenja A.Z..

Jedini dokazi u vezi sa navodnim mučenjem srpskog ratnog zarobljenika dolaze od A.Z..

Sudsko veće smatra da A.Z. nije verodostojan svedok i da bi kao posledica toga bilo nesigurno osloniti se na njegovo svedočenje. Čak i da je sudsko veće zaključilo da je A.Z. bio verodostojan svedok, član 157 (4) ZKPK nalaže da sud ne može osuditi osobu samo na osnovu svedočenja jednog kooperativnog svedoka.

Sudsko veće smatra da nije dokazano da je **F.LJ.** izvršio krivična dela za koja je optužen.

R.M. je optužen prema dve tačke optužnice.

Prema tački 1 **R.M.** je optužen za ratni zločin protiv civilnog stanovništva ⁵¹⁸ jer je navodno kao pripadnik OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.1**, **N.K.2** i **N.Š.** ubio A.A., kosovskog Albanca, civila koji je bio prethodno pritvoren i pušten iz zatvora u Klečki, preciznije, optuženi je učestvovao u zločinu držeći žrtvu na raspolaganju izvršilaca gurnuvši ga u jamu u zemlji gde su ga nakon toga smaknuli **N.K.1** i **N.K.2** vatrenim oružjem AK-47 u Klečki, Opština Lipljan, na dan ili oko 3. ili 4. aprila 1999.

Prema tački 2 **R.M.** je optužen za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika ⁵¹⁹ jer je navodno kao pripadnik OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.1**, **N.Š.**, **N.K.2**, **A.K.** i kooperativnim svedokom X, učestvovao u ubijanju srpskog vojnog zarobljenika, preciznije, optuženi je učestvovao u zločinu sprovodeći zatvorenika do mesta smaknuća i držeći ga na raspolaganju neposrednog izvršioca, **N.Š.**, iako je znao, pošto je bio jasno obavešten o nameri **N.Š.** da ubije zatvorenika, iz prethodnog razgovora između njega i F.LJ. da će zatvorenik biti smaknut; u Klečki, Opština Lipljan, neutvrđenog dana u aprilu 1999., ne pre 11. aprila 1999.

Optužnica tvrdi da je **R.M.** bio deo grupe koja je sprovela A.A. nazad u Klečku posle njegovog puštanja i držala A.A. na raspolaganju izvršilaca, sprečavajući njegovo bekstvo, i da je učestvovao u guranju A.A. u jamu, gde je ustreljen.⁵²⁰

Nadalje, optužnica navodi da je **R.M.** bio deo grupe u kojoj je, skupa sa **N.Š.**, sproveo srpskog vojnog zarobljenika do mesta smaknuća i stavio žrtvu na raspolaganje sprečavajući njegovo bekstvo.⁵²¹

⁵¹⁸ prema članovima 22, 142 of the KZSFRJ, trenutno kriminalizovanim prema članovima 23, 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. i članovima 4, 5(1) DP II

⁵¹⁹ prema članovima 22, 144 KZSFRJ, trenutno kriminalizovanim prema članovima 23, 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. i članovima 4, 5(1) DP II

⁵²⁰ Optužnica, str.29.

⁵²¹ Optužnica, str.31.

U vezi sa ubijanjem srpskog vojnog zarobljenika, optužnica se poziva na dokaze patologa Dr.M.G. i tvrdi da njegova izjava 'ne ostavlja previše mesta sumnji da je neko povukao žrtvinu glavu nazad, potvrđujući time prisustvo dodatnih izvršilaca na mestu zločina'.⁵²² Ovo ni na jedan način ne povezuje optuženog sa navodnim zločinom i samo postoji tvrdnja da je više izvršilaca možda ubilo žrtvu.

Tužilaštvo se isključivo oslanja na svedočenje A.Z. kako bi potvrdilo ove optužbe. Sudsko veće smatra da su D.T. i D.V. protivzakonito ubijeni.

Jedini dokazi u vezi sa navodnim protivzakonitim ubistvom A.A. dolaze od A.Z. Telo nije pronađeno. A.A. službeno se vodi nestalim.

Sudsko veće smatra da A.Z. nije verodostojan svedok i da kao posledica toga ne bi bilo bezbedno osloniti se na njegovo svedočenje. Čak i da je sudsko veće zaključilo da je A.Z. bio verodostojan svedok, član 157 (4) ZKPK predviđa da sud ne može proglasiti nekoga krivim isključivo na osnovu iskaza koji je dao jedan kooperativni svedok.

Sudsko veće smatra da nije dokazano da je **R.M.** izvršio krivična dela za koja je optužen.

N.Š. optužen je prema šest tačaka optužnice.

Prema tački 1 **N.Š.** optužen je za ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika⁵²³ jer je navodno kao pripadnik OVK imao odgovornost u zatvoru u Klečki, u saizvršilaštvu sa **F.LJ., N.K.1, N.K.2, A.K., B.Lj., B.Š., S.Š.,** kooperativnim svedokom X, **Š.Š.** i ostalim zasad neidentifikovanim vojnicima OVK, povredio telesni integritet i zdravlje neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika, pritvorenih u zatvoru

⁵²² Optužnica, str.31.

⁵²³ prema članovima 22, 142, 144 KZSFRJ, trenutno kriminalizovanim prema članovima 23, 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. i članovima 4, 5(1) DPII

Klečka, držeći ih u nečovečnim uslovima (uključujući stavljanje zatvorenika u lance, neprilagođene prostorije, premlaćivanje); u Klečki, Opština Lipljan, od početka 1999. do sredine juna 1999.

Prema tački 2 **N.Š.** optužen je za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika ⁵²⁴ jer je navodno kao pripadnik OVK, a u saizvršilaštvu sa kooperativnim svedokom X, **N.K.2, S.Š., B.Š.**, mučio četvoricu srpskih vojnih zarobljenika, pritvorenih u zatvoru Klečka, čiji su posmrtni ostaci pronađeni u masovnoj grobnici pored Klečke, a od kojih su najmanje trojica identifikovana DNK analizom kao B.C., Ž.F. i Ž.T., neprekidno ih tukući, Opština Lipljan, neutvrđenog dana u aprilu 1999., ne pre 11. aprila 1999. godine.

Prema tački 3 **N.Š.** je optužen za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika ⁵²⁵ jer je navodno kao pripadnik OVK, a u saizvršilaštvu sa **N.K.1, N.K.2** i još dvojicom neidentifikovanih vojnika OVK, učestvovao u ubijanju četvoroce srpskih vojnih zarobljenika, pritvorenih u zatvoru u Klečki, čiji su posmrtni ostaci pronađeni u masovnoj grobnici pored Klečke, a od kojih su najmanje trojica identifikovana DNK analizom kao B.C., Ž.F. i Ž.T., a koji su smaknuti sa nekoliko rafala iz vatrenog oružja AK-47 od grupe koja se sastojala od **N.K.1, N.K.2, N.Š.** i dva neidentifikovana vojnika OVK; u Klečki, Opština Lipljan, neutvrđenog dana u aprilu 1999., ne pre 11. aprila 1999. godine.

Prema tački 4 **N.Š.** je optužen za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika ⁵²⁶ jer je navodno kao pripadnik OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.1, N.K.2, R.M., A.K.** i kooperativnim svedokom X ubio srpskog vojnog zarobljenika, pritvorenog u zatvoru u Klečki, čiji su posmrtni ostaci pronađeni u masovnoj grobnici pored Klečke gde je nađeno pet tela, zadajući mu nekoliko udaraca po telu (preciznije po vratu) kosom; u Klečki, Opština Lipljan, neutvrđenog dana u aprilu 1999., ne pre 11. aprila 1999. godine.

⁵²⁴ prema članovima 22, 144 KZSFRJ, trenutno kriminalizovanim prema članovima 23, 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. i članovima 4, 5(1) DPIL

⁵²⁵ prema članovima 22, 144 KZSFRJ, trenutno kriminalizovanim prema članovima 23, 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. i članovima 4, 5(1) DPIL

⁵²⁶ prema članovima 22, 144 KZSFRJ, trenutno kriminalizovanim prema članovima 23, 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. i članovima 4, 5(1) DPIL

Prema tački 5 **N.Š.** je optužen za ratni zločin protiv civilnog stanovništva ⁵²⁷ jer je navodno kao pripadnik OVK, u saizvršilaštvu sa **N.K.1, N.K.2 i R.M.OM**, učestvovao u ubijanju A.A., kosovskog Albanca, civila koji je bio prethodno pritvoren i pušten iz zatvora Klečka, preciznije, optuženi je učestvovao u zločinu držeći žrtvu na raspolaganju izvršilaca gurnuvši ga u jamu u zemlji gde su ga naknadno smaknuli **N.K.1 i N.K.2** vatrenim oružjem AK-47, u Klečki, Opština Lipljan, na dan ili oko 3. ili 4. aprila 1999.

Prema tački 6 **N.Š.** je optužen za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika ⁵²⁸ jer je navodno kao pripadnik OVK, u saizvršilaštvu sa **F.LJ., N.K.1, N.K.2, A.K., B.LJ.** i kooperativnim svedokom X učestvovao u ubijanju N.Đ. i V.M., dvojice srpskih policajaca, pritvorenih u zatvoru u Klečki, koje je smaknuo kooperativni svedok X sa nekoliko hitaca ispaljenih iz pištolja, preciznije, optuženi je učestvovao u zločinu držeći žrtve na raspolaganju neposrednog izvršioca smaknuća, iako je znao, jer je bio jasno obavešten o nameri **F.LJ.** da ubije zatvorenike, šta će im se desiti; na lokaciji poznatoj kao Canetova livada, pored Klečke, Lipljan, na dan ili oko 4. ili 5. april 1999.

Optužnica navodi da je **N.Š.**, kao pripadnik OVK, bivajući na odgovornom položaju u zatvoru Klečka, u saizvršilaštvu sa navedenim optuženima, povredio telesni integritet i zdravlje srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika, pritvorenih u zatvoru Klečka.

U vezi sa tim, sudsko veće zaključilo je da uslovi u pritvoru sami po sebi nisu predstavljali svirepo postupanje, ali da su osobe imenovane u optužnici, kao anonimni svedok H, njegov brat i Š.A., bile izložene svirepom postupanju u zatvoru Klečka.

Nadalje, optužnica navodi da je **N.Š.**, u saizvršilaštvu sa ostalim navedenim optuženima mučio četvoricu srpskih vojnih zarobljenika, učestvovao u ubijanju četvorice srpskih vojnih zarobljenika pritvorenih u zatvoru Klečka, ubio srpskog vojnog zarobljenika, pritvorenog u zatvoru Klečka, učestvovao u ubijanju A.A. te učestvovao u ubijanju V.M. i N.Đ..

⁵²⁷ prema članovima 22, 142 KZSFRJ, trenutno kriminalizovanim prema članovima 23, 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. i članovima 4, 5(1) DP II

⁵²⁸ prema članovima 22, 144 KZSFRJ, trenutno kriminalizovanim prema članovima 23, 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. i članovima 4, 5(1) DP II

Uloga N.Š. u zatvoru Klečka:

Optužnica navodi da je **N.Š.** bio među onima koji su odgovorni za upravljanje zatvorom, uključujući prijem i registraciju zatvorenika. Neki zatvorenici su bili predati N.Š. u nadležnost po dolasku u zatvor.⁵²⁹

Nekoliko svedoka se seća **N.Š.** ('F.'). Č.K. znao je **N.Š.** kao člana OVK.⁵³⁰ S.D. znao je za nadimak 'F.', ali mu nije znao ime. S.D. je rekao da je viđao 'Ftiru' u Klečki veoma često.⁵³¹ B.Z. sećao se da je 'F.' bio oficir u komandi 121. brigade.⁵³² U.K. video je 'F.', po imenu N. par puta u Divljaki. Prema U.K., 'F.' je boravio u kasarni, ali je takođe imao dozvolu da ulazi u Glavni štab.⁵³³

U drugoj izjavi, U.K. se seća da je u aprilu 1999. godine, kada su četiri srpska policajca bila dovedena u Klečku, tu bio oficir vojne policije N.Š. ('F.') koji je bio zadužen za srpske oficire.⁵³⁴

Ne postoji više dokaza, osim svedočenja A.Z., u vezi sa **N.Š.** u zatvoru u Klečki.

Odgovornost N.Š.:

Dokazi na koje se oslanja tužilaštvo ne dokazuju da je **N.Š.** imao vrhovnu odgovornost nad zatvorom Klečka. Iz tog razloga sudsko veće smatra da se on ne može smatrati odgovornim za svirepo postupanje prema određenim licima kao što su anonimni svedok H, njegov brat ili Š.A.. Svedočenja ne dokazuju aktivno učestvovanje **N.Š.** u svirepom postupanju prema navedenim licima, uključujući anonimnog svedoka H, njegovog brata ili Š.A..

⁵²⁹ Optužnica, str.25.

⁵³⁰ Č.K., *supra*

⁵³¹ S.K., *supra*

⁵³² B.Z., *supra*

⁵³³ Anonimni svedok I, *supra*

⁵³⁴ Materijalni dokaz P6, anonimni svedok I, *supra*

Dokazi na koje se oslanja tužilaštvo ne dokazuju da je **N.Š.** učestvovao u mučenju četvorice srpskih vojnih zarobljenika, učestvovao u ubijanju četvorice srpskih vojnih zarobljenika, zatočenih u zatvoru Klečka, ubijanju srpskog vojnog zarobljenika pritvorenog u zatvoru Klečka, u ubistvu A.A., i/ili da je učestvovao u ubistvu V.M. i N.Đ.. Tužilaštvo se oslanja na svedočenje A.Z.⁵³⁵ Ne postoje daljnji dokazi da potvrde postupanje **N.Š.** u vršenju ovih zločina.

Tužilaštvo se isključivo oslanja na svedočenje A.Z. kako bi potvrdilo ove navode. Sudsko veće smatra da su D.T., D.V., B.C., Ž.F., Ž.T., V.M. i N.Đ. protivzakonito ubijeni.

Jedini dokazi u vezi sa navodnim ubijanjem A.A. su oni koje je pružio A.Z.. Njegovo telo nije pronađeno. A.A. službeno se vodi kao nestao.

U vezi s tim sudsko veće zaključilo je da uslovi u pritvoru sami po sebi nisu predstavljali svirepo postupanje.

Sudsko veće je zaključilo da A.Z. nije verodostojan svedok i da bi kao posledica toga bilo riskantno osloniti se na njegovo svedočenje. Čak i da je sudsko veće zaključilo da je A.Z. verodostojan svedok, član 157 (4) ZKPK nalaže da sud ne može nikoga proglašiti krivim isključivo na osnovu svedočenja jednog kooperativnog svedoka.

Sudsko veće smatra da nije dokazano da je **N.Š.** izvršio krivična dela za koja je optužen.

S.Š. optužen je prema dve tačke optužnice.

⁵³⁵ Optužnica, pp.28, 29, 30, 31, 32, 33.

Prema tački 1 **S.Š.** je optužen za ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika ⁵³⁶ jer je navodno kao pripadnik OVK, u saizvršilaštvu sa **F.L.**, **N.K.1**, **N.K.2**, **N.Š.**, **A.K.**, **B.L.**, **B.Š.**, kooperativnim svedokom X, Š.Š. i ostalim, zasad neidentifikovanim vojnicima OVK, povredio telesni integritet i zdravlje neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika, pritvorenih u zatvoru Klečka, držeći ih u nečovečnim uslovima (uključujući vezanje zatvorenika lancima, neprimerene uslove, preteranu hladnoću, nepostojanje sanitarnih uslova, neadekvatnu ishranu, često premlaćivanje); u Klečki, Opština Lipljan, od početka 1999. do sredine juna 1999.

Prema tački 2 **S.Š.** je optužen za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika ⁵³⁷ jer je, navodno kao pripadnik OVK, a u saizvršilaštvu sa kooperativnim svedokom X, **N.K.2**, **N.Š.** i **B.Š.** mučio četiri srpska vojna zarobljenika, pritvorena u zatvoru Klečka, čiji su posmrtni ostaci pronađeni u masovnoj grobnici pored Klečke, od kojih su najmanje trojica bila identifikovana DNK analizom kao B.C., Ž.F. i Ž.T., neprestano ih tukući, u Klečki, Opština Lipljan, neutvrđenog dana u aprilu 1999., ali ne pre 11. aprila 1999. godine.

U vezi sa narušavanjem telesnog integriteta i zdravlja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika, u optužnici se navodi da je S.Š. redovno boravio u Klečki i da je zamenjivao **N.K.1** u vršenju njegovih dužnosti kad je ovaj bio odsutan. Konkretno, zatvorenici su bili dovođeni **S.Š.** prilikom prijema u zatvor Klečka.⁵³⁸ Nadalje, u optužnici se navodi da je **S.Š.** učestvovao u premlaćivanju četvorice srpskih vojnih zarobljenika koji su bili dovedeni u Klečku sredinom ili krajem aprila 1999. Na taj način **S.Š.** doprineo je mučenju četvorice srpskih vojnih zarobljenika.⁵³⁹

⁵³⁶ prema članovima 22, 142, 144 KZSFRJ, trenutno kriminalizovanim prema članovima 23, 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. i članovima 4, 5(1) DP II

⁵³⁷ prema članovima 22, 144 KZSFRJ, trenutno kriminalizovanim prema članovima 23, 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. i članovima 4, 5(1) DP II

⁵³⁸ Optužnica, str. 25.

⁵³⁹ Optužnica, str. 31., 32.

Tužilaštvo se oslanja na izjavu U.K. koji je rekao da je video **S.Š.** u Klečki 1999. godine.⁵⁴⁰ Sudsko veće primećuje da je U.K. svedočio je da je video **S.Š.** takođe na drugim mestima u toku rata.⁵⁴¹ U svakom slučaju to ne govori ništa više nego da postoji mogućnost da je **S.Š.** bio u Klečki u godini 1999.

Sudsko veće zaključilo je da uslovi u zatvoru Klečka sami po sebi nisu predstavljali svirepo postupanje.

Sudsko veće je zaključilo da su D.T., D.V., B.C., Ž.F. i Ž.T. protivzakonito ubijeni.

Sudsko veće je zaključilo da A.Z. nije verodostojan svedok i da bi kao posledica toga bilo riskantno osloniti se na njegovo svedočenje. Čak i da je sudsko veće zaključilo da je A.Z. verodostojan svedok, član 157 (4) ZKPK nalaže da sud ne može nikoga proglašiti krivim isključivo na osnovu svedočenja jednog kooperativnog svedoka.

Sudsko veće smatra da nije dokazano da je **S.Š.** izvršio krivična dela za koja je optužen.

Š.Š. optužen je prema jednoj tački optužnice.

Š.Š. je optužen za ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika⁵⁴² pri čemu je navedeno da je, kao pripadnik OVK, u saizvršilaštvu sa **F.LJ., N.K.1, N.K.2, N.Š., A.K., B.LJ., B.Š., S.Š.**, kooperativnim svedokom X i ostalim, zasad neidentifikovanim vojnicima OVK, povredio telesni integritet i zdravlje neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika, pritvorenih u zatvoru Klečka, držeći ih u nečovečnim uslovima (uključujući vezanje zatvorenika lancima, neprihvatljive uslove, preteranu hladnoću,

⁵⁴⁰ Optužnica, str.25.

⁵⁴¹ Anonimni svedok I, *supra*

⁵⁴² prema članovima 22, 142, 144 KZSRJ, trenutno kriminalizovanim prema članovima 23, 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. i članovima 4, 5(1) DPII

nepostojanje sanitarnih uslova, neadekvatnu ishranu, često premlaćivanje); u Klečki, Opština Lipljan, od početka 1999. do sredine juna 1999. godine.

U vezi sa optužbama za narušavanje telesnog integriteta i zdravlja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika, optužnica navodi da je, kad je A.Z. bio odsutan iz zatvora u Klečki, njegov zamenik bio Š.Š.⁵⁴³

Optužbe za individualnu odgovornost Š.Š. zasnovane su na svedočenju A.Z.. Ostavljajući po strani svedočenje A.Z., specijalni tužilac Euleksa se takođe poziva na izjavu anonimnog svedoka M, koji je 'bio držan u zatvoru Klečka' i 'posmatrao Š.Š. i N.K.2 kako vrše dužnosti odgovornih lica u zatvoru'.⁵⁴⁴ Anonimni svedok M svedočio je da je bio uhapšen od članova OVK u martu ili aprilu 1999. godine.⁵⁴⁵

U vezi sa postupanjem u zatvoru u Klečki, sudsko veće smatra da su anonimni svedok H, njegov brat i Š.A. bili izloženi svirepom postupanju.

Anonimni svedok H svedočio je da su on i njegov brat bili odvedeni u Klečku dana 27. februara 1999., što nije bilo isto vreme kada je anonimni svedok M izjavio da je bio pritvoren u Klečki kada je tamo viđao je Š.Š.

Dokazi ukazuju da je Š.A. bio pritvoren u zatvoru Klečka u martu 1999., verovatno do 3. aprila 1999. Anonimni svedok M svedočio je da je bio pritvoren u Klečki u martu ili aprilu 1999., kad je video da Š.Š. 'izvršava dužnosti odgovornog lica u zatvoru'. Sudsko veće smatra da izjava anonimnog svedoka M nije dovoljno jasna u vezi sa tim da li je to bilo u martu ili aprilu 1999., a ako je bilo u aprilu 1999., da li je to bilo pre 3. aprila 1999., kad je M video Š.Š. da 'izvršava dužnosti odgovornog lica u zatvoru'.

⁵⁴³ Optužnica, str.25.

⁵⁴⁴ Optužnica, str.25.

⁵⁴⁵ Anonimni svedok M, *supra*

Sudsko veće je zaključilo da A.Z. nije verodostojan svedok i da bi, kao posledica toga, bilo riskantno osloniti se na njegovo svedočenje. Čak i da je sudsko veće zaključilo da je A.Z. verodostojan svedok, član 157 (4) ZKPK nalaže da sud ne može nikoga proglasiti krivim isključivo na osnovu svedočenja jednog kooperativnog svedoka.

U svakom slučaju, shodno članu 157 (3) ZKPK, sudsko veće neće proglasiti optuženog krivim samo na osnovu, ili u velikoj meri, prema svedočenju anonimnog svedoka M.

Sudsko veće smatra da nije dokazano da je **Š.Š.** izvršio krivična dela za koja je optužen.

B.Š. optužen je prema dve tačke optužnice.

Prema tački 1 **B.Š.** je optužen za ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika⁵⁴⁶ jer je navodno kao pripadnik OVK, u saizvršilaštvu sa **F.LJ., N.K.1, N.K.2, N.Š., A.K., B.Lj., S.Š.**, kooperativnim svedokom X, **Š.Š.** i ostalim, zasad neidentifikovanim vojnicima OVK, povredio telesni integritet i zdravlje neutvrđenog broja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika, pritvorenih u zatvoru Klečka, držeći ih u nečovečnim uslovima (uključujući vezanje zatvorenika lancima, neprihvatljive uslove, preteranu hladnoću, nepostojanje sanitarnih uslova, neadekvatnu ishranu, često premlaćivanje), u Klečki, Opština Lipljan, od početka 1999. do sredine juna 1999. godine.

Prema tački 2 **B.Š.** je optužen za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika⁵⁴⁷ jer je navodno kao pripadnik OVK, a u saizvršilaštvu sa **N.K.2, N.Š. i S.Š.** mučio četvoricu srpskih vojnih zarobljenika pritvorenih u zatvoru Klečka, čiji su posmrtni ostaci pronađeni u masovnoj grobnici pored Klečke, a od kojih su najmanje trojica identifikovana DNK analizom kao B.C., Ž.F. i Ž.T.,

⁵⁴⁶ prema članovima 22, 142, 144 KZSRJ, trenutno kriminalizovanim prema članovima 23, 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. i članovima 4, 5(1) DPIL

⁵⁴⁷ prema članovima 22, 144 KZSRJ, trenutno kriminalizovanim prema članovima 23, 120 KZK, protivno članu 3 koji je zajednički za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. i članovima 4, 5(1) f DPIL

neprekidno ih tukući; Opština Lipljan, neutvrđenog dana u aprilu 1999., ne pre 11. aprila 1999. Godine.

U vezi sa povredom telesnog integriteta i zdravlja srpskih i albanskih civila i srpskih vojnih zarobljenika, u optužnici se navodi da je optuženi B.Š. redovno boravio u zatvoru Klečka i da je **zamenjivao N.K.1** u njegovom odsustvu. Ovo se zasniva na svedočenju A.Z.. Optužnica tvrdi da je **N.K.1** bio odgovoran za upravljanje zatvorom, zajedno sa **N.Š.**⁵⁴⁸ Nadalje, u optužnici se navodi da je **B.Š.** učestvovao u premlaćivanju četvorice srpskih vojnih zarobljenika, što doseže nivo mučenja.⁵⁴⁹

Čak i da je sudsko veće zaključilo da je A.Z. verodostojan svedok, član 157 (4) ZKPK nalaže da sud ne može nikoga proglasiti krivim isključivo na osnovu svedočenja jednog kooperativnog svedoka.

Sudsko veće smatra da nije dokazano da je **B.Š.** izvršio krivična dela za koja je optužen.

Sudsko veće pregledalo je sve dokaze iznesene u niže navedenim Aneksima. Konkretno, sudsko veće uzelo je u obzir izjave svedoka nabrojane od 1 do 33 u Aneksu 1. U toku sednice glavnog pretresa dana 18. aprila 2013. godine, tužilac i advokat odbrane složili su se da se svedočenja ovih svedoka mogu pročitati za zapisnik bez potrebe za svedočenjem *viva voce*. Kad su dokazi navedeni u Aneksima pomogli sudskom veću za utvrđivanje činjenica pred njim, to je pomenuto u gore navedenom obrazloženju.

Iz razloga navedenih ovde, sudsko veće odlučuje kao što stoji u dispozitivu ove presude.

⁵⁴⁸ Optužnica, str.25.

⁵⁴⁹ Optužnica, str.32.

sudija Malkolm Simons
predsednik veća

sudija Mariola Pasnik
član veća

sudija Špresa Hasaj-Hiseni
član veća

Nedžmije Mezini
zapisničarka

PRAVNI LEK: Ovlašćene osobe mogu podneti pismenu žalbu protiv ove presude Vrhovnom sudu Kosova preko Osnovnog suda u Prištini u roku od petnaest (15) dana od datuma prijema preslika ove presude, shodno članu 398 (1) ZKPK.

ANEKS I

Svedoci

Viva Voce svedočenje

1. B.Z.
2. Anonimni svedok B

3. Anonimni svedok M
4. Anonimni svedok C
5. Svedok A
6. U.K.
7. G.Z.
8. C.K.

Svedoci veštaci

- 1) Materijalni dokaz P50, Grafičko veštačenje rukopisa od 30. decembra 2012. profesora **A.B.**,
- 2) Materijalni dokaz P51, Grafičko veštačenje rukopisa od 2. jula 2013 profesora **A.B.**,
- 3) Materijalni dokaz odbrane D (FL) 9, Grafičko veštačenje rukopisa od 2. februara 2012. Dr.H.K. i biografija H.K.,
- 4) Materijalni dokaz odbrane D (FL) 10, Grafičko veštačenje rukopisa od 26. februara 2012. Dr.H.K.,
- 5) Materijalni dokaz odbrane D (FL) 11, Grafičko veštačenje rukopisa od 30. maja 2013 Dr.H.K.,
- 6) Materijalni dokaz C1, Izveštaj Dr. Dž.D. od 12. jula 2013.
- 7) Materijalni dokaz C2, Izveštaj Dr. F.D. od 15. jula 2013.
- 8) Materijalni dokaz C3, Izveštaj Dr. N.S.H. od 15. jula 2013.
- 9) Materijalni dokaz C4, Izveštaj Dr.M.G. od 13. jula 2013.
- 10) Materijalni dokaz C5, Izveštaj Dr. R.L. od 12. avgusta 2013
- 11) Materijalni dokaz C6, Adendum uz Izveštaj Dr. R.L. od 27. avgusta 2013
- 12) Materijalni dokaz C7, E-mail Dr. R.L. od 30. avgusta 2013.
- 13) Materijalni dokaz C8, Dopunski izveštaj Dr. Dž.D. od 19. avgusta 2013.
- 14) Materijalni dokaz C9, Dopunski izveštaj Dr. F.D. i Dr. N.S.H. od 21. avgusta 2013.
- 15) Materijalni dokaz C10, Nastavak dopunskog izveštaja Dr. Dž.D. od 29. avgusta 2013.

- 16) Materijalni dokaz C11, Nastavak dopunskog izveštaja Dr. F.D. i Dr. N.S.H. od 29. avgusta 2013.
- 17) Materijalni dokaz P52, Izveštaj Dr. F.R. od 29. avgusta 2013

Osim u slučaju kada su inače ovde pominjane i uvrštene među dokaze u toku ovog postupka, stranke su se složile da se sledeće pismene izjave smatraju pročitanim:

1. **A.G.**, 20. oktobar 2011.,
2. **A.A.**, 23. septembar 2011.,
3. **A.S.**, 28. septembar 2011.,
4. **B.Š.**, 28. septembar 2011.,
5. **E.R.** 20. oktobar 2011.,
6. **F.S.**, 27. septembar 2011.,
7. **F.Z.**, 1. novembar 2011.,
8. **F.M.**, 24. oktobar 2011.,
9. **F.H.**, 26. septembar 2011.,
10. **H.A.**, 13. septembar 2011.,
11. **H.T.**, 8. novembar 2011.,
12. **H.Š.**, 14. septembar 2011.,
13. **I.H.**, 13. oktobar 2011.,
14. **J.Š.**, 2. novembar 2011.,
15. **K.V.**, 26. septembar 2011.,
16. **I.I.**, 13. septembar 2011. i 27. oktobar 2011.,
17. **M.J.** , 27. septembar 2011.,
18. **N.B.** , 13. oktobar 2011.,
19. **N.K.**, 20. oktobar 2011.,
20. **R.B.**, 26. septembar 2011.,
21. **R.S.**, 27. septembar 2011.,
22. **R.S.**, 20. oktobar 2011.,

23. **S.A.**, 29. septembar 2011.,
24. **S.S.**, 2. novembar 2011.,
25. **Š.T.**, 13. oktobar 2011.,
26. **Š.B.**, 26. septembar 2011.,
27. **S.B.**, 2. novembar 2011.,
28. **S.S.**, 27. septembar 2011.,
29. **B.T.**, 24. novembar 2011.,
30. **G.K.**, 12. januar 2012.,
31. **N.M.**, 17. januar 2012.,
32. **H.G.**, 30. novembar 2011.,
33. **I.Z.**, 27. mart 2012. i 29. januar 2013.,
34. **G.K.**, 9. maj 2012.,
35. **A.Č.**, 3. avgust 2011 i 1. novembar 2011.,
36. **B.Z.**, 29. jula 2011 i 25. oktobar 2011.

ANEKS II

DOKAZI KOJE JE PODNELO TUŽILAŠTVO

STRK regulator A

1. Zapisnik o ispitivanju A.Z., dana 4. februara 2010., stranice **A1 – A14**
2. Zapisnik o ispitivanju A.Z., dana 9. februara 2010., stranice **A15 – A70**
3. Zapisnik o ispitivanju A.Z., dana 11. februara 2010., stranice **A71 – A115**
4. Zapisnik o ispitivanju A.Z., dana 16. februara 2010., stranice **A116 – A132**
5. Zapisnik o ispitivanju A.Z., dana 17. februara 2010., stranice **A133 – A149**
6. Zapisnik o ispitivanju A.Z., dana 10. marta 2010., stranice **A150 – A166**

7. Zapisnik o ispitivanju A.Z., dana 16. marta 2010., stranice **A167 – A193**
8. Zapisnik o ispitivanju A.Z., dana 25. marta 2010., stranice **A194 – A218**
9. Zapisnik o ispitivanju A.Z., dana 9. juna 2010., stranice **A219 – A266**
10. Zapisnik o ispitivanju A.Z., dana 20. avgusta 2010., stranice **A267 – A303**
11. Zapisnik o ispitivanju A.Z., dana 5. oktobra 2010., stranice **A304 – A385**
12. Zapisnik o ispitivanju A.Z., dana 7. oktobra 2010., stranice **A386 – A389**

STRK regulator A/bis

13. Zapisnik sa unakrsnog ispitivanja kooperativnog svedoka A.Z. od advokata odbrane, dana 5. jula 2011., stranice **A17 – A56**,
14. Zapisnik sa unakrsnog ispitivanja kooperativnog svedoka A.Z. od advokata odbrane, dana 6. jula 2011., stranice **A57 – A93**,
15. Zapisnik sa unakrsnog ispitivanja kooperativnog svedoka A.Z. od advokata odbrane, dana 7. jula 2011., stranice **A94 – A220**,
16. Zapisnik sa unakrsnog ispitivanja kooperativnog svedoka A.Z. od advokata odbrane, dana 9. jula 2011., stranice **A221 – A259**.

STRK regulator B

- 1) **Svedok Y**, 20. april 2012., STRK Zapisnik sa saslušanja svedoka, stranice **B2 – B16**,
- 2) **Anonimni svedok C**, 21. septembar 2010., STRK Zapisnik sa saslušanja svedoka u istrazi sa prilogom, stranice **B17 – B35**,
- 3) **Anonimni svedok I**, 22. novembar 2010., izveštaj– izjava sa saslušanja svedoka, stranice **B36 – B88**,

- 4) **Svedok A**, 23. septembar 2010., STRK Zapisnik sa saslušanja svedoka u istrazi sa priložima, stranice **B89 – B165**,
- 5) **Svedok F**, 2. januar 2011., izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka sa priložima, stranice **B166 – B278**,
- 6) **B.K.**, 4. oktobar 2010. i 15. oktobar 2010., STRK Zapisnik sa saslušanja svedoka u istrazi sa prilogom, stranice **B279 – B289**,
- 7) **Svedok E**, 28. oktobar 2010., STRK Zapisnik sa saslušanja svedoka u istrazi, stranice **B290 – B310**,
- 8) **Anonimni svedok B**, 4. decembar 2010., izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka sa priložima, stranice **B311 – B354**,
- 9) **Svedok G**, 11. januar 2011., izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka sa priložima, stranice **B355 – B394**,
- 10) **Anonimni svedok H**, 24. avgust 2010., izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka sa priložima, stranice **B395 – B444**.

STRK regulator C

- 11) **Ć.K.**, 14. juna 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, stranice **C3 – C14**.
- 12) **A.Ć.**, 7. jun 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka sa prilogom, stranice **C15 – C34**,
- 13) **Svedok T**, 3. maj 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, stranice **C35 – C49**,
- 14) **Svedok S**, 21. april 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, stranice **C50 – C54**
- 15) **Svedok V**, 18. april 2011., Saslušanje svedoka sa prilogom, stranice **C55 – C97**,
- 16) **H.B.**, 8. april 2011., Zapisnik STRK-a sa saslušanja svedoka u istrazi, stranice **C98 – C101**,
- 17) **I.A.**, 7. april 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, stranice **C102 – C110**,
- 18) **N.M.**, 6. april 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka sa prilogom, stranice **C111 – C120**,

- 19) **N.M.**, 5. april 2011., Zapisnik STRK-a sa saslušanja svedoka u istrazi sa priložima, stranice **C121 – C138**,
- 20) **B.Z.**, 5. april 2011., Zapisnik STRK-a sa saslušanja svedoka u istrazi sa priložima, stranice **C139 – C150**,
- 21) **D.D.**, 4. april 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, stranice **C151 – C158**,
- 22) **Z.K.**, 1. april 2011., Zapisnik STRK-a sa saslušanja svedoka u istrazi, stranice **C159 – C164**,
- 23) **B.K.**, 8. januar 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka sa priložima, str. **C165 – C203**,
- 24) **Svedok N**, 4. januar 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka sa priložima, stranice **C204 – C245**,
- 25) **Svedok D**, 24. decembar 2010., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, 18. januar 2011., STRK Zapisnik sa saslušanja svedoka u istrazi, stranice **C246 – C267**,
- 26) **Svedok R**, 22. decembar 2010., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka sa priložima, stranice **C268 – C308**,
- 27) **N.H.**, 2. decembar 2010., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, stranice **C309 – C322**,
- 28) **A.O.**, 30. novembar 2010., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka sa priložima, stranice **C323 – C370**,
- 29) **H.K.**, 20. oktobar 2010., STRK Zapisnik sa saslušanja svedoka u istrazi sa priložima, stranice **C371 – C388**,
- 30) **B.T.**, 8. oktobar 2010., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka sa priložima, stranice **C389 – C411**,
- 31) **J.U.**, 24. avgust 2010., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka sa prilogom, stranice **C412 – C420**,
- 32) **Đ.B.**, 24. avgust 2010., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, stranice **C427 – C433**,

STRK regulator D

- 33) **Anonimni svedok L**, 12. april 2011., Zapisnik STRK-a sa saslušanja svedoka u istrazi, stranice **D1 – D7**,

- 34) **Anonimni svedok M**, 30. marta 2011, Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, 20. maj 2011., Zapisnik STRK-a sa saslušanja svedoka u istrazi, stranice **D8 – D30**,
- 35) **A.H.**, 14. decembar 2010, Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, 27. maj 2011., Zapisnik STRK-a sa saslušanja svedoka u istrazi, stranice **D31 – D46**,
- 36) **Š.B.**, 27. maj 2011, Zapisnik STRK-a sa saslušanja svedoka u istrazi, stranice **D47 – D54**,
- 37) **Svedok U**, 25. jun 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, stranice **D55 – D77**,
- 38) **Svedok W**, 16. jun 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, stranice **D78 – D91**,
- 39) **I.Z.**, 19. maj 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, stranice **D92 – D102**,
- 40) **B.Z.**, 23. maj 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, stranice **D103 – D115**,
- 41) **Š.T.**, 25. maj 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, stranice **D116 – D124**,
- 42) **R.I.**, 24. maj 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, stranice **D125 – D134**,
- 43) **F.K.**, 31. maj 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, stranice **D135 – D148**,
- 44) **Z.Š.**, 18. maj 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, 23. jula 2011, STRK Zapisnik sa saslušanja svedoka, stranice **D149 – D169**,
- 45) **V.Š.**, 17. maj 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, 23. jula 2011, STRK Zapisnik sa saslušanja svedoka, stranice **D170 – D185**,
- 46) **Lj.Š.**, 18. maj 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, 23. jula 2011 STRK Zapisnik sa saslušanja svedoka, stranice **D186 – D201**,
- 47) **Svedok O**, 24. maj 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, stranice **D202 – D214**,
- 48) **Svedok Q**, 26. maj 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, stranice **D215 – D227**,
- 49) **Svedok P**, 25. maj 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, stranice **D228 – D239**,
- 50) **B.T.**, 5. april 2011., Izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka, stranice **D240 – D249**.

STRK registrator E

- 51) Dokument označen kao **0096-09-EWC2/001**,
- 52) Dokument označen kao **0096-09-EWC2/002**,

STRK regulator F

- 53) Dokument označen kao 0096-09-EWC2/003,
- 54) Dokument označen kao 0096-09-EWC2/004,
- 55) Dokument označen kao 0096-09-EWC2/005,
- 56) Dokument označen kao 0096-09-EWC2/006,
- 57) Dokument označen kao 0096-09-EWC2/007,
- 58) Dokument označen kao 0096-09-EWC2/008,
- 59) Dokument označen kao 0096-09-EWC2/009,
- 60) Dokument označen kao 0096-09-EWC2/010,
- 61) Dokument označen kao 0096-09-EWC2/011,
- 62) Dokument označen kao 0096-09-EWC2/012,
- 63) Dokument označen kao 0096-09-EWC2/013,
- 64) Dokument označen kao 0096-09-EWC2/014,
- 65) Dokument označen kao 0096-09-EWC2/015,
- 66) Dokument označen kao 0096-09-EWC2/016,
- 67) Dokument označen kao 0096-09-EWC2/017,
- 68) Dokument označen kao 0096-09-EWC2/018,
- 69) Otpusna lista, dokument označen kao 0096-09-EWC2/019,
- 70) Uverenje, dokument označen kao 0096-09-EWC2/020,
- 71) Uverenje o služenju u OVK, dokument označen kao 0096-09-EWC2/021,
- 72) Priručnik o implementacije procedure prema pritvorenicima, dokument označen kao 0096-09-EWC2/022,
- 73) Pismo vojnom zatvoru, dokument označen kao 0096-09-EWC2/023,
- 74) Izveštaj sa dužnosti, dokument obeležen 0096-09-EWC2/024,

- 75) Presuda, dokument označen kao 0096-09-EWC2/025,
- 76) Presuda, dokument označen kao 0096-09-EWC2/026,
- 77) Izveštaj sa dužnosti, dokument označen kao 0096-09-EWC2/027,
- 78) Izveštaj sa dužnosti, dokument označen kao 0096-09-EWC2/028,
- 79) Izveštaj sa dužnosti, dokument označen kao 0096-09-EWC2/029,
- 80) Odluka, dokument označen kao 0096-09-EWC2/030,
- 81) Zahtev, dokument označen kao 0096-09-EWC2/031,
- 82) Zahtev, dokument označen kao 0096-09-EWC2/032,
- 83) Odluka, dokument označen kao 0096-09-EWC2/033,
- 84) Naredba, dokument označen kao 0096-09-EWC2/034,
- 85) Žalba, dokument označen kao 0096-09-EWC2/035,
- 86) Obaveštenje, dokument označen kao 0096-09-EWC2/036,

STRK registrar G

- 87) Policijski izveštaj od 7. juna 2010., stranice **G1 – G4**,
- 88) Dokumenta zaplenjena u toku pretresa prebivališta F.LJ., dana 29. aprila 2010. – stranice **G5 – G244**,

STRK registrar H

- 89) Izveštaj Euleksove policije, Odeljenje za ratne zločine, sa dnevnikom o istrazi, EWC broj 0068-09-EWC4, stranice **H2-H5**,
- 90) Policijski izveštaj o ekshumaciji, 30. septembar 2009., stranice **H6-H20**.
- 91) Sažete informacije, stranice **H21-H25**.
- 92) Dodatak, stranica H26
- 93) Procena, Policijski izveštaj sa priložima , 24-26. avgust 2009., stranice **H30-H40**.

- 94) Nalog za ekshumaciju, post mortem inspekciju, autopsiju i identifikaciju, PPP br.685/09, 8. septembar 2009., stranica **H41**.
- 95) Pismo Odeljenja za ratne zločine EULEX-u PP, 27. septembar 2009., stranice **H45-H46**.
- 96) Izjave o lancu čuvanja, stranice **H47-H48**.
- 97) Štampana izjava Međunarodne komisije za nestala lica o nestalim osobama, stranice **H49-H53**.
- 98) UNMIK-ov izveštaj o autopsiji od 29. oktobra 2009., stranice **H54-H59**.
- 99) Izjava o lancu čuvanja, stranica **H60**.
- 100) Formulari o predaji ekshumiranih tela, 23. septembar 2009. i 25. septembar 2009., stranice **H61-H66**.
- 101) Smrtnica B.C., 12. december 2009., **H67-H68**.
- 102) Informacije o identifikaciji žrtava, stranice **H69-H91**.
- 103) Smrtnica D.V., 12. december 2009., stranice **H92-H93**.
- 104) Formular o identifikaciji žrtve br. 1999-010047, stranice **H94-H111**.
- 105) Pregled foto liste KER, stranice **H112-H134**.
- 106) CD sa ekshumacije grobnice KER, stranica **H135**.

STRK registrator I

- 107) CD sa dokazima u elektronskom obliku,
- 108) Izveštaj o autopsiji sa dodacima o dva tela pronađena u grobnici KEQ, stranice 1-198.

STRK registrator L

- 109) CD sa elektronskom verzijom autopsije i ante mortem izveštajima,
- 110) **M.G.**, 20. januar 2010., Zapisnik sa saslušanja veštaka u istrazi na stranicama **L1 – L3**,
- 111) **T.F.**, 20. januar 2010., Zapisnik sa saslušanja veštaka u istrazi na stranicama **L4 – L6**,
- 112) Slike grobnice KER, stranice **L7-L9**,

- 113) Izveštaj o autopsiji i ante mortem Izveštaj o telu KER01/001B, stranice **L10-L96**,
- 114) Izveštaj o autopsiji i ante mortem Izveštaj o telu KER01/004B, stranice **L97-L237**,
- 115) Izveštaj o autopsiji i ante mortem Izveštaj o telu KER01/005B, stranice **L238-L335**,
- 116) Izveštaj o autopsiji i ante mortem Izveštaj o telu KER01/006B, stranice **L336-L412**,
- 117) Izveštaj o autopsiji i ante mortem Izveštaj o telu KER01/004B, stranice **L413-L516**.

STRK registrator M

- 118) Preliminarni policijski izveštaj sa prilozima i CD-om, stranice **M2 – M137** (Izjave A.Z. od 20. i 30. novembra 2009. na stranicama **M5 – M7** i **M12 – M29**),
- 119) Policijski izveštaj o vraćanju predmeta **N.K.1**, stranice **M138 – M144**,
- 120) Policijski izveštaj od 20. juna 2011. i veštačenju predmeta zaplenjenih u prebivalištu **N.K.1**, stranice **M145 – M180**,
- 121) Policijski izveštaj o veštačenju predmeta zaplenjenih u prebivalištu **N.Š.**, stranice **M181 – M184**,
- 122) Policijski izveštaj o pretresu prebivališta **N.Š.** (dosije br.1-3), 18.03.2011, stranice **M185 – M206**,
- 123) Policijski izveštaj o veštačenju predmeta zaplenjenih u prebivalištu **N.K.1** i **N.Š.**, od 6. maja 2011., stranice **M207 – M211**,
- 124) Finalni forenzički izveštaj o mobilnim telefonima zaplenjenim od **N.Š.** i priložen CD, stranice **M212 – M214**,
- 125) Policijski izveštaj o veštačenju predmeta zaplenjenih u prebivalištu **N.K.1** od 6. juna 2011., stranice **M215 – M244**,
- 126) Nalog za pretres GJPP 25/10 (PPS 07/10), od 17. marta 2011.,
- 127) Molba za zaposlenje u policiji **N.K.2**, od 23.04.2002., stranice **M245 – M258**,
- 128) Policijski izveštaj o pretresu izvršenom u Univerzitetskom kliničkom centru Kosovo u Prištini, 2. februara 2011., sa prilozima, stranice **M259 – M290**,
- 129) Zapisnici o pretresima **M291 – M306**,

- 130) Fotografije zaplenjene u prebivalištu **N.Š.**, označene kao kao materijalni dokazi **NS1 – NS19** STRK-ovog registratora M.
- 131) Nalog za pretres GJPP 25/10 (PPS 07/10), od 19. novembra 2010.

STRK Registrator O

- 132) CD o sudskom pritvoru okrivljenih,
- 133) **A.K.**, Zapisnik sa pretresa o sudskom pritvoru, od 14. aprila 2011., stranice O1 – O25
- 134) **A.K.**, saslušanje osumnjičenog od 12. maja 2011., stranice O26 – O30
- 135) **N.K.1**, Zapisnik sa pretresa o sudskom pritvoru, od 16. aprila 2011., stranice O31 – O34
- 136) **N.K.1**, saslušanje osumnjičenog od 12. maja 2011., stranice O35 – O48
- 137) **N.K.2**, Zapisnik sa pretresa o sudskom pritvoru, od 16- april 2011., stranice O49 – O51
- 138) **N.K.2**, saslušanje osumnjičenog od 11. maja 2011., stranice O52 – O113
- 139) **B.LJ.**, Zapisnik sa rasprave o sudskom pritvoru, od 14. april 2011., stranice O114 – O116
- 140) **B.LJ.**, saslušanje osumnjičenog od 1. maja 2011., stranice O117 – O124
- 141) **F.LJ.**, Zapisnik sa rasprave o sudskom pritvoru, od 13 Maj 2011, stranice O125 – O127
- 142) **F.LJ.**, saslušanje osumnjičenog od 17. maja 2011., stranice O128 – O150
- 143) **R.M.**, Zapisnik sa rasprave o sudskom pritvoru, od 14. aprila 2011., stranice O151 – O155
- 144) **R.M.**, saslušanje osumnjičenog od 11. maja 2011., stranice O156 – O163
- 145) **N.Š.**, Zapisnik sa rasprave o sudskom pritvoru, od 16. marta 2011., stranice O164 – O169
- 146) **N.Š.**, saslušanje osumnjičenog od 11. maja 2011., stranice O170 – O178
- 147) **S.Š.**, Zapisnik sa rasprave o sudskom pritvoru, od 16. marta 2011., stranice O179 – O182
- 148) **S.Š.**, saslušanje osumnjičenog od 11. maja 2011., stranice O183 – O200
- 149) **Š.Š.**, Zapisnik sa rasprave o sudskom pritvoru, od 16 mart 2011., stranice O201 – O205
- 150) **Š.Š.**, saslušanje osumnjičenog od 12. maja 2011., stranice O206 – O209
- 151) **B.Š.**, Zapisnik sa rasprave o sudskom pritvoru, od 16. mart 2011., stranice O210 – O213
- 152) **B.Š.**, saslušanje osumnjičenog od 12. maja 2011., stranice O214 – O225

Materijalni dokazi tužilaštva Registrator I

- 153) Preslika takozvanog 'Nemačkog dnevnika' svedoka X,
- 154) Materijalni dokaz **P2**, službeni izveštaj Euleksovog Odeljenja za ratne zločine, od 10. novembra 2011 o značajnim lokacijama u vezi sa predmetom Klečka sa priloženim fotografijama,
- 155) Materijalni dokaz **P3**, odgovor Euleksovog Odeljenja za sudsku medicinu Kosova u vezi sa nestalim licem A.A.,
- 156) Materijalni dokaz **P4**, smrtovnica A.Z.,
- 157) Materijalni dokaz **P6**, **Anonimni svedok I**, 2. novembar 2011, Zapisnik sa saslušanja svedoka u istrazi,
- 158) Materijalni dokaz **P7**, **Mehmet B.j**, 8. novembar 2011, Zapisnik sa saslušanja svedoka u istrazi,
- 159) Materijalni dokaz **P8**, Besim Gegaj, Zapisnik sa saslušanja svedoka u istrazi,
- 160) Materijalni dokaz **P9**, **Janus ŠALJA**, 2. novembar 2011, izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka,
- 161) Materijalni dokaz **P10**, **Fazli Zogaj**, 27. oktobar 2011, izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka,
- 162) Materijalni dokaz **P11**, **Skender Zogaj**, 26. oktobar 2011, izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka,
- 163) Materijalni dokaz **P12**, **Fljorim Zogaj**, 26. oktobar 2011, izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka,
- 164) Materijalni dokaz **P13**, **N.Z.**, 25. oktobar 2011, izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka,
- 165) Materijalni dokaz **P14**, **I.Z.**, 24. oktobar 2011., STRK Zapisnik sa saslušanja svedoka u istrazi,
- 166) Materijalni dokaz **P15**, **B.H.**, 23. novembar 2011., STRK Zapisnik sa saslušanja svedoka,
- 167) Materijalni dokaz **P16**, **B.T.**, 24. novembar 2011., izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka,
- 168) Materijalni dokaz **P17**, **N.B.**, 12. septembar 2011., izveštaj – izjava sa saslušanja svedoka,

- 169) Materijalni dokaz **P18**, Zapisnik sa okrivljenim **F.LJ.** od 29. septembra 2011.,
- 170) Materijalni dokaz **P19**, Zapisnik sa okrivljenim **N.Š.** od 25. oktobra 2011.,
- 171) Materijalni dokaz **P20**, Zapisnik sa okrivljenim **B.Š.** od 25. oktobra 2011.,
- 172) Materijalni dokazi **P21a, P21b, P21c, P21d, P21f**, Odluka Euleksovog specijalnog tužioca Mauricija Salustra da pribavi deo spisa predmeta br. 2003/224/PEJ, izjavu **T.M.** istražnim vlastima Republike Srbije, 27. januar 2005. i 11. april 2004. i Dodatak 2),
- 173) Materijalni dokaz **P22, A.Z.1**, 23. novembar 2011., Zapisnik sa saslušanja svedoka u istrazi,
- 174) Materijalni dokaz **P23, I.Z.**, 23. novembar 2011., Zapisnik sa saslušanja svedoka u istrazi,
- 175) Materijalni dokaz **P24, C.K.**, 6. decembar 2011., Zapisnik sa saslušanja svedoka u istrazi,
- 176) Predmet **P25, G.K.**, 7. decembar 2011., Zapisnik sa saslušanja svedoka u istrazi,
- 177) Materijalni dokaz **P26, Š.D.**, 8. decembar 2011., Zapisnik sa saslušanja svedoka,
- 178) Materijalni dokaz **P27, M.Z.Š.**, 12. decembar 2011., Zapisnik sa saslušanja svedoka,
- 179) Materijalni dokazi **P28a, P28b-P28f**, pismo forenzičkog arheologa Euleksom specijalnom tužiocu Mauriciju Salustru, 8. decembar 2011. i tabele za poređenje (5),
- 180) Materijalni dokazi **P29a i P29b**, izveštaj Odeljenja za sudsku medicinu DFM KEQ 01, 10. – 11. avgusta 2010., i izveštaj Odeljenja za sudsku medicinu DFM KEQ 02, 10. – 11. avgusta 2010.,
- 181) Materijalni dokazi **P30a-P30e**, pismo istražitelja Odeljenja za istragu ratnih zločina Specijalnom tužiocu Euleksa Mauriciju Salustru, 15. septembar 2011., o izveštajima o ekshumaciji, Policijski izveštaj o ekshumaciji, 24. septembar 2009., dodatni policijski izveštaj o ekshumaciji, 17. avgust 2010., pregled foto liste KEQ, Klečka,
- 182) Materijalni dokaz **P31, H.Š.**, 24. januar 2012., Zapisnik o saslušanju svedoka,

Materijalni dokazi tužilaštva Registrator II

- 183) Materijalni dokaz **P33, B.K.**, 7. februar 2012., Zapisnik o saslušanju svedoka,

- 184) Materijalni dokaz **P34**, PPS 07/10 niz fotografija – prilog saslušanju **Svedoka V** 18. april 2011.,
- 185) Materijalni dokaz **P35, G.A.**, 8. februar 2012., STRK Zapisnik o saslušanja svedoka,
- 186) Materijalni dokaz **P36**, policijski dosije iz Štaba policije Duisburg u vezi sa smrću A.Z., 28. septembar 2011.,
- 187) Materijalni dokaz **P37**, jedan dokument koji sadrži službenu belešku glavnog inspektora kriminalističke policije, 29. septembar 2011., odgovor lekara opšte prakse, 29. septembar 2011., beleška o autopsiji,

Dodatni dokazi izvedeni tokom ponovnog suđenja

- 188) Materijalni dokaz **P38**, Izveštaj službenika (Predmet br. WCU-0096-09-EWC2 Odeljenja za istragu ratnih zločina) od 2. aprila 2012. [koji se odnosi na primopredaju dokaza-dnevnika zaplenjenog u Nemačkoj]⁵⁵⁰ zajedno sa dokumentima koji se pominju u njemu od datuma 19. marta 2011., 5., 6. i 8. juna 2011., 3. jula 2011., 25. i 28. avgusta 2011.,
- 189) Materijalni dokaz **P39**, dokumenta koje je ponudila Svedok Y, koji sadrže delove iz dnevnika A.Z., u toku svog svedočenja dana 14. maja 2013 [koji sadrže kopije dokumenata iz materijalnog dokaza **P38**].
- 190) Materijalni dokaz **P40**, dokument nazvan 'Izjava ili tužba' od 29. decembra 2010. navodno potpisan od A.Z.,
- 191) Materijalni dokaz **P41**, potvrda o privremenom oduzimanju predmeta od 26. marta 2012. potpisan od Majkla Pavića i originalna dokumenta koja se u njemu spominju,
- 192) Materijalni dokaz **P42**, beleška za spis od 26. marta 2012., potpisana od Alberta Paskvera,
- 193) Materijalni dokaz **P43**, sudski nalozi za prisluškivanje telefona koje poseduju i koriste (a) E.Š., (b) Š.T. i (c) F. L.J., sa različitim datumima,
- 194) Materijalni dokaz **P44**, tri DVD snimka telefonskog prisluškivanja (a) E.Š., (b) Š.T. i (c) F.L.J.,
- 195) Materijalni dokaz **P45**, transkripti DVD snimaka u dokazu **P44**,

⁵⁵⁰ Koje je zaprimio sud u toku pretresa na dan 15. maja 2013

- 196) Materijalni dokaz **P46**, pismo od 16. jula 2013 od Jedinice za podršku svedocima Tužilaštvu,
- 197) Materijalni dokaz **P47**, pismo od 12. jula 2013 od Tužilaštva šefu Euleksovog "Programa za zaštitu svedoka."
- 198) Materijalni dokaz **P48**, pismo od 18. jula 2013. od šefa Odeljenja za bezbednost svedoka Tužilaštvu,
- 199) Materijalni dokaz **P49**, izjava A.Z., koju je dao 16. i 17. jula 2007.
- 200) Materijalni dokaz **P53**, pismo KFOR-a od 3. septembra 2013.
- 201) **P54**, Pismo od 4. septembra 2013 Euleksove Krivično-obaveštajne kancelarije Tužiocu
- 202) Materijalni dokaz C16, pismo od 29. jula 2013 šefa Odeljenja za bezbednost svedoka predsedniku veća.
- 203) Materijalni dokaz C12, pismo od 30. jula 2013 od kancelarije Tužilaštva, Mehanizam međunarodnog krivičnog tribunala u Hagu.
- 204) Materijalni dokaz C13, pismo 13. avgusta 2013 od kancelarije Tužilaštva, Mehanizam međunarodnog krivičnog tribunala u Hagu
- 205) Materijalni dokaz C14, pismo od 27. avgusta 2013 od KFOR-a
- 206) Materijalni dokaz C15, presuda u predmetu protiv Z.K. i ostalih od 19. marta 2013.
- 207) Materijalni dokaz C17, pismo od 9. septembra 2013 od UNMIK-ovog šefa Kancelarije za vezu za vladavinu prava
- 208) Materijalni dokaz C18, e-mail od 11. Septembra 2013. iz kancelarije tužioca Mehanizma međunarodnog krivičnog tribunala u Hagu

Medicinski dosije A.Z.

- 209) Medicinski dosije A.Z. sa Psihijatrijskog odeljenja Okružne bolnice u X, sa različitim datumima,
- 210) Medicinski dosije A.Z. sa Psihijatrijskog odeljenja Bolnice u X, sa različitim datumima,

ANEKS III

DOKAZI KOJE JE PODNELA ODBRANA⁵⁵¹

- 18) Materijalni dokaz odbrane **D (NeK) 1**, dokumentacija od 32 str. dokumenat koji je podneo advokat odbrane Mahmut Haljimi dana 6. marta 2012., koji se nalazi u Registratoru I sa materijalnim dokazima odbrane. Dokumentacija sadrži:
- 'Informacije o saobraćajnim prekršajima na Kosovu', PZ A br. 033264 (na srpskom jeziku),
 - dva odvojena UNMIK-ova 'Formulara Deklarate', A.Z. i B.H (na albanskom jeziku),
 - Policijska služba Kosova, 'Inicijalni / Izveštaj o incidentu ', predmet br. 2005-GR-5628, 7. novembar 2005. (na engleskom jeziku),
 - Naredbu Okružnog suda u X, Pndr. br. 1/2008, 3. januar 2008. (na albanskom jeziku),
 - Policijska služba Kosova, Policijska stanica u Prizrenu, 'Raporti i policit', 9. januar 2008. (na albanskom jeziku),
 - Policijska služba Kosova, 'Inicijalni / Izveštaj o incidentu', predmet br. 2008-GI-4, 4. januar 2008. (na engleskom jeziku),
 - Policijska služba Kosova, 'Formulari per ekzaminim i labororit te kriminalistikes se SHPK-se', predmet br. 2007-GA-3880 (na albanskom jeziku),
 - Kopija pasoša F.K. i 2 str. teksta na albanskom jeziku,
 - Presuda Okružnog suda u Prizrena, P br. 63/2008, 30. april 2008. (na albanskom jeziku),
-

- Policijska služba Kosova, 'Inicijalni / Izveštaj o incidentu', predmet br. 2005-XP5-12, 9. jun 2005. (na engleskom jeziku),
 - UNMIK 'Inicijalni / Izveštaj o incidentu', izveštaj br. 2001-JA-4083, 16. novembar 2001. (na engleskom jeziku),
 - Policijska služba Kosova, 'Inicijalni / Izveštaj o incidentu', predmet br. 2005-XP5-22, 11. septembar 2005. (na engleskom jeziku).
- 19) Materijalni dokazi odbrane **D (RM) 1**, Pismo Euleksu, 14. novembar 2011., koje je podneo advokat odbrane Naim Ćeljaj, sadržano u Registratoru I materijalnih dokaza odbrane.
- 20) Materijalni dokaz odbrane **D (RM) 2**, Žalba STRK-u, 29. novembra 2011., koje je podneo advokat odbrane Naim Ćeljaj, sadržana u Registratoru I materijalnih dokaza odbrane.
- 21) Materijalni dokaz odbrane D (FL) 1 Izvod is dnevnika A.Z.
- 22) Materijalni dokaz odbrane D (FL) 2 Izvod is dnevnika A.Z.
- 23) Materijalni dokaz odbrane D (FL) 2a Izvod is dnevnika A.Z.
- 24) Materijalni dokaz odbrane **D (FL) 4a**, spisak zaplenjene imovine Euleksove Jedinice za istragu organizovanog zločina, 28. april 2010. (u Ministarstvu), sadržan u Registratoru I materijalnih dokaza odbrane.
- 25) Materijalni dokaz odbrane **D (FL) 4b**, spisak zaplenjene imovine Euleksove Jedinice za istragu organizovanog zločina, 28. april 2010., 29. aprila 2010. (u stanu u X, u Lapušniku, u X), sadržan u Registratoru I materijalnih dokaza odbrane.
- 26) Materijalni dokaz odbrane **D (FL) 4c**, Izjava, 5. mart 2012., D.LJ., sadržana u Registratoru I materijalnih dokaza odbrane.
- 27) Materijalni dokaz odbrane **D (FL) 4d**, Nalog za pretres pretpretresnog sudije, 28. aprila 2010., PPS 425/09, GjPP 91/10, sadržan u Registratoru I materijalnih dokaza odbrane.
- 28) Materijalni dokaz odbrane **D (FL) 5b**, Zahtev upućen Koha Ditore, 8. februar 2012., E.Š., sadržan u Registratoru I materijalnih dokaza odbrane.

- 29) Materijalni dokaz odbrane **D (FL) 5c** Izvod is dnevnika A.Z..
- 30) Materijalni dokaz odbrane **D (FL) 5e**, Zahtev upućen Kosova Sot, 8. novembar 2011., E.Š., odgovor od Kosova Sot, 15. novembar 2011., n/n, sadržan u Registratoru I materijalnih dokaza odbrane.
- 31) Materijalni dokaz odbrane **D (FL) 5g**, Zahtev upućen Klan Kosova, 8. februar 2012., E.Š., odgovor od Klan Kosova, 8. februara 2012., B.H., sadržan u Registratoru I materijalnih dokaza odbrane.
- 32) Materijalni dokaz odbrane **D (FL) 6**, Obaveštenje A.Z., 24. avgust 2009., Ministarstvo unutrašnjih poslova Kosova, Istražno odeljenje, V.H., sadržano u Registratoru I materijalnih dokaza odbrane.
- 33) Materijalni dokaz odbrane **D (FL) 7**, Pismo K. Kana QC glavnom tužiocu Euleksa, 31. januar 2012. (sa dva priloga: Pismo K.Kana QC specijalnom tužiocu Mauriciju Salustru, 10. januar 2012, kazneno zastupanje G.Z., 29. novembar 2011.), Pismo K.Kana QC Euleksovom specijalnom tužiocu Mauriciju Salustru, 10. januar 2012., sadržano u Registratoru I materijalnih dokaza odbrane.
- 34) Materijalni dokaz odbrane **D (FL) 8**, spisak 'Izjava koje je tužilaštvo posedovalo ali nije obelodanilo kad je X bio ispitivan, uručeno u toku sednice glavnog suđenja dana 7. marta 2012.
- 35) Materijalni dokaz odbrane **D (NK) 1**, Izveštaj Vojne policije [sa različitim datumima] pod brojevima 1 - 10,
- 36) Materijalni dokaz odbrane **D (NK) 2**, Presuda Opštinskog suda u X u predmetu br. 2725/05 od 15. avgusta 2007,
- 37) Materijalni dokaz odbrane **D (RM) 3**, Pismo Crvenog krsta, od 11. novembra 2011.
- 38) Materijalni dokaz odbrane **D (AK) 1**, Medicinski dosije A.K.,
- 39) Materijalni dokaz odbrane **D (AK) 2**, 5 fotografija u boji koje prikazuju A.K.

Sud je takođe pregledao sve pretpretresne registratore i registratore sa suđenja, uključujući i one koji se odnose na prvo suđenje i na sve žalbe.